

Железният крад

МОРИС ДРЮОН

Морис Дрюон

Железният крал

Историята е изживян роман

Ед. и Ж. дьо Гонкур

ПРОЛОГ

В началото на четиринадесети век крал Филип IV, прочут с легендарната си красота, царувал във Франция като абсолютен господар. Той сломил войнствената гордост на големите барони, победил разбунтувалите се фламандци, победил англичаните в Аквитания, победил дори самия папа, когото насила настанил в Авиньон. Върховният съд се подчинявал на заповедите му, а църковните събори получавали пари от него.

Наследието му било осигурено от трима пълнолетни сина. Дъщеря му била омъжена за английския крал Едуард II. Шест други крале били негови васали, а мрежата на съюзите му се простирала чак до Русия.

Използувал всички начини за увеличаване на богатството си. Обложил с данък имуществата на църквата, ограбил евреите, нанесъл удар на сдруженията на ломбардските банкери. За да насмогне на нуждите на държавното съкровище, прибягвал до фалшифициране на пари. С всеки изминал ден златото тежало все по-малко и ставало все по-скъпо. Данъците били смазващи, полицията многобройна. Икономическите кризи предизвиквали разруха и нищета, които на свой ред предизвиквали въстания, безмилостно удавяни в кръв. Бунтовниците завършвали на бесилката. Всичко трябвало да се подчини, да се огъне или да се пречупи пред кралската власт.

Но идеята за национално единство изпълвала този студен и жесток монарх, за когото държавните интереси властвували над всички други. При неговото царуване Франция била велика, а французите нещастни.

Една-единствена сила се осмелила да му се противопостави: независимият орден на рицарите на Тампл. Тази гигантска организация, едновременно военна, религиозна и финансова, дължала славата и богатството си на кръстоносните походи, които били първопричината на нейното възникване.

Независимостта на тамплиерите тревожела Филип Хубави, а техните огромни богатства дразнели алчността му. Той инсценирал срещу тях най-големия процес, познат досега в историята, тъй като обхванал почти петнадесет хиляди обвиняеми. Приписани им били всички видове престъпления, а самият процес продължил седем години.

Нашият разказ започва именно от края на седмата година.

Първа част ПРОКЛЯТИЕТО

I

ЕДНА КРАЛИЦА, ЛИШЕНА ОТ ЛЮБОВ!

В пълната с жарава камина гореше цял дънер. През зеленикавите обрамчени с олово стъкла на големите прозорци се процеждаше оскъдна мартенска светлина. Върху висок дъбов стол, чието облегало завършваше с трите английски лъва¹, седеше кралица Изабел, подпряла с ръка брадичката си и загледана разсеяно в пламъка на огнището.

Тя беше на двацет и две години. Двете ѝ златисти, вдигнати нагоре плитки приличаха на амфорни дръжки.

Кралицата слушаше как една от френските ѝ придворни дами чете на глас поема от херцог Гийом Аквитански². За любовта не мога вече да кажа нищо, защото няма я в мене никак, защото няма вече какво да ме радва.

---

1. Английската кралска емблема. – Б. пр.

2. Херцог Гийом Аквитански (1071–1127) е пръв по време френски поет на романски език и една от най-представителните и привлекателни фигури на Средните векове. Голям феодал, голям любовник и голям поет, неговият начин на живот и неговият мироглед са били съвсем необикновени за своето време. Рафинираният разкош в неговите замъци е първообраз на прословутите „дворове на любовта“. Желаяйки да се освободи напълно от властта на Църквата, той отка – зал на папа Урбан II да участва в кръстоносния поход, макар че за целта папата специално го посетил в неговите владения. Възползвайки се от отсъствието на съседа си граф дьо Тулуз, той му заграбил земите. Малко по-късно, поблазен от разказите за чудни приключения, замислил на Изток, начело на една армия от 30 000 души, и стигнал чак до Ерусалим. Неговите „Стихове“, от които са се запазили само 12 поеми, въвеждат в романската, а по-късно и във френската литература една идеализирана концепция за жената и любовта, каквато преди не е имало. Те са първоизточникът на голямото любовно-лирично течение, което прекосява, напоява и обогатява цялата френска литература. Този принц-трубадур не е останал незасегнат от влиянието на испано-арабските поети.

Напевният глас на придворната дама се губеше в тая зала, преголяма, за да може една жена да се чувства щастлива в нея.

Винаги така е било с мене.

Не получих, каквото обичах, не го постигнах и не ще го постигна...

Лишената от любов кралица дълбоко въздъхна.

– Какви вълнуващи слова! – рече тя. – И сякаш тъкмо за мен съчинени. Ех, минало е вече времето, когато големите благородници, като този херцог Гийом, са били толкова изкусни в поезията, колкото и във войната. Кога, казахте, е живял? Преди двеста години? Би казал човек, че тая поема е писана вчера.

И повтори на себе си:

За любовта не мога вече да кажа нищо, защото няма я в мене никак.

После се замисли.

– Да продължа ли, госпожо? – попита придворната, като държеше пръста си на ярко украсената страница.

– Не, мила моя – отговори кралицата. – Достатъчно се наплака за днес душата ми.

И като се изправи, заговори с друг тон:

– Братовчед ми, монсеньор³ д'Артоа, ме предизвести за идването си. Погрижете се да бъде доведен при мен още щом пристигне.

– От Франция ли иде? Значи, ще се зарадвате, госпожо.

– Бих искала да се зарадвам, но зависи от новините, които ще ми донесе.

В стаята се втурна друга придворна със светнало от радост лице. Казваше се по баща Жана дьо Жоанвил и беше омъжена за сър Роджър Мортимър, един от първите барони на Англия.

– Госпожо, госпожо! – извика тя. – Той проговори!

– Наистина ли, госпожо? – отвърна кралицата. – И какво каза?

– Удари по масата и продума: „Искам!“⁴ Върху красивото Изабелино лице се появи изражение на гордост.

– Доведете ми го! – рече тя.

Леди Мортимър изтича навън и след миг се върна, носейки румено, охранено дете на петнадесет месеца, което остави в краката на кралицата. Червената му рокличка, извезана със злато, изглеждаше твърде тежка за такова малко създание.

– Значи, месир⁴, сине мой, вие сте казали „искам“ – наведе се

---

3. Ваша светлост; обръщение към принцове, висши духовници, висши велможи. – Б. пр.

4. Старо обръщение към благородници, свещеници, лекари и адвокати. – Б. пр.

Изабел да го помилва по бузката. – Доволна съм, че тази е първата ви дума: това е царска дума.

Детето се усмихваше и клатеше главичка.

– И по какъв повод го каза? – попита кралицата.

– Защото не му давах едно парче сухар – отговори леди Мортимър.

По лицето на Изабел пробяга усмивка.

– Щом е проговорил – рече тя, – искам да не бъде насърчаван да бръщолеви глупости по детски, както обикновено се постъпва с децата. Не е важно дали ще каже „тате“ или „мама“, предпочитам да знае думите „крал“ и „кралица“.

В гласа ѝ звучеше голяма вродена властност.

– Вие знаете, драга, кое ме накара да ви избира за възпитателка на моя син. Племенница сте по втора линия на месир Жоанвил Велики, който е бил на кръстоносния поход заедно с моя праядо монсеньор Луи Светя. Вие ще съумеете да внушите на това дете, че то е колкото англичанин, толкова и французин.

Лели Мортимър се поклони. В това време първата френска придворна се върна и доложи, че монсеньор граф Робер д'Артоа е пристигнал.

Кралицата изправи гръб, облегна се на стола и скръсти ръце на гърдите си в позата на идол. Въпреки старанията си да изглежда винаги царствена, младежкия ѝ вид не се губеше.

Стокилограмови стъпки разтресоха пода. Мъжът, който влезе, беше близо два метра висок, с бедра, прилични на дъбови дънери и юмруци като боздугани. По червените му ботуши от кордовска кожа личеше непочистена кал. С наметалото, което висеше на раменете му, можеше да се покрие цяло легло. Стигаше само да окачи един къс меч на пояса си, за да заприлича на човек, тръгнал на война. При появата му всичко около него започваше да изглежда дребно, крехко, трошливо. Имаше кръгла брадичка, къс нос, широки челюсти и здрав стомах. Нужен му беше повече въздух за дишане, отколкото на другите хора. Тоя великан беше на двадесет и седем години, но възрастта му се губеше в мускулатурата и всеки лесно би му дал десетина години повече.

Приближавайки се към кралицата, графът свали ръкавиците си, после коленичи с изненадваща за такъв исполин пъргавина и стана още преди тя да успее да му разреши това.

– И тъй, месир братовчедо мой – заговори Изабел, – добре ли пътувахте по море?

– Отвратително, госпожо, ужасно – отвърна Робер д'Артоа. – Една

буря – да си повърнеш червата и душата! Мислех, че е настъпил последният ми час, дори започнах да изповядвам греховете си. Добре, че са много, та още не бях изредил половината, и пристигнахме. Имам достатъчно и за връщане.

Той се разсмя тъй, че стъклата потрепераха.

– Ей богу, по ми приляга да препускам по земята, отколкото да кръстосвам по солената вода. И ако не беше обичта ми към вас, госпожо братовчедке, и неотложните работи, които имам да ви съобщавам...

– Позволете да завърша думата си, братовчедо – прекъсна го Изабел.

Тя посочи детето:

– Синът ми днес проговори.

После се обърна към леди Мортимър:

– Желая той да усвои имената на всичките си родственици и нека знае, че дядо му е Филип, хубавият крал на Франция. Почнете да казвате пред него „Отче наш“ и „Пресвета Богородице“, а също така и молитвата на монсеньор Луи Свети. Тия неща трябва да се утвърдят в сърцето му, преди дори да ги е схванал с ума си.

Тя беше доволна, че може да покаже на своя роднина, самият той потомък на един от братята на Луи Свети, как бди за възпитанието на сина си.

– Добро възпитание ще дадете на тоя младенец – рече Робер д'Артоа.

– Никога не е рано за науката да царуваш – отговори Изабел.

Детето се опитваше да ходи със залитащите, несигурни стъпки на бебетата.

– Нима и ние сме били такива? – рече д'Артоа.

– Като ви гледа човек, трудно би повярвал, братовчедо – засмя се кралицата.

Оглеждайки Робер д'Артоа, тя си помисли за миг какви ли чувства е изпитвала дребната, невзрачна женица, която беше заченала тая човешка крепост. После отместа поглед към сина си.

Детето се движеше с протегнати ръчички към огнището, сякаш искаше да улови в мъничката си шепичка пламъка. Робер д'Артоа му препречи пътя с крака си. Малкият принц никак не се изплаши, а хвана червения ботуш, който той едва можеше да обгърне, и го възседна. Като вдигаше и сваляше крака си, великанът започна да люлее детето, което се смееше, възхитено от тази неочаквана игра.

– А, месир Едуард – рече д'Артоа, – дали ще посмея някой ден,

когато станете могъщ господар, да ви припомня, че съм ви оставял да възседате ботуша ми?

– Ще можете, братовчедо, ще можете, стига да сте все така верен наш приятел... Сега го отведете – обърна се Изабел към придворната дама.

– Хайде, благоволете да се върнете на земята, месир – рече д'Артоа, като си свали крака.

Французойките се оттеглиха в съседната стая с детето, което, ако съдбата следваше естествения си ход, щеше да стане един ден крал на Англия.

Д'Артоа изчака един миг.

– И тъй, госпожо – заговори той, – в допълнение на уроците си към вашия син можете да му кажете, че внучката на Луи Свети, Маргьорит Бургундска, кралица Наварска и бъдеща кралица на Франция, е на път да получи от народа си прозвището Маргьорит Курвата.

– Наистина ли? – възкликна Изабел. – Значи, онова, което предполагахме, излезе вярно.

– Да, братовчедке. И не само за Маргьорита, но и за другите ви две снахи.

– Жана и Бланш?...

– За Бланш съм сигурен. За Жана обаче...

Робер д'Артоа направи неопределено движение с грамадното си ръчище.

– По-хитра е от другите, но имам всички основания да смятам и нея за флърца и половина.

Той пристъпи три крачки, изпъчи се предизвикателно и заяви:

– И тримата ви братя са рогносци, госпожо, рогносци като най-прости селяндури.

Бузите на кралицата пламнаха. Тя се надигна от стола си:

– Ако това, което ми съобщавате, е вярно, няма да го премълча. Не ще търпя такъв позор – семейството ми да става за посмешище.

– Френските барони също няма да го търпят, бъдете сигурна.

– Знаете ли имена, имате ли доказателства? Д'Артоа въздъхна дълбоко:

– Когато миналото лято дойдохте във Франция с месир вашия съпруг за празненствата, на които имах честта да бъда провъзгласен за рицар заедно с братята ви... защото, нали знаете, безплатните отличия лесно се дават... тогава ви доверих моите подозрения и вие споделихте с мен вашите. Поискахте от мен да следя и да ви уведомя. Аз съм ваш

съюзник: извърших първото и съм дошъл да свърша и второто.

– Е? И какво узнахте? – попита нетърпеливо Изабел.

– Най-напред, че някои скъпоценности от касетката на милата ви снаха Маргьорит изчезват. А когато една жена се освобождава скришом от скъпоценностите си, то е или за да ги подари на любовник, или за да подкупи съучастник. Измяната ѝ е ясна, не намирате ли?

– Тя може да заяви, че ги е дала като дарение на църквата.

– Не винаги. Ако например една брошка е била заменена у някой ломбардски търговец срещу дамаскинска кама...

– А вие открихте ли на чий колан виси тази кама?

– За съжаление не – отвърна д'Артоа. – Мъчих се, но загубих дирята. Нашите хубавици са хитри. По-хитри са от елените из моите гори в Конш, които тъй умело прикриват следите си и заблуждават ловеца.

По лицето на Изабел се изписа разочарование. Робер д'Артоа разбра какво се готви да каже кралицата и вдигна ръце.

– Чакайте, чакайте – извика той. – Аз съм добър ловец и рядко изтървам дивеча. Благочестивата, чистата, целомъдрената Маргьорит си е обзавела гнезденце в старата кула на двореца Нел, за да може, според думите и, да се оттегля за молитствувание. Но изглежда, че молитства само в нощите, когато брат ви Луи Наварски отсъства. Пък и светлината тогава се вижда там твърде до късно. Братовчедка ѝ Бланш, а понякога и Жана отиват да я посетят. Обиграни хитруши! Ако поискат сметна някоя от тях, лесно ще се измъкне: „Как? В какво ме обвинявате? Та аз бях с нея!“ Една виновна жена се брани лошо, но три сговорни курви са цяла твърдина. Само че, видите ли, в нощите, когато Луи го няма, а кулата Нел свети, по брега край кулата – там, където обикновено е пусто в тоя час – настава доста големичко оживление. Виждали са да излизат мъже не в монашески одежди и които, ако са отивали там за вечерня, би трябвало да минават през друга врата. В двореца мълчат, но народът започна да злослови, тъй като слугите плещят преди господарите...

Докато разказваше, графът се движеше, ръкомахаше, ходеше, тресеше пода и развяваше нашироко наметалото си. Изблиците на неговата преголяма мощ му служеха като изразно средство. Мъчеше се да убеди както с думи, така и с мускули; повличаше събеседника си в някаква вихрушка, а грубостта на езика му, съответстваща напълно на външността му, придаваше на думите му някаква сурова искреност. Обаче вгледаше ли се по-внимателно, човек се запитваше дали цялото това суетене не е шмекерия на фокусник и игра на комедиант. В сивите очи на граф д'Артоа блестеше упорита, будна омраза. Младата кралица се

стараеше да запази трезвост в разсъжденията.

– Говорихте ли за това с краля, моя баща? – попита тя.

– Мила братовчедке, вие познавате крал Филип по-добре от мен. Той толкова вярва в добродетелността на жените, че за да склони да ме изслуша, би трябвало да му покажа как снахите му се търкалят с любовниците си. А откакто загубих делото, положението ми в двора не е много здраво...

– Зная, братовчедке, че са ви онеправдали; ако зависеше от мен, тая неправда щеше да бъде поправена.

Робер д'Артоа се спусна да целува ръката на кралицата.

– Но тъкмо поради това дело – подзе кротко кралицата – би могло да се допусне, че сега целите отмъщение.

Великанът пъргаво се надигна:

– Но, разбира се, госпожо, моята цел е да отмъстя. Откровеността му беше обезоръжаваща. Смяташ, че му поставяш клопка, че ще го хванеш в лъжа, а той се открива напълно пред тебе като прозорец.

– Ограбиха ми наследството от моето графство Артоа⁵ – извика той – и го дадох на леля ми, Мао Бургундска... тая кучка, тая просякиня, да пукне дано! Дано проказа разяде устата и, гърдите ѝ да се скапят на парцали. И защо го направиха? Защото с хитрини, с лукавства, а също и като пълнеше шепите на бащините ви съветници със звонкови жълтички, тя успя да ожени тримата ви братя за двете си дъщери курви и за третата курва, тяхната братовчедка.

И той започна да представя как леля му Мао, графиня на Бургундия и д'Артоа, би говорила на крал Филип Хубави:

– „Драги господарю, родственико и приятелю, дали да свържем моята мила Жана със сина ви Луи?... Какво? Не сте съгласен? Предпочитате за него Марго. Добре, тогава дайте Жана на Филип, а сладката ми Бланш на вашия хубав Шарл. Какво удоволствие ще бъде да се любят всички заедно! А пък ако ми се присъди Артоа, което принадлежеше на покойния ми баща, тогава графството ми Франш дьо Бургон ще премине на една от птичките, на Жана, ако речете. По този начин вторият ви син ще стане граф палатен⁶ на Бургундия и ще можете да го подтикнете към германската корона.

Моят племенник Робер ли? Може да му се подхвърли един кокал на това куче. Замъкът Конш и имението Бомон са му достатъчни и предостатъчни на тоя дебелак. И ето пошущвам нещичко на ухото на Ногаре, отправям хиляда похвали на Марини и... омъжвам едната, омъжвам двете, омъжвам трите.“ Но още не минали сватбите, и малките курвета

захващат да заговорничат, да изпращат писъмца, да си намират любовници и окичват френската корона с рога. Ах, ако бяха с безупречно поведение, госпожо, щях да преглътна обидата. Но тия бургундски кучки, след като ми причиниха толкова злини, да имат и такова долно поведение, скъпо ще го заплащат, и аз ще отмъстя на тях за всичко, което майка им стори на мен. Изабел остана замислена под този словесен ураган. Д'Артоа пристъпи към нея и ѝ пошепна:

– Те ви мразят.

– Вярно е, че и аз от моя страна не можах да ги обикна още от самото начало, не зная защо – отвърна Изабел.

– Вие не ги обичате, защото са лъжкини, мислят само за удоволствия и нямат никакво чувство за дълг. Но те, те ви мразят, защото ви завиждат.

– В моята съдба няма нищо за завиждане – въздъхна Изабел – и тяхното положение ми се струва по-добро от моето.

-
5. Аферата за наследството на Артоа, една от най-големите драми за наследство във Франция, за която многократно ще става дума в този том, се очертава по следния начин:

Луи Свети дал през 1237 година графството-перство Артоа в собственост на брат си Робер. Този Робер д'Артоа I имал син Робер II, който се оженил за Амиси дьо Куртене, владетелка на Конш. Робер II имал две деца: Филип, починал в 1298 година от рани, получени в сражението при Фюрн, и Мао, която се омъжила за Отон Бургундски, граф палатен, т.е. дворцов граф. След смъртта на Робер II за наследството на графството се явили двама претенденти: Робер III, нашият герой, и неговата леля Мао, която се позовавала на едно разпореждане на обичайното право в Артоа. Филип Хубави разрешил спора в 1309 година в полза на Мао, която след смъртта на съпруга си станала и регентка на графството Бургундия. Тя омъжила двете си дъщери, Жана и Бланш, за втория и третия син на Филип Хубави. Поменатото кралско решение е било до голяма степен съобразено с тези женитби, чрез които френската корона придобила графството Бургундия и графството Франш, дадено като зестра на Жана. И така Мао станала графиня-пер д'Артоа.

Робер не се примирил и в продължение на двадесет години водил с рядко упорство, по съдебен път и по пътя на саморазправата борба, при която и двете страни поставили в действие всякакви средства: доноси, клевети, фалшификация на документи, магия, отрова, политическа агитация. Както ще видим, тази борба завършила трагично за Мао, трагично за Робер, трагично за Англия и Франция.

Що се касае до бургундската фамилия или по-точно до бургундските фамилии, свързани с тази афера, както и с всички останали големи афери на кралството, по онова време имало две съвсем независими помежду си Бургундии: Бургундия-херцогство, васална земя на френската корона, и Бургундия-графство, съставляващо палатинат, зависим от Свещената империя. Столицата на херцогството била Дижон, а на графството Дол. Прословутата Маргьорит Бургундска произхождала от херцогското семейство, а братовчедките ѝ сестри – Жана и Бланш – от графското.

6. Палатен – дворец, придворен. – Б. пр.

– Вие сте кралица, госпожо, и по кръв, и по дух. Ва шите снахи, макар и да носят корони, никога няма да станат кралици. Затова винаги ще гледат на вас като на неприятелка.

Кралицата вдигна към графа своите хубави сини очи и той усети, че този път беше ударил в целта. Изабел беше окончателно на негова страна.

– Знаете ли имената на... мъжете, с които снахите ми...

Тя нямаше грубия език на братовчед си и не беше в състояние да изрече известни думи.

– Не мога да предприема нищо, ако не зная имената – добави тя. – Научете ги и тогава ви обещавам да дойда веднага в Париж под някакъв предлог, за да туря край на това безобразие. С какво мога да ви подпомогна? Уведомихте ли вуйчо ми Валоя?

– Да ме пази господ! – отвърна д'Артоа. – Монсеньор дьо Валоя е моят най-верен покровител и най-добър приятел, но не може нищо да пази в тайна. Ще разтръби навред онова, което искаме да скрием. Ще вдигне преждевременно тревога и когато речем да сгачим уруспиите, ще ги заварим смирени като монахини...

– Какво предлагате?

– Две мероприятия. Първо, да наредим да се назначи при кралица Маргьорит нова придворна дама, която да бъде изцяло наша довереница и да ни уведомява най-добросъвестно. Имам пред вид госпожа Коменж – тя овдовя наскоро и следва да ѝ се окаже известно внимание. Тая работа може да свърши вуйчо ви Валоя. Напишете му едно писъмце и му изразете вашето желание. Той има голямо влияние над брат ви Луи и бързо ще вкара госпожа Коменж в двореца Нел. По този начин ще имаме наш човек на самото място, и както се изразяваме ние военните – един шпионин вътре в крепостта струва повече от цяла армия навън.

– Ще напиша писмото и вие ще го отнесете. После? Същевременно ще трябва да приспите недоверчивостта на снахите ви спрямо вас и да им се подмажете, като им изпратите мили подаръци. Подаръци, еднакво подходящи и за жена, и за мъж, които те да получат тайно, без да знае нито бащата, нито съпругът, в знак на скрито приятелство помежду ви. Маргьорит опустошава касетката със скъпоценностите си заради един непознат красавец; ще бъде истински провал за нас, ако, след като сме я снабдили с подарък, за който няма да дава сметка никому, не го видим окачен върху търсения от нас юнак. Нека им дадем случай да се издадат!

Изабел помисли за секунда, после плесна с ръце. Появи се първата

придворна дама.

– Мила приятелко – обърна се към нея кралицата, – донесете, моля ви, кесията, която търговецът Албизи ми изпрати тази сутрин.

През късото време, докато чакаха, Робер д'Артоа най-сетне се откъсна от своите сплетни и съзаклятия и започна да разглежда залата с религиозните ѝ стенописи, нейния грамаден, облицован с дърво таван, който имаше форма на корабен кил. Всичко беше още ново, но подтискащо и студено. Мебелировката беше красива, макар и малко оскъдна.

– Не е приветлив домът, в който живеете, братовчедке. Прилича повече на катедрала, отколкото на замък.

– Дай боже да не се превърне в затвор! – промълви Изабел полугласно. – Колко често тъгувам за Франция!

Французойката се върна и донесе голяма кесия от копринен плат, извезана релефно със златни и сребърни конци и украсена на закопчалката с три едри като орехи скъпоценни камъка.

– Чудо! – възкликна д'Артоа. – Точно каквото ни трябва. Малко тежичка, за да бъде дамска украса, и малко лека за мене, комуто по подхожда паласка, отколкото кесийка на колана. Но за един дворецов младеж да окачи на кръста си и да се перчи с такъв предмет е просто мечта.

– Поръчайте на търговеца Албизи още две такива кесии – нареди Изабел на придворната – и му кажете да побърза да ми ги изпрати.

И щом дамата излезе, добави:

– По този начин бихте могли сам да ги отнесете във Франция, братовчедо.

– И никой няма да узнае, че са минали през моите ръце.

Навън се разнесе шум, викове, смях. Робер д'Артоа се приближи до един прозорец. На двора група зидари издигаха един тежък камък за средата на свод. Едни дърпаха въжетата на скрипеца, други, застанали на едно скеле, се готвеха да поемат каменния блок и цялата тая работа се извършваше с извънредно добро настроение.

– Охо – рече Робер д'Артоа, – види се, крал Едуард все още обича да се занимава със зидарство.

Беше разпознал между работниците и крал Едуард II, съпруга на Изабел, хубав мъж на около тридесет години, с вълнисти коси, широки рамене и стройни бедра. Кадифените му дрехи бяха изцапани с гипс.

– Има повече от петнадесет години, откакто са започнали да преустрояват Вестмутие – каза Изабел ядосано.

И тя, както всички в двора, произнасяше по френски Вестмутие вместо Уестминстър.

– Откакто съм омъжена, ето вече шест години, живея вред мистрии и хоросан. Един месец строят, другия – развалят. Той обича не зидарството, а зидарите. Да не мислите, че го наричат „сир“⁷? Викат му Едуард, подиграват се с него, а той се радва. Ето, вижте го!

На двора крал Едуард II даваше нареждания, опрян на един млад работник, когото беше прегърнал през врата. Някаква подозрителна фамилиарност царуваше край него.

– Мислех, че с рицаря Гавестон съм изживяла най-големите унижения. Този нахален и самоуверен беарнец така командуваше моя съпруг, че започна да командува и кралството. Едуард му даде всичките скъпоценности от сватбената ми касетка. Види се, става обичай в нашето семейство с женските накити, така или иначе, да се гиздят мъже.

И тя се отпусна като пред роднина и приятел и разкри всичките си мъки и унижения. Всъщност порокът на крал Едуард II беше известен на цяла Европа.

– Миналата година бароните и аз успяхме да унищожим Гавестон. Отсякоха му главата и аз се радвам, че трупът му гние при доминиканците в Оксфорд. Но знаеш ли, братовчедо, дойдох до положението да съжалявам за рицаря Гавестон, защото оттогава, сякаш за да ми отмъсти, Едуард мъкне в двореца най-долните и пропаднали мъже от народа си. Виждат го да обикаля вертепите на Лондонското пристанище, да сяда на една маса със скитници, да се бори с хамали и да се надбягва с коняри. Няма що да се каже, хубави състезания показва. През това време нека управлява кралството който ще, стига да му урежда забавленията и да участва в тях. Понастоящем с благоволенieto му се ползват двамата барони Диспенсър – бащата командува сина си, който пък служи за съпруга на моя съпруг. Мен Едуард вече не ме докосва и ако понякога случайно се сбърка да дойде в леглото ми, толкова ме е срам, че не изпитвам никакво удоволствие.

Изабел говореше, навела глава.

– Ако една кралица не е обичана от съпруга си, тя става най-нещастната от всичките си поданици в кралството. От нея се иска да осигури наследник, а после за живота ѝ никой не дава и пет пари. Коя жена на барон, коя жена на гражданин или на селянин би търпяла това, което съм длъжна да понасям аз... защото съм кралица. Последната перачка в кралството има повече права от мене – може поне да дойде да поиска моята закрила.

---

7. Сир – господарю. – Б. пр.

– Братовчедке, хубава моя братовчедке, аз, аз бих желал да ви бъда закрила! – продума д'Артоа с жар.

Тя повдигна тъжно рамене, като че ли искаше да каже: „Какво можете да направите?“ Застанали бяха един срещу друг. Той протегна ръце, улови я лекичко, доколкото можеше, за лактите и прошепна:

– Изабел...

Тя сложи ръцете си върху раменете на гиганта. Погледнаха се и ги обзе неочаквано смущение. Д'Артоа се почувствува изведнаж странно трогнат и стеснен от своята телесна сила, сякаш се опасяваше да не строши нещо. Внезапно му се поиска да посвети времето си, тялото си, живота си на тази крехка жена. Пожела я с неочаквана и силна страст, която не знаеше как да изрази.

Обикновено неговите вкусове не го насочваха към високопоставени дами и не беше твърде изкусен в ухажването.

– За онова, което един крал пренебрегва, защото не знае колко е съвършено, много други биха молили бога с две ръце. Възможно ли е да сте лишена на тая възраст от радостите на естеството, вие, тъй свежа, тъй красива! Възможно ли е тия устни да не бъдат никога целувани! Тези ръце... това нежно тяло... Ах, Изабел, вземете си мъж и нека този мъж бъда аз!

Начинът му да изказва желанията си беше твърде груб и красноречието му далеч от красноречието в поемите на Гийом Аквитански, но Изабел не откъсваше погледа си от неговия. Покоряваше я, смазваше я с целия си ръст. От него се излъчваше миризма на гора, на кожа, на коне и на оръжие. Нямаше нито глас, нито външност на прелъстител и все пак я прелъстяваше. Беше мъж, истински мъж, груб и необуздан sameц, който диша тежко. Изабел усещаше как цялата ѝ воля отпада и имаше само едно желание: да опре глава на тези биволски гърди и да се остави... да утоли изгарящата я жажда... Тя трепереше малко, но изведнаж се отдръпна и извика:

– Не, Робер, няма да направя онова, за което тъй строго осъждам снахите си. Не искам, не бива! Но като си помисля какво си запрещавам и от какво се отказвам, а пък тия уличници имат щастието да живеят със съпрузи, които толкова много ги обичат... А! Не! Трябва да бъдат наказани, строго наказани!

Именно защото не си разрешаваше да извърши грях, Изабел се озлобяваше срещу сгрешилите. Тя се върна и седна в големия дъбов стол. Робер д'Артоа се приближи до нея.

– Не, Робер – повтори тя, като вдигна ръце, – не злоупотребявайте с

моята слабост, ще ме разсърдите.

Изключителната красота вдъхва уважение, не по-малко от величието. Великанът се подчини.

Но случилото се никога нямаше да се изличи от тяхната памет.

„Значи, мога да бъда обичана“ – си мислеше Изабел и изпитваше нещо като признателност към човека, който ѝ вдъхна тая увереност.

– Това ли е всичко, което имахте да ми съобщите, братовчедо? Не ми ли носите и други новини? – каза тя, като правеше усилие да се овладее.

Робер д'Артоа се питаше дали да продължи настъплението, затова не отговори веднага.

– Да, госпожо – рече той най-сетне, – нося и една поръка от чичо ви Валоа.

Случилото се между тях караше думите им да звучат по-другояче и те не можеха да се съсредоточат в онова, което говореха.

– Висшите сановници на Тамплиерския орден ще бъдат в скоро време изправени пред съд и има голяма опасност вашият кръстник, великият магистър Жак дьо Моле да бъде осъден на смърт. Монсеньор дьо Валоа ви моли да пишете на краля и да го помолите за снизхождение.

Изабел не отговори. Беше пак заела обичайната си поза, с подпряна на ръката си брадичка.

– Колко приличате на него така! – възкликна д'Артоа.

– На кого?

– На крал Филип, вашия баща... Тя вдигна очи замислена.

– Това, което баща ми, кралят, реши, е законно – промълви тя най-сетне. – Аз мога да се намеся, когато става въпрос за честта на семейството, но не и за неща, отнасящи се до управлението на кралството.

– Жак дьо Моле е стар човек. Беше благородник и на голям пост. Ако е сторил грешки, изкупил ги е предостатъчно. Не забравяйте, че ви е държал над купела при кръщението ви. Вярвайте ми, голямо злодеяние ще се извърши, и то пак заради Ногаре и Марини! Като разсипват ордена, тия хора от долно потекло удрят върху цялото рицарство и големите барони.

Кралицата изглеждаше затруднена. Очевидно работата не беше по силите ѝ.

– Не мога да съдя – рече тя, – не мога да съдя!

– Вие знаете, че съм много задължен на чичо ви; той ще ми бъде признателен, ако се сдобия с такова писмо от вас. И после милосърдието много приляга на една кралица; то е женско чувство и за него само

ще ви похвалят. Някои ви обвиняват в коравосърдечие, вие ще им докажете обратното. Направете го за себе си, Изабел, пък и заради мен.

Тя му се усмихна:

– Макар че приличате на караконджо, сте много ловък, братовчедо. Добре, ще напиша писмото, което желаете, и ще можете да отнесете и него. Кога си заминавате?

– Когато ми заповядате, братовчедко.

– Мисля, че кесиите ще бъдат доставени утре. Твърде скоро наистина.

В гласа ѝ се почувствува съжаление. Пак се погледнаха и Изабел отново се смути.

– Ще чакам ваш пратеник, за да зная дали да тръгна за Франция. Довиждане, братовчедко, ще се видим довечера на трапезата.

Д'Артоа се сбогува и след като излезе, стаята някак особено утихна, също като планинска долина след буря. Изабел затвори очи и дълго седя неподвижна.

Призваните да играят решителна роля в историята на народите често пъти не съзнават колко общи съдби възплащават в себе си. Двете лица, които току-що бяха привършили своя дълъг разговор в един следобед през месец март 1314 година в Уестминстърския дворец, не можеха да допуснат, че, съгласувайки действията си, ще станат първите виновници за една война между Франция и Англия, продължила повече от сто години.

II

ЗАТВОРНИЦИТЕ ОТ ТАМПЛ

Стената беше варосана. В сводестото помещение, издълбано в подземие, започна да прониква мътна, жълтеникава светлина.

Затворникът, който дремеше, сложил глава върху скръстените си ръце, трепна и изведнъж се изправи настръхнал, с разтуптяно сърце. Видя, че през отдушника се стича утринната мъгла и се ослуша. Биенето на камбаните на парижките църкви Сен Мартен, Сен Мери, Сен Жермен л'Оксроа, Сен-т-Йосташ Света Богородица се долавяше отчетливо, макар и заглушено от дебелите зидове; биеха и камбаните в селата Ла Куртий, Клинянкур и Монмартр.

Затворникът не чу никакъв обезпокоителен шум. Пак неговата вътрешна тревога беше го накарала да скочи стреснато, тревогата, която го обземаше при всяко събуждане, защото неговият сън беше винаги кошмарен.

Вдигна от земята една дървена паничка и отпи жадно глътка вода, за да успокои треската, която вече от много дни го измъчваше. След това остави паницата, за да може повърхността на водата да се уталожии, и се наведе над нея като над огледало. Появилият се там образ, тъмен, с неясни очертания, беше образ на стогодишен старец. Той постоя известно време така, като търсеше в това разлято лице, в старческата брада, в устните, потънали в беззъбата уста, в дългия измършавял нос, който се люлееше на дъното на паницата, нещо останало от предишната си външност.

После бавно се надигна и пристъпи две крачки, докато усети, че веригата на крака му, закрепена о стената, се опъва. Тогава изведнаж закрещя:

– Жак дьо Моле, Жак дьо Моле! Аз съм Жак дьо Моле!

Никой не му отговори; той знаеше, че никой няма да му отговори, но имаше нужда да произнесе собственото си име, за да не се побърка, за да си спомни, че бе командувал армии, управлявал провинции, притежавал власт, равна на кралската, и че докато в него има искрица живот, ще продължава да бъде, дори и в тъмница, великият магистър на Тамплиерския орден⁸.

От някаква излишна жестокост или пък като горчива подигравка бяха му определили за затвор една подземна стая в голямата кула на замък Тампл, седалището на орденa.

– И като си помисля, че аз възстанових тая кула! – промълви великият магистър гневно и удари по стената с юмрук.

Ударът го накарал да извика. Беше забравил смазания си при изтезанията палец. Но къде ли по тялото му нямаше рани, къде ли не го болеше? Откакто го бяха изтезавали с уреда за стягане на краката, кръвта му не циркулирала правилно в крайниците и той се измъчваше от страховтни изтръпвания... Заклещиха нозете му от коленете надолу в дълбоки дъски, които „мъчителите“ затягаха, като набиваха с чук клинове, а студеният, настойчив глас на Гийом дьо Ногаре, пазителя на държавния печат, го увещаваха да признае. Да признае какво?... Не издържа и загуби съзнание.

Върху месата му, изподрани, разкъсани, мръсотията, влагата и липсата на храна бяха извършили своята работа.

8. Суверенният орден на рицарите на Ерусалимския храм (Тампл) е бил основан през 1128 година, за да осигури охраната на светите места в Палестина и да пази пътищата на поклонничеството. Изработеният от свети Бернар устав бил строг. Той повелявал на рицарите целомъдрие, бедност и послушание. Забранено им било „да се заглеждат в жените... да целуват жена – било вдовица, било девица, било майка, сестра, леля, било каквато и да е друга жена“. Длъжни били във война да приемат бой един срещу трима и нямали право да се освобождават от плен чрез откуп. Позволен им бил лов само на лъвовете.

Като единствена добре организирана военна сила тези монаси бойци давали командния състав на бандите, често пъти твърде разюздани, които съставлявали кръстоносните армии. Поставяни винаги в първите редици при атака и в ариергарда при отстъпление, страдащи често от некомпетентността и съперничествата на командущите принцове, те загубили по бойните полета в течение на два века повече от 20 000 души – число, значително за ефективите им. Към края допуснали няколко пагубни стратегически грешки.

През цялото това време те се проявявали като добри администратори и тъй като всички имали нужда от тях, европейското злато се стичало в джобовете им. Цели провинции били поставени под тяхно попечителство. В продължение на сто години тамплиерите осигурявали действителното управление на Латинската империя в Цариград. Движели се из света като господари и не плащали данъци, нито даждия, нито никакви такси. Зависели само от папата. Имали командерии из цяла Европа и в Средния Изток, но центърът на организацията им бил в Париж. Обстоятелствата ги довели до големи банкови операции. Светият престол и главните европейски владетели имали при тях текущи сметки. Давали заеми срещу залог и авансирали откупи за пленници. Император Балдуин им заложил „истинския кръст на Христа“.

Експедиции, завоевания, богатства – всичко при тамплиерите е било чрезмерно, включително и процесът, който довел до унищожението им. Пергаментният свитък, който съдържа запис на разпитите им през 1307 година, е дълъг двадесет и два метра и двадесет сантиметра. По този гигантски процес споровете не са престанали и досега. Някои историци се обявяват против обвиняемите, други против Филип Хубави. Няма съмнение, че повдигнатите срещу тамплиерите обвинения са до голяма степен лъжливи или преувеличени; но също така няма съмнение, че тамплиерите са допуснали доста сериозни догматически отклонения. Продължителните им пребивавания в Ориента ги поставили в допир с известни увекочечени обреди на първичната християнска религия, а също така и с ислямската религия, срещу която са се борили, а даже и с някои тайнствени езотерични традиции на древния Египет. Така че по силата на едно твърде обичайно за средновековната инквизиция отъждествяваме, по повод церемониите им при приемането, се повдигнало обвинението в идолопоклонничество, демонизъм и магьосничество.

Аферата с тамплиерите не би представлявала голям интерес, ако не беше дала отзвук чак в нашата съвременност. Известно е, че орденът на Тампл веднага след официалното му разтуряне се е възстановил под формата на тайно международно сдружение и имената на тайни велики магистри се срещат чак до XVIII век.

Тамплиерите са основоположници на Компаньонача (работнически отраслови сдружения), институция, която и днес съществува.

За далечните си командерии тамплиерите се нуждаели от работници християни. Организирали ги и им дали правилник, наречен „дълг“. Тези работници не носели меч, били облечени в бели дрехи и като участници в кръстоносните походи построили в

От всички изтърпени изтезания най-ужасното без съмнение беше „разтягането“. Окачваха тежест от 180 ливри на ходилото на десния му крак и го издигаха с въже на скрипец до тавана. И все този зловещ глас на Ногаре: „Но признайте най-сетне, месир!“ И тъй като той упорствуваше и не признаваше, теглеха го все по-силно и все по-бързо от пода към тавана. И когато усети, че крайниците му се разглобяват, ставите пукат, коремът и гърдите му се късат, накрая извика, че признава, да, всичко, всякакво престъпление, всички пристъпления на света. Да, тамплиерите се отдаваха помежду си на содомия; да, за да станеш член на ордена, трябва да плюеш на кръста господен; да, обожаваша идол с котешка глава; да, занимаваша се с магии, с магьосничество, кланяха се на дявола; да, злоупотребяваха с поверените им средства; да, заговорничеха срещу папата и краля... И какво ли не още?

Жак дьо Моле се чудеше как е можал да остане жив след всичко това. Сигурно защото мъчения бяха умело пресметнати и никога не стигаха дотам, че да причинят смърт, а и неговата издръжливост на стар рицар, свикнал с войната и оръжието, се оказа по-голяма, отколкото я мислеше и самият той.

Застанал на колене, с очи, обърнати към снопа светлина, който идеше от отдушника, старият магистър прошепна:

– Господи, боже мой, защо си вложил по-малко сила в духа ми, отколкото в тялото ми? Достоен ли бях наистина да управлявам ордена? Ти не ме отклони от малодушието; помогни ми, господи боже, да не изпадна в умопомрачение. Не ще мога да издържа повече, не ще мога!

Беше окован вече от седем години и излизаше навън само за да го влачат по следствени комисии и да слуша всякакви закони от легисти, всякакви увещания от богослови. При такъв живот нищо чудно да полудее. Често губеше представа за време. За да се развлича, беше се опитал

Средния Изток грамадни крепости, чийто стил се нарича в архитектурата „великолепие на кръстоносците“. Там възприели някои методи в работата от античността, с които си послужили на запад при строежа на готическите църкви. В Париж тези компаньони живеели около Тампл или в съседните квартали и се ползували с данъчни привилегии. Този квартал в продължение на петстотин години бил център на квалифицираните работници.

Посредством сдруженията на компаньоните тамплиерският орден се свързва с началото на франкмасонството. Във франкмасонството срещаме „изпитанията“ в приемните церемонии и дори съвсем определени емблеми, които са същите като на бившите работнически сдружения, и факт, още по-странен – срещат се и върху гробовете на някои архитекти от фараонския Египет. Всичко това дава основание да се мисли, че тези обреди, емблеми и стил на работа са били внесени в Европа от тамплиерите.

да опитоми една двойка плъхове, които идваха нощем да гризат остатъците от хляба му. Ту се гневеше, ту плачеше, изпадаше от кризи на благочестие към свирепо желание за жестокост, от униние в ярост.

– Те ще пукнат, ще пукнат! – повтаряше си той. Кои щяха да пукнат? Климент, Гийом, Филип... Папата, пазителят на държавния печат, кралят. Ще умрат.

Жак дьо Моле не знаеше как, но несъмнено в ужасни страдания, за да изкупят злодеянията си. И той неспирно предъвкваше омразните три имена.

Все така на колене, с вдигната към отдушника брада, великият магистър мълвеше:

– Благодаря ти, господи, боже мой, че ми остави омразата. Тя единствено още ме крепи.

После се надигна с мъка и се върна на каменната столица, зазидана в стената, която му служеше и за стол, и за легло.

Би ли могъл да си представи, че ще стигне дотук? Мисълта му неперестанно го връщаше към неговата младост, към оня младеж, какъвто беше преди повече от петдесет години, когато слезе от склоновете на своята родна Юра, за да гони великото приключение. Както всички второродни синове на благородници от оная епоха, той бе мечтал да облече дългата бяла мантия с черен кръст, която представляваше облеклото на Тамплиерския орден. Самото име тамплиер тогава извикваше представи за Ориента и за героични събития, за кораби с издути платна, плаващи по вечно сини морета, за атаки в галоп из пясъчни пустини, за съкровищата на Арабия, за откупени пленници, за превзети и оплячкосани градове, за гигантски крепости. Говореше се дори, че тамплиерите имали тайни пристанища, откъдето се отправяли към непознати континенти...

И Жак дьо Моле осъществи мечтата си; кръстосва морета, води сражения и живя в големи крепости; вървял бе гордо по улици, където миришеше на подправки и тамян, облечен във великолепа мантия, чиито дипли се спущаха чак до златните му шпори.

Беше се издигнал в йерархията на ордена по-високо, отколкото бе стигнал някога в най-смелите си надежди, преминавайки през всички степени, за да бъде най-сетне избран от братята за върховен магистър на Франция и отвъд моретата и да заповядва на петнадесет хиляди рицари.

И всичко това завърши в тази изба, в това разложение, в тая нищета. У малко човешки съдби можеше да се срещне такова приказно щастие, последвано от такова ниско падение.

Докато Жак дьо Моле дълбаеше в стенната мазилка неясните букви

на думата „Ерусалим“, откъм тясната стълба, спускаща се към неговата тъмница, се чува тежки стъпки и дрънчене на оръжие.

Обзе го отново тревога, но този път основателна. Вратата скръдна и се отвори. Зад ключаря Моле забеляза четирима стрелци в кожени туники, с копия в ръце. От дишането им се образуваше бяла пара и забулваше лицата им.

– Дойдохме да ви отведем, месир – рече единият от тях.

Моле се надигна мълчаливо. Тъмничарят се приближи и с няколко силни удари с чук и длето изби нита, който съединяваше веригата с железните гривни около глезените на затворника. Жак дьо Моле загърна посталите си рамене с мантията на славата си, превърната сега в жалка сива дрипа. Кръстът на раменете му висеше на парцали.

В този изтощен, залитащ старец с натежали от веригите крака, който изкачваше стъпалата на кулата, все още беше останало нещичко от военачалника в Кипър, от заповедника на всички християни на Изтока.

„Господи, боже мой, дай ми сила...“ – шепнеше на себе си той. И за да намери тая сила, повтаряше имената на тримата си врагове: Климент, Гийом, Филип.

Мъглата изпълваше просторния двор на Тампл, нахлупваше качулки на кулите по крепостната стена, пъл-зеше между бойниците, обвиваше острия покрив на орденската черква.

Стотина войници с оръжие при нозе бяха застанали около една откритата каруца, голяма и четвъртита.

Отвъд стената се носеше врявата на Париж и от време на време покрътително тъжно изцвилваше някой кон.

Насред двора с бавни крачки и безкрайно отегчено лице се разхождаше месир Ален дьо Парей, капитан на кралските стрелци – човекът, който присъствуваше на всички смъртни наказания и придружаваше осъдените до мястото на присъдата или изтезанията. Косите му, с цвят на стомана, падаха на къси кичури по четвъртитото чело. Облечен беше в плетена ризница и препасан с меч, а под мишница държеше шлема си. Като чу да извеждат затворника, той се обърна и великият магистър пребледня, доколкото му беше възможно още да пребледнява.

За разпитите обикновено не се правеха толкова приготовления; нямаше нито каруца, нито всички тези въоръжени хора. Идваха няколко кралски сержанти, повеждаха обвиняемите, прекарваха ги с лодка през Сена, най-често по здрач.

– Значи, има присъда? – обърна се Моле към капитана на стражите.

– Има, месир – отговори капитанът.

– И знаете ли, синко, каква е присъдата? – продължи Моле след кратко колебание.

– Не зная, месир. Имам заповед да ви отведа в черквата „Света Богородица“, където ще ви бъде прочетена.

Настъпи мълчание, после Жак дьо Моле пак се обади:

– Какъв ден сме днес?

– Понеделник след Свети Григори.

Това означаваше 18 март; 18 март 1314 година.⁹ „Дали ме водят на смърт?“ – питаше се дьо Моле.

Вратата на кулата отново се отвори; стражи изведоха трима други сановници: главния надзорник, нормандския наставник и заповедника на Аквитания.

И те бяха побелели, със сплъстени бради и така измършавели, че парцаливите им наметала се влачеха. Спряха се за миг и запремигаха като големи нощни птици на светлина.

Пъв нормандският наставник Жофроа дьо Шарне се втурна, като се спъваше във веригите си, и прегърна великия магистър. Старо приятелство свързваше двамата. Дьо Шарне, с десет години по-млад, дължеше цялата си кариера на Жак дьо Моле, който го готвеше за свой заместник.

Върху челото на Шарне личеше белег от дълбока рана, а носът му бе изкривен – последици от някогашна битка, когато един удар с меч бе пробил шлема му. Тоя корав човек със загрубяло във войните лице зарови чело в рамото на великия магистър, за да скрие сълзите си.

---

9. Средновековният календар не е бил като днешния и се е различавал в отделните страни.

В Германия, Швейцария, Испания и Португалия официалната година започвала на Коледа. Във Венеция – на 1 март, в Англия – на 25 март, в Рим – ту на 25 януари, ту на 25 март, в Русия – на пролетното равноденствие.

Във Франция официалната година започвала на Великден. Това се нарича великденски стил или френски стил. Този странен обичай да се счита за начало на годината един празник с непостоянна дата е довел до разлика и в продължителността на годините – някои били с 330, други с 400 дни, а имало и години с два пролетни сезона – единият в началото, другият на края! Този великденски стил е източник на безброй заблуждения и точното определяне на датата е било свързано с големи затруднения. Така например по този стил краят на процеса на тамплиерите остава в 1313 година, защото през 1314 година Великден се пада на 7 април. Едва през 1564 година при царуването на Шарл IX, предпоследният крал от династията Валоа, за началото на годината се определя 1 януари. Русия възприела новия стил през 1725 година, Англия в 1752 година и Венеция едва при превземането ѝ от Бонапарт. Указаните в настоящия разказ дати са, разбира се, по нов стил.

– Дръж се, братко, дръж се – промълви дьо Моле, като го притисна в прегръдките си. – Смелост, братя! – повтори той, прегръщайки и другите двама.

Един тъмничар се приближи.

– Можем да ви свалим веригите, господа. Имате право на това.

Великият магистър разпери уморено ръце.

– Нямам петак – рече той с горчивина.

Защото, за да им свалят веригите, при всяко излизане тамплиерите трябваше да отделят по един петак от стотинките, които ежедневно им се отпущаха, за да плащат отвратителната си храна, сламата в килията и прането на ризите си. Допълнителна жестокост, характерна за съдебните похвати на Ногаре!... Като подсъдими, но още неосъдени, имаха право на издръжка, която беше така пресметната, че четири дни през седмицата гладуваха, спяха на голия камък и гниеа в мръсотия.

Жофроя дьо Шарне извади от една стара кесия, закачена на колана му, последните си два петака и ги хвърли на земята – единия за своите вериги, другия – за веригите на великия магистър.

– Не, братко! – направи движение да откаже Жак дьо Моле.

– За какво ми са сега... – отвърна Шарне. – Приемете, братко, заслугата тук даже не е моя.

– Щом свалят веригите ни, може да е за добро – каза главният надзорник. – Може пък папата да е решил да ни помилва.

Оцелелите в устата му зъби бяха неравномерно изпочупени и правеха говора му шушкав, а подутите му ръце трепереха.

Великият магистър вдигна рамене и посочи стоте строени стрелци.

– Да се приготвим да умрем, братя – рече той.

– Погледнете, погледнете какво ми направиха – изстена заповедникът на Аквитания, като си запретна ръкава.

– Изтезаваха всички ни – каза великият магистър.

Той отвърна очи както винаги, колчем му припомняха за изтезанията. Не бе издържал, подписал бе неверни признания и не можеше да си го прости.

Погледът му обгърна обширната крепост – седалище и символ на тамплиерското могъщество.

„За последен път“ – помисли си той.

За последен път гледаше величествения архитектурен комплекс с неговата кула, църква, дворец, къщи, с неговите дворове и овощни градини – цял укрепен град в средата на Париж¹⁰. Тук в продължение на два века тамплиерите живееха, молитвуваша, спяха, издаваха присъди,

правеха сметки, решаваха далечните си походи; тук се помещаваше дълго време съкровището на кралство Франция, поверено в техни ръце за съхранение и ръководство; пак тук бяха се завърнали те след злополучните походи на Луи Свети, след загубата на Палестина и Кипър, а след тях се довякоха техните щитоносци, мулетата, натоварени със злато, кавалерията от арабски коне, чернокожите пленници.

Жак дьо Моле си спомняше това завръщане на победените, в което все пак имаше нещо епично.

„Бяхме станали излишни, но не го знаехме – мислеше великият магистър. – Продължавахме да говорим за нови кръстоносни походи и завоевания. Може би прекалено дълго пазихме гордостта и привилегиите си, без вече да ги заслужаваме.“ От постоянна охрана на християнството бяха се превърнали във всемогъщи банкери на църквата и кралете. А който има много длъжници, има и много неприятели.

Ех, разбира се, кралските машинации бяха майсторски водени. Можеше наистина да се определи точно кога започна драмата – това беше денят, когато Филип Хубави поиска да бъде приет за член на ордена с явното намерение да стане велик магистър. Ръководството студено и недвусмислено отказа.

„Сгреших ли? – питаше се Жак дьо Моле за стотен път. – Не се ли боях твърде много да не загубя властта си? Не, не можех да постъпя другояче. Нашият устав изрично забраняваше приемането на властващи принцове в командериите.“ Крал Филип не можа да забрави никога тая несполука. Започна да хитрува, продължаваше да обсипва Жак дьо Моле с благосклонност и приятелство. Та нали великият магистър беше кръстник на едно от децата му? Та нали великият магистър беше стожер на кралството?

Но наскоро след това чрез едно постановление кралското съкровище се прехвърли от кулата Тампл в Лувърската кула. По същото време започна подмолна злостна кампания за опетняване на тамплиерите. Говореше се и се надумваха хората по обществени места и тържища, че тамплиерите вършат спекула със зърнени храни, че те са виновни за глада, че мислят повече как да увеличат богатствата си, отколкото да освободят гроба господен от езичниците. И понеже езикът им беше груб, войнишки, обвиняваха ги в богохулство. Беше влязъл в употреба

---

10. Замъкът на тамплиерите, пристройките и насажденията му, както и всички съседни улици са образували квартала на Тампл и това име остава и до днес. Голямата кула, в която е бил затворен Жак дьо Моле, почти пет века по-късно послужил за тъмница на Луи XVI. Оттам бил отведен на гилотината. Тя е била разрушена през 1811 година.

изразът „псува като тамплиер“. От богохулника до еретика има само една крачка. Твърдеше се, че имат противоположни нрави и че чернокожите им роби са магьосници.

„Несъмнено мнозина от братята не живееха като светци, пък и безделието им се отразяваше зле.“ Най-много се приказваше, че при церемонията на приемането карали новопостъпилите да се отрекат от Христа да плюят върху кръста и ги подлагали на срамотии действия.

Под предлог, че иска да тури край на слуховете и да запази честта на ордена, Филип беше приканил великия магистър да направи следствие.

И аз приех... – мислеше Моле. – Бях безсрамно заблуден, бях изменен. „Защото един ден през октомври 1307 година...“ Ах, как добре си спомняше Моле този ден... „Беше петък, ден тринадесети. В самото навечерие ме прегръщаше и ме наричаше“ братко „отреди ми най-почетното място на погребението на снаха си императрицата на Константинопол.“ И така, в петък, 13 октомври 1307 година, крал Филип, след една грижливо подготвена полицейска операция, нареди от името на Инквизицията да бъдат арестувани призори всички тамплиери във Франция с обвинение в ерес. И самият пазител на печата Ногаре дойде в седалището на ордена да отведе Жак дьо Моле с още сто и четиридесет рицари...

Чу се команда, която сепна великия магистър. Месир Ален дьо Парей беше наложил шлема си; един войник държеше коня му и подлагаше стремето.

– Да вървим – рече великият магистър.

Избутаха затворниците към каруцата. Пръв се качи Моле. Аквитанският заповедник, човекът, който бе отблъснал турците при Сен Жан д'Акр, стоеше като оглупял. Наложил се да го повдигнат. Главният надзорник непрекъснато мърдаше устните си. Когато Жофроа дьо Шарне на свой ред се качи в колата, някъде откъм конюшните зави куче.

После тежката каруца, запретната верижно с четири коня, потегли. Отвориха главната порта и вътре нахлу силна врява. Няколкостотин души, жители на квартала около Тампл и съседните квартали, се бяха съгнали край стените. Стрелците отпред трябваше да си пробиват път с дръжките на копията.

– Път за кралските хора! – викаха те. Изправен на коня си, все така безстрастен и отегчен, Ален дьо Парей стърчеше над блъсканицата. Но щом тамплиерите се появиха, шумът изведнаж стихна. При вида на четиримата измършавели старци, които каруцата подхвърляше и блъскаше един връз друг, парижани се стъписаха за миг, млъкнаха и усетиха

някакво внезапно състрадание.

Но пръснатите из тълпата кралски сержанти¹¹ нададоха викове: „Смърт, смърт на еретиците!“ и тогава хората, които винаги са готови да пригласят на властта и да буйствуват, когато не ги заплашва нищо, ревно наогушительно:

– Смърт!

– Крадци!

– Идолопоклонници!

– Гледайте ги! Не са вече така горди, езичниците проклетите! Смърт!

Оскърбления, подигравки, закани се сипеха върху шествието. Но тази ярост оставаше откъслечна. В огромното си мнозинство тълпата мълчеше и нейното мълчание, макар и предпазливо, беше многозначително.

Защото за седем години настроението на народа се беше изменило. Хората знаеха как е било водено следствието. Бяха виждали пред черковните врати тамплиери да показват на минувачите краката си с опаднали при мъченията кости. Бяха видели в някои градове на Франция как десетки рицари измряха на кладите. Знаеха, че някои духовни комисии бяха отказали да произнесат присъдите, та се бе наложило да определят за тая работа нови прелати, като например брата на първия министър Марини. Говореше се, че самият папа Климент V отстъпил от немай-къде, защото зависел от краля и се боял да не го сполети съдбата на предшественика му папа Бонифаций, който беше изял плесница на трона си. И после през тия седем години житото не беше станало повече, а хлябът беше поскъпнал още, очевидно не вече по вина на тамплиерите...

Двадесет и пет стрелци с лъкове и копия на рамо вървяха пред каруцата, но още двадесет и пет крачеха от двете ѝ страни и още двадесет и пет завършваха шествието.

„Ех, да беше ни останала поне малко силица!“ – мислеше великият магистър. Ако беше на двадесет години, би се нахвърлил върху някой войник, би изтръгнал копието му и би се опитал да избяга или пък да се бие на място до смърт.

Зад него братът надзорник фъфлеше през изпотрошените си зъби:

---

11. Сержантите са били дребни чиновници, натоварени с разнообразни обществени и съдебни функции. Службата им е близка с тази на пазачите на портите. Между другото те са били длъжни да придружават или предхождат краля, министрите, членовете на парламента и на университета. Тояжката (палката) на днешните полици е далечна останка от тояжките на някогашните сержанти. През 1254 година имало шестдесет сержанти специално предназначени за полицията в Париж.

– Няма да ни осъдят. Не мога да повярвам, че ще ни осъдят. Не сме вече опасни.

А аквитанският заповедник, излязъл от вцепенението, повтаряше:

– Колко е хубаво да излезеш навън, колко е хубаво да дишаш свеж въздух, нали, братко?

Нормандският наставник улови великия магистър за лакътя:

– Месир, братко мой – прошепна той, – виждам някои в тълпата да плачат, а други да се кръстят. Не сме сами в нашата голгота.

– Тези хора могат да ни жалят, но не и да ни спасят – отвърна Жак дьо Моле. – Други лица търся аз.

Наставникът разбра за каква последна безумна надежда се вкопчаваше великият магистър. Неволно и той започна да се вира в навалищата.

Защото значителна част от петнадесетте хиляди рицари на Тампл бяха успели да се изплъзнат от арестите през 1307 година. Едни се укриха в манастирите, други смениха одеждите си и живееха скришно по селата и градовете. Някои пък се добраха до Испания, където Арагонският крал, който отказваше да се подчини на повелите на френския крал и на папата, беше запазил тамплиерските командерии и от тях създаде нов орден. Имаше също и рицари, които някои по-снизходителни съдилища бяха поверили на надзора на ордена на болногледачите. Мнозина от тия бивши тамплиери поддържаха помежду си връзка и бяха образували нещо като тайна организация.

И Жак дьо Моле си мислеше, че може би... Може би имаше заговор... Може би някъде по пътя, на ъгъла на улица Блан Манто, или на улица Бретонери, или пък до манастира Сен Мери ще изскочат група мъже, ще измъкнат изпод дрехите си оръжие и ще се нахвърлят върху стрелците, а през това време други заговорници ще ги замерват с тежки предмети от прозорците. Ако се препречи пътят с една кола, може да се задръсти улицата и да се получи пълна паника...

„А защо ли им е притрябвало на някогашните братя да правят това? За да спасят своя велик магистър, който ги предаде, отказа се от ордена, не издържа на изпитанията...“ – помисли си Моле.

И все пак той не преставаше да се вира в тълпата, докдето погледът му стигаше, но виждаше само бащи, вдигнали на рамене децата си, деца, които след време, когато чуят името тамплиери, няма да си спомнят нищо друго освен четирима брадясали и зъзнещи старци, заобиколенни от въоръжени хора като злодеи.

Главният надзорник продължаваше да си говори самичък, все тъй фъфлейки, а героят от Сен Жан д'Акр непрекъснато повтаряше, че е

много приятно човек да се разхожда сутрин.

Великият магистър усети как у него се надига същата безумна ярост, която го обземаше тъй често в тъмницата и го караше да реве и да удря по стените. Непременно щеше да извърши нещо страшно, нещо ужасно... не знаеше какво точно... но чувствуваше нужда да го извърши.

Приемаше смъртта почти като освобождение, но не беше съгласен да умре несправедливо, не приемаше да умре опозорен. Дългият боен навик накара да закипи за последен път старата му кръв. Искаше да умре в бой.

Той потърси ръката на Жофроа дьо Шарне, приятеля, спътника, последния силен човек, който стоеше до него, и здраво я стисна.

Нормандският наставник видя как по хлътналите слепоочия на великия магистър вените се издуха като сини змии.

Шествието стигна до моста пред черквата Света Богородица.

III

КРАЛСКИТЕ СНАХИ

**Приятна миризма на брашно, топено масло и мед
се носеше около сергията.**

– Топли, топли вафли! Няма да стигнат за всички! Хайде, граждани, яжте топли вафли! – викаше търговецът пред една пещ на открито. Той вършеше всичко едновременно: точеше тестото, вадеше от пещта опечените сладки, връщаше пари и вардеше стоката си да не я оплячкосат хлапетата.

– Топли вафли!

Беше толкова зает, че не забеляза купувача, чиято бяла ръка пусна една медна монета и взе една златиста хрупкава вафла, завита като рогче. Видя само как същата ръка остави обратно вафлата, от която бе отхапана само една хапка.

– Гледай го ти какъв е придирчив! – рече търговецът, като разбърка огъня. – Намерил си ти чиста пшеница и вожирарско масло!...

В същия миг той се изправи и остана със зяпнала уста; последната му дума заседна в гърлото, защото позна купувача, на когото говореше. Тоя човек беше твърде висок на ръст, имаше грамадни бледосини очи, носеше къса туника и бяла шапчица. Преди продавачът да успее да

скалпи поклон или някакво извинение, човекът с бялата шапчица вече се бе отдалечил в тълпата и той остана да гледа подире му с отпуснати ръце, а в това време вафлите му прегаряха в пещта.

Търговските улици на града, по думите на пътешественици, пропътували Африка и Ориента, приличаха доста много на пазарището в някой арабски град. Същото непрестанно гъмжило, същите малки дюкянчета, наблъскани едно до друго, същата миризма на пържено, на подправки и на кожа, същият бавен вървеж на купувачите, които пречат на движението на магаретата и носачите. Всяка голяма или малка улица беше специализирана, имаше си своя занаят; тук бяха тъкачите, чиито станове се виждаха в дъното на дюкянчетата, там обушарите чукаха върху железните подставки, по-нататък седларите издърпваха шилата, и най-накрая дърводелците изработваха на струг краката на столчетата.

Имаше улици на птиците, улици на билките и на зеленчуците, улици на ковачите, кънтяща от ударите върху наковалните. Златарите, настанени по продължение на брега, наречен на тяхно име, работеха пред малките си мангалчета.

Между дървените и кирпичени къщи с доближени островърхи покриви се открояваха тесни ивици небе. Земята беше покрита с кал, от която се носеше зловония, и хората, според имотното си положение, газеха из нея с боси крака или с дървени, или пък с кожени обувки.

Човекът с високите рамене и бялата шапчица продължи да върви бавно из навалищата, сложил ръце зад гърба си, без да обръща, изглежда, внимание на блъсканицата. Впрочем мнозина минавачи му правеха път и го поздравяваха. Той им отговаряше с леко кимване. Имаше телосложение на борец; червеникаворуси, сякаш копринени коси, навити на къдри, стигаха чак до яката му и обграждаха лице с рядко красиви черти.

Трима кралски сержанти в синьо облекло държеха под мишница тояги, украсени на единия край с лилия, и следваха на разстояние тоя разхождащ се човек, без да го изпусчат от очи, като спираха, когато той спираше, и тръгваха, щом тръгваше.

Внезапно един младеж с тясна горна дреха, теглен от три големи хрътки, които водеше на ремък, изскочи от една уличка и налетя върху този човек, като едва не го събори. Хрътките се заплетоха и яростно залаяха.

– Внимавайте къде вървите! – извика младежът със силно италианско произношение. – Щяхте да паднете връз кучетата ми. Нямаше да е зле да ви ухапят!

Беше най-много осемнадесетгодишен, хубаво пристегнат в тънкия си кръст, с черни очи и изящна брадичка. Мъчеше се да говори с груб глас, за да изглежда мъж.

Оправяше ремъка и продължаваше:

– Non si puo vedere un cretino peggiore... (Не съм виждал по-голям глупак!) Но тримата сержанти вече го бяха заобиколили: единият го улови за ръка и му пошушна нещо. Младежът веднага свали кепето си и с голяма почитателност се поклони.

Около тях мълчаливо се струпяха хора.

– Хубави хрътки! Чии са? – попита високият човек, като разглеждаше момчето с огромните си студени очи.

– На чичо ми, банкера Толомей, ваш покорен слуга – отвърна момъкът и се поклони повторно.

Човекът с бялата шапчица продължи пътя си, без да добави нещо. Когато се поотдалечи със сержантите, хората наоколо прихнаха да се смеят на младия италианец, който не помръдваше от мястото си, сякаш още не можеше да проумее какво бе направил; кучетата също бяха притихнали.

– Ехе! Не е вече толкова наперен! – казваха през смях хората. – Гледай го! Щеше да събори краля, а на това отгоре го и изруга!

– Готви се да спиш тая нощ в тъмницата, момчето ми, с тридесет тояги по гърба.

Италианчето се опери на зяпачите:

– Че какво! Не съм го виждал никога, как да го позная? И ако искате за знаете, в моята родна страна няма крал, заради когото да трябва да се свивам до стените. В родния ми град Сиена всеки гражданин може да стане крал. Или някой от вас иска да се заяжда с Гучио Балиони – тогава нека каже!

Той изговори името си предизвикателно. Присъщата на тосканците гордост правеше погледа му мрачен. Отстрани на колана му висеше гравирен кинжал. Никой не се обади. Младежът щракна с пръсти на кучетата и продължи пътя си не чак толкова самоуверен, колкото се показваше, питайки се дали сторената от него глупост няма да има неприятни последици.

Защото преди малко наистина беше блъснал самия крал Филип Хубави. Тоя монарх, чиято власт нямаше равна на себе си, обичаше да ходи из града като обикновен гражданин, да се осведомява за цените, да вкухва от плодовете, да докосва платовете, да се вслушва в разговорите. Опипваше пулса на своя народ. Случваше се чужденци да го питат за

пътя. Веднаж един войник го беше спрял да си иска забавената плата. Кралят скъпеше думите си, както и парите, та рядко му се случваше през време на разходките си да произнесе повече от три изречения или да похарчи повече от три сола.¹²

Кралят минаваше през месния пазар, когато голямата камбана на парижката Света Богородица започна да бие, а наблизно се надигна висока глъчка.

– Ето ги! Ето ги! – развикаха се по улицата. Глъчката приближаваше. Някои минавачи се затичаха по посока на врявата. Един дебел месар се показа иззад тезгяха си с нож в ръка и изрева:

– Смърт на еретиците!

Жена му го дръпна за ръкава:

– Еретици! Толкова, колкото си и ти! Я си стой тук в дюкяна, мързеливецо, повече работа ще свършиш!

Двамата се съдърпаха. Край тях веднага се струпаха хора.

– Признали са си пред съдиите! – продължаваше месарят.

– Съдиите ли? – отвърна му някой. – Знам ги аз тях! Съдят, както им заповядат ония, дето им плащат.

Тогава всички почнаха да се надвикват.

– Тамплиерите са свети хора. Винаги са давали милостиня.

– Трябваше да им вземат парите, но не биваше да ги мъчат.

– Най-големият им длъжник беше кралят. Няма тамплиери, няма и дълг.

– Добре направи кралят!

– Какъвто кралят, такива и тамплиерите – все това е! – рече един чирак. – Нека вълците се ядат помежду си, през това време няма да ядат нас.

В този миг една жена се обърна, пребледня и почна да прави знаци на другите да млъкнат. Зад тях стоеше крал Филип Хубави и ги наблюдаваше с ледения си поглед. Сержантите неусетно бяха се приближили, готови да се намесят. Тълпата в миг се разпръсна, хората се разбягаха, като викаха с все сила:

– Да живее кралят! Смърт на еретиците!

Кралят сякаш не беше чул нищо. Лицето му не трепна, не се промени. Може би му правеше удоволствие да издебва хората, но не се издаваше.

Глъчката се усилваше. Шествието на тамплиерите минаваше в края

---

12. *Сол* или *су* – стара монета, равна на една двадесета част от франка. – Б. пр.

на улицата и кралят зърна за миг в пролуките между къщите каруцата с четиримата затворници. Великият магистър стоеше прав. Имаше вид на мъченик, но не и на победен.

Тълпата хукна да гледа зрелището, а крал Филип тръгна с отмерени стъпки по внезапно опустелите улици и се върна в двореца.

Нека народът да си помърмори и великият магистър да пъчи пребитите си кокали. След един час всичко ще бъде свършено и присъдата, общо взето, добре посрещната. След един час седемгодишният му труд ще завърши, ще получи окончателен край. Епископският съд беше се произнесъл, стрелците бяха многобройни, сержантите пазеха добре улиците. След един час делото на тамплиерите ще бъде заличено от списъка на обществените грижи и кралската власт ще излезе от него пораснала и засилена.

„Дори дъщеря ми Изабел ще бъде доволна. Ще въздам право на молбата ѝ и по този начин ще задоволя всички. Но време беше да се свърши с това“ – мислеше си кралят.

Той мина през галерията на галантеристите, за да се отпрати към покоите си.

Съвсем наскоро Филип беше изцяло подновил и значително разширил двореца, строен върху стари римски основи и преправян толкова пъти през вековете.

В тази епоха на строежите владетелите се надпреварваха в това отношение. В Париж бяха вече свършили онова, което се правеше в Уестминстър.

От старите сгради Филип беше запазил непокътната само църквата Сент Шапел, построена от дядо му Луи Свети. Сега общият вид на централната част на града беше внушителен, тежък и надут.

Когато се касаеше до утвърждаване могъществото на държавата, крал Филип не се скъпеше, макар че в дребните разходи беше много пестелив. Но тъй като никога не пропускаше случая да спечели нещо, беше отстъпил на галантеристите срещу годишно заплащане правото да държат дюкянчетата в голямата дворцова галерия, която поради това наричаха галантерийна, а после я нарекоха търговска галерия¹³. Това обширно помещение, високо и просторно като двукорабна катедрала, предизвикваше възторг у пътешествениците. Върху капителите на колоните

---

13. Тази концесия, давана на някои търговски корпорации да продават пред или в дома на владетеля, вероятно е пренесена от Ориента. Във Византия право да имат дюкяни пред входа на императорския дворец имали търговците на парфюми, тъй като техните есенции са били приятни за носа на василевса.

се издигаха четиридесет статуи на четиридесетте крале, които се бяха изредили на франкския престол, като се започне от Фарамон и Мерове. Срещу релефното изображение на Филип IV Хубави беше поставено това на Ангъоран дьо Марини, заместник-прелат и съуправител на кралството, който беше замислил и ръководил строежа.

Галерията беше отворена за всекики и представляваше място за разходка, за търговия и за приятни срещи. Тук можеше да си правиш покупки и наред с това да се разминаваш с принцове. Тук се определяше и модата. Край сергиите и под големите кралски статуи непрекъснато се движеше народ. Везба, дантели, коприни, кадифета и платове от камилска вълна, пасмантерия, скъпоценни и дребни накити преливаха от пътрота и искряха върху дъбови тезгяхи, които вечер покриваха с капаци, или отгрупваха сергиите, или висяха по върлини. Дворцови дами, гражданки, прислужници ходеха от сергия на сергия, опипваха, пазаряха се, мечтаеха, разхождаха се безцелно. Галерията кънтеше от спорове, пазарлъци, разговори, смях; продавачите се надвикваха да хвалят стоката си и да примамват купувачи. Многобройни бяха и гласовете с чуждестранно произношение, най-вече италианско и фламандско.

Един измършавял веселяк предлагаше везани носни кърпички, които беше наредил върху конопено платно направо на пода.

– Ей, красиви дами – викаше той, – не е ли жалко да се секнете с пръсти или в ръкава си, когато за тая работа имате толкова фино украсено платно, което можете да завържете изящно на лакътя или на кесията си.

Няколко крачки по-далеч друг шегаджия жонглираше с дантелени ленти и ги подхвърляше толкова високо, че арабските им стигаха до каменните шпори на Луи Дебели.

– Евтино, на загуба! Шест петака оната¹⁴. Коя от вас няма шест петака, за да си разкраси ненките?

Кралят прекоси галерията по цялата ѝ дължина. Повечето от мъжете му се кланяха, жените правеха лек реверанс. Макар и да не го показваше, но кралят обичаше оживлението в галантериината галерия и почитите, с които го посрещаха.

Голямата камбана на Парижката света Богородица продължаваше да бие, но звукът ѝ достигаше дотук твърде отслабнал, приглушен.

На края на галерията, недалеч от стъпалата на главното стълбище, бяха застанали трима души – две съвсем млади жени и един младеж,

14. Една она е равна приблизително на 1,20 метра. – Б. пр.

чиято хубост, облекло, а също така и самоувереност привличаха прикритото внимание на проходящите.

Младите жени бяха двете снахи на краля, така наречените „бургундски сестри“. Почти не си приличаха. По-голямата – Жана, омъжена за втория син на Филип Хубави, граф дьо Поатие, беше едва двайсет и една годишна. Висока, стройна, с пепеляво руси коси и с продълговати като на хрътка очи, тя се държеше малко неестествено. Обличаше се с такава простота, че изглеждаше почти предвзета. Този ден носеше рокля от светлосиво кадифе с тесни ръкави и елек, обточен по края с хермелинови кожи, който стигаше до ханшовете ѝ.

Сестра ѝ Бланш, съпруга на Шарл Французки, най-малкия от кралските синове, беше по-дребна, по-закръглена, по-розова, по-непринудена. Тя нямаше повече от осемнадесет години и на бузите ѝ още стояха детските трапчинки. Имаше коси с топъл рус цвят, светлокафяви, много блестящи очи и малки лъскави зъби. Гизденето беше за нея нещо повече от забавление – то беше страст. В него тя стигаше до крайност, която не винаги показваше добър вкус. Украсяваше челото, яката, ръкавите, колана си с толкова накити, колкото можеха да поберат, роклята ѝ беше извезана с бисери и златни конци. Но в Бланш имаше толкова прелест, изглеждаше така доволна от себе си, че всеки на драго сърце ѝ прощаваше това наивно разточителство.

Младият човек, който придружаваше двете принцеси, беше облечен, както подобава на длъжностно лице в кралския двор.

В тази малка групичка се водеше разговор за някакви пет дни и се спореше полугласно със сдържано възбуждение.

– Струва ли си да се ядосва толкова човек за пет дни? – говореше графиня дьо Поатие.

Кралят се появи иззад една колона, която го бе скрила от погледите им.

– Добър ден, деца мои – рече той.

Младите млъкнаха изведнъж. Хубавият младеж се поклони много ниско и отстъпи малко назад с очи, приковани в земята. Двете млади жени прегънаха колена и застанаха мълчаливи, пламнали от леко смущение. И тримата изглеждаха като заловени на местопрестъплението.

– Е, щерки мои, да не би да съм излишен при вашето чуруликане? Какво си приказвахте? – попита кралят.

Не беше никак изненадан от това посрещане, защото бе свикнал да вижда как всички, дори приближените и най-близките му роднини се стесняват в негово присъствие. Някаква ледена стена го отделяше от

хората. Не се учуди, но се наскърби. Вярваше, че прави всичко, каквото трябва, за да бъде любезен и приятен.

Първа се съвзе младата Бланш.

– Простете, сир – рече тя, – но не е лесно да поврим думите си пред вас.

– Защо така?

– Защото... говорехме лошо за вас.

– Нима? – рече Филип Хубави, като не знаеше как да приеме шегата.

Погледът му се спря на младежа, застанал отзад, и като го посочи с глава, попита:

– Кой е този благородник?

– Месир Филип д'Оне, екюе¹⁵ на чичо ни Валoa – отговори графиня Поатие.

Младежът се поклони отново.

– Вие нямате ли брат? – обърна се кралят към щитоносеца.

– Да, сир, той е от свитата на монсеньор дьо Поатие – отвърна младият д'Оне с несигурен глас, като се изчерви.

– Така е, все ви бъркам – рече кралят. После отново се обърна към Бланш:

– Е, какво лошо приказвахте за мене, дъще?

– Жана и аз сме ви сърдити, господарю, татко мой, защото ето вече пет нощи подред нашите съпрузи не са при нас – толкова дълго ги задържате на заседания в съвета или ги изпращате далеч по кралски работи.

– Деца мои, деца мои, такива работи не се говорят пред хора – възрази кралят.

Той беше свенлив по природа и за него се мълвеше, че откакто бил овдовял, вече девет години, спазвал строго целомъдрие.

Но изглежда, че към Бланш не можеше да бъде строг.

Нейната живост, нейната веселост, въобще смелостта и го обезоръжаваха. Тя го забавляваше, но и малко го оскърбяваше. Той се усмихна – нещо, което му се случваше най-много веднаж в месеца.

– А третата? Какво казва? – попита той.

Под третата разбираше Маргьорит Бургундска, братовчедка на Жана и на Бланш, омъжена за престолонаследника Луи, крал Наварски.

– Маргьорит ли? – възкликна Бланш. – Тя се спотайва, мръщи се и

---

15. Щитоносец, низш рицарски ранг. – Б. пр.

казва, че сте толкова лош, колкото сте и красив.

И този път кралят се поколеба как да възприеме тази закачка. Но погледът на Бланш беше толкова бистър, толкова невинен! Тя единствена се осмеляваше да му говори по този начин и не трепереше в негово присъствие.

– Е, добре, успокойте Маргьорит, успокойте се и вие, Бланш. Синовете ми Луи и Шарл ще могат да ви правят тази вечер компания. Днес е хубав ден за кралството. Тази вечер няма да има съвет. А вашият съпруг, Жана, който отиде в Дол и в Сален да се погрижи за работите в графството ви, вярвам да се върне до една седмица.

– Ще се приготвя тогава да отпразнувам завръщането му – каза Жана и наклони красивата си шия.

Разговорът стана твърде дълъг за крал Филип. Той се обърна рязко, без да се сбогува, и тръгна по стълбите за своите покои.

– Слава тебе, господи! – отдъхна си Бланш, като тури ръка на сърцето си. – Добре се отървахме!

– Щях да припадна от страх – рече Жана. Филип д'Оне беше червен до корена на косите си, но сега вече не от смущение, а от яд.

– Покорно благодаря – обърна се той сухо към Бланш. – Много бяха приятни за слушане тия неща, които говорихте.

– А какво искахте да направя? – извика Бланш. – Сетихте ли се за нещо по-добро? Глътнахте си езика и запелтечихте. Врълхлетя отгоре ни, без да го усетим. Има остър слух, както никой в кралството. Ако е дочул нещичко, само по този начин можехме да го заблудим. И вместо да ме упреквате, Филип, по-добре ме поздравете.

– Не започвайте пак – намеси се Жана. – Да вървим, да се приближим до дюкяните, да не изглеждаме като заговорници.

Тръгнаха напред, като отговаряха на поздравите, които им се отправяха.

– Месир – подзе полугласно Жана, – забележете, че вие с глупавата си ревност станяхте причина за тази тревога. Ако не бяхте започнали така високо да се оплаквате от Маргьорит, нямаше да се изложим на опасността кралят да чуе повече, отколкото трябва.

Лицето на Филип д'Оне оставаше мрачно.

– Наистина – каза Бланш – брат ви е по-приятен от вас.

– То е сигурно затова, защото с брат ми се отнасят по-добре и аз се радвам заради него – отвърна младият човек. – Всъщност аз съм голям глупак, че се оставям да ме унижава една жена, която ме третира като слуга, вика ме в леглото си, когато ѝ скимне, отправя ме, щом ѝ

омръзна, оставя ме с дни, без да прояви признак на живот, и когато ме срещне, преструва се, че не ме познава. Каква игра играе тя в края на краищата?

Филип д'Оне, щитоносец на монсенъор дьо Валоа, беше от четири години любовник на Маргьорит Бургундска, най-голямата от снахите на Филип Хубави. И ако се осмеляваше да държи такъв език пред Бланш Бургундска, съпругата на Шарл Французки, то беше, защото Бланш беше любовница на брат му Готие д'Оне, щитоносец на граф дьо Поатие. И ако можеше да говори така открито пред Жана Бургундска, графиня дьо Поатие, то пък беше, защото Жана, макар и да не беше още любовница никому, подпомагаше донякъде от слабост, донякъде за развлечение любовната връзка на другите две кралски снахи, уреждаше и улесняваше любовните им срещи.

И така в тази ранна пролет на 1314 година, в деня на съда над тамплиерите, когато това важно дело беше главната грижа на короната, двамата сина на краля, най-големият, Луи, и най-малкият, Шарл, носеха рога, окачени им от двама щитоносци – единият от свитата на техния чичо, другият от свитата на брат им, – и то под покровителството на снаха им Жана, вярна съпруга, но услужлива сводница, която изпитваше нечистото удоволствие да наблюдава чуждото прелюбодеяние.

– Във всеки случай тази вечер няма кула Нел – каза Бланш.

– За мене почти няма да има разлика от дните напоследък – отвърна Филип д'Оне. – Но като си помисля, че тази нощ в прегръдките на Луи Наварски Маргьорит сигурно ще произнася същите думи, побеснявам...

– Е, приятелю, вие прекалявате – надменно го прекъсна Жана. – Преди малко обвинявахте Маргьорит, че има други любовници. Сега искате да й забраните да има съпруг. Нейното благоволение ви кара да забравяте кой сте. Смятам утре да посъветвам нашия чичо да ви изпрати за няколко месеца в неговото графство дьо Валоа, където се намират и вашите земи, за да се успокоите.

Хубавецът Филип д'Оне изведнъж се укроти.

– О, госпожо – промълви той, – мисля, че бих умрял. Сега той беше много по-привлекателен, отколкото като ядосан. Да му е драго на човек да го уплаши само за да види как свежда дългите си копринени мигли и как бялата му брадичка лекичко потреперва. Внезапно той стана тъй нещастен, тъй жалък, че двете жени забравиха тревогите си и се усмигнаха.

– Кажете на брат си Готие, че тази вечер ще въздишам по него – каза Бланш с възможната най-голяма нежност.

Не можеше да се разбере дали говори искрено, или не.

– Не би ли могло... – рече д'Оне след кратко колебание – да се предупреди Маргьорит за онова, което току-що узнахме, в случай че за тази вечер е предвидила нещо...

– Нека Бланш реши; аз вече не се наемам с нищо. Изплаших се много и не ща да се меся във вашите работи. Всичко това ще свърши зле някой ден и наистина аз се излагам ей тъй за права бога.

– Вярно е съгласи се Бланш, – че ти никак не използваш благоприятните възможности. Твоят съпруг най често отсъствава. Де да имахме с Маргьорит тоя късмет.

– Нямам желание – отговори Жана.

– Или смелост – рече Бланш.

– Вярно е, че дори и да исках, нямам твоята ловкост да се прикривам, сестро, и съм сигурна, че веднага ще се издам.

Като каза това, Жана се замисли. Не, разбира се, тя наистина нямаше желание да мами Филип дьо Поатие, но беше й омръзнало да минава за лицемерно добродетелна...

– Госпожо – обърна се към нея Филип, – не бихте ли могли... да ме натоварите с някаква поръчка до вашата братовчедка?

Жана погледна младежа отстрани с разнежена снизходителност.

– Значи, не можете вече да живеете без хубавата Маргьорит! – рече тя. – Хайде, ще се покажа добра. Ще купя на Маргьорит някакво украшение и вие ще й го занесете от мое име. Но това е за последен път.

Приблжиха се до една сергия. Докато двете жени се съветваха и Бланш се насочи направо към най-скъпите предмети, Филип д'Оне се замисли пак върху внезапното появяване на краля.

„Колчем ме види, все ме пита за името ми. Стана вече шест пъти. И все споменава за брат ми.“ Обзе го неясен страх и се запита защо чувства винаги такова голямо безпокойство в присъствието на господаря. То идеше сигурно от погледа на тези преголеми, неподвижни очи, от техния особен, неопределен цвят, нещо средно между сиво и бледосиньо, като цвета на замръзнало езеро през ранните зимни утрини, очи, които човек не може да забрави часове, след като ги е видял.

Никой от тримата млади хора не беше забелязал един благородник с огромен ръст и червени ботуши, който, застанал наред стъпалата на голямото стълбище, ги наблюдаваше от известно време.

– Месир Филип, нямам в себе си достатъчно пари. Бихте ли платили?

Гласът на Жана изтръгна Филип д'Оне от размишленията му.

Щитоносецът с готовност заплати покупката. Жана бе избрала за Маргьорит един кадифен колан, обшит със сребърна сърма.

– О, и аз искам същия! – възкликна Бланш.

Но и тя нямаше пари, та Филип уреди и нейната сметка.

Винаги така ставаше, когато ги придружаваше. Те го уверяваха, че ще му се издължат, но тутакси забравяха, а той като истински благородник не можеше да ги подсети.

– Внимавай, сине – беше му казал един ден месир Готие д'Оне – баща, – най-богатите жени струват най-скъпо.

Той го знаеше от собствен опит, но не му мислеше много, защото членовете на семейство д'Оне нямаха нужда от тънки сметки – именията им във Вемар и д'Оне ле Бонди между Понтоаз и Люзарш им осигуряваха големи доходи.

Сега вече Филип д'Оне имаше предлог да се затича към замъка Нел отвъд реката, където живееха кралят и кралицата на Навара. Ако минеше по моста Сен Мишел, щеше да се озове там за няколко минути.

Поклони се на двете принцеси и се упъти към изхода на търговската галерия.

Благородникът с червените ботуши го проследи с поглед на ловец. Тоя човек беше Робер д'Артоа, пристигнал от Англия преди няколко дни. Той, изглежда, поразмисли, после слезе по стълбата и също тръгна по улицата.

Навън голямата камбана на Света Богородица беше замлъкнала и на острова, където се намираше центърът на града, цареше необичайна напрегната тишина. Какво ставаше в Парижката света Богородица?

IV

**ПАРИЖКАТА СВЕТА БОГОРОДИЦА БЕШЕ БЯЛА
Стрелците образуваха кордон, за да задържат
тълпата пред черквата. По всички прозорци се
трупяха любопитни глави.**

Мъглата беше се вдигнала и бледото слънце осветяваше белите каменни стени на Парижката света Богородица. Катедралата беше довършена едва преди седемдесет години и оттогава постоянно работеха върху украсата ѝ. Тя още пазеше блясъка на нова сграда, островърхите сводове и дантелата на централната розетка изпъкваша на светлината, която

подчертаваше релефността и на многобройните статуи над преддверието.

Търговците на домашни птици, които всяка сутрин продаваха пред черквата, бяха изтикани до къщите и кръсъкът на пилетата, затворени в кафезите, нарушаваше тишината. Именно тази неестествена тишина беше учудила граф д'Артоа при излизането му от търговската галерия.

Капитан Ален дьо Парей стоеше неподвижно пред войниците си.

На горния край на стълбището, което започваше от преддверието, бяха застанали прави четиримата тамплиери с гръб към тълпата и с лице към духовния съд, разположил се между отворените крила на голямата порта. Епископи, свещеници, писари бяха насядали в две редици.

Тълпата насочваше любопитството си главно към тримата кардинали, изпратени специално от папата в знак, че присъдата не може да бъде обжалвана пред Светия престол, а така също и към монсеньор Жан дьо Марини, младия архиепископ на Санс, брат на съуправителя на кралството. Архиепископът заедно с великия инквизитор на Франция беше водил цялото следствие.

Зад членовете на съда се виждаха кафявите и бели раса на тридесетина монаси. Единственото светско лице в това събрание беше комендантът Жан Плоабуш, прево¹⁶ на Париж, къс набит човек на около петдесет години, с намръщено лице, който не изглеждаше много доволен, че се намира тук. Той представляваше кралската власт и отговаряше за реда. Очите му шареха от тълпата към капитана на стрелците и от капитана към архиепископа на Санс.

Слабата слънчева светлина играеше по митрите, по жезлите, по червените кардиналски дрехи, по пурпурните мантии на епископите, по хермелиновите наметала, по златото на нагръдните кръстове, по стоманата на ризниците, по шлемовете и оръжията. Тези отражения, тези цветове, този блясък усилваха контраста с обвиняемите, за които беше поръчано цялото това великолепие, четиримата парцаливи стари тамплиери, притиснати един до друг и сякаш изваяни в пепел.

Монсеньор Арно д'Ош, кардинал на Албано и пръв легат, застанал прав, четеше мотивите на присъдата. Четеше бавно и предвзето, наслаждаваше се на собствения си глас, доволен от себе си и от това, че

---

16. Думата „прево“ (преведена с комендант) означавала кралски служител, който обединявал в ръцете си службите, разделени днес между префектите, началниците на войсковите поделения, дивизионните комисари, данъчните агенти и чиновниците по регистрацията. Понятно е, че не са се ползвали със симпатии. Но по онова време в някои области те започнали вече да разделят функциите си с данъчните бирници.

привлича вниманието на публиката. На места се показваше потресен от ужаса на изнасяните от него престъпления. После подемаше с раболепна тържественост и описваше ново злодеяние, хвърляше нови обвинения. – ... Като взе пред вид, че братята Жеро дю Пасаж и Жан дьо Кюни, както и мнозина други преди тях, признават, че при приемането им в ордена са били накарани насила да плюят върху кръста, защото той бил, според както им казали, парче дърво и че истинският бог бил на небето... Като взе пред вид, че на брата Ги Дофен било внушено, че ако някой от по-горестоящите братя бъде измъчван от плътски желания и пожелае да се удовлетвори чрез него, той трябва да се съгласи... Като взе пред вид, че великият магистър Жак дьо Моле при разпита призна и каза...

Хората напрягаха слух, за да доловят изкълчените от предвзетост думи. Легатът прекаляваше, а изложението беше безкрайно дълго. Народът започна да проявява нетърпение.

Като слушаше обвиненията, лъжливите показания, изтръгнатите признания, Жак дьо Моле си шепнеше:

„Лъжа... лъжа... лъжа...“ Гневът, който беше го обзел през време на пътуването в каруцата, растеше. Кръвта все по-силно биеше в измършавелите му слепоочия.

Не беше се случило нищо, което би прекъснало кошмара. Никаква група от бивши тамплиери не бе изскочила от тълпата. – ... Като взе пред вид, че братът Юг дьо Пейро призна, че е задължавал новоприетите да се отричат три пъти от Христа...

Главният надзорник се обърна към Жак дьо Моле със страдалческо лице и промълви:

– Братко, братко, нима аз съм казвал такова нещо?

Четиримата тамплиери бяха сами, изоставени от небето и от хората, обхванати сякаш в гигантски клещи от войниците и съда, между кралската и църковната власт. Всяка дума на кардинапа-легат стягаше менгемето.

Как следствените комисии не поискаха да разберат, макар сто пъти да им беше обяснявано, че на такъв изпит за отричане от Христа новоприетите биваха подлагани само за да се закалят и да издържат, в случай че бъдат заловени от мюсюлманите и накарани да се откажат от вярата си.

Великият магистър изпитваше неудържимо желание да сграбчи легата за гърлото, да го удря по лицето, да го души. И не само легата би искал да изтърбуши, но и младия Марини, този хубостник с митра,

който заемаше пози на преуморен човек. Но ако можеше, преди всичко би искал да спипа тримата си истински врагове, тия, дето не присъствуваха – краля, пазителя на държавния печат и папата!

Безсилната ярост замъгляваше очите му с червено було. Трябваше нещо да се случи... Обзе го такава силно замайване, че се уплаши да не се строполи на плочите. Не забелязваше, че също такъв гняв беше обхванал Жофроя дьо Шарне, а зарасналата рана върху яркочервеното чело на нормандския наставник беше съвсем побеляла.

Легатът прекъсна за малко декламирането, отпусна големия пергамент, кимна леко с глава надясно и наляво към членовете на съда, пак вдигна пергамента към очите си, духна отгоре му, сякаш да махне праха, и продължи: – ... Пред вид на това, че подсъдимите признаха и потвърдиха, осъждаме ги... на стена и на мълчание за останалите дни от живота им, за да получат чрез сълзите на разкаянието прошка за греховете си. *I nomine Patris*¹⁷...

Легатът бавно се прекръсти и изпълнен с величие, седна, навивайки пергамента, който след това той подаде на един свещеник.

В първия момент тълпата не реагира с нищо. След такава поредица от престъпления смъртното наказание беше толкова несъмнено, че присъдата на стена, сиреч доживотен затвор, тъмница, вериги, хляб и вода – се стори на хората като голяма милост.

Филип IV Хубави беше добре пресметнал удара. Общественото мнение щеше без затруднение, почти лекомислено да приеме този завършек на една трагедия, която бе го вълнувала цели седем години. Първият легат и младият архиепископ на Санс си размениха съучастнически усмивки.

– Братя, братя – мотолевеше главният надзорник, – добре ли чух? Няма да ни убият! Помилват ни!

Очите му се пълнеха със сълзи, а беззъбата уста се разтваряше, сякаш се смееше. Тази отвратителна радост отприщи пороя. Внезапно от горния край на стълбата се разнесе глас:

– Възраavam!

И този глас бе толкова мощен, че отначало никой не повярва, че излиза от устата на великия магистър.

– Възраavam срещу тая несправедлива присъда и твърдя, че престъпленията, в които ни обвиняват, са измислени.

Сякаш огромна въздишка разтърси тълпата. Съдът се раздвижи.

---

17. В името на отца (лат.). – Б. пр.

Кардиналите се спогледаха като гръмнати. Никой не очакваше такова нещо. Жан дьо Марини скочи от мястото си. Свършено беше с мързеливите пози, лицето му беше бледо, той трепереше от ярост.

– Лъжете! – извика архиепископът. – Вие сте признали при следствието.

Стрелците инстинктивно се сгъстиха, очаквайки заповед.

– Виновен съм само дето се поддадох на вашите ласкателства, заплахи и мъчения. Заявявам пред бога, който ни слуша, че орденът е свят и непорочен.

И като че ли бог наистина го чу, защото гласът на великия магистър, отправен към вътрешността на катедралата, се отрази в сводовете и се върна като ехо, сякаш друг, по-дълбок глас, някъде от дъното на черквата повтаряше всяка дума.

– Вие сте признали содомията! – заяви Жан дьо Марини.

– При изтезания! – отвърна Моле.

„... при изтезания...“ – отекна гласът, който сякаш идеше от дарохранителницата.

– Изповядвали сте ерес!

– При изтезания!

„... при изтезания...“ – повтори дарохранителницата.

– Отричам всичко! – рече великият магистър. „... всичко...“ – отвърна с тътнеж цялата катедрала.

Нов събеседник се намеси в тоя странен диалог. Жофроя дьо Шарне също се нахвърли върху архиепископа на Санс – Злоупотребиха с нашата омаломощеност, станахме жертва на интригите и лъжливите ви обещания. Вашата омраза и вашата отмъстителност ни погубват. Но аз също заявявам пред бога: ние сме невинни и ония, които говорят друго, лъжат.

Тогава монасите, застанали зад съда, се развикаха:

– Еретици! На кладата! На кладата еретиците!

Но ругатните им не произведоха желаното въздействие. Тласкано от благородно негодувание, което често го насочва към помощ на смелия нещастник, болшинството от народа взе страната на тамплиерите.

Започнаха да сочат юмуци на съдиите. По всички краища на площада станаха сбивания. От прозорците се развикаха. Замириса на бунт.

По заповед на Ален дьо Парей половината от стрелците се уловиха за ръце и образуваха кордон, за да спрат натиска на тълпата, а другата половина с насочени копия застанаха насреща.

Кралските сержанти удряха слепешката когото сварят с тояги,

украсени с кралската лилия. Кафезите с птиците се прекатуриха и кръсците на стъпканите кокошки се смесиха с виковете на хората.

Всички съдии станаха прави. Жан дьо Марини се сговаряше с парижкия комендант.

– Каквото и да е, монсеньор, решете каквото и да е, само не оставяйте нещата така – настояваше комендантът. – Ще пометат всинца ни. Вие не познавате парижаните, когато се разбунтуват.

Жан дьо Марини вдигна епископския си жезъл в знак, че ще говори. Но никой не искаше да го слуша. Обсипваха го с ругатни.

– Мъчител! Лъжеепископ! Господ ще те накаже!

– Говорете, монсеньор, говорете! – викаше комендантът.

Боеше се не само за поста си, но и за кожата си. Спомни си бунтовете през 1306 година, когато къщите на заможните граждани бяха оплячкосани.

– Двама от осъдените са обявени за еретици! – опита се напразно да надвика шума архиепископът. – Те са се отдали на своята ерес, отхвърлили са църковното правосъдие; църквата също ги отхвърля и ги предава на кралския съд.

Думите му се изгубиха във врявата. После целият съд, като стадо подплашени токачки, се прибра в Света Богородица, чиито врати тутакси се затвориха.

Комендантът даде знак на Ален дьо Парей и група стрелци се втурнаха към стъпалата. Докараха каруцата и набутаха вътре осъдените, като ги удряха с дръжките на копията. Те се подчиниха с пълно смирение. Великият магистър и нормандският надзорник се чувстваха изтощени, но уталожени. Бяха постигнали най-сетне душевен покой. Другите двама не разбраха почти нищо.

Стрелците пробиваха път за колата, а в това време прево Плоабуш даваше нареждане на сержантите си да разчистят колкото може по-скоро площада. Той се въртеше на всички страни съвсем объркан.

– Отведете затворниците в Тампл – извика той на Ален дьо Парей, – а аз отивам да докладвам на краля.

V

МАРГЬОРИТ БУРГУНДСКА, КРАЛИЦА НАВАРСКА

През това време Филип д'Оне стигна в замъка Нел. Помолиха го да почака в чакалнята пред апартаментите на наварската кралица. Минутите сякаш нямаха край. Филип се питаше дали Маргьорит беше задържана от досадници, или чисто и просто изпитваше удоволствие да го кара да се топи. Тя си служеше с такива похвати. А може би, след като измине един час в разтакаване из стаята, сядане, ставане, ще му съобщят, че кралицата не приема. Той беснееше.

Преди четири години, когато любовта им започна, тя не постъпваше така. Или може би да. Не си спомняше вече. Тогава в опиянението на начеващото любовно приключение, в което тщестлавието имаше не по-малък дял от любовта, той с готовност би стърчал пет часа само за да зърне любимата си, да докосне пръстчетата ѝ или да чуе от нея една пошунната дума, обещание за нова среща.

Времената бяха се променили. Трудностите, които съставляват сладостта на зараждащата се любов, стават нетърпими след четири години; често страстта загива от онова, което я е породило. Постоянната несигурност на срещите, отменяването им, дворцовите задължения плюс странностите на Маргьоритиния характер бяха докарали Филип до ожесточение, което се изразяваше в постоянно предявяване на права и в гняв.

Маргьорит понасяше по-добре положението. Тя се наслаждаваше на двойното удоволствие – да мами съпруга си и да дразни любовника си. Беше от ония жени, които подхранват желанията си с гледката на причинените от тях страдания, докато и това зрелище им омръзне.

Не минаваше ден Филип да не си каже, че голямата любов не вирее в прелюбодеянието, и да не се зарече да скъса тази толкова оскърбителна връзка.

Но беше слаб, нерешителен и влюбен. Подобно на играч, който все повече се заплита в играта, той тичаше подир предишните си мечти,

напусто дадените подаръци, прахосаното време, изтърваното щастие. Нямаше смелостта да стане от масата и да каже: „Стига съм губил.“ И така, той седеше, изпълнен с гняв и със скръб, и чакаше да благоволят да го приемат.

За да разсее нетърпението си, Филип седна на една каменна столица в нишата на прозореца и загледа как конярите извеждаха яздитните коне, за да ги поразкарат из попската ливада, а хамалите внасяха късове месо и връзки зеленчук.

Замъкът Нел се състоеше от две различни постройки, но долепени една до друга. От една страна, замъкът в тесния смисъл на думата изграден отскоро и, от друга – кулата, строена преди век като част от градските укрепления на Филип Август. Филип IV Хубави беше придобил замък Нел от граф Амори дьо Нел преди шест години, за да го направи резиденция на първородния си син. Наварския крал.

В миналото кулата се използваше само от стражата или служеше за склад. Напоследък обаче Маргьорит реши да обзаведе някои от стайте, за да може, както заявяваше тя, да се уединява и да се отдава на размисъл върху молитвениците си. Нуждаела се от усамотение.

Луи Наварски не се учуди, защото Маргьорит беше известна с чудатостите си. В действителност тя направи тия преобразования само за да може да приема по-лесно хубавия Филип д'Оне.

Това накара младежа да се замае от гордост. Заради него една кралица беше превърнала една кула в любовно гнездо.

По-късно, когато брат му Готие стана любовник на Бланш, кулата приюти и новата двойка. Предлогът беше лесен: Бланш идваше да посети братовчедка си, своята етърва, а Маргьорит душа даваше да се покаже услужлива съучастница.

Но сега, като гледаше голямата мрачна постройка с назъбен покрив, тесните отвори, поставени нарядко и високо, не можеше да не се запита дали и други мъже не изживяват с любовницата му също такива бурни нощи... Изминалите пет дни, през които не беше получил никакво известие, макар че бяха толкова удобни за срещи, не потвърждаваха ли подозренията му?

Вратата се отвори и една прислужница го покани да влезе. Той беше решил този път да не се оставя да бъде залъгван. Прекоси няколко зали, после прислужницата се отстри и Филип влезе в една ниска стая, претрупана с мебели, където се носеше добре познатият му силен жасминов парфюм, който търговците получаваха от Ориента.

Беше му необходимо известно време, докато свикне с полумрака и

горещината в стаята. Буйно разгорена жарава пламтеше в каменното огнище.

– Госпожо... – промълви той.

От дъното на стаята се чу малко дрезгав, сякаш сънен глас.

– Доближете се, месир.

Нима Маргьорит се беше осмелила да го приеме в стаята си без свидетели? Обаче Наварската кралица не беше сама и Филип се успокои, но същевременно и разочарова. Една придворна дама, увила главата и брадичката си с бялата вдовишка забрадка, взеше полускрита зад завесата на леглото. Маргьорит лежеше изтегната на леглото в подплата с кожи домашна дреха, изпод която се подаваха голите ѝ крака – малки и пухкави. Да приеме мъж в такова облекло и в такава поза, беше само по себе си вече голяма дързост.

Филип пристъпи напред и с тон, съответстващ на дворцовите изисквания, но който противоречеше на израза на лицето му, заяви, че графиня дьо Поатие го изпраща да се осведоми за здравето на Наварската кралица, да я поздрави и да ѝ поднесе от нейно име един подарък.

Маргьорит го изслуша, без да мръдне и без да го погледне.

Беше дребна, чернокоса, с кехлибарен цвят на лицето. Казваха, че притежава най-красивото тяло в света, и тя самата твърде много съдействуваше за разпространението на този слух.

Филип гледаше пълничката чувствена уста, късата брадичка с дупчица в средата, закръглените гърди, които повдигаха овалния изрез на дрехата, прегънатата ръка, оголена от широкия ръкав, и се питаше дали Маргьорит не е съвсем гола под кожената роба.

– Оставете подаръка на масата – рече тя, – ще го видя подир малко.

Тя се протегна, прозина се така, че се показаха късите и бели зъби, тънкият език и червеното набръчкано небце – също както се прозяват котките.

Не беше погледнала още нито веднаж младия човек. Затова пък той чувствуваше, че придворната дама го оглежда внимателно. Не беше виждал досега сред придворните на Маргьорит тая вдовица с дълго лице и твърде приближени очи. Насили се да прикрие растящото си раздразнение.

– Трябва ли да предам някакъв отговор на графиня дьо Поатие, госпожо? – попита той.

Маргьорит най-сетне благоволи да го погледне. Тя имаше възхителни очи, тъмни, кадифени, които сякаш галеха предметите и хората.

– Кажете на етърва ми дьо Поатие... – започна кралицата.

Филип пристъпи малко и направи нервно движение с пръсти, за да ѝ подсказе да отпрати вдовицата, но Маргьорит като че ли не разбираше; усмихваше се, но не на Филип, а в празното пространство.

– Или не – поправи се тя, – ще ѝ напиша писмо, за да ѝ благодаря, а вие ще го отнесете.

После се обърна към придворната:

– Драга моя, време е да ме облечете. Направете си труд да видите дали роклята ми е готова.

Вдовицата мина в съседната стая, но не затвори вратата.

Маргьорит се надигна, като откри красивото си гладко коляно и мина край Филип, пошуввайки му едва чуто:

– Обичам те!

– Защо те няма от пет дни? – попита той по същия начин.

– О, прелест! – извика тя, разгръщайки донесения колан. Какъв вкус има Жана и колко ме радва нейният подарък.

– Защо не те виждам? – повтори Филип тихо.

– Ще отива чудесно с новата ми кесия – повиши гласа си Маргьорит. – Месир д'Оне, имате ли време да почакате, докато напиша две думи за благодарност?

Тя седна на една масичка, взе паче перо, лист хартия,¹⁸ и написа една-единствена дума. Направи знак на Филип да се доближи и той можа да прочете: „Предпазливо!“ После извика към съседната стая:

– Госпожо дьо Коменж, доведете дъщеря ми, още не съм я целунала тази сутрин.

Чуха как придворната дама излезе.

– Предпазливостта – рече тогава Филип – е добро извинение, за да се отстрани един любовник и да се приемат други. Зная, че ме мамите.

По лицето ѝ се появи израз на досада и раздразнение.

– А аз виждам, че вие нищо не разбирате. Моля ви повече да внимавате за думите и дори за погледите си. Двама любовници се издават пред околните най-вече, когато започнат да се карат или да си омръзват. Контролирайте се повече.

---

18. Хартията от памук, за която се предполага, че е китайско изобретение и която най-напред се е наричала „гръцки пергамент“, защото венецианците са я заварили да се употребява в Гърция, е била внесена в Европа през X век. Ленената хартия (или от парцали) е била донесена малко по-късно от испанските сарацини. Първите хартиени фабрики в Европа са построени през 13 – и век. От съображения за трайност и здравина хартията не се употребявала за официални документи, които трябвало да бъдат снабдени с висящи печати.

Говорейки така, Маргьорит не се преструваше. От няколко дни усещаше около себе си някакъв неясен дъх на подозрителност. Луи Наварски беше подхвърлил пред нея за успехите ѝ сред мъжете, за страстта, която възбужда у тях. Съпругеска шега, в която прозвуча неискрен смях. Дали не беше забелязано Филиповото нервничене? На двамата слуги от кулата Нел – вратаря и прислужницата, – дошли от Бургундия, които тя тормозеше, но същевременно обсипваше със злато, можеше да се довери като на себе си. Но някоя непредпазлива дума винаги може да се изтърве. Пък и тая госпожа дьо Коменж, която ѝ натрапиха за угода на монсеньор дьо Валоа и която се връше навсякъде с траурните си одежди...

– Значи, признавате, че ви е омръзнало? – рече Филип д'Оне.

– Ох, че сте досаден, знаете ли! – отвърна тя. – Обичат ви, а вие все се сърдите.

– Добре де, тази вечер няма да имам случай да ви досаждам. Няма да има съвет, кралят сам ни каза. Ще можете да успокоявате съпруга си, колкото пожелаете.

По израза на лицето ѝ Филип би могъл да разбере, ако не беше заслепен от яда си, че поне откъм тая страна няма защо да се тревожи.

– А пък аз ще отида в публичния дом – добави той.

– Много добре! – каза Маргьорит – Ще ми разправите после как го праят ония момичета. Ще ми бъде приятно.

Погледът ѝ светна; тя подигравателно облизваше устни с върха на езика си.

„Мръсница! Мръсница! Мръсница!“ – помисли Филип. Не знаеше как да я нападне, по нея всичко се плъзгаше като вода по стъкло.

Тя се приближи до една отворена кутия и извади оттам някаква кесия, която Филип не беше виждал.

– Ще ми стои чудесно – говореше Маргьорит, като нанизваше колана в гайките пред едно голямо калаено огледало и слагаше кесията на кръста си.

– Подари ми я...

Тя понечи да каже чистосърдечно истината, но като видя как е настръхнал, изпълнен с подозрения, не можа да се въздържа да не се позабавлява с него.

– Подари ми я... един.

– Кой?

– Отгатнете.

– Наварският крал?

– Съпругът ми не е толкова щедър.

– Тогава кой?

– Познайте.

– Искам да зная, имам право да зная – увлече се Филип. – Това е мъжки подарък, от богат мъж, от влюбен мъж, защото има основание да бъде влюбен, предполагам.

Маргьорит продължаваше да се разглежда в огледалото, туряше кесията на едното си бедро, после на другото, после на сред колана и при тези поклащания подплатената с кожи роба ту откриваше, ту закриваше крака ѝ.

– Монсеньор д'Артоа – подхвърли Филип.

– О, какъв лош вкус ми приписвате, месир! – възкликна тя. – Тоя дебелак, който винаги дъхти на дивеч...

– Тогава сир дьо Фиен, той се увърта около вас, както и около всички жени.

Маргьорит наклони глава настрани.

– Сир дьо Фиен ли? – рече тя замислено. – Не съм забелязала, че се интересува от мене. Но щом казвате... благодаря, че ме уведомихте.

– Аз все пак ще узная.

Тя искаше да добави: „Ще се сетите може би за английския“, но я прекъсна госпожа Коменж, която влезе, водейки пред себе си принцеса Жана. Тригодишното момиченце пристъпяше бавно в тежката си, обшита с бисери рокличка. На майка си приличаше само по кръглото изпъкнало чело, което издаваше упоритост. Но беше русичко, с дребно носле, дълги клепки над светли очи и можеше да бъде както от Филип, така и от Наварския крал. И в това отношение Филип никога не можа да узнае истината, а Маргьорит беше твърде хитра, за да се издаде по този толкова важен въпрос.

Колчем видеше детето, Филип се питаше: „Дали е мое?“ Припомняше си дати, търсеше признаци. И си мислеше, че по-късно ще се покланя ниско пред една принцеса, която може би е негова дъщеря, и не беше чудно да я види възкачена на двата престола – наварския и френския, тъй като Луи и Маргьорит засега нямаха друго потомство.

Маргьорит вдигна на ръце малката Жана, целуна я по челото, установи, че има свеж вид и я върна на придворната с думите:

– Ето, целунах я. Можете да я отведете.

В очите на госпожа Коменж ясно се четеше, че няма да се остави да я измамат. „Трябва да се отърва от тази вдовица“ – помисли си Маргьорит.

Влезе друга придворна и попита тук ли е Наварският крал.

– По това време обикновено не е при мен – отговори Маргьорит.

– Защото го търсим из целия замък; кралят го вика.

– Известно ли ви е по каква причина?

– Доколкото разбрах, госпожо, тамплиерите са отхвърлили присъдата. Край черквата Света Богородица народът се вълнува, стражата е подсилена навсякъде. Кралят свика съвета...

Маргьорит и Филип се спогледаха. Една и съща мисъл им мина през ума – съвсем чужда на държавните дела. Възможно е събитията да принудят Луи Наварски да прекара част от нощта в кралския палат.

– Може би денят няма да завърши, както се очакваше – рече Филип.

Маргьорит го погледна и реши, че достатъчно го е измъчила. Той беше станал отново почтителен и сдържан, но очите му просека щастие. Тя се трогна и го пожела.

– Възможно е, месир.

Съгласието помежду им бе възстановено. Тя взе хартията, върху която бе написала „предпазливо“, и я хвърли в огъня.

– Това писмо не струва. После ще изпратя друго на графиня дьо Поатие. Надявам се, че ще мога да ѝ съобщя нещо по-приятно. Сбогом, месир.

Когато излезе от замъка Нел, Филип д'Оне не беше вече същият човек. Една само обнадеждаваща дума и доверието му в любимата, в самия него, в целия живот се възвърна, денят му се струваше лъчезарен. „Не ме е разлюбила. Аз съм несправедлив към нея“ – мислеше той.

В помещението на охраната се сблъска с Робер д'Артоа. Човек би рекъл, че великанът следва младия щитоносец по петите. Но не беше така. Д'Артоа в момента имаше други грижи.

– Монсеньор Наварски у дома си ли е? – обърна се той към Филип.

– Зная, че го търсят за кралския съвет – рече Филип. – Да му съобщите ли доходхте?

– Да – отговори Филип, поставен натясно, и веднага съобрази, че направи глупост, защото лъжата му много лесно можеше да се провери.

– И аз за това го търся – каза д'Артоа. – Монсеньор дьо Валоа желае да поговори с него преди това.

Разделиха се, но тази ненадейна среща породила съмнение у великана. „Дали не е той?“ – питаше се Робер, докато прекосяваше широкия, покрит с плочи двор. Преди час беше забелязал Филип в търговската галерия в компанията на Жана и Бланш, сега го намираще пред вратата на

Маргьорит... „Тоя хлапак или им служи като куриер, или е любовник на една от трите. Ако е така, скоро ще го узная.“ Защото госпожа дьо Коменж нямаше да пропусне да го осведоми. Освен това имаше свой човек, натоварен да следи през нощта околностите на кулата Нел. Мрежата беше заложена. Ако тая птица с красива перушина се улови, толкова по-зле за нея.

VI КРАЛСКИЯТ СЪВЕТ

Комендантът на Париж дотича съвсем запъхтян при краля и го завари в добро настроение. Филип IV Хубави тъкмо се любуваше на три големи хрътки, които току-що бе получил заедно със следното писмо, писано несъмнено от ръката на италианец.

„Многообични и многопочитани кралю, господарю наш, Един мой племенник, напълно разкаян за големия си грях, дойде да ми признае, че тези три хрътки, които е водил със себе си, са блъснали Ваше Господство при преминаването Му. Колкото и да са недостойни да Му бъдат предложени, аз не се чувствавам ни най-малко заслужаващ да ги запазя при себе си сега, когато са докоснали такова високопоставено и могъщо лице. Получил съм ги наскоро от Венеция. Прочее, моля Ваше Господство милостиво да ги приеме и да ги задържи, както Му е угодно, като знак на най-благочестиво подчинение. Спинело Толомей от град Сиена“ – Какъв ловък човек е този Толомей! – каза кралят.

Той, който отказваше всякакъв подарък, не можеше да устои пред кучета. Притежаваше най-хубавите кучешки хайки в света и да му се подарят такива великолепни ловджийски кучета като тези, значеше да се поласкае единствената му страст.

Докато комендантът му докладваше случилото се в черквата Света Богородица, Филип IV Хубави продължи да разглежда трите хрътки, да им повдига бърните, за да види зъбите и черната муцуна, да опипва гърдите им, обрасли с пясъчножълта козина. Нямаше съмнение, че животните са докарани от Ориента.

Между краля и всички животни, най-вече кучетата, се

установяваше непосредствен, скрит и мълчалив сговор. За разлика от хората кучетата никак не се бояха от него. Най-голямата от трите хрътки вече беше си сложила главата върху коляното на новия си господар.

– Бувил! – извика кралят.

Юг дьо Бувил, първият шамбелан¹⁹, човек на около петдесет години, с коси някак чудновато разпределени на черни и бели кичури – нещо, което му придаваше прилика с пъстър кон, се появи начаса.

– Бувил, да се свика незабавно малкият съвет. После отпрати коменданта, давайки му да разбере, че отговаря с главата си за най-слабото безредие в града, и остана да размишлява, заобиколен от кучетата си.

– Е, Ломбард, какво ще правим сега? – шепнесе Филип Хубави, като галеше по главата голямата хрътка и по този начин ѝ даваше ново име.

Ломбарди по него време наричаха без изключение всички банкери или търговци от италиански произход. И тъй като кучето бе получено от такъв, името се наложи от само себе си.

Сега малкият съвет бе събран не в обширната съдебна зала, която побираше повече от сто души и се използваше само за големите съвети, а в малко: съседно помещение, където беше запален огън.

Членовете на стеснения съвет бяха заели места край една дълга маса. Те щяха да решават съдбата на тамплиерите. Кралят седеше в горния край, облакът върху страничните облегалки, подпрял с ръка брадичката си. От дясната му страна беше седнал Ангъоран дьо

Марини, съуправител и ректор на кралството, до него Гийом дьо Ногаре, пазител на държавния печат, по-нататък Раул дьо Прел, член на Върховния съд, и още трима легисти – Гийом Дюбоа, Мишел дьо Бурдоне и Никол дьо Локетие; отляво на краля седяха най-големият му син, Наварският крал, когото най-сетне бяха намерили, Юг дьо Бувил, великият шамбелан, и частният секретар Майяр. Две места оставаха свободни: на граф дьо Поатие, който се намиреше в Бургундия, и на принц Шарл, последния кралски син, заминал тази сутрин на лов, та затова не можаха да го настигнат. Отсъствуваше още монсенъор дьо Валoa. Бяха пратили да го потърсят в замъка му, където вероятно заговорничеше с някого, както правеше обикновено преди всеки кралски съвет. Кралят реши да започнат без него.

Пръв заговори Ангъоран дьо Марини. Този всемогъщ министър, всемогъщ благодарение на пълното си единомислие с краля, нямаше

---

19. Офицер, натоварен с вътрешната служба в жилището на владетеля. – Б. пр.

благородническо потекло. Беше нормандски гражданин и преди да стане сир дьо Марини, наричаше се Льо Портие. Неговата изумителна кариера бе му спечелила колкото почитатели, толкова и завистници. Създадената специално за него титла съуправител го направи alter ego²⁰ на краля. Този четиридесет и девет годишен човек с яка снага, широка брадичка и грапава кожа живееше разкошно от грамадното състояние, което беше натрупал. Известен беше като най-ловкия оратор в кралството и с дълбочината на своята политическа мисъл далеч надхвърляше епохата си.

Достатъчни му бяха само няколко минути, за да обрисова пълната картина на положението; изслушал беше вече докладите на неколцина, между които и на брат си, архиепископа на Санс.

– Комисията на светата църква предаде великия магистър и нормандския наставник във ваши ръце, сир – рече той. – Позволено ви е отсега нататък да се разпореждате напълно с тях по ваше усмотрение, без да се отчитате пред когото и да било, дори и пред папата. Какво по-хубаво от това за нас?

Той прекъсна думите си; вратата се отвори и монсеньор дьо Валоа се втурна като вихрушка. След като кимна едва забележимо по посока на краля и без да си даде труд да се осведоми какво се е говорило в негово отсъствие, новодошлият се провикна:

– Какво чувам, сир, братко мой? Месир Льо Портие дьо Марини (той наблегна силно върху Льо Портие) намира, че всичко върви отлично. Излиза, братко, че вашите съветници не са много придирчиви. Питам се ще видят ли някой ден, че всичко е тръгнало на зле!

Макар и с две години по-млад от краля, Шарл дьо Валоа изглеждаше по-стар и колкото брат му беше хладнокръвен, толкова той беше припрян. Личеше, че като млад е бил хубав, но сега имаше задебелял нос и червени петна по лицето от военни походи и чревоугодничество, пуснал беше шкембе и се обличаше с ориенталски разкош, който при всеки друг би изглеждал смешен.

Този размирен принц, роден тъй близо до френския престол, не се примири никога, че не можа да седне на него, и преброди света, за да си намери друг престол. На младини беше получил Арагонската корона, но не съумя да я запази. След това се опита да възстанови в своя полза Арлското кралство. После се кандидатира за престола на Германската империя, но пропадна твърде плачевно при избора. След като овдовя с

---

20. Второто „аз“ (лат.). – Б. пр.

принцеса Анжуйска-Сицилийска, той се ожени за Катрин дьо Куртене, наследница на Източната латинска империя, и стана император на Цариград, но само на книга, защото тогава във Византия царуваше действителният император Андроник II Палеолог. Но дори и този въображаем скипър скоро му се изплъзна вследствие повторното му овдовяване и премина в ръцете на един от неговите зетьове, принц дьо Тарант.

Най-славните му дела бяха светкавичният му поход в Аквитания през 1297 година и тосканската кампания в 1301 година, когато, подкрепяйки гвелфите срещу гибелините, опустоши Флоренция и изпрати в изгнание поета Данте. За тези заслуги папа Бонифаций VIII му даде титлата граф Романски.

Валоа живееше като крал, имаше свой двор и свой канцлер. Ненавиждаше Ангьоран дьо Марини по много причини: заради простонародния му произход, заради званието съуправител, заради статуята му, поставена сред кралските в търговската галерия, заради враждебната му политика спрямо феодалите, изобщо заради всичко. Като внук на крал Луи Свети Валоа не можеше да се примири кралството да бъде управлявано от човек, излязъл от престолюдието.

В този ден той пристигна облечен в синьо и в злато от шапката, та чак до обущата.

– Четирима полумъртви старци – подзе той, – чиято съдба, както ни уверяваха, беше решена... и то как, уви!... подронват кралския престиж и всичко е наред! Народът оплюва съда... какъв съд, съставен от немайкаде, да си го признаем, но все пак църковен институт... и всичко е наред. Тълпата реве „Смърт!“; но срещу кого? Срещу прелатите, срещу коменданта на града, срещу стрелците, срещу вас, братко мой!... И всичко е наред. Е, добре, така да бъде, да се радваме, че всичко е наред.

Той разпери красивите си, отрупани с пръстени ръце и седна, но не на запазеното за него място, а на първото попаднало му кресло, в долния край на масата, сякаш за да подчертае с това своето несъгласие.

Ангьоран дьо Марини остана прав. Иронична бръчка се връзваше в широката му брадичка.

– Монсеньор дьо Валоа трябва да е зле осведомен – каза той кротко. – От четиримата старци, за които говори, само двама са възразили срещу присъдата. Колкото до народа, всички, които ми докладваха, уверяваха, че мненията са били твърде противоречиви.

– Противоречиви! – извика Шарл дьо Валоа. – Но това, че могат да бъдат противоречиви, е вече цяло безобразие! Кой пита народа за мнението му? Вие, месир дьо Марини, и е понятно защо. Ето резултата от

прекрасната ви идея да събирате граждани, крепостни селяни и всякак-ви простаци и да ги карате да одобряват решенията на краля²¹. Сега народът си присвои правото да съди.

Във всяка епоха и във всяка страна винаги са били налице две партии: реакционна и прогресивна. Две тенденции се сблъскваха и в кралския съвет. Шарл дьо Валоа, който се смяташе за законен шеф на големите барони, възплащаваше феодалната реакция. Политическото му верую се състоеше от няколко принципа, които той защитаваше с ожесточение: право на частни войни между феодалите, право на големите феодали да секат свои монети, поддържане на установения морален и законен ред сред рицарството, подчинение на Светия престол, считан за върховна арбитражна власт. Всичко това бяха институции и обичаи, останали от миналите столетия, които обаче Филип Хубави, подтикван от Марини, премахна или се канеше да премахне.

Ангьоран дьо Марини представляваше прогреса. Големите му идеи бяха централизация на властта и на администрацията, уеднаквяване на паричните знаци, независимост на светската власт от църковната, външен мир чрез укрепяване на ония градове, които представляваха ключови позиции, и установяване на постоянни гарнизони в тях, вътрешен мир чрез общо засилване на кралската власт, увеличаване на производството чрез осигуряване на разменната търговия и търговските сделки. Прокараните и възнамерявани от него мероприятия наричаха „новости“. Но медалът си имаше и обратна страна. Скъпо струваше изхранването на умножената полиция, както и строежът на новите крепости.

Тъй като феодалната партия непрекъснато го нападеше, Ангьоран се помъчи да спечели за краля подкрепата на оная класа, която колкото повече се развиваше, толкова повече осъзнаваше своето значение – буржоазията. При някои трудни положения и най-вече по повод стълкновенията със Светия престол той беше свиквал в централния дворец гражданите на Париж заедно с бароните и прелатите. Същото беше направил и в провинциалните градове. За пример му служеше Англия, където от половин век редовно действуваше камарата на общините.

Във френските събрания още не ставаше дума да се обсъждат кралските решения, а само да се изслушват техните основания и да се одобряват. Колкото и да беше свадлив, Валоа съвсем не беше глупав. При

---

21. От тези събрания, учредени по времето на Филип Хубави, датира обичаят френските крале да прибъгват до народни допитвания. Впоследствие те получили названието „генерални щати“ и от тях на свой ред са произлезли след 1789 година първите френски парламентарни институции.

всеки удобен случай се опитваше да подкопае доверието към Марини. Отдавнашната им скрита вражда в последните месеци бе прераснала в открита борба.

– Ако големите барони, измежду които вие сте най-големият, монсеньор, бяха проявили повече готовност да се подчинят на кралските постановления, нямаше да има нужда да се опираме на народа.

– Хубава опора, няма що да се каже! – развика се Валоа. – Бунтовете през 1306 година, когато кралят и самият вие се принудихте да се укриете от въстаналия Париж в Тампл... да, припомням ви го, в Тампл!... съвсем не ви послужиха за урок. Помнете ми думата, че ако върви така, няма да мине много време, и гражданите ще почнат да управляват без краля. Вашите събрания ще издават постановленията.

Кралят мълчеше, подпрял брадичката си с ръка и устремил широко отворените си очи право напред. Той много рядко премигваше; клепачите му оставаха неподвижни в продължение на цели минути и това придаваше на погледа му оная странна втрещеност, от която толкова хора се плашеха.

Марини се обърна към него, сякаш с покана да използва властта си и да прекрати този спор, който се отклоняваше от предмета.

Филип Хубави вдигна леко глава и каза:

– Братко, днес не се занимаваме със събранията, а с тамплиерите. Неприятна история не беше много отдавнашна, само от преди единадесет години, и противниците на Ногаре никога не пропускаха случай да му я напомнят.

– Ние знаем, монсеньор, че вие винаги сте поддържали тамплиерите – отвърна той. – Сигурно сте разчитали на тях, за да си извоювате, макар и в ущърб на Франция, този призрачен цариградски престол, на който, изглежда, не сте и седали.

На обидата той отговори с обида и лицето му придоби по-нормален цвят.

– Гръм и мълния! – извика Валоа, скочи и столът му се прекатури зад него.

Изпод масата се раздаде кучешки лай, всички присъстващи се стреснаха, само Луи Наварски избухна в нервен смях. Разлаяла се беше голямата хрътка, която лежеше в краката на краля, защото не беше още свикнала с такива бурни сцени.

– Луи, млъкнете! – рече кралят и погледна сина си с леден поглед.

После щракна с пръсти, извика: „Ломбард, мирно!“ и притегли главата на кучето към бедрото си.

Луи Наварски, когото бяха започнали да наричат Луи Вироглавия, т.е. Кавгаджията, Сбъркания, Луи Смахнатия, наведе глава, за да подтисне лудешкия си смях. Макар и навършил вече двадесет и пет години, умът му беше като на петнадесетгодишен. Приличаше по някои физически черти на баща си, но погледът му беше блуждаещ и косите безцветни.

– Сир – започна Шарл дьо Валоа тържествено, след като великият шамбелан се наведе и вдигна стола му, – сир, братко мой, бог ми е свидетел, че винаги съм гледал само вашите интереси и вашата слава.

Филип IV Хубави вдигна очи към него и Шарл дьо Валоа се почувствува не така сигурен, но все пак продължи:

– Само за вас мисля, братко, като гледам как леко се руши онова, което направи кралството могъщо. Без тамплиерския орден, това убежище на рицарството, как бихте могли да предприемете нов кръстоносен поход, ако се наложи?

Този път Марини се нагърби с отговора.

– При мъдрото царуване на нашия крал – рече той – не сме имали кръстоносен поход именно защото рицарството живее спокойно, монсеньор, и не е ставало нужда да бъде отвеждано отвъд морето, за да изразходва буйността си.

– А вярата, месир?

– Изетото тамплиерско злато, монсеньор, обогати държавната хазна повече, отколкото цялата търговия, която се извършваше под прикритието на църковните хоругви; пък стоките се пренасят добре и без кръстоносни походи.

– Месир, говорите като безверник.

– Говоря като служител на кралството, монсеньор. Кралят почука лекичко по масата.

– Братко, днес въпросът е за тамплиерите... Искам вашия съвет.

– Моят съвет... моят съвет ли? – повтори Валоа, поставен натясно.

Той беше готов винаги да оправя света, но не и да даде определено мнение.

– Е, добре, братко, тези, които тъй добре водиха тая работа (той посочи Ногаре и Марини), ще ви посъветват как да я довършите. Що се отнася до мене...

И той направи движение, като да си умива ръцете.

– Луи... Вашият съвет? – попита кралят. Луи Наварски трепна и се поколеба.

– Дали да предадем тамплиерите на папата? – рече той най-сетне.

– Луи... млъкнете! – каза кралят и размени с Марини поглед, изпълнен със състрадание.

Да се препрати великият магистър на папата, това значеше всичко да започне отначало, всичко да се постави под съмнение както по същество, така и формално, да се обезсилят изтръгнатите с толкова труд решения на някои духовни събори, да се унищожат седемгодишни усилия, да се даде път на всякакви разисквания.

„Нима ще трябва тоя глупак, тоя малоумен невежа да ме замести на престола? – мислеше Филип IV Хубави. – Ех, да се надяваме, че дотогава ще поумнее.“

Проливен мартенски дъжд плисна навън и заудря по стъклата на обкованите с олово прозорци.

– Бувил? – обърна се кралят към следващия. Великият шамбелан беше възпътена привързаност, послушание, вяност и старание да угоди, но нямаше предприемчив ум. Той се питаше какъв отговор би желал господарят.

– Размишлявам, сир, размишлявам... – измънка той.

– Ногаре, вашето мнение?

– Нека изпадналите в ерес да понесат наказанието, предвидено за еретиците, и то незабавно – отговори пазителят на печата.

– Народът?... – попита Филип, поглеждайки към Марини.

– Народното вълнение, сир, ще се уталожи тутакси, щом причинителите му престанат да съществуват – каза съуправителят.

Шарл дьо Валоа направи последен опит:

– Братко – рече той, – имайте пред вид, че великият магистър има ше ранг на владетелен принц и да се посегне на главата му, би значело да се накърни уважението, което се полага на кралските особи...

С един поглед кралят пресече думите му. За миг настъпи тягостно мълчание, после Филип Хубави произнесе:

– Жак дьо Моле и Жофроя дьо Шарне ще бъдат изгорени тази вечер на еврейския остров, срещу градината на двореца. Бунтът беше публичен – и наказанието ще бъде публично. Месир Ногаре ще редактира присъдата. Казах.

Той стана и всички го последваха.

– Искам всички, които сте тук, да присъствувате на наказанието, господа, също и синът ми Шарл. Нека бъде предизвестен – добави кралят.

После извика:

– Ломбард!

И излезе, сподирен от кучето.

На този съвет, в който участваха двама крале, един бивш император, един вицецрал и няколко велможи, бяха осъдени на смърт чрез изгаряне двама големи военачалници и църковни водачи. Но нито за момент никой не помисли, че се касае за живота на хора от плът и кръв, ставаше дума само за принципи.

– Драги мой племеннико – каза Шарл дьо Валоа на Луи Вироглавия, – днес присъствахме на гибелта на рицарското съсловие.

VII

КУЛАТА НА ЛЮБОВТА

Нощта настъпи. Тих ветрец понесе дъх на влажна земя, на тиня, на плъзнала мъзга и подгони големи черни облаци по беззвездното небе.

Една лодка се откъсна от брега до Лувърската кула и заплува по Сена, чиито води проблясваха като добре излъскан щит.

Двама пътници, метнали през рамо краищата на плащовете си, седяха в задния край на лодката.

– Днес е дяволско време – говореше лодкарят, като натискаше бавно веслата. – Сутринта мъгла – нищо не виждаш на пет крачки. Сетне по пладне ето ти го слънцето – показва се и рекохме: иде пролетта. Докато издумаме, заваля лапавица, та чак до мръкнало. Сега пък излезе вятър и сигурно ще се засили... Дяволско време.

– Карай по-бързо, байно – каза един от пътниците.

– Карам, карам, колкото мога, само че съм стар, знаете, по свети Михаил ще сторя петдесет и три. Нямам вече сили като вашите, млади господа – отвърна лодкарят.

Беше облечен в дрипи и, види се, приятно му беше да се пооплаче.

На известно разстояние вляво, по еврейското островче, се движеха светлини, а по-далеч блестяха прозорците на двореца в старата част на града. Откъм тая страна имаше голямо движение на лодки.

– Е, господа, няма ли да отидете да погледате как ще пекат тамплиерите? – пак заговори лодкарят. – Казват, че кралят и синовете му щели да бъдат там. Вярно ли е?

– Изглежда – отговори пътникът.

– И принцесите също ли ще бъдат?

– Не зная... сигурно – каза пътникът и обърна глава настрана, за да покаже, че не желае да продължава разговора. След това пошепна на другаря си:

– Тоя приятел не ми харесва, много приказва. Вторият пътник вдигна равнодушно рамене, помълча и после пошушна:

– Как ти съобщиха?

– Чрез Жана, както винаги.

– Милата графиня Жана, колко много сме й задължени.

С всеки удар на веслата кулата Нел се приближаваше – висока черна твърдина, изправена срещу тъмното небе.

– Готие – заговори пак първият пътник, като тури ръка на рамото на другаря си, – тази вечер съм щастлив. А ти?

– Аз също се радвам много, Филип.

Така разговаряха двамата братя д'Оне, отивайки на срещата, която Бланш и Маргьорит им определиха веднага щом бяха разбрали, че съпрузите им ще отсъствуват нея вечер. И пак графиня дьо Поатие се постави в услуга на чуждата любов, като се нагърби с известието.

Филип д'Оне едва съдържаше радостта си. Тазсутрешните му страхове бяха се изпарили, подозренията му изглеждаха нелепи. Маргьорит беше го извикала, Маргьорит го очакваше. След няколко минути ще я държи в прегръдките си и той се вричаше да бъде най-нежният, най-веселият, най-пламенният любовник, какъвто можеше да съществува.

Лодката спря до наклона, в който се вливаха основите на кулата. При последното си разливане реката беше оставила тук дебел пласт тиня.

Лодкарят подаде ръка на младите хора, за да им помогне да слезат.

– Така, значи, байно, разбрахме се – му каза Готие д'Оне, – ще ни чакаш тук и ще гледаш да не те забележи някой.

– Цял живот, ако ви е угодно, млади господарю, щом ми плащате за това.

– Достатъчно ще бъде половината нощ – рече Готие. Той му даде една сребърна монета – дванадесет пъти повече, отколкото му беше таксата – и му обеща още толкова за връщането. Лодкарят ниско се поклони.

Като внимаваха да не се хлъзнат и да не се изкалят прекалено много, двамата братя изминаха няколко крачки и се озоваха пред една тайна врата, на която почукаха според условния знак. Вратата се откряна, една прислужница със запалена свещ в ръка ги пусна да влязат, залости здраво вратата и ги поведе по една вита стълба.

Влязоха в голяма кръгла стая, осветена само от пламъците на огъня във фуниеобразното огнище, чиято светлина се губеше в пресечките на островърхия таван.

И тук, както в стаята на Маргьорит, ухаеше на жасминова есенция. Всичко беше просмукано от нея – поръбените със злато тъкани по стените, килимите, многобройните кожи на диви животни, постлани върху ниските легла по ориенталски обичай.

Принцесите не бяха тук. Прислужницата каза, че ще ги предизвестят, и излезе.

Младежите свалиха наметалата си, доближиха се до огнището и машинално протегнаха ръце към огъня.

Готие д'Оне беше двадесетина месеца по-голям от брат си Филип, с когото много си приличаше, само че беше по-нисък, по-набит и по-рус. Имаше едър врат, розови бузи и гледаше на живота весело, а не като Филип, който ту се терзаеше, ту се възторгваше от безумна страст. Беше женен, и то добре, за една Монморанси, от която имаше вече три деца.

– Все се чудя – каза той, като грееше ръцете си – защо Бланш ме взе за любовник и въобще за какво ѝ е любовник. За Маргьорит е лесно обяснимо. Стига човек да види Вироглавия с неговия идиотски поглед и с хлътналите му гърди, а после да погледне и теб отстрани, и веднага би разбрал. А освен това, нали знаем...

Той намекваше за тайни на брачното ложе, за любовната немощ на младия Наварски крал и за глухата вражда между съпрузите.

– Но никак не разбирам Бланш – подзе Готие. – Мъжът ѝ е хубав, много по-хубав от мен... Не, братко, не отричай. Карл е по-хубав, съвсем прилича на крал Филип. Обича Бланш и мисля, че каквото и да ми разправа, и тя го обича. Тогава защо? Аз се наслаждавам на успеха си, но не му виждам основанието. Не е ли само защото Бланш не иска да остане по-назад от братовчедка си?

Разнесоха се леки стъпки и шепот откъм галерията, която свързваше кулата със замъка, и двете принцеси влязоха.

Филип се спусна към Маргьорит, но изведнаж се спря; на колана на любовницата си забеляза кесията, която толкова беше го раздразнила сутринта.

– Какво ти е, красавце мой? – попита Маргьорит с протегнати ръце, като му подаваше устните си. – Не си ли щастлив?

– Щастлив съм, госпожо – отвърна той сухо.

– Какво става пак? Каква нова муха...

– Това... за да ме дразниш ли? – Филип посочи кесията.

Тя се засмя сърдечно.

– Колко си глупавичък, колко си ревнив и как ми се харесваш! Не разбра ли, че се пошегувах? Та аз ще ти я подаря тази кесия, ако това може да те успокои.

И тя бързо откачи кесията от колана си. Филип направи движение на отказ.

– Гледайте го тоя лудньо как кипва само от една думичка.

И като правеше гласа си дебел, тя започна да представя ядосания Филип.

– Това е някой мъж! Кой е този мъж! Искам да го знам!... Робер д'Артоа... сир дьо Фиен...

И отново се понесе нейният хубав, кръшен смях.

– Една роднина ми я изпрати, невернико, щом като искаш да знаеш всичко – подзе тя. – И Бланш получи същата, и Жана. Ако беше любовен подарък, щях ли да ти я предложа? Сега вече тя е любовен дар, но за теб.

Засрамен, но и доволен, Филип д'Оне разглеждаше с възхищение кесията, която Маргьорит му тикна в ръцете насила.

Маргьорит се обърна към братовчедка си:

– Бланш, покажи своята кесия на Филип. Аз му дадох моята.

И пошушна на ухото на Филип:

– Бас държа, че след малко и твоят брат ще получи същия подарък.

Бланш вече лежеше на ниското легло и Готие, коленичил до нея, покриваше с целувки шията и ръцете ѝ. Тя се полуизправи и с глас, малко отмалял от копнеж по предстоящата наслада, каза:

– Не е ли твърде неблагоприятно това, което правиш, Маргьорит?

– Съвсем не – отговори Маргьорит. – Никой не знае, пък и ние не сме ги още носили. Ще трябва само да предупредим Жана. Освен това да подариш кесия не е ли най-доброто средство да се отблагодариш на милите благородници за тяхната любезност?

– Тогава и аз не искам моят хубав любим да бъде по-малко обичан и по-малко гиздав от твоя.

Тя също откачи кесията си, която Готие прие без усилие и стеснение, тъй като брат му беше вече взел своята.

Маргьорит хвърли към Филип поглед, който означаваше: „Не ти ли казах?“ Филип ѝ се усмихна. Не можеше никога нито да предвиди постъпките ѝ, нито да я разбере. Това ли беше същата жена, която сутринта го накара с жестокостта, с кокетството, с вероломството си да обезумее от ревност, а сега му правеше подарък за двадесет ливри и стоеше в

прегръдките му покорна, нежна, тръпнеща?

– Струва ми се, че те обичам така силно само защото не те разбирам – пошепна той.

Никакъв друг комплимент не можеше толкова да поласкае Маргьорит, както този.

Тя с благодарност свря лицето си в шията му, но изведнъж се отдръпна, послуша се и извика:

– Чуваш ли? Тамплиерите... Водят ги на кладата. Очите ѝ блеснаха, лицето ѝ се оживи от нечисто любопитство, тя повлече Филип към прозореца – висока бойница, издълбана напреко в дебелия стена – и отвори тясното стъкло.

В стаята нахлу шумната глъчка на тълпата.

– Бланш, Готие, елате да видите! – извика Маргьорит.

Но Бланш простена блажено:

– О, не, не мърдам оттук; много ми е хубаво! Отдавна между двете принцеси и техните любовници беше изчезнал всякакъв свян; те бяха свикнали да се отдават на страстта си, без да се крият едни от други. И ако Бланш понякога отвърщаше очи и прикриваше голотата си в някой тъмен ъгъл, то Маргьорит, напротив – изпитваше по-голямо удоволствие, когато гледаше как се любят другите и когато излагаше на показ своята любовна игра.

Но в този момент, притиснала се до прозореца, тя беше погълната от онова, което ставаше на Сена. Долу, на еврейския остров, сто души стрелци, наредени в кръг, държаха високо запалени факли; и пламъците на всички тия факли се люлееха от вятъра, събираха се и образуваха осветена пещера, в която ясно се виждаше огромната мола и помощниците на палача върху купищата дърва. Зад стрелците се простираше ливада, където обикновено пасяха крави и кози, а сега нагъсто се тълпеше народ; по реката се точеше върволица от лодки, претъпкани с хора, любопитни да видят екзекуцията.

Една по-тежка лодка, пълна с прави въоръжени стрелци, бе потеглила от десния бряг и вече се доближаваше до острова. Два високи сиви силуета с чудновати шапки слязоха от нея. Отпреде им се очертаваше кръст. Глъчката на тълпата се усили, превърна се във вопъл.

Почти в същия миг ложата в една от кулите, наречена Водната кула, построена над самата дворцова градина, светна. Наскоро след това се очертаха сенки в тая ложа. Кралят и неговите съветници заемаха местата си.

Маргьорит избухна в смях; смях кръшен, буен, който сякаш

нямаше край.

– Защо се смееш? – попита Филип.

– Защото Луи е там и ако беше светло, можеше да ме види.

Очите ѝ блестяха, черни къдрици играеха по изпъкналото ѝ чело. С рязко движение тя оголи красивите си кехлибарени рамене, смъкна на земята дрехата си, сякаш искаше през разстоянието в мрака да подразни ненавистния си съпруг, и притегли ръцете на Филип към бедрата си.

В дъното на стаята Бланш и Готие лежаха сплетени един в друг и тялото на Бланш проблясваше като седеф.

Долу сред реката грохотът се засилваше. Привързваха тамплиерите о кладата и след малко щяха да я запалят.

Маргьорит потръпна от нощния хлад и се приближи до огнището. Постоя така, загледана втренчено в огъня, като се грееше на жарта, докато горещината започна да ѝ пари. Пламъците шареха кожата ѝ с игриви отблясъци.

– Те ще горят, ще се пекат – издума тя задъхано с прегракнал глас, – а през това време ние...

Очите ѝ, впити в огъня, търсеха адски картини, които да послужат за храна на удоволствието.

Внезапно тя се обърна с лице към Филип и му се отдаде права, както нимфите от легендата са се отдавали на фавните.

Върху стената се простря сянката им, огромна, стигаща чак до тавана.

VIII

„ПРИЗОВАВАМ ПРЕД СЪДА ГОСПОДЕН...“

Дворцовата градина беше отделена от еврейския остров само с един тесен ръкав на реката.

Кладата бяха издигнали така, че да гледа към кралската ложа във Водната кула.

По двата мочурливи бряга на Сена непрекъснато прииждаха любопитни и самото островче не се виждаше от народ. Лодкарите тая вечер забогатяха.

Стрелците бяха вече строени, сержантите пръснати из навалицата, въоръжени команди завардваха мостовете и изходите на всички улици, водещи към реката.

– Марини, можете да похвалите коменданта – обърна се кралят към своя съуправител.

Вълнението, което сутринта вдъхваше опасение за бунт, завърши с народен празник, панаирджийска веселба, жестоко развлечения, което кралят предлагаше на столицата си. Настроението беше като при храмов празник. Между почтените граждани, надошли със семействата си, сно-вяха и нехранимайковци. Публичните жени, набедени и начервени, до-тичаха от малките улички иззад черквата Света Богородица, където уп-ражняваха занаята си. Хлапетата се мъчеха да минат напред и се прови-раха между краката на възрастните. Неколцина евреи, скупчени плахо на групи, с жълти кръгове върху наметалата, бяха дошли да гледат тази екзекуция, в която този път по изключение не те бяха пострадавшите. Красиви дами в дрехи, подплатени с кожи, дошли да търсят силни изжи-вявания, се притискаха до своите любовници и от време на време леко изпискваха.

Времето беше студеничко, вятърът духаше на пориви. Светлината на факлите превръщаше речната повърхност в червен мрамор.

Месир Ален дьо Парей, с железен шлем на главата и както винаги с отегчен вид, седеше на кон пред своите стрелци.

Около кладата, по-висока от човешки ръст, палачите и техните по-мощници с червени качулки се суетяха, оправяха редиците на дървата, приготвяха съчки за запас, старая се да свършат добросъвестно рабо-тата си.

Великият магистър на тамплиерите и наставникът на Нормандия бяха вече завързани за стълбовете на върха на кладата. На главите им стърчаха позорните книжни митри на еретиците.

Един монах вдигаше към лицата им разпятие и им отпращаше последните увещания. Тълпата се смълча, за да чуе какво говори монахът.

– След малко ще се представите пред бога. Има още време да изпо-вядате греховете си и да се покаете... Умолявам ви за последен път...

Осъдените стояха неподвижни горе на кладата между небето и зе-мята, не отговаряха и само брадите им се развяваха от вятъра.

– Отказват да се изповядат, не се разкайват – се понесе шепот всред присъстващите.

Тишината стана по-гъста, по-тягостна. Монахът беше коленичил пред кладата и четеше молитви на латински. Главният палач взе от ръ-цете на един от помощниците си запалената кълчищена факла и я завър-тя няколко пъти, за да раздуха пламъка ѝ. Едно дете заплака и се чу как изплющя шамар.

Ален дьо Парей се обърна към кралската ложа в очакване на заповед; всички глави, всички погледи се насочиха също нататък. И всички затаиха дъх.

Крал Филип стоеше прав зад перилата на ложата заедно с членовете на своя съвет, наредени от двете му страни, и под светлината на факлите групата изглеждаше като барелеф, издялан в стената на кулата.

Осъдените също бяха вдигнали очи към ложата. Погледите на краля и на великия магистър се срещнаха, измериха се, приковаха се един в друг и се задържаха така. Никой не можеше да отгатне какви мисли, какви чувства, какви спомени се криеха зад челата на двамата врагове. Но тълпата инстинктивно долови, че при мълчаливото сблъскване на тези земни господари – единият всевластен в настоящето, другият – в миналото, предстои да се разиграе нещо величествено, ужасно, нещо свръхестествено.

Дали най-сетне великият магистър на Тамплиерския орден ще се смири и ще поиска милост? И дали крал Филип Хубави няма в последния момент да прояви някакво милосърдие и да помилва осъдените?

Кралят махна с ръка и на пръста му блесна пръстен. Ален дьо Парей повтори движението по посока на палача и палачът мушна главния в съчките. Огромна въздишка се изтръгна от хиляди гърди, въздишка, в която се смесваха облекчение и ужас, смътна радост и страх, отврата и наслаждение.

Някои жени ревноха, деца криеха глави в полите на майките си. Един мъжки глас изохка:

– Казвах ти да не идваш!

Димът се вдигна на гъсти кълба и вятърът го понесе към ложата.

Монсенюр дьо Валоя се закашля, като се стараше кашлицата му да не остане незабелязана. Той се дръпна назад между Ногаре и Марини и измърмори:

– Ако така върви, ще се задушим, преди вашите тамплиери да изгорят. Да бяхте поръчали поне да докарат сухи дърва.

Никой не отвърна на забележката му. Ногаре стоеше напрегнат и с пламнали очи лакомо се опиваше от победата си. Тази клада беше плод на седемгодишна борба, изтощителни пътувания, хиляди думи, изречени, за да убеди, хиляди страници, написани, за да докаже. „Хайде, печете се, горете! – мислеше той. – Достатъчно сте ми пакостили. Правото беше на моя страна и вие сте победени.“ Ангборан дьо Марини подражаваше в държанието си на краля – мъчеше се да остане равнодушен и да гледа на екзекуцията като на държавна необходимост. „Налагаше се,

налагаше се“, повтаряше си той. Но като гледаше как умират хора, не можеше да не помисли за смъртта, и то за своята смърт. Двамата осъдени престанаха да бъдат най-сетне отвлечено политическо понятие.

Юг дьо Бувил скришно се молеше.

Вятърът се обърна и димът, който се сгъстяваше и издигаше със страшна бързина, забули осъдените и почти ги скри от очите на зрителите. Чуваше се само как на коловете двамата старци кашлят и хълцат.

Луи Наварски започна да се смее глупашки и да търка зачервените си очи.

Брат му Шарл, най-малкият от кралските синове, извърна глава. Очевидно зрелището го измъчваше. Той беше на двадесет години, тънък, рус, розов, и онези, които знаеха баща му на младини, казваха, че поразително му прилича, само че не е така як, така внушителен като него и представлява бледо копие на оригинала. Прилика имаше, но липсваше твърдостта, липсваха също и духовните дарби.

– Виждам, че у вас, в кулата Нел, свети – рече той полугласно на Луи.

– Сигурно пазачите. И те искат да си оплакнат очите.

– На драго сърце бих им отстъпил мястото си – промълви Шарл.

– Как? Не се ли забавляваш, като гледаш как се пече кръстникът на Изабел? – учуди се Луи Наварски.

– Вярно, месир Жак беше кръстник на сестра ни...

– Луи, млъкнете! – обади се кралят.

За да разсее неразположението си, младият принц Шарл се помъчи да изпълни мислите си с приятни неща. Започна да мисли за своята жена Бланш, представи си чудесната усмивка на Бланш, леката прегръдка на Бланш, където след малко той ще потърси забрава от ужасното видение. Но не можа да отстрани един мъчителен спомен, спомена за двете деца, които Бланш му бе родила, но които умряха почти веднага след раждането си. Виждаше двете малки създания неподвижни в бродираните си пелени. Ще му дари ли съдбата други деца от Бланш, но които да живеят?

Ревът на тълпата го стресна. Пламъците бяха обхванали кладата. По заповед на Ален дьо Парей стрелците изгасиха факлите си в тревата и нощта остана осветена само от огъня.

Пръв бе засегнат от пламъците нормандският наставник. Той направи отчаяно усилие да избегне приближаващия се пламък и отвори широко уста, като че ли не му достигаше въздух. Въпреки въжетото тялото се прегъна почти на две, хартиената митра падна и огънят в миг я погълна.

Пламъците се виеха около него, после облак дим го обгърна. Когато димът се разпръсна, Жофроя дьо Шарней вече гореше. Той ревеше, задъхваше се и се мъчеше да се изтръгне от кола, който се люлееше из основата. Великият магистър обърна лице към своя другар и му каза нещо, но тълпата, за да надвие ужаса, шумеше толкова силно, че нищо не можеше да се чуе освен думата „братко“, произнесена на два пъти.

Помощниците на палача тичаха, като се блъскаха, носеха нови дърва и разръчкваха огъня с дълги железни пръти.

Луи Наварски, чиято мисъл беше твърде бавна, се обърна към брат си:

– Сигурен ли си, че светеше в кулата Нел? Аз нищо не виждам.

За момент като че ли го обхвана безпокойство. Ангьоран дьо Мари-ни тури ръка пред очите си, сякаш искаше да ги запази от светлината на огъня.

– Добра картина от ада ни показвате, месир дьо Ногаре! – рече граф дьо Валоа. – За бъдещия си живот ли мислите?

Гийом дьо Ногаре не отговори.

Жофроя дьо Шарней беше се превърнал вече в някакъв предмет, който чернееше, прашеше, изпущаше мехури, превръщаше се на пепел и бавно се свличаше в жарта.

Някои жени припаднаха. Други изтичваха до брега и повръщаха във водата почти под носа на краля. Тълпата, уморена от толкова много викане, се умълча. Започнаха да се чуват гласове, че става чудо, защото вятърът упорито духаше в една посока, поваляше пламъците пред великия магистър и огънят още не го докосваше. Как можеше да издържи толкова време? Откъм неговата страна кладата не гореше.

После изведнаж жарта се срути, пламъците лумнаха и се нахвърлиха върху великия магистър.

– Готово! И той също! – извика Луи Наварски. Студените, широко отворени очи на Филип Хубави не мигнаха дори и сега.

И тогава, неочаквано, през огнената завеса се разнесе гласът на великия магистър и всеки от присъстващите го почувствува като отправен към самия него, като плесник върху собственото си лице. С изненадваща сила, както бе извикал и пред черквата Света Богородица, Жак дьо Моле крещеше:

– Срам! Срам! Гледайте как умират невинни! Срам за всинца ви! Бог ще ви съди.

Пламъкът го близна, изгори брадата му, за миг овъгли книжната му митра и подпали белите му власи.

Ужасената тъпла онемя. Сякаш някакъв луд пророк гореше.

От това горящо лице се разнесе отново страшният глас:

– Папа Климент!... Рицар Гийом!... Крал Филип!... Преди да изми-не една година, аз ви призовавам да се явите пред съда господен, за да получите справедливо наказание! Бъдете проклетни! Проклетни! Проклетни всички до тринадесето коляно на рода си!...

Пламъците обхванаха устата на великия магистър и задушиха последния му вик. После той се бори със смъртта дълго време, време, което сякаш нямаше свършване.

Най-сетне се огъна на две. Въжето се скъса. Той рухна в жарта, но ръката му остана да стърчи над пламъците, чак докато се превърна цялата на въглен.

Зрителите стояха по местата си, обхванати от смущение и тревога, чакаха напразно нещо и си шушукаха. Тъмнината и ужасът се стоварваха върху им с цялата си тежест. Пращането на огъня ги караше да изтръпват. Сенки падаха върху гаснещата клада.

Стрелците се мъчеха да избутат хората, но те не се решаваха да си тръгнат. Шепнеха помежду си:

– Нас не ни прокле, само краля, нали?... Папата... и Ногаре...

Всички погледи се устремиха към ложата. Кралят стоеше все така изправен пред перилата и гледаше черната ръка на великия магистър, забита в червената жар. Една изгоряла ръка – ето всичко, което бе останало от знаменития орден на тамплиерските рицари. Но тази ръка бе замръзнала в жеста на проклятието.

– Е, братко – рече монсеньор дьо Валоа със зловна усмивка, – надявам се, че сте доволен?

Филип Хубави се обърна.

– Не, братко – отвърна той. – Не съм доволен. Извърших грешка.

Валоа се изпъчи, готов да тържествува.

– Наистина ли, признавате ли това?

– Да – рече кралят. – Преди да ги изгоря, трябваше да заповядам да им изтръгнат езиците.

Той слезе от стълбата на кулата, последван от Ногаре, Марини и дьо Бувил, и се отправи към покоите си. Кладата вече сивееше, само някоя и друга искра още блясваше за миг и бързо угасваше. Ложата се изпълни с горчивата миризма на изгоряло месо.

– Вони – рече Луи Наварски. – Наистина много силно вони. Хайде да си вървим.

А младият принц Шарл се питаше ще стигнат ли прегръдките на

Бланш, за да намери в тях забрава.

IX

НОЩНИТЕ СКИТНИЦИ

Братята д'Оне излязоха от кулата Нел и нерешително затъпкаха из калта, взирайки се с недоумение в тъмнината.

Техният лодкар беше изчезнал.

– Така си и предполагам – каза Филип. – Тоя лодкар никак не ми хареса. Трябваше да бъдем по-предпазливи.

– Прекалено много пари му дадох – отвърна Готие. – Тоя нехранимайко ще да си е направил сметката, че е изкарал надницата и е отишъл да гледа екзекуцията.

– Ако е така, добре ще е.

– А ти какво мислиш?

– Не зная... Тоя байно сам предложи да ни превози, като се вайкаше, че през целия ден не бил изкарал нищо. Казахме му да чака, той си отишъл.

– А какво можем да направим? Нямахме избор. Той беше единствен.

– Именно – рече Филип. – Освен това много разпитваше.

Той се ослуша да долови шум на гребла, но освен плисък на водата и разпиленият глъч на хората, които се прибираха по домовете си в Париж, нищо друго не се чуваше. Еврейският остров, наречен от този ден островът на тамплиерите, беше утихнал. Миризма на пушек се смесваше с блудкавия дъх на Сена.

– Не ни остава нищо друго, освен да се приберем пеш – рече Готие. – Ще се оплескаме до уши, но след голямото удоволствие това не е голяма беда.

И те тръгнаха покрай рова на кулата, като се държаха един друг, за да не се хлъзнат.

– Питам се от кого може да са ги получили – обади се внезапно Филип.

– Кое?

– Кесиите.

– Още ли мислиш за това? – отвърна Готие. – Мен, право да ти

кажа, никак не ме интересува. Какво значение има произходът, щом подаръкът е приятен.

Говорейки, той пипаше кесията на колана си и усещаше под пръстите си изпъкналостта на скъпоценните камъни.

– Роднина... не може да бъде човек от двора – пак заговори Филип. – Маргьорит и Бланш не биха рискували някой да познае кесииите на нашите пояси. Освен ако... освен ако са ни излъгали, че са подарък, а всъщност да са ги платили от касетките си.

В този момент той беше готов да припише на Маргьорит всякакви душевни добродетели.

– Какво предпочиташ? – рече Готие. – Да знаеш или да имаш?

Изведнаж някой свирна наблизко. Те подскочиха и незабавно се хванаха за камите си. Срещата на това място в тоя час можеше да бъде само лоша среща.

– Кой е там? – извика Готие.

Чу се ново изсвирване и те дори не успяха да застанат в отбрана. Шестима мъже изникнаха в тъмнината и се нахвърлиха отгоре им. Трима нападнаха Филип и го залепиха до стената, като държаха ръцете, за да не може да си служи с оръжието. На останалите трима не им провървя толкова с Готие, който тръшна на земята единия от нападателите си, по-право нападателят сам падна, за да избегне удара на камата му. Но другите двама го склещиха и му заизвиваха ръката, за да го принудят да изпусне камата.

Филип усети, че се опитват да му отнемат кесията.

Да викат за помощ, беше невъзможно. Помощ можеше да дойде само от кулата Нел. Двамата братя съобразиха моментално, че трябва да мълчат и да гледат сами да се измъкнат или пък да загинат.

Опрян на стената, Филип се бранеше яростно. Не искаше да му задигнат кесията. Този предмет изведнаж бе станал за него най-скъпото притежание и за да го запази, нямаше да се спре пред нищо. Готие проявяваше повече склонност към преговори. Нека ги оберат, но да ги оставят живи. Само че не се знаеше дали след като ги оберат, няма да ги убият и да хвърлят трупове им в Сена.

Внезапна някаква нова сянка изплува от тъмнината и един от нападателите извика:

– Пазете се, другари, пазете се! Новопристигналият беше се наемил в борбата и един къс меч блесна в мрака.

– Ах, нехранимайковци, обесници, тъпащи! – развика се той с мощен глас и започна да сипе удари наляво и надясно.

Крадците се разпръснаха като мухи, но той докопа един, улови го за врата и го блъсна в стената. Цялата банда се изпари незабавно и шумът от бягащи крака заглъхна край рова. Настъпи тишина.

Филип д'Оне пристъпи към брат си запъхтян.

– Ранен ли си? – попита той.

– Не – отвърна Готие, като едва си поемаше дъх и разтъркваше рамото си. – А ти?

– И аз не съм. Отървахме се по чудо.

И двамата се обърнаха към спасителя си, който се приближаваше към тях, прибирайки меча си. Той беше висок на ръст, широкоплещест, як. Ноздрите му пухтяха като на животно.

– Е, месир – извика Готие, – трябва да ви запалим голяма свещ. Ако не бяхте вие, сега щяхме да плуваме с корема нагоре. На кого дължим...

Човекът се смееше с висок, сочен, но малко пресилен смях. Вятърът подгони облаците и луната се показва през една пролука. Двамата братя познаха граф д'Артоа.

– А, монсеньор, вие ли сте били? – възкликна Филип.

– Ах, дявол да го вземе, млади момци, че и аз ви познавам. Братята д'Оне, нали? – извика той. – Най-хубавите момчета в двора. Да пукна, ако съм очаквал... Минавах край брега, чувам тупаница и си викам: „Сигурно пребъркват някой мирен гражданин.“ Вярно е, че Париж е пълен с разбойници и тоя Плоабуш, комендантът... трябва да го нарекат Плоаю²²... повече е зает да лиже краката на Марини, отколкото да си прочиства града.

– Монсеньор – каза Филип, – не знаем как да ви изразим нашата благодарност...

– Дребна работа – отвърна Робер д'Артоа и стовари лапата си върху рамото на Филип, който се олюля. – За мене беше удоволствие. Естествен порив на всеки благородник е да се притече на помощ на нападения. Но когато се касае до познати господа, удоволствието е двойно и аз се радвам, че запазих за братовчедите си Валоа и Поатие най-добрите им щитоносци. Съжалявам, дето е толкова тъмно. Ах, ако луната беше се показала по-рано, на драго сърце щях да разпоря някои от тия вонещи торби! Не посях да бодна по-силно от страх да не промуша някой от вас. Но кажете, момчета, за какъв дявол се шляехте из тая кал.

– Ами... разхождахме се – смънка смутено Филип. Великанът

22. Игра на думи: Плоабуш във фонетичен превод значи „прегъни-уста“, а плоаю – „прегъни-задник“. – Б. пр.

прихна да се смее.

– Разхождахте се? Избрали сте хубаво място и подходящо време за разходка. Разхождахте се из кал до колене! Ама приказки, а! И искате да ви вярвам. Ех, младост! – рече той весело и пак премаза рамото на Филип. – Винаги на лов за любов и с огън в гашите. Ех, да бях на вашите години!

Изведнаж забеляза кесиите, които блещукаха в тъмното.

– Брей! – извика той. – Гашите пълни с огън, но и добре нагиздени. Хубава украса, момчета, хубава украса!

Той повдигна кесията на Готие.

– Изкусна работа... скъп материал. И съвсем нова. Със заплата на оръженосец такова нещо не се купува. Крадците щяха да направят добра работа.

Той се движеше, ръкомахаше, съвсем рижав на слабата лунна светлина, огромен, шумен, неприличен. Започваше здравата да дразни нервите на братя д'Оне. Но как да кажеш на човека, който току-що ти е спасил живота, да не се бърка там, дето не му е работа!

– Любовта се плаща, милички – продължаваше графът, като вървеше между двамата. – Вашите любовници сигурно са много високопоставени дами, пък и много щедри. Младите д'Оне, кой би помислил такова нещо!...

– Монсеньорът греша – каза Готие доста хладно. – Тези кесии са семейни.

– Точно така, сигурен бях! От семейство, което ходим да посещаваме посред нощ под стените на кулата Нел! Добре, добре, ще мълча. За ради честта на вашите хубавици. Съгласен съм, милички. Трябва да щадим доброто име на жените, с които спим. Да ви пази господ, момчета! И друг път не излизайте, нощем с всичките си накити.

Отново се заля в смях, прегърна двамата братя, чукна ги един друг и без да им даде време да му благодарят още веднаж, остави ги смутени и раздразнени. После премина по водосточа над рова и се отдалечи през полето по посока на Сен Жермен де Пре. Братята д'Оне тръгнаха към градската порта дьо Бюси.

– Дано не раздрънка из целия град къде ни е намерил – каза Филип. – Вярваш ли, че е в състояние да затвори голямата си уста?

– Вярвам – отвърна Готие. – Той не е лош човек, а пък без неговата голяма уста, както казваш ти, и без дългите му ръце нямаше сега да сме тук. Нека не се показваме неблагодарни, да не бързаме.

– Впрочем и ние можехме да го попитаме какво диреше и той насам

по това време.

– Търсел е курви, хващам се на бас. И сега сигурно отиде в публичен дом.

Младежът грешеше. Робер д'Артоа само заобиколи през ливадите и след малко се върна на брега около кулата. Свирна лекичко, по същия начин, както преди нападението.

И както по-рано шест сенки изникнаха в нощта, а друга, седма, се надигна от една локва. Но този път сенките се държаха почитателно.

– Добре, свършихте работата хубаво и всичко стана, както ви поръчах – рече д'Артоа. – Ето, Карл-Ханс, поделете си това – и той хвърли на главатаря една кесия.

– Вие ми нанесохте силен удар в рамото, монсеньор – каза нехранимайкото.

– Е, то влиза в пазарлъка – засмя се д'Артоа. – Хайде сега, да ви няма. Ако ми потрябвате пак, ще ви обадя.

После се качи в лодката, спряла до рова, която хлътна под тежестта му. Лодкарят беше същият, който беше докарал братята д'Оне.

– Доволен ли сте, монсеньор? – попита той.

Той вече не говореше с хленчещ тон, изглеждаше подмладен с десет години и не прикриваше силата си.

– Напълно, драги Лорме. Ти чудесно изигра ролята си. Сега зная онова, което исках да науча.

Той се изтегна назад в лодката, проточи големите си крака и потопаи ръчището си в черната вода.

Втора част ПРИНЦЕСИТЕ – ПРЕЛЮБОДЕЙКИ

I БАНКАТА ТОЛОМЕЙ!

Месер²³ Спинело Толомей си придаде вид на дълбоко замислен, после, като сниши глас, сякаш се боеше някой да не подслушва, каза:

– Две хиляди ливри предварително? Съгласете се, монсеньор, че това е добра сума.

Лявото му око беше затворено, дясното блестеше спокойно и невинно.

Макар че живееше от дълги години във Франция, Спинело Толомей не можа да се освободи от своето италианско произношение. Беше дебел човек, с двойна брадичка и с тъмен цвят на кожата. Посивелите му коси, грижливо подстригани, падаха върху яката на дрехата от тънко сукно, обточена с кожи и пристегнатата върху шкембето му с колан. Когато говореше, вдигаше дебелия си, изострени на края ръце и ги потриваше лекичко една о друга. Неговите врагове твърдяха, че отвореното му око лъжело, а затвореното говорело истината.

Този banker, един от най-могъщите в Париж, имаше маниери на епископ. Поне в дадения момент, тъй като разговаряше с духовно лице.

Духовното лице беше Жан дьо Марини, млад, тънък и елегантен, същият, който в деня на епископския съд пред вратите на черквата Света Богородица правеше впечатление на преуморен човек, преди да се нахвърли яростно върху великия магистър. Като архиепископ на Санс, комуто беше подчинена и Парижката епархия, и като брат на Ангьоран дьо Марини, той играеше важна роля в кралството.

– Две хиляди ливри ли? – рече архиепископът и за да прикрие радостната си изненада пред сумата, която bankerът обяви, престори се, че оправя гънките на скъпата си виолетова дреха.

– Бога ми, с тая сума съм съгласен – добави той с безгрижен вид. – Бих желал работата да се уреди по спешност.

---

23. Обръщение към мъж, който не е от благороден произход. – Б. пр.

Банкерът го дебнеше, както котка дебне някое хубаво птиче.

– Можем да я уредим веднага – предложи той.

– Отлично – отвърна младият архиепископ. – И кога искате да ви бъдат донесени?...

Той прекъсна думите си, защото му се стори, че дочу шум зад вратата. Не, всичко беше спокойно. Отвън долиташе само сутрешната глъчка по улица Ломбардска, виковете на точиларите, на продавачите на вода, на билки, на лук, на мокреш, на бяло сирене и на дървени въглища. „Мляко, булки, мляко... Имаме хубаво сирене от Шампания!... Въглища! Един чувал за един петак...“ През прозорците с триредни островърхи сводове, според сиенската мода, влизаше мека светлина и осветяваше разкошните килими по стените, дъбовите масички, голямата, обкована с желязо ракла.

– Вещите?... – Толомей довърши изречението на архиепископа. – Когато ви е угодно, монсеньор, когато ви е угодно.

Той отвори раклата, извади две торби и ги постави на една писалищна масичка, отрупана с гъши пера, пергаменти, дъсчици за писане и кинжали.

– По хиляда във всяка – рече Толомей. – Вземете ги още сега, ако обичате. Пригответни са за вас. Ще благоволите ли, монсеньор, да ми подпишете тая разписка...

И той подаде на Жан дьо Марини лист и гъше перо.

– Разбира се – отвърна архиепископът и пое перото, без да сваля ръкавиците си.

Но когато понечи да подпише, той се поколеба. В разписката бяха изброени „вещите“, които трябваше да предаде на Толомей, за да бъдат продадени: черковни предмети, златни потири, скъпоценни кръстове, редки оръжия – богатства, иззети на времето от тамплиерските командерии и съхранявани в архиепископството, които обаче следваше да бъдат върнати – отчасти в кралската съкровищница, отчасти в ордена на болногледачите. Това, което младият архиепископ бързаше да извърши, беше направо злоупотреба, чиста проба обсебване. Да се подпише под този списък още на другия ден, след като великият магистър беше изгорен...

– Бих желал... – започна той.

– Вещите да не бъдат продадени във Франция, нали? – довърши Толомей. – Това се разбира от само себе си, монсеньор. Non sono pazzo, както казват в моята страна – да не съм луд.

– Исках да кажа... тази разписка...

– Никой освен мене няма да я види. Това е в мой интерес толкова,

колкото и във ваш. Ние, bankerите, сме малко нещо като свещениците, монсеньор. Вие изповядвате душите, ние изповядваме кесииите и също сме задължени да пазим тайна. И макар да зная, че тези пари ще послужат само да проявите вашата неизчерпаема благотворителност, няма да продумам думица. То е само за в случай, че ни сполети нещастие – или вас, или мен... да не дава господ.

И той се прекръсти, а после бързо сви като рога двата пръста на лявата си ръка под масата.²⁴

– Няма ли да ви е тежичко? – попита bankerът, посочвайки торбите, сякаш за него въпросът беше изчерпан.

– Слугите ми са долу.

– Тогава... ето тук, моля – рече Толомей, като посочи с пръст мястото върху листчето, където архиепископът трябваше да се подпише.

Жан дьо Марини нямаше как да се откаже. Когато си принуден да вземеш съучастници, длъжен си да им гласуваш доверие...

– Впрочем вие виждате, монсеньор, че при тази цена аз почти не мога да чакам печалба. Ще имам затруднения, а облаги никакви – подзе bankerът. – Но искам да ви услужа, защото сте човек с влияние, а приятелството на влиятелните хора е по-ценно от златото.

Той произнесе това с добродушен тон, но лявото му око оставаше все така затворено.

„Все пак прав е човечецът“ – помисли архиепископът и подписа разписката.

– Тъкмо се сетих, монсеньор – рече Толомей, – знаете ли дали кралят... бог да го пази... е получил хрътките, които му изпратих вчера?

– А, така ли? Значи, от вас е получил тая голяма хрътка, дето не се дели от него и която той нарича Ломбард?

– Ломбард ли я е нарекъл? Много се радвам да чуя това. Кралят, нашият господар, е твърде остроумен – засмя се Толомей. – Представете си, монсеньор, вчера сутринта...

И той щеше да разкаже историята, но на вратата се почука. Влезе един от чиновниците му и съобщи, че граф д'Артоа моли да бъде приет.

– Добре, ще го приема – отговори Толомей и отпрати с едно движение чиновника.

Жан дьо Марини се намръщи.

– Предпочитам да не се срещна с него.

---

24. Знак за предотвратяване, злина при лъжлива клетва или за изгонване на дявола. – Б. пр.

– Разбира се, разбира се – рече снизходително банкерът. – Монсеньор д'Артоа е много словоохотлив.

Той разклати едно звънче. Веднага се разтвори завеса и един младеж с прилепнала по тялото къса дреха влезе в стаята. Същото младо момче, което предния ден без малко щеше да събори краля на Франция.

– Племеннико – обърна се банкерът към него, – изведи монсеньора, без да минавате през галерията, като внимаваш да не го види някой. И занеси му това нещо до улицата – и той подаде двете торбички със злато. – Довиждане, монсеньор!

Месер Спиноло Толомей се поклони много ниско и целуна аметиста върху пръста на прелата. После повдигна завесата.

Когато Жан дьо Марини излезе, банкерът се върна при масата, взе подписаната разписка и внимателно я сгъна.

– Coglione! – измърмори той. – Venesio, ladro, ma soprattutto coglione.²⁵

Лявото му око за момент се отвори. След като заключи документа в раклата, той също излезе от стаята, за да посрещне другия си посетител. Слезе в партера и прекоси голямата галерия, осветена от шест прозореца, където бяха разположени щандовете му, защото Толомей не беше само банкер, а и вносител и търговец на рядка бакалия и праматерия, като се почне от подправки и кордовски кожи, та до фламандско сукно, кипърски килими, везани със злато, и арабски есенции.

Десетина души обслужваха купувачите, които непрекъснато влизаха и излизаха. Счетоводителите правеха сметките си с помощта на специални шахматни дъски, върху чиито квадрати трупаха колонки от медни жетони. Цялата галерия ечеше от оживената търговия.

Движейки се бързо напред, дебелият италианец поздравяваше познати, поправяше цени, смърряше някой служител или отказваше с едно произнесено през зъби niente нечие искане за кредит.

Робер д'Артоа беше се навел над един тезгях с ориенталски оръжия и опитваше тежестта на една тежка дамаскинска кама.

Когато банкерът сложи ръка на рамото му, гигантът се обърна рязко и веднага придоби оня дебелишки весел вид, който обикновено си придаваше.

– Е, монсеньор – рече Толомей, – нуждаете ли се от мен?

– Охо! – възкликна д'Артоа. – Ще ви искам две неща.

– Първото, предполагам, е пари.

25. Глупак, самохвалко, крадец, но най-вече глупак (итал.). – Б. пр.

– Ш-т! – изръмжа гигантът. – Нужно ли е цял свят да узнае, че съм ви длъжник? Да отидем да поговорим у вас.

Те излязоха от галерията и щом стигнаха в кабинета на първия етаж и вратата зад тях се затвори, Толомей каза:

– Монсеньор, ако е за нов заем, боя се, че няма да бъде възможно.

– Защо?

– Драги монсеньор Робер – отвърна кротко Толомей, – когато водехте делото с вашата леля Мао за наследията на графството Артоа, аз платих разностите. Вие загубихте делото.

– Но го загубих заради подлостта и, това добре знаете – извика д'Артоа. – Загубих го поради сплетните на тая кучка Мао... да пукне дано! Дадох я Артоа, за да може чрез дъщеря ѝ графството Франш да остане пак на короната. Сделка между обирачи. Но при истинско правосъдие аз би трябвало да бъда пер на кралството и най-богатият барон във Франция. И ще бъда, чувате ли, Толомей, ще бъда!

И той удари по масата с грамадния си юмрук.

– Пожелавам ви го – все така спокойно отговори Толомей. – Но засега вие загубихте делото.

Той беше изоставил маниерите си на духовник и се държеше с д'Артоа много по-свойски, отколкото с архиепископа.

– Все пак аз получих Конш и обещание за графството Бомон льо Роже с пет хиляди ливри доход – отговори гигантът.

– Но графството ви все още не е учредено и вие не сте ми изплатили нищо от дълга си. Напротив.

– Не мога да си получа доходите. Държавното съкровище ми дължи платежите за няколко години... – ... голяма част от които сте заложили у мене. Трябваша ви пари за поправка на покривите на Конш, за конюшните...

– Имаше пожар – рече Робер.

– Добре. Освен това имахте нужда от пари за издръжка на сподвижниците си в Артоа...

– А какво ще правя без тях? Само с помощта на тия верни приятели във Фиен, в Суастр, в Комон и другаде един ден моята клауза ще спечели, и то с оръжие в ръка, ако се наложи... И после, кажете ми, месер банкиер...

И гигантът смени тона, сякаш му бе омръзнало да играе ролята на мъмрен ученик. Той хвана с два пръста дрехата на банкиера и започна полекичка да го повдига: – ... Я ми кажете... Вие платихте за делото ми, за конюшните, за моите сподвижници, вярно, но не направихте ли

благодарение на мен някои успешни сделчици? Кой ви съобщи преди седем години, че тамплиерите ще бъдат изловени като зайци в забранен участък и ви посъветва да вземете от тях пари, които вие никога няма да върнете? Кой ви извести за обезценяването на парите, така че можахте да вложите цялото си злато в стока, която продадохте с една трета печалба? А? Кой, кажете?

Похватите на финансистите са все същите през вековете и големите банкери винаги са имали осведомители в управляващите кръгове. Главният осведомител на месер Спинело Толомей беше граф д'Артоа – приятел и сътрапезник на монсеньор Карл дьо Валоа, брата на краля, който участвуваше в малкия съвет и му разказваше всичко.

Толомей се освободи, оправи гънката на дрехата си, усмихна се и каза, като примижаваше с лявото око:

– Признавам, монсеньор, признавам. Вие на няколко пъти ми дадохте много полезни сведения. Но за съжаление...

– Какво за съжаление?

– Уви! Печалбите, които благодарение на вас осъществих, далеч не покриват дадените ви назаем суми.

– Наистина ли?

– Наистина, монсеньор – заяви Толомей с най-невинен и дълбоко печален вид.

Той лъжеше и знаеше, че може да го прави безнаказано, защото Робер д'Артоа, колкото и да беше изкусен интригант, не разбираше нищо от парични сметки.

– Аха – рече той сърдито, почеса се по четината и завъртя брадата си наляво и надясно. – Все пак... за тамплиерите... сигурно сте доволен тая сутрин, а?

– И да, и не, монсеньор, и да, и не. От дълго време вече те не вредяха на нашата търговия. А кого ще погнат сега? Нас, ломбардите, както казват. Търговията със злато не е лесен занаят. А пък без нас нищо не може да се направи... А, добре, че се сетих, каза ли ви монсеньор дьо Валоа дали ще се измени още курсът на ливрата паризис, както се носи слух?

– Не, не, нищо подобно... Но този път – продължаваше мисълта си д'Артоа – съм хванал Мао за гушата. Хванал съм я, защото съм хванал дъщерите и племенницата й. И ще ги удуша... крък... като пакостни невестулки.

Омразата придаваше на лицето му твърдост и го правеше почти красиво. Той пак пристъпи към Толомей и банкерът си помисли: „Тоя

човек в отмъщението си няма да се спре пред нищо. За всеки случай не е зле да отпусна още петстотин ливри заем...“ После попита:

– Каква е работата?

Робер д'Артоа снижи глас. Очите му блестяха.

– Курвичките си имат любовници и от тая нощ аз знам имената им.

Но мълчание! Не искам да вдигам тревога... още не!

Сиенецът се замисли. Беше подочул нещо такова, но не беше повярвал.

– Каква полза можете да извлечете от това? – попита той.

– Каква полза ли? – възкликна д'Артоа. – Слушайте, банкирино, представяте ли си срама? Бъдещата френска кралица и нейните етърви заловени като уличници с някакви хлапетии... Че това е нечуван скандал! Двете бургундски фамилии са се натопили до гушата в тия лайна. Мао губи всякакво влияние в двора, браковете се разтрогват, короната престава да се надява на наследството и тогава аз изисквам възобновяване на делото и го спечелвам.

Той се разхождаше нашир и надлъж из стаята и подът, мебелите, предметите се люлееха под стъпките му.

– И вие ли ще разкриете срама? Ще отидете при краля...

– О не, месер, не аз. Мен няма да ме слушат. Друг някой, с много повече тежест... но който не е във Франция. И тъкмо това е второто нещо, което ще ви поискам. Трябва ми сигурен човек, но не много известен; ще го изпратя в Англия да занесе едно писмо.

– На кого, монсеньор?

– На кралица Изабел.

– Брей! Я гледай! – измърмори банкиерът. После настъпи мълчание, само шумът от улицата го нарушаваше.

– Вярно е, че кралица Изабел не изглежда много привързана към снахите си – издума най-сетне Толомей, комуто не беше нужно повече, за да схване целия заговор на д'Артоа. – Вие сте неин голям приятел и мисля, че наскоро ходихте там.

– Върнах се миналата седмица и бързо свърших работата си.

– А защо не изпратите при госпожа Изабел ваш човек или куриер на монсеньор дьо Валоа?

– В нашата страна, където всеки следи всекиго, моите хора са известни, тези на монсеньор дьо Валоа също. Това по-скоро би ми объркало работата. Мисля, че някой търговец, но такъв, комуто можеш да се довериш, ще подхожда повече. Вие имате хора, които пътуват по вашите работи... Впрочем писмото няма да съдържа нещо, което би

причинило неприятности на приносителя...

Толомей погледна великана в очите, помисли малко, после разкла-ти бронзовото си звънче.

– Ще се опитам да ви услужа още веднаж – рече той. Завесата се дръпна и се появи същият младеж, който беше изпратил архиепископа. Банкерът го представи.

– Гучио Балиони, мой племенник, наскоро пристигнал от Сиена. Не вярвам комендантът и сержантите на Марини да го знаят вече... Макар че вчера сутринта той се отличи като голям храбец пред краля на Франция... – добави Толомей полугласно, гледайки младежа с престорена строгост. – Как го намирате?

Робер д'Артоа разглеждаше Гучио.

– Хубаво момче – засмя се той. – Хубаво телосложение, жилави крака, тънка талия, очи на трубадур. Него ли ще изпратите, месер Толомей?

– Той е моята дясна ръка – рече bankerът, – аз, само че не толкова дебел и по-млад, бях като него, представете си, но единствен аз си спомням за това.

– Ако го зърне крал Едуард, както не си поплюва, има голяма опасност да не се върне.

При тия думи великанът избухна в гръмък смях, към който се присъединиха вуйчото и племенникът.

– Гучио – каза Толомей, – ти ще видиш Англия. Утре призори ще тръгнеш. Ще отидеш в Лондон при братовчедата Албизи...

– Албизи ли? Това име ми е известно – прекъсна го д'Артоа. – А, да, това е доставчикът на кралица Изабел...

– Виждате ли, монсеньор?... И така, отиваш при Албизи и оттам с негова помощ ще отидеш в двореца Вестмутие, за да предадеш на кралицата, лично на нея, писмото, което Монсеньорът ще напише. После ще ти кажа по-подробно какво трябва да правиш.

– Предпочитам да диктувам – каза д'Артоа, – по-добре боравя с копието, отколкото с проклетите ви гъши пера.

Толомей си помисли: „Пък е и предпазлив, дяволът, не иска да остави следи.“ – Както обичате, монсеньор. Слушам ви.

И той лично написа под диктовка следното писмо:

„Госпожо,

Нещата, за които се догадихме, се оказаха верни и по-срамни, отколкото ги мислехме. Зная кои са лицата и така добре съм ги разкрил, че няма да се изплъзнат, само трябва да побързаме. Но само вие имате

достатъчно власт да свършите работата, на която разчитаме, и с идването си да турите край на толкова низост, която много черни честта на роднините ви. Нямам друго желание, освен да бъда изцяло ваш слуга духом и тялом.“ – Подписът ви, монсеньор? – рече Толомей.

– Ето го – отвърна д'Артоа, като извади от кесията си голям сребърен пръстен и го подаде на младежа. На палеца му имаше също такъв, само че златен.

– Ще дадеш това на госпожа Изабел, тя ще разбере, но сигурен ли си, трубадуре, че ще издействуваш аудиенция, щом пристигнеш?

– Ба, монсеньор – каза Толомей. – Ние сме доста добре поставени пред английските владетели. Когато крал Едуард дойде миналата година с кралица Изабел, той взе назаем от нашите компании двадесет хиляди ливри, които ние събрахме помежду си, за да му ги дадем. Още не ни ги е върнал.

– И той ли?? – извика д'Артоа. – Е, банкерино, ами оная... първата работа, за която говорихме?

– Ех, на вас никога не мога да откажа, монсеньор! – рече Толомей, като въздъхна.

И той извади от раклата си една торбичка, която предаде на д'Артоа с думите:

– Петстотин ливри. Само толкова мога. Ще го минем на сметката ви, както и пътуването на пратеника.

– Браво, банкерино – извика д'Артоа и лицето му светна от широка усмивка, – ти²⁶ си приятел.

Когато си възвърна бащиното графство, ще те назнача за мой ковчежник.

– Ще разчитам много на това, монсеньор – поклони се Толомей.

– Ако ли не, ще те отведе заедно с мене в ада, за да подкупваш в моя полза дявола.

На излизане гигантът изпълни вратата, подхвърляйки като топка в дланта си торбичката със златото.

– Пак ли му дадохте пари, вуйчо? – каза Гучио и поклати неодобрително глава. – Нали бяхте казали.

– *Guccio mio, Guccio mio* – отвърна кротко банкерът (сега и двете му очи бяха дооре отворени), – помни винаги едно нещо: тайните на големците представляват лихвите на парите, които им даваме. Ето тази

---

26. Обръщението на „ти“ във френския език съществува само между роднини, любовници и близки приятели. Когато високопоставено лице се обърне към по-нискостоящо на „ти“, то е ласкателно, защото по този начин го поставя наравно със себе си. – Б. пр.

сутрин монсеньор Жан дьо Марини и монсеньор д'Артоа ми дадоха срещу заема документи, които струват повече от златото и които ние ще съумеem да преотстъпим, когато му дойде времето. А колкото до златото... ще се постареем да си го наваксаем...

Замисли се за миг и после продължи: – На връщане от Англия ще направиш едно отклонение. Ще минеш през Стари Нофл.

– Добре, вуйчо – отвърна Гучио без въодушевление.

– Нашият тамошен чиновник не може да събере едно вземане от собствениците на замъка Креси. Бащата умрял наскоро, наследниците отказват да платят. Изглежда, че не им е останало нищо.

– И какво да правим, ако нямат?

– Ба, остават им сградите, земите, имат може би роднини. Ще заемат отнякъде и ще ни се издължат. Ако не могат, ще отидеш при коменданта на Монфор, ще искаш опис, ще искаш разпродажба. Зная, че е тежко. Но банкерът трябва да се учи да бъде твърд. Няма милост за дребните длъжници, иначе не бихме могли да услужваме на едрите. За какво мислиш, *figlio mio*?²⁷

– За Англия, вуйчо.

Връщането през Нофл му изглеждаше неприятна работа, но го приемаше. Цялото му любопитство, всичките му младежки мечти се насочваха вече към Лондон. За пръв път щеше да пътува по море... Животът на ломбардски търговец беше несъмнено приятен, изпълнен с хубави надежди. Заминаваш, пътуваш, носиш тайни послания до кралете...

Старият човек гледеше племенника си с нежност и умиление. Гучио беше единствената обич на това лукаво и изхабено сърце.

– Ще направиш чудесно пътешествие, завиждам ти – рече банкерът. – Малко младежи на твоите години имат случай да видят толкова страни. Учи се, завирай се навсякъде, тършувай, разглеждай всичко, карай другите да говорят, а ти говори малко. Внимавай кой те черпи, не давай на жените повече пари, отколкото струват, и не пропускай да сваляш шапка, когато минава шествие... А ако срещнеш на пътя си крал, гледай този път да не ми струва някой кон или слон.

– Как мислиш, вуйчо – попита усмихнато Гучио, – дали кралица Изабел е толкова красива, колкото разпратят?

27. Сине мой (итал). – Б. пр.

II НА ПЪТ ЗА ЛОНДОН

Някои хора постоянно мечтаят за пътувания и за приключения, за да минат в очите на другите, а и в собствените си очи за герои. После, когато са вече на път и се озоват пред някаква опасност, си казват: „Кой дявол ме караше да се завирам там, където не ми е работа?“ Така стана и с младия Гучио Балиони. Винаги беше копнял да види морето, но сега, когато пътуваше по море, бе готов да плати скъпо, но да се намира другаде.

Бяха започнали приливите на пролетното равноденствие, затова малко кораби се гласяха да вдигнат котва. След като се поперчи по кея в Кале с кама на колана и преметнат през рамо плащ, Гучио най-сетне намери един стопанин на кораб, който се съгласи да го вземе. Тръгнаха вечерта²⁸ и още на излизане от пристанището бурята се разрази. Затворен в едно тясно помещение под палубата близо до голямата мачта („Тук люлеенето е най-слабо“ – беше казал стопанинът), легнал върху тясно дървено одърче, Гучио прекарваше най-тежката нощ в живота си.

Вълните блъскаха като стенобойна машина по кораба и на Гучио му се струваше, че целият свят край него се люлее. Търкулваше се от одъра на пода и дълго се мъчеше да се изправи в мрака, блъскайки се в дървената стена и в навитите на рула въжета, втвърдени от водата. Очакваше всеки момент туловището на кораба да се пръсне. В промеждутъците, когато бурята си поемаше дъх, Гучио чуваше как плющат платната и водата залива палубата. Опасяваше се да не би вълните да са помели целия екипаж и само той единствен да е останал жив на разнебитения кораб, който ту отхвъркваше нагоре, ту политаше към бездната.

„Сигурно ще умра – мислеше си Гучио. – Колко е глупаво да загинеш по тоя начин, на моята възраст, погълнат от морето. Никога вече не

---

28. В Средните векове понятията за време са били много по-неточни, отколкото днес. За обозначение е служило църковното разделение на „прим“, „тиерс“, „нон“ и „вепр“.

Прим започвал около 6 часа сутринта, тиерс са били сутрешните часове, нон – обяд, пладне, и вепр – надвечер до залез слънце.

ще видя нито Париж, нито Сиена, нито близките си, никога няма да видя пак слънцето. Да бях почакал ден-два в Кале! Каква глупост! Но ако се измъкна, кълна се в Мадоната, оставам в Лондон; ще стана хамалин, слуга, какъвто и да е, но кракът ми вече не стъпва на кораб.“ Накрая момъкът обгърна с две ръце голямата мачта, коленичи в тъмното, вкопчи се в нея и треперещ, с разстроен стомах, с мокри дрехи зачака своя край, като обещаваще дарове на „Санта Мария деле Неви“, на „Санта Мария дела Скала“, на „Санта Мария деле Серви“, на „Санта Мария деле Кармине“, кажи-речи, на всички черкви в Сиена, които знаеше.

Призори бурята утихна. Изнемошелият Гучио се огледа: сандъци, платна, брезенти, котви и въжета се трупаха в неопишан безпорядък; в дъното на кораба, под разместените подови дъски, се блискаше вода.

Капакът към палубата се отвори и един груб глас извика:

– Ей, синьоре, можахте ли да спите?

– Да спя ли? – отвърна Гучио, изпълнен със злоба. – Без малко щях да умра.

Хвърлиха му въже и му помогнаха да се качи на палубата. Лъхна го мразовит вятър и го накара да затрепери в мокрите си дрехи.

– Не можахте ли да ме предупредите, че ще има буря? – каза Гучио на стопанина.

– Ба, наистина, изкарахме тежка нощ. Но вие толкова бързате... И освен това за нас, знаете, това е нещо обикновено. Ей сега ще стигнем брега.

Стопанинът беше възрастен човек, здравеняк, с посивели коси. Гледаше Гучио малко насмешливо. И като посочи с ръка белезникавата линия, която се открояваше в мъглата, добави:

– Ето го Дувър.

Гучио въздъхна и се зави с плаща си:

– След колко време ще пристигнем? Човекът вдигна рамена:

– След два часа, не повече, тъй като вятърът духа от изток.

Три моряци се бяха изтегнали на палубата, капнали от умора. Друг държеше кормилото и дъвчеше парче осолено месо, без да изпуска из очи носа на кораба и английския бряг.

Гучио седна до стария моряк на завет зад една малка дъсчена преграда, която спираше вятъра, и заспа въпреки светлината, студа и морското вълнение.

Когато се събуди, пристанището на Дувър разстиляше пред очите му четириъгълния си басейн и редиците ниски, грубо иззидани къщи, покрити с каменни плочи. Вдясно от пролива се издигаше жилището на

шерифа, пазено от въоръжена стража. Кеят, задръстен от струпаните под навеси стоки, гъмжеше от шумна тълпа. Морският бриз разносяше миризма на риба, на катран и на гнило дърво. Рибари носеха на рамо тежки гребла и влачеха мрежите си. Деца тътреха по каменната настилка торби, по-големи от тях.

Корабът влезе в пристанището със свалени платна.

Младостта бързо си възвръща сили и илюзии. Преодолените опасности само ѝ придават повече самоувереност и я тласкат към нови приключения. На Гучио му стигаха два часа сън, за да забрави нощните си страхове. Дори беше склонен да си припише заслугата за измъкването от бурята – смяташе, че неговата щастлива звезда е помогнала. Прав на палубата, в поза на победител, сложил ръка върху един вързоп въжета, той гледаше с жадно любопитство как към него се приближава кралството на Изабел.

Писмото на Робер д'Артоа, пришито в дрехата му, както и сребърният пръстен, скрит в кожената чанта, му се струваше залог за голямо бъдеще. Ще проникне в интимния свят на властта, ще опознае крале и кралици, ще научи съдържанието на най-тайни споразумения. Опиянен, той летеше във времето, виждаше се вече като влиятелен посланик, доверено лице и съветник на земни властелини, пред които се прекланяха и найвисокопоставените лица, участвуваше в кралските съвети. Та нямаше ли за пример съотечествениците си Бичио и Мусчиато Гуарди, прочутите тоскански финансисти, наречени от французите Биш и Муш, които повече от десет години бяха ковчежници, посланици и довереници на суровия Филип IV Хубави? Той ще ги надмине и един ден ще се разказва историята на прочутия Гучио Балиони, който навлязъл в живота, като насмалко не съборил краля на Франция на ъгъла на една улица... Пристанищната глъчка вече му се струваше като възторжено приветствие.

Старият моряк прехвърли една дъска между кораба и кея. Гучио се заплати и стъпи на твърда земя. Тъй като не пренасяше стока, нямаше нужда да минава през „доилнята“, сиреч през митницата. Помоли пръвото срещнато момче да го отведе при местния ломбард.

Италианските банкиери и търговци от онова време имаха собствена куриерска и преносна организация. Обединени в дружества на името на основателя си, те притежаваха агенции във всички главни градове и в пристанищата. Тези агенции бяха едновременно банкови клонове, кантори за частна поща и пътнически бюра.

Дувърският ломбард се числеше към дружеството Албизи. Той

радостно посрещна племенника на шефа на дружество Толомей и го прие от хубаво по-хубаво. Гучио можа да се измие в дома му, подсушиха и изгладиха дрехите му. Размени френските златни монети с английски и докато му приготвяха коня, богато се нахрани. През време на яденето разказа за бурята и намери повод да се похвали.

Тук се намираше още един човек, пристигнал предишната вечер, на име Бокачио или Бокачо, който беше търговски пътник при дружество Барди. Той също идеше от Париж и в навечерието на тръгването си оттам бе присъствувал на изгарянето на Жак дьо Моле, със собствените си уши бе чул проклятието, та описа събитието със суха, погребална ирония, която допадна на италианските му сътрапезници. Този тридесетгодишен човек с умно, живо лице, с тънки устни гледаше така, сякаш се присмиваше на всичко. И тъй като пътуваше също за Лондон, решиха с Гучио да пътуват заедно.

Тръгнаха по пладне.

Спомняйки си съветите на вуйчо си, Гучио оставяше спътника си да говори, който впрочем само това и чакаше. Изглежда, че синьор Бокачо беше видял много неща. Ходил бе навред – в Сицилия, във Венеция, в Испания, във Фландрия, в Германия, чак до Ориента, и ловко беше се измъквал от множество приключения. Познаваше нравите във всички тия страни, имаше лично свое мнение за относителната стойност на религиите, презираше калугерите и ненавиждаше инквизицията. Интересуваше се също и от жените; даде да се разбере, че е имал доста връзки с тях и знае любопитни анекдоти за много жени – знатни и незнатни. Нямахме добро мнение за добродетелността им и говореше за тях с малко непристоен език, нещо, което накара Гучио да се замисли. Този синьор Бокачо беше свободомислещ ум и съвсем различен от обикновените хора.

– Ще ми се да опиша всичко това през свободното си време, цялата тая богата жътва от случки и мисли, които съм събрал през време на пътуванията си – рече той на Гучио.

– Защо не го направите, сеньор? – попита младежът.

Другият въздъхна, като да изповядваше съкровена мечта.

– Много е късно... На моята възраст не се става писател. Който се е занимавал с печелене на пари, като стане на тридесет години, не може вече да върши друго. Пък и ако напиша всичко, каквото зная, рискувам да бъда изгорен.

Това пътуване през зелените поля рамо до рамо с един толкова интересен другар очарова Гучио. Младежът вдишваше с наслада

пролетния въздух, конските копита звъняха в ушите му като радостна песен и той състави отлично мнение за себе си, сякаш сам беше участвувал в приключенията на спътника си.

Вечерта спряха в една странноприемница. Нощувките при пътешествията предразполагат към откровени разговори. Както си пиеха край огъня кани с годал – силна бира, подправена с хвойна, чушки и пъпки от карамфил, – синьор Бокачо разказа на Гучио, че има любовница французойка, която му родила миналата година момче. Кръстили го Джовани.

– Казват, че извънбрачните деца са по-будни и поздрави от другите – забеляза поучително Гучио, който си служеше с някои банални фрази, за да поддържа разговора.

– Сигурно господ ги дарява с душевни и телесни сили, за да ги обезщети срещу липсата на наследство и уважение – отвърна синьор Бокачо.

– Вашият син, във всеки случай, ще има баща, от когото ще може да научи много нещо.

– Стига да не се сърди на баща си, че му е дал живот всред такива лоши условия – отговори пътникът на Барда.

Преспяха в една стая и призори поеа отново на път. По земята още се влачеше мъгла. Синьор Бокачо мълчеше, не обичаше да става рано.

Беше хладно и скоро небето се проясни. Гучио виждаше местност, чиято прелест го възхищаваше. Дърветата бяха още голи, но във въздуха се усещаше мирис на мъзга, по земята се зеленееше свежа, нежна трева. Нивите и хълмовете бяха пресечени на много места от плетища. Осеяната с горички вълнообразна долина, синкавозеленият блясък на реката Темза, която се откри от един склон, кучешката глутница през ливадите, следвана от ездачи – всичко пленяваше Гучио. „Хубаво кралство има кралица Изабел“ – мислеше си той.

Колкото повече път изминаваха, толкова повече тази кралица изпълваше мислите му. След като завърши мисията си, защо да не опита да ѝ се хареса? В историята на кралете и на кралствата имаше много примери на още по-удивителни случаи. „Като е кралица, да не би да не е жена! На двадесет и две години е и съпругът ѝ не я обича. Английските благородници сигурно не смеят да я ухахват, за да не разсърдят краля. А пък аз пристигам отдалеч, аз съм таен пратеник, и за да дойда, трябваше храбро да се боря с бурята... коленича, размахвам широко шапка за поздрав, целувам края на роклята ѝ...“ И той вече стъкмяваше фразите, с които ще постави сърцето си в служба на младата руса владетелка...

„Госпожо, не съм благородник, но съм свободен гражданин на Сиена и струвам не по-малко от който и да е благородник. На осемнадесет години съм и нямам по-съкровено желание от това, да съзерцавам вашата хубост и да ви предложа душата и кръвта си...“ – Ето че наближихме – обади се синьор Бокачо.

Гучио не беше забелязал кога са стигнали лондонските предградия. Къщите стесниха пътя, приятната горска миризма изчезна, въздухът вонеше на изгорял торф.

Младежът се оглеждаше изненадан. Вуйчо му Толомей бе говорил за един необикновен град, а той виждаше да се редят селца с черни къщурки, с мръсни улички, по които се движеха жени с тежки товари, парцаливи деца и войници с мрачни лица.

Внезапно пътниците се озоваха пред моста на Лондон сред голяма навалица от хора, коне и коли. Входът се пазеше от две четвъртити кули, между които вечер опъваха вериги и затваряха грамадните врати. Първото нещо, което се изпречи пред очите на Гучио, беше човешка глава, цялата окървавена, набучена върху едно от стърчащите над вратата копия. Врани се виеха около това лице с изкърпвани очи.

– Английският крал тая сутрин е раздавал правосъдие – рече синьор Бокачо. – Така свършват тук престъпниците или набедените, от които искат да се отърват.

– Интересно знаме за посрещане на чужденците – каза Гучио.

– Начин да им се внуши, че не пристигат в страна на любезности и нежности.

Мостът беше единствен над Темза по онова време. Представляваше истинска улица над водата с притиснати нагъсто една до друга дървени постройки, където се вършеше всякаква търговия.

Двадесет свода, високи шестдесет стъпки, крепяха тази необикновена постройка. Строен е бил близо сто години и лондончани много се гордееха с него.

Покрай подпорите се пенеше мътна вода, по прозорците съхнеше пране, жени изпразваха кофи в реката. В сравнение с лондонския мост Понте Векио във Флоренция приличаше на играчка, а река Арно пред Темза – на поточе. Гучио каза това на спътника си.

– Все пак от нас се учат другите народи – отвърна италианецът.

Изминаха почти двадесет минути, докато се озоват на другата страна, защото навалицата беше гъста, а упоритите просяци се хващаха за ботушите им.

Като стигнаха до другия бряг, Гучио видя вдясно лондонската кула,

грамадна и бяла върху сивото небе. После, следвайки синьор Бокачо, влезе в централната част на града. По шумните улици цареше оживление и Гучио бе изумен от чуждестранния говор, оловносивото небе, тежката миризма на дим, просмукала целия град, виковете в кръчмите, нахалството на уличните жени, грубостта на кресливите войници.

Триста крачки по-нататък пътниците свърнаха наляво в улица Ломбардска, където се намираха всички италиански банки. Къщи с незабележителен външен вид, едноетажни, най-много двуетажни, но много добре поддържани, с боядисани лъскави врати, с решетки на прозорците. Синьор Бокачо остави Гучио пред банка Албизи. Двамата спътника се разделиха много сърдечно, изразиха взаимно радостта си от новото си приятелство и се уговориха да се срещнат много наскоро в Париж.

III УЕСТМИНСТЪР

Месер Албизи беше висок, сух човек с продълговато мургаво лице, гъсти вежди и черни коси, които се подаваха изпод кепето му. Той посрещна госта със спокойна и господарска любезност. В своята тясна дреха от тъмносино кадифе, прав, с ръка върху писалищния си прибор, Албизи имаше вид на тоскански принц.

Докато си разменяха обичайните приветствия, погледът на Гучио шареше по дъбовите кресла с високи облегалки и тапицировка от дамска, по инкрустираните със слонова кост малки столчета, по скъпите килими на пода, по огромната камина, украсена със свещници от масивно сребро. И младежът не можа да се въздържи да не направи набързо сметка: „Килимите... сигурно четиридесет ливри... свещниците двойно повече... къщата, ако всяка стая е като тази, струва три пъти колкото къщата на вуйчо ми.“ Защото, макар и да мечтаеше да бъде таен посланик и рицар – слуга на дамата си, Гучио беше още и търговец, син, внук и правнук на търговци.

– Трябваше да пътувате с някой от нашите кораби... ние също прищежаваме кораби... и да тръгнете от Булон, братовчедо – каза месер Албизи, – така щяхте да пътувате по-удобно.

Той поръча да донесат хипокраз, ароматизирано вино, което се пиеше с бонбони. Гучио съобщи целта на пътуването си.

– Вуйчо ви Толомей, когото дълбоко уважавам, е проявил съобразителност, изпращайки ви при мен – заяви Албизи, като въртеше пръстена с голям рубин на дясната си ръка. – Хюг Диспенсър е един от главните ми клиенти, пък ми е и задължен. Чрез него ще уредим срещата.

– Не е ли той сърдечният приятел на крал Едуард? – попита Гучио.

– Искате да кажете любовницата му, фаворитката на краля? Не, аз говоря за Хюг Диспенсър, бащата. Неговото влияние е по-скрито, но е голямо. Той ловко използва безчестието на сина си и ако нещата продължават така, има изгледи той да управлява кралството.

– Но аз трябва да видя кралицата, а не краля! – възрази Гучио.

– Млади братовчедо – отговори Албизи с усмивка, – и тук, както навред, има хора, които не принадлежат нито на едната партия, нито на другата, но използват и двете, като ги противопоставят една на друга. Зная какво мога да направя.

Той извика своя секретар и надраска набързо няколко реда върху лист хартия, която запечати.

– Ще отидете още днес след вечеря във Вестмутие, братовчедо – рече Албизи, след като изпрати секретаря с писъмцето. – Вярвам, че кралицата ще ви приеме. Ще се представите като търговец на скъпоценни камъни и накити, дошъл нарочно от Италия и препоръчан от мен. Показвайки скъпоценностите на кралицата, ще можете да ѝ предадете и поръчението си.

Той отиде до едно сандъче, отвори го и извади голяма плоска кутия от скъпоценно дърво с медна обковка.

– Ето вашите препоръчителни писма – добави той. Гучио повдигна капака. Пръстени, брошки, копчета, бисери, изработени като украшения, една огърлица от изумруди и рубини – всичко това беше наредено върху поставка от кадифе.

– А ако кралицата пожелае да вземе някоя от тия скъпоценности, какво ще правя?

Албизи се усмихна:

– Кралицата няма да купи нищо направо, защото не разполага с пари и разходите ѝ се следят. Ако пожелае нещо, ще ме предизвести. Миналия месец ѝ изработих три кесии, които още не са ми заплатени.

След обяда, достоен за трапезата на някой барон, макар че Албизи се извини за скромността му, Гучио се запъти за Уестминсър. Придружи го един прислужник от банката, нещо като телохранител, як като

вол, който носеше касетката, вързана с желязна верижка за колана му.

Гучио вървеше с вдигната глава и разглеждаше града с такъв горд вид, като че ли на другия ден щеше да му става собственик.

Дворецът, внушителен с гигантските си размери, но претоварен с украшения, му се стори доста безвкусен в сравнение с онова, което в ония години се строеше в Тоскана и особено в Сиена. „Тия хора и без това нямат много слънце, а като че ли правят всичко възможно, за да попречат и на малкото, което имат, да стигне до тях“ – помисли той.

Влезе през парадния вход. Хората от охраната се грееха край големи цепеници. До Гучио се приближи един щитоносец.

– Синьор Белиони, нали? Очакват ви. Ще ви отведа – рече той на френски.

Гучио тръгна, придружен от слугата, който носеше касетката със скъпоценностите.

Минаха през един двор, обграден с аркеди, после през друг, после се изкачиха по широка каменна стълба и влязоха в жилищните помещения. Сводовете бяха много високи и някак особено кънтящи. Докато минаваше през поредицата студени и мрачни зали, Гучио все повече губеше своята самоувереност и въпреки усилията си имаше чувството, че става по-малък. Видя група младежи в богато извезано облекло, с върхни дрехи, украсени с кожи; върху левия хълбок на всеки от тях блестеше дръжката на сабя. Това беше личната гвардия на кралицата.

Оръженосецът каза на Гучио да почака и го остави при благородниците, които го разглеждаха насмешливо и тихо си разменяха забележки.

Внезапно го обзе смътна тревога. Ами ако стане нещо непредвидено? Ако в този двор, за който знаеше, че се разяжда от интриги, го сметнеха за подозрителен? Ако го хванат, претърсят и открият писмото, преди да е видял кралицата?

Когато завърналият се щитоносец го бутна по ръката, той подскочи. Взе касетката от ръцете на прислужника, но в бързината забрави, че е вързана, и повлече слугата. Веригата се заплете. Чуха се смехове и Гучио се ядоса, че е станал смешен. Затова влезе при кралицата оскърбен, объркан и смутен и я видя чак когато се намери пред нея.

Изабел беше седнала. Млада жена с тясно лице и вдървена стойка стоеше изправена до нея. Гучио коленичи и потърси думи за приветствие, но нищо не му идеше наум. Присъствието на трето лице увеличаваше смущението му. Но защо така глупава си беше представял, че кралицата ще го приеме сама?

Тя първа заговори:

– Леди Диспенсър, да разгледаме дали накитите, които ни е донесъл този млад италианец, са наистина толкова чудесни, колкото разправят.

Името Диспенсър съвсем обърка Гучио. Каква работа имаше една Диспенсър толкова близо до кралицата?

По знак на Изабел той стана, отвори касетката и показа съдържанието ѝ. Леди Диспенсър хвърли бегъл поглед и заяви сухо и отсечено:

– Накитите наистина са хубави, но не са за нас. Не можем да ги купим, госпожо.

Кралицата направи нетърпеливо движение:

– Тогава защо вашият свекър настояваше да приема този търговец?

– Вероятно за да послужи на Албизи. Но много дължим вече на Албизи и не можем да купуваме още.

– Зная, госпожо – заяви тогава кралицата, – че вие, вашият съпруг и всичките ви роднини сте толкова много загрижени за средствата на кралството, та човек би могъл да помисли, че тия средства са ваши. Но сега ще ме оставите аз да разполагам с касетката си или с онова поне, което е останало в нея... Впрочем учудвам се, госпожо, че всеки път, когато в двореца дойде чужденец или някой търговец, придворните ми дами французойки се отстраняват като че ли случайно и остават все вие или вашата свекърва да ми правите компания, която повече прилича на надзор. Предполагам, че ако същите тези накити бяха представени на моя съпруг или на вашия, и двамата биха се възползували да се нагиздят с тях повече от която и да е жена.

Тонът беше равен и студен, но във всяка дума личеше озлоблението на кралицата към това семейство, което, освен дето позореше короната, но и ограбваше кралското съкровище. Защото не само родителите Диспенсър богатееха от кралската любов към техния син, но и самата му съпруга приемаше скандала и даже му съдействуваше.

Засегната от неочакваната нападка, Елеонора Диспенсър се оттегли в един ъгъл на обширната зала, но не престана да наблюдава кралицата и младия италианец.

Гучио успя да възвърне присъщата си самоувереност, която днес така злополучно му бе изневерила, и най-сетне се осмели да погледне кралицата. Сега или никога ще я накара да разбере, че съчувствува на нещастieto ѝ и желае да ѝ служи. Но срещна такава студенина, толкова безразличие, че сърцето му се смръзна. Сините очи на Изабел имаха същата неподвижност като очите на крал Филип Хубави. Как да заявиш на такава жена: „Госпожо, карат ви да страдате и аз искам да ви обичам!“

Единственото, което можа да стори Гучио, бе да посочи големия сребърен пръстен, поставен в единия ъгъл на сандъчето, и да каже:

– Госпожо, ще ми окажете ли милостта да погледнете този печат и да обърнете внимание върху гравюрите?

Кралицата взе пръстена, видя трите замъка д'Артоа, гравирани в метала, и вдигна очи към Гучио.

– Това ми харесва – рече тя. – Имате ли и други предмети, изработени от същата ръка?

Гучио извади от дрехата си писмото и каза:

– Цените са отбелязани тук.

– Да отидем на светлото, за да ги видя по-добре – отвърна Изабел.

Тя стана и придружена от Гучио, се приближи до единия от прозорците, където можеше да прочете писмото на спокойствие.

– Връщате ли се в Париж? – пошепна тя.

– Веднага щом заповядате, госпожо, – отвърна Гучио със същия тон.

– Кажете тогава на монсеньор д'Артоа, че ще дойда във Франция през следващите седмици и ще постъпя, както сме се уговорили с него.

Лицето ѝ се пооживи, но вниманието ѝ беше погълнато изцяло от писмото, а не от приносителя му. Обаче едно царствено желание да възнагради всеки, който ѝ служи, я накара да добави:

– Ще кажа на монсеньор д'Артоа да ви възнагради по-добре, отколкото бих могла да го сторя аз в момента.

– Честта да ви видя и да ви служа, госпожо, е най-голямата ми награда.

Изабел поблагодари с леко кимване и Гучио разбра, че между правнучката на Луи Свети и племенника на един тоскански банкер има разстояние, което не може да се преодолее.

На висок глас, така че да я чуе жената на Диспенсър, тя каза:

– Ще ви уведомя чрез Албизи какво съм решила относно тая тока. Сбогом, месер.

И тя го отпрати с движение на ръката.

IV ЗАДЪЛЖЕНИЕТО

Въпреки любезността на Албизи, който го покани да остане няколко дни, Гучио напусна Лондон още на следващия ден, доста недоволен от себе си. Всъщност беше изпълнил отлично мисията си и в това отношение заслужаваше всякаква похвала. Но не можеше да си прости, че той, свободният гражданин на Сиена, а като такъв се смяташе равен на всеки благородник по света, беше се смутил до такава степен в присъствието на една кралска особа. Защото, колкото и да се мъчеше, не можеше да скрие от себе си, че си беше глътнал езика, когато се бе озовал пред английската кралица, която не го удостои дори с усмивка. „Ами че и тя е жена като всяка друга най-сетне! Какво толкова се бях разтреперан!“ – повтаряше си той с досада, но си го казваше, когато беше вече далеч от Уестминстър.

На връщане нямаше спътник, както на идване, пътуваше сам и преглъщаше разочарованието си. Това настроение не го напусна през целия път, дори се засилваше с изминатите левги.

Тъй като не получи в английския двор прием, на какъвто се надяваше, и не бе удостоен само заради красивото си лице с кралски почести, когато се върна във Франция, Гучио заключи, че англичаните са див народ. А колкото за кралица Изабел, ако е нещастна и ако съпругът ѝ се гаври с нея, то тя получава точно каквото си заслужава. „Как така? Човек прекосява морето, рискува живота си за нея, а му благодарят като на слуга! Тия хора са се научили, да се държат царствено, но нямат сърдечно отношение и отблъскват и най-голямата преданост. Да не се чудят тогава, че хората не ги обичат и често им изменят.“ Младостта не се отказва лесно от своите амбиции. Преди четири дни по същия тоя път

Гучио се виждаше вече посланик и кралски любовник, а сега си повтаряше яростно: „Ще си го върна тъпкало.“ Как? По отношение на кого? Не знаеше, но се нуждаеше от възмездие.

Преди всичко, щом съдбата и кралското презрение искат да го задържат в положението на ломбард, той ще се покаже такъв ломбард, какъвто рядко се среща. Могъщ banker, смел и ловък, безмилостен кредитор. Чичо му беше го натоварил да се отбие в Нофл, за да събере едни недобори. Е, добре, длъжниците не подозират каква буря ще се разрази на гърбовете им.

Като взе пътя през Понтоаз, за да се отклони за Ил дьо Франс, Гучио пристигна в Стари Нофл в деня на празника Свети Юг.

Кантората Толомей се помещаваше в една сграда близо до черквата на градския площад. Гучио влезе като господар, прегледа книгата, смъмра персонала. Каква му е работата на управителя? Трябва ли той, Гучио Балиони, племенник на шефа на дружеството, лично да се разкарва за всяко неизплатено задължение? И преди всичко какво представляват тия собственици на замъка Креси, които дължат триста ливри? Осведомиха го. Башата бил умрял; да, това Гучио знаеше. И после? Нали има, двама сина – единият двадесет, другият – двадесет и две годишен. Какво правят те?... Ходят на лов... Безделници, ясно. Имаше също и дъщеря, шестнадесетгодишна... сигурно грозна – реши Гучио. И майка, която ръководи дома след смъртта на сир дьо Креси. Хора от благороден род, то без стотинка... На колко се изчислява замъкът им, нивите?! Осемстотин, деветстотин ливри. Имаха една воденица и тридесетина крепостни на земите си.

– И не можахте да ги накарате да платят? – извика Гучио. – Ще видите как бързо ще я свърша аз тая работа! Как се нарича комендантът на Монфор? Портфрئي ли? Много добре. Ако до довечера не платят, ще отида при него и ще го накарам да извърши опис. Така!

Той пак се метна на седлото и препусна към Креси, сякаш отиваше да превзема сам някоя крепост. „Парите ми или опис... парите ми или опис. Нека вървят да се оплакват на господата или на светците му.“ Креси, отстоящо на половин левга от Нофл, беше махаличка, застроена по склона на долината на река Молдра, която можеше да се прехвърли с конски скок.

Замъкът представляваше в действителност малка господарска къща, доста разнебитена, без крепостен ров, тъй като реката ѝ служеше за защита, с ниски купички и разкаляно крайбрежие. Всичко издаваше бедност и лошо поддържане. Покривът беше хлътнал на няколко места;

гълбарникът изглеждаше почти празен; покритите с мъх стени бяха напукани, а в съседните гори личаха дълбоки опустошения.

„Толкова по-зле. Парите ми или опис“ – повтаряше си Гучио, като прекрочваше прага.

Но някой беше имал вече същата мисъл малко преди него, и то не друг, а самият комендант Портфрюю.

В двора цареше голяма суматоха. Трима кралски сержанти с украсени с лилия тояги в ръка бяха побъркали със заповедите си неколцина парцаливи крепостни селяни – караха ги да събират добитъка, да връзват воловете по два, да изнасят от воденицата чували с жито, което товареха в една каруца. Виковете на сержантите, тичането на изплашените селяни, блеенето на двадесетина овце, крясъкът на птиците създаваха страшна врява. Никой не обърна внимание на Гучио; никой не дойде да поеме коня му и той го завърза сам за един кол. Един стар селянин на минаване край него рече простичко:

– Голяма беда сполетя тоя дом. Ако господарят видеше отнякъде, щеше да умре втори път. Няма правда!

Къщната врата стоеше отворена и отвътре се чуваше ожесточен спор.

„Изглежда, че пристигам в неподходящ момент“ – помисли Гучио и лошото му настроение се засили. Той се изкачи по стълбището и насочен от гласовете, се озова в една мрачна стая с каменни стени и гредореден таван. Посрещна го младо момиче, което той не си даде труд да погледне.

– Дошъл съм по работа и бих желал да говоря с господарите на Креси – рече той.

– Аз съм Мари дьо Креси. Братята ми са ей там и майка ми също – отговори младото момиче колебливо, посочвайки в дъното на стаята. – Но в момента са много заети.

– Нищо, ще почакам – рече Гучио.

– И за да потвърди намерението си, той застана до камината и протегна ботуша си към огъня.

В дъното на стаята викаха здравата. Заобиколена от двамата си си на – единият брадат, другият голобрад, но и двамата едри, червендалести, собственицата на Креси се мъчеше да се противопостави на едно четвърто лице, което, както Гучио разбра веднага, бе самият прево.

Госпожата дьо Креси или господарката Елиабел, както я наричаха съседите, имаше искрящи очи, мощна гръд и четиридесетгодишно пищно тяло в траурно облекло.²⁹ – Месир прево – викаше тя, – моят съпруг

направи дългове, за да се въоръжи за краля, и се върна от войната с повече синини, отколкото печалби, а през това време в къщи я карахме без мъж, както можехме. Винаги сме си плащали данъците и налозите и сме давали на църквата. Кой друг из нашия край е дал повече, можете ли да ми кажете? И то все за да угояваме такива като вас, месир Портфрюи. Дядовците ви са шляпали боси из локвите, а вие сега идвате да ни ограбвате.

Гучио се огледа наоколо. Няколко селски трикраки столчета, два стола с облегалка, скамейки, прикрепени до стената, сандъци и един застан дървен одър, изпод който се подаваше сламата – това представляваше цялата покъщнина. Над камината висеше един стар избелял щит, бойният щит на покойния сир дьо Креси.

– Ще се оплача на граф дьо Дрьо – продължаваше господарката Елиабел.

– Граф дьо Дрьо не е крал, а аз изпълнявам кралската заповед – отвърна комендантът.

– Не ви вярвам, месир. Съвсем не допускам, че кралят ще заповяда да се отнасяте с благородници от двеста години като с престъпници. Ако е тъй, кралството не отива на добре.

– Дайте ни поне време! – каза брадатият син. – Ще плащаме на части.

– Стига разпавии – отрязва комендантът. – Давал съм ви отсрочки и вие нищо не сте платили.

Той беше кръглолик с къси ръце и говореше отсечено.

– Работата ми не е да слушам оплакванията ви, а да събирам недоборите – продължи той. – Дължите на кралското съкровище триста и тридесет ливри. Ако нямате, толкова по-зле. Описвам и продавам.

Гучио си помисли: „Тоя юнак приказва точно тъй, както аз се готвех да приказвам, и като свърши, няма да остане нищо за вземане. Злополучно пътуване, няма що. Дали да се присъединя още сега към него?“ И го хвана яд на тоя прево, дето му скубеше тревата изпод краката.

Девојката, която го посрещна, беше застанала недалеч от него. Той я погледна по-внимателно. Русичка, с чудесни къдрици изпод шапчицата, с блестяща кожа и изящно тяло, стройно и добре сложено. Гучио трябваше да признае, че много прибързано си е съставил лошо мнение за нея.

---

29. Облеклото на благородническите вдовици приличало на облеклото на калугерките и се състояло от дълга черна рокля без украса и накити, бяла кърка около брадичката и врата и бял воал на косите.

Мари дьо Креси от своя страна изглеждаше твърде стеснена от присъствието на чужд човек на тая сцена. Не се случваше всеки ден да минава по тези места млад кавалер с приятно лице и богато облекло; цяло нещастие наистина, че това стана тъкмо когато семейството ѝ се показваше в най-неблагоприятна светлина.

В дъното на стаята спорът продължаваше.

– Не ти ли стига да загубиш съпруга си, ами трябва още и да платиш шестстотин ливри, за да запазиш покрива над главата си. Ще се оплача на граф дьо Дрьо – повтаряше господарката Елиабел.

– Вече ви изплатихме двеста и седемдесет, които взехме назаем – каза братият син.

– Да направите опис, значи да ни обречете на глад, да ни продадете, а това е равносилно на смърт – обади се вторият син.

– Заповедта си е заповед – отвърна комендантът. – Аз си зная правата; ще направя опис и ще продам.

Гучио се почувствува засегнат като актьор, комуто са отнели ролята, и се обърна към девойката:

– Тоя комендант ми е много противен. Какво иска той от вас?

– Не зная, а и братята ми не знаят; малко разбираме от тия работи. Отнася се до данъка за прехвърляне наследството след смъртта на баща ни.

– И затова ли ви иска шестстотин ливри? – попита Гучио, като смръщи чело.

– Ах, месир, нещастieto ни преследва – пошепна тя. Погледите им се срещнаха, приковаха се за миг и на Гучио му се стори, че девойката ще заплаче. Но не, тя твърдо устояваше на сполетялата я беда и хубавите ѝ тъмносини очи се сведоха само от свенливост.

Гучио размисли, после рязко се обърна, прекоси стаята и застана пред представителя на властта.

– Позволете, месир прево! Не сте ли на път да извършите кражба?

Комендантът го изгледа изненадан и го попита кой е.

– Няма значение – отвърна Гучио – и гледайте да не го узнаете много бързо, ако, не дай боже, сметките ви излязат криви. Аз обаче също имам известно основание да се интересувам от преките наследници на сир дьо Креси. Благоволете да ми кажете, на колко изчислявате това имение?

И тъй като комендантът се опита да се държи високомерно и заплаши, че ще повика сержантите си, Гучио рече:

– Внимавайте, вие говорите с човек, който преди пет дни е бил на

гости у английската кралица и има възможност утре да уведоми месир Ангъоран дьо Марини как се държат неговите подведомствени. И така, отговорете, месир, колко струва това имение?

Тези думи произведеха голямо въздействие. При името дьо Марини комендантът се смути. Семейството дьо Креси мълчеше учудено и напрегнато, а Гучио усети, че пораства с два пръста.

– Креси е оценено от съда на три хиляди ливри – отговори най-сетне управителят.

– Три хиляди? Наистина ли? – възкликна Гучио. – Три хиляди за тая селска къща, когато замъкът Нел, един от най-хубавите в Париж, жилище на монсеньор наварския крал, е записан за пет хиляди ливри в данъчните регистри! Скъпо оценява вашият съд!

– Има и земи.

– Всичко заедно струва деветстотин, изчислено най-точно, зная го от сигурен източник.

Комендантът имаше от рождение на челото си около лявото око широко петно с цвят на винена утайка и докато говореше, Гучио се втрещаваше в това петно, нещо, което окончателно обърка коменданта.

– Бихте ли ми казали сега – подзе Гучио, – на колко възлиза наследственото мито?

– Четири соли на ливра в нашата община.

– Лъжете на едро, месир Портфрюю. Във всички общини митото за благородниците е две соли. И аз зная законите, не само вие... Този човек използва вашето невежество, за да ви обере като негодник – обърна се Гучио към семейство дьо Креси. – Плаши ви с краля, но не ви казва, че е откупил събирането на данъците и бериите, че ще внесе в държавното съкровище колкото се полага, а връхнината ще тури в джоба си. И ако ви накара да продавате, кой ще купи имението дьо Креси не за три хиляди, а за деветстотин или за петстотин, или едва за сумата на задължението? Да не би вие, месир прево, да имате това похвално намерение?

Цялото раздражение на Гучио, досадата му, ядът му можаха да се излеят, да намерят отдушник. Той се разгорещи. Най-после му се отдаде случай да поважнични, да вдъхне уважение, да се покаже големец. Премавайки със скок в лагера, който възнамеряваше преди това да атакува, той поемаше защитата на по-слабите и ставаше изправител на неправдите.

Що се касае до коменданта, дебелото му кръгло лице беше пребледняло и само виолетовото петно над окоето пазеше тъмния си цвят. Той размахваше късите си ръце като патешки криле, уверяваше, че е

добросъвестен, че друг води сметките. Може да са направили грешка... неговите чиновници или пък тия от съда.

– Е, хубаво! Ще поправим вашите сметки – рече Гучио.

И на бърза ръка той му доказа, че семейство дьо Креси дължи, като се пресметне и главницата, и лихвите, не повече от сто ливри и няколко соли.

– Хайде сега, дайте заповед на хората си да развържат воловете, да върнат житото във воденицата и да оставят на мира честните хора!

И като улови коменданта за рамото, той го отведе до вратата. Последният се подчини, извика на сержантите, че е станала грешка, че трябва да се извърши проверка, затова ще дойде друг път, а засега всичко да се върне на мястото му. С това смяташе да се отърве, но Гучио пак го домъкна в стаята и му рече:

– А сега върнете ни сто и седемдесет ливри!

Той дотолкова се вживя в ролята на защитник на семейство дьо Креси, че говорейки от тяхно име, започна да казва „ние“.

Тук вече комендантът се задави от ярост, но Гучио бързо го успокои.

– Доколкото разбрах, вие вече сте получили двеста и седемдесет ливри, нали?

Двамата братя потвърдиха.

– Тогава, месир прево... сто и седемдесет – и Гучио протегна ръка.

Дебелият Портфрюи започна да хитрува: внесеното било внесено. Трябвало да се прегледат сметките на общината, пък и няма такава сума у себе си. Щял да дойде друг път.

– По-добре би било за вас, ако я имате в чантата си – заяви Гучио. – Сигурен ли сте, че тая сутрин не сте събирали никакви суми?... Инспекторите на месир дьо Марини действуват бързо и във ваш интерес е тая работа да приключи начаса.

Комендантът се поколеба. Дали да извика сержантите си? Но този младеж изглеждаше необикновено буен, пък и на хълбока му висеше хубава кама. Освен това двамата братя дьо Креси бяха здравеняци и можеха само като се присегнат, да вземат ловджийските си копия, оставени върху един сандък. Селяните сигурно ще застанат на страната на господарите си. Калпава работа, по-добре да не се забъркваш в нея, особено ако рече да стигне до ушите на Марини... Той се предаде, извади изпод дрехата си голяма кожена кесия и наброи надзетото. Едва тогава Гучио го пусна да си върви, но извика подире му от вратата:

– Щя запомним името ви, господин прево!

После се върна в стаята засмян до уши, като показваше всичките си хубави, бели и гъсти зъби.

Семейството дьо Креси тутакси го заобиколи, обсипваше го с благословии и го наричаше спасител. Във всеобщото увлечение Мари дьо Креси улови ръката му и я целуна, но, изглежда, се уплаши от смелостта си.

Гучио, предоволен от себе си, се чувствуваше отлично в новата си роля. Беше се проявил като истински храбрец, като странствуващ рицар, който пристига в непознат замък, за да помогне на изпадналата в беда девойка и да отърве от злосторници вдовицата и сираците.

– Но в края на краищата кой сте вие, месир, комуто сме толкова задължени? – попита Жан дьо Креси, младият син с братата.

– Наричам се Гучио Балиони; племенник съм на банкера Толомей. Дойдох да прибера задължението ви.

В стаята се възцари мълчание: Всички се спогледаха изумени и уплашени и на Гучио се стори, че някой му съблича лъскавите доспехи.

Госпожа Елиабел се окопоти първа. Тя бързо прибра оставеното от коменданта злато и с притворна усмивка и весел тон заяви, че държи преди всичко благодетелят им да сподели тяхната вечеря.

Започна да се суети, прати децата си с разни поръчки, после ги събра в кухнята и им каза:

– Да внимаваме, все пак той е ломбард. Човек трябва да бъде винаги нащрек с тия хора, особено ако са му направили услуга. Много жалко, че покойният ви баща беше принуден да прибегне до тях. Нека покажем на тоя, който впрочем има твърде приличен вид, че нямаме пари, но да го направим така, че да разбере благородния ни произход.

По една щастлива случайност синовете бяха донесли предната вечер доста дивеч. Откъснаха шиите и на няколко птици и можаха да нагласят два подноса с четири блюда, според както изискваше господарският етикет. Първият поднос се състоеше от немска чорба с пържени яйца, гъска, заешка яхния и печен заек; вторият – от глигански бут, със сос, скопен петел, гъсто мляко и желе от пиле. Скромна вечеря, но все пак съвсем различна от обичайната брашна каша и леща със сланина, с която семейството най-често се задоволяваше.

Приготвянето на всичко това отне време. От килера извадиха медовина, ябълков сок и дори последните шишета от едно малко стипчиво вино. Софрата беше сложена върху дървени магарета в голямата стая до една от скамейките. Бялата покривка висеше до земята и сътрапезниците я постилаха на коленете си, за да могат да си изтриват в нея ръцете.

Имаше по една калаена паница за двама души. Блюдата бяха поставени наред масата и всеки си вземаше с ръка.

Трима селяни, които обикновено се занимаваха с домашните птици, бяха извикани да прислужват на трапезата, но понамирисваха на прасе и на зайчарник.

– Нашият щитоносец секач! – извини се госпожа Елиабел шеговито и посочи един куц селянин, който режеше филии хляб, дебели като кашкавалени пити. Върху тях се слагаше месото. – Трябва да ви кажа, месир Балиони, че той е преди всичко майстор на цепене на дърва, та затова...

Гучио яде и пи много. Виночерпецът имаше щедра ръка и сякаш наливаше на коне.

Семейството дьо Креси предразполагаше Гучио към велеречие и той говореше с голяма охота. Описа бурята в Ламанш така, че домакините изпуснаха глиганския бут в соса. Разказа за всичко – за произшествията, за състоянието на пътищата, за тамплиерите, за Лондонския мост, за Италия, за администрацията на Марини. От думите му излизаше, че е доверено лице на английската кралица и той така наблегна върху поверителния характер на мисията си, че остави впечатление за предстояща война между двете страни. „Не мога да говоря повече, защото това е държавна тайна и нямам право.“ Когато човек се хвали пред друго, лесно може да си повярва сам, та и Гучио, виждайки нещата не така, както сутринта, започна да смята пътуването си за голям успех.

Братята дьо Креси, добри момчета, но с не много остър ум, които не бяха ходили никога по-далеч от Дрьо, гледаха с възторг и завист това момче, по-младо от тях, но толкова видяло и патило.

Господарката Елиабел, малко притеснена в отеснялата си рокля, се забравяше да гледа нежно младия тосканец и въпреки предубеждението си към ломбардите, намираще, че русите му къдрици са прелестни, че в блестящите му зъби, тъмните очи и дори в неправилното произнасяне на някои звукове има много чар. Тя ловко го ласкаеше.

„Пази се от ласкателствата – беше казвал често Толомей на племенника си. – Ласкателството представлява най-голямата опасност за един banker. Мъчно се устоява на похвалите, затова за нас крадецът е по-малко опасен от ласкателя.“ Но Гучио поглъщаше похвалите като медовината. Всъщност той говореше най-вече заради Мари дьо Креси, младото момиче, което не сваляше от него големите си очи и мигаше с хубавите си златисти клепки. Тя слушаше с полуотворена уста, която приличаше на зрял нар, и това възбуждаше желание у Гучио да говори, да говори безкрайно.

Непознатият лесно се превръща в благородник. В очите на Мари Гучио беше странствуващият принц, дошел от далечна страна. Неочакваният, непредвиденият, оная непостижима, често жадувана мечта в човешки образ в хубаво облекло, която внезапно почуква на вратата и заговорва.

Възхищението, което четеше в очите на Мари, бързо накара Гучио да мисли, че тя е най-хубавото и най-привлекателното момиче в света. Пред нея английската кралица изглеждаше студена като надгробен камък. „Ако се появи в кралския двор – си казваше той, – и то облечена I както подобава, само за една седмица ще стане най-ухажваната дама.“ Когато си изплакнаха ръцете, всички бяха малко пияни, а и денят вече гаснеше. Господарката Елиабел реши, че младежът не може да тръгне в тоя час и го помоли да приеме постеля, колкото и скромна да е тя. Увери го също, че конят му е добре нахранен и отведен в конюшната. Рикарският живот продължаваше и Гучио го намираше възхитителен.

Скоро господарката Елиабел и дъщеря ѝ се оттеглиха. Братята Креси отведоха младия човек в стаята, определена за гости, която, изглежда, отдавна не беше използвана. Щом легна, Гучио заспа със спомена за една уста, сочна като разпукнат зрял нар, от която пиеше цялата любов на света.

V

ПЪТЯТ ЗА НОФЛ

Събуди го една ръка, която се докосна леко до рамото му. Тъкмо щеше да улови тая ръка и да я притисне до лицето си... когато отвори очи и видя надвесени над него буйните гърди и усмихнатото лице на господарката Елиабел.

– Добре ли спяхте, месир?

Беше съвсем светло. Гучио, малко смутен, я увери, че прекарал великолепа нощ и сега ще побърза да се облече.

– Срамувам се, че съм така пред вас – рече той. Госпожа Елиабел повика куция селянин, дето беше прислужвал на масата; поръча му да разпали огъня и да донесе леген с топла вода и „платна“, сиреч кърпи.

– По-рано имахме в замъка хубава баня с потилия, но всичко се

разруши, защото беше строено още от дядото на покойния ми съпруг, а никога не сме имали достатъчно средства да го възстановим. Сега там слагаме дървата. Ах, животът на село не е лесен!

„Започва да ме обработва за дълга си“ – помисли Гучио. Главата му тежеше от снощното пиене. Той запита за Пиер и Жан дьо Креси. Бяха заминали на лов още в зори. После се поколеба малко и попита как е Мари. Госпожа Елиабел отвърна, че дъщеря ѝ трябвало да отиде в Нофл за някои домакински покупки.

– Подир малко и аз заминавам за там – рече Гучио. – Ако знаех, можех да я взема на коня си, за да не се мъчи пешком.

Той се питаше дали господарката на къщата не бе отстранила нарочно всички, за да остане насаме с него, още повече, че когато куцията донесе легена, като разля половината вода на пода, госпожа Елиабел остана да топли кърпите на огъня. Гучио я чакаше да излезе.

– Измийте се, измийте се, млади господине – рече тя. – Нашите слугини са толкова несръчни, че сигурно ще ви издращят, като ви бършат. А да се погрижа аз за това, е най-дребното нещо, което мога да сторя за вас.

Гучио измърмори едно благодаря и се реши да се съблече до кръста. Като избягваше да погледне домакинята, той обля с хладка вода главата и плещите си. Беше доста слаб, както се следва на неговата възраст, но с хубаво телосложение и тънък в кръста. „Пак добре, че не ми донесе някоя каца, та да трябва да се събличам съвсем гол пред очите ѝ! Тия хора от село са твърде чудати.“ – Щом Гучио се изми госпожа Елиабел се приближи с топлите кърпи и се залови да го бърше. Младият човек си правеше сметка, че ако тръгне веднага и препуска в галоп, има надежда да настигне Мари по пътя или да я срещне в Нофл.

– Каква хубава кожа имате, месир! – рече неочаквано госпожа Елиабел с леко разтреперан глас. – Жените могат да ви завидят за такава нежна кожа... представям си колко от тях жадуват за тая кожа. Тоя кафяв цвят сигурно им харесва.

И докато говореше, тя го галеше с върха на пръстите си по продължението на гръбначния стълб. Гучио усети гъдел, засмя се и се обърна.

Погледът на госпожа Елиабел беше помътнял, гърдите ѝ се вълнуваха и странна усмивка изкривяваше лицето ѝ. Гучио бързо навлече ризата си.

– Ех, хубаво нещо е младостта! – въздъхна госпожата. – Като ви гледам, сигурна съм, че ѝ се наслаждавате добре, че използвате всички облаги, които ви предлага.

За момент тя замълча, после подзе със същия тон:

– Е, любезни господине, какво смятате да направите с нашия дълг? „Ха сега де!“ – помисли си Гучио.

– Можете да ни поискате всичко, което ви е угодно. Вие сте наш благодетел и ние ви благославяме. Ако пожелаете златото, дето накарахте този мошеник коменданта да върне, то е ваше, вземете го; сто ливри, ако искате. Но виждате нашето положение, пък се и показахте човек със сърце.

Приказвайки, тя го гледаше как си връзва обувката. Според Гучио обстановката не беше благоприятна за делови разговори.

– Който ни спасява, той ли ще ни погуби? – продължи госпожа Елиабел. – Вие, гражданите, не знаете колко е тежко нашето положение. Ако не сме се издължили още към вашата банка, то е, защото не сме могли. Кралските хора ни изсмукват, сам видяхте вчера. Крепостните не работят така, както в миналото. Откакто крал Филип издаде постановленията, с които ги поощрява да се откупват, мисълта за освобождение им човърка мозъците. Не можеш вече нищо да поискаш от тях, тия селяци са готови да се смятат равни с вас и с мен.

Тя поспря малко, за да даде възможност на младия ломбард да прецени колко ласкателно за него звучи това „вие и аз“.

– Прибавете и двете лоши години за посевите. Но стига да даде бог следващата реколта да бъде добра...

Гучио, който мислеше само как да се отскубне и да догони Мари, се опита да отклони въпроса:

– Не зависи от мене, вуйчо ми решава. Но знаеше, че вече е победен.

Можете да обясните на вуйчо си, че у нас парите му са сигурни, пожелавам всичките му длъжници да са такива. Дайте ни още една година, ще ви платим лихвите. Напра вете го заради мен, ще ви бъда безкрайно благодарна – замоли се госпожа Елиабел, като го улови за ръцете. После с леко смущение добави:

– Знаете ли, драги месир, че още щом дойдохте вчера... може би една жена не бива да приказва така... но аз почувствувах симпатия към вас и съм готова да направя всичко, което зависи от мен, за да ви доставя удоволствие.

Гучио не се сети да каже: „Добре де, изплатете си дълга и ще ми направите удоволствие.“ Очевидно вдовицата изглеждаше повече склонна да плати чрез себе си и човек можеше да се запита дали предлагана да се пожертвува, за да отложи плащането, или използва дълга си, за

да се пожертвува.

Като истински италианец Гучио си помисли, че би било забавно да прелъсти едновременно и майката, и дъщерята. Госпожа Елиабел беше все още привлекателна. Пълните ѝ ръце не бяха лишени от мекота, а гърдите ѝ, макар и внушителни, изглежда, бяха запазили твърдост. Но това би било само допълнително удоволствие, заради което не си струваше да изпуска другата плячка.

Гучио се отърва от ухажванията на господарката Елиабел, като я увери, че ще се помъчи да уреди въпроса, само че трябвало да побърза да отиде в Нофл и да се посъветва с чиновниците си. Излезе на двора, накара куция бързо да му оседлае коня и тръгна. Мари я нямаше по пътя. Гучио препускаше в галоп и се питаше дали наистина девойката е толкова хубава, колкото беше му се сторила вечерта, дали не беше криво разбрал обещанията в очите ѝ и дали всичко това, което може би беше някаква илюзия в резултат на вечерята, заслужаваше толкова бързана. Защото има жени, които, като те гледат, сякаш са готови да ти се отдадат веднага. Но това е естественият им вид; по същия начин гледат някоя вещ, дърво и в края на краищата нищо не дават...

Мари я нямаше и на площада в Нофл. Той хвърли поглед по съседните улици, влезе в черквата, но само за миг – прекръсти се и веднага излезе. Отиде в кантората си и се скара на чиновниците, че са го зле осведомили. Собствениците на замъка Креси били свестни хора, напълно почтени и платежоспособни. Задължението им трябвало да получи отсрочка. Колкото за коменданта, той бил истински негодник...

Докато приказваше, Гучио не откъсваше очи от прозореца. Чиновниците клатеха глави, наблюдаваха тоя млад безумец, който вчера приказваше едно, а днес друго, и си мислеха колко жалко би било, ако банката изцяло остане в негови ръце.

– Може би ще идвам тук често, тази кантора се нуждае от надзор – им каза той вместо сбогом.

После се метна на седлото и камъните се разхвърчаха под копитата на коня му. „Сигурно е кривнала по някоя пряка пътека – мина му през ума. – Ще я намеря в замъка, обаче няма да е лесно да я видя насаме...“ Но едва излязъл от селището, той съзря една женска фигурка, която бързаше към Креси, и позна Мари. И изведнъж чу, че птиците пеят, откри, че слънцето свети, че е месец април и дърветата са покрити с нежна зеленина. Тази рокличка сред ливадите го накара внезапно да види пролетта, която от три дни не забелязваше.

Настигна Мари и спря коня. Девойката го погледна не толкова

изненадана от присъствието му, колкото очарована, сякаш ѝ се поднасяше най-хубавият подарък в света. От ходенето по лицето ѝ бе избила руменина и Гучио видя, че тя е още по-хубава, отколкото беше му се сторила вечерта.

Предложи ѝ да я отведе с коня. Тя се усмихна в знак на съгласие и устните ѝ пак се разтвориха като разпукнат плод. Гучио докара коня до една издатина, наведе се и ѝ подаде ръка. Девојката беше лекичка, покачи се пъргаво и конят пое с бавен ход. Известно време мълчаха. Гучио не намираще думи; изведнъж тоя дърдорко не знаеше какво да приказва.

Усещаше, че Мари едва се допира до него. Попита я свикнала ли е да пътува така на кон.

– С баща ми и братята ми... само – отговори тя. Никога не беше пътувала така, облегната на гърба на чужд човек. Поокуражи се и се намести по-добре.

– Бързате ли да се приберете? – попита Гучио.

Тя не отговори и той насочи коня в една странична пътека.

– Хубава страна е вашата – обади се той след ново мълчание, – хубава като моята Тоскана.

Това не беше само комплимент на влюбен. Гучио очарован откриваше прелестта на Ил дьо Франс, извезаните ѝ с гори хълмове, синкавите хоризонти, изправените като стена тополи, оградящи сочни ливади, и зеленината на поникналата ръж, по-бледа, по-нежна от глоговите храсти, които разваряха пъпки.

Какви са тези кули в далечината на запад, потънали в лека омара? Мари едва можа да отвори уста и да отговори, че това са кулите на Монфор д'Амори.

Тревога и щастие се смесваха в нейната душа и ѝ пречеха да мисли. Къде отвеждаше тая пътека? Тя вече не знаеше. Накъде я водеше този конник? И това не знаеше. Подчиняваше се на нещо по-силно от страха пред неизвестността, по-силно от заучените правила и предупреждения на изповедниците. Чувствуваше се напълно подчинена на една чужда воля. Ръцете ѝ се вкопчиха лекичко в дрехата, в гърба на мъжа, който в този момент, когато всичко се обръщаше с главата надолу, представляваше за нея единственото сигурно място в света.

Конят вървеше с отпуснати юзди, после се спря сам, за да опаса една млада тревица.

Гучио слезе, пое Мари на ръце и я свали на земята. Но не я пусна, а задържа ръцете си около кръста ѝ, толкова тънък и нежен, че го зачуди. Младото момиче стоеше, без да мръдне, като пленница, неспокойна, но

покорна на пръстите, които я притискаха. Гучио почувствува нужда да говори, да изрази любовта и на устните му дойдоха италиански думи:

– *Ti voglio bene, tu voglio tanto bene.*³⁰ Тя, изглежда, разбра, защото гласът му издаваше смисъла.

Като я гледаше така огряна от слънцето, Гучио видя, че клепките ѝ не бяха златисти, както мислеше, нито пък косите ѝ напълно руси. Тя беше кестенява с руси отблясъци, със светла кожа и големи тъмносини очи, очертани под извитите вежди. Откъде идеше тогава този златист блясък, който се излъчваше от нея? Всеки миг Мари ставаше за Гучио по-определена, по-действителна и в тази действителност красотата ѝ беше по-съвършена. Той я обхвана по-плътнo и плъзна ръката си бавно, нежно по дължината на бедрото ѝ, после по корсажа, за да провери наистина ли съществува това тяло.

– Не... – прошепна тя и отстрани ръката му, но сякаш се уплаши да не го наскърби и обърна лицето си към неговото, със затворени очи и слабо откряхнати устни. Гучио се наведе към устата ѝ, този чудесен плод, за който толкова копнееше. Двамата стояха така дълго, наоколо птиците чуруликаха, носеше се далечен кучешки лай, цялата природа дишаше и сякаш повдигаше земята под нозете им.

Когато откъсна устните си от нейните, Гучио забеляза наблизно усукания зеленикав дънер на голяма ябълка и това дърво му се стори изумително красиво и свежо, каквото не беше виждал никога дотогава. Една сврака подскачаше в младата ръж, а отрасналият в града младеж стоеше съвсем смаян от тая целувка напред полето.

– Вие дойдохте, най-после дойдохте – промълви Мари.

Сякаш го бе чакала от дълбините на вековете, от дълбините на мрака. Не можеше да откъсне очи от него.

Той поиска отново да я целуне, но този път тя отказа:

– Не, трябва да се връщаме.

Беше уверена, че любовта е навлязла в живота ѝ, и душата ѝ преливаше от щастие. Не желаше нищо повече.

Когато отново седна на коня зад Гучио, Мари обгърна гърдите на младия тосканец, сложи глава на рамото му и се остави да я люлее ритмът на движението, свързана с човека, който бог ѝ бе изпратил.

Вярваше в чудото и в смисъла на безкрая. Не ѝ мина нито за миг през ума, че Гучио може да има настроение, различно от нейното, че разменената помежду им целувка за него може да няма такова значение,

---

30. Обичам те, толкова много те обичам. – Б. пр.

каквото има за нея.

Едва когато покривите на Креси се показаха в долината, тя се изправи и зае прилична стойка.

Двамата братя се бяха върнали от лов. На госпожа Елиабел никак не ѝ стана хубаво, когато видя, че Мари се връща заедно с Гучио. Колкото и да се прикриваха, двамата млади хора изглеждаха щастливи. Това ядоса дебелията господарка, поиска ѝ се да се скара на дъщеря си, но не посмя пред младия banker.

– Срещнах госпожица Мари и я помолих да ми покаже околностите на вашето имение – обясни Гучио. – Хубава земя имате.

После добави:

– Наредих да отсрочат платежа на задължението ви за една година. Смятам, че вуйчо ми ще се съгласи. Може ли човек да откаже на такава благородна дама!

Госпожа Елиабел хлъцна от радост и си даде вид на скромен победител.

Отгрупаха Гучио с благодарности, но когато той заяви, че ще си тръгва, не настояха много да остане. Този млад ломбард наистина е много мил кавалер, направи им голяма услуга... но откъде да го знаеш какъв е все пак. Срокът за платежа е продължен, това е най-важното. За госпожа Елиабел не беше никак мъчно да повярва, че тук е помогнал нейният чар.

А онази, която истински желаеше Гучио да остане, не смееше да се обади.

За да разсеят настъпилата неловкост, настояха Гучио да вземе със себе си едно голямо парче от сръндака, който братята бяха убили, и го накараха да обещае, че пак ще дойде. Като гледаше към Мари, той обеща.

– Ще се върна заради лихвите, бъдете уверени – рече той шеговито, за да ги заблуди.

Натовариха багажа и Гучио възседна коня.

Господарката на Креси го погледна как се отдалечава към Молдра и като въздъхна дълбоко, обърна се към синовете си не толкова заради самите тях, колкото за да подхрани собствените си илюзии:

– Деца, майка ви все още знае как трябва да се разговаря с благородните млади хора. Надхитрих го тоя и ако не бях му поговорила насаме, нямаше да е така мек.

От страх да не се издаде, Мари беше вече се прибрала в къщи.

Докато препускаше към Париж, Гучио се опияняваше от мисълта,

че е всемоушен съблазнител и е достатъчно само да се появи в някой замък, за да завладее всички сърца. Образът на Мари в ябълковата градина до реката не излизаше от ума му. И той се вричаше да се върне в Нофл много скоро, може би след няколко дни.

На улица Ломбардска пристигна за вечеря и до късно през нощта разговаря с вуйчо си. Толомей прие без възражения обясненията му относно задължението на дъо Креси – други грижи занимаваха сега стария. Изглежда обаче, че се заинтересува по-специално от поведението на прево Портфрюи.

През цялата нощ Мари изпълваше сънищата на Гучио, но на другия ден той мислеше вече по-малко за нея. В Париж младежът познаваше две хубави двадесетгодишни жени, съпруги на търговци, които не се държаха безсърдечно с него. След няколко дни забрави завоеванието си в Нофл.

Но човешките съдби се създават бавно и никой не знае кои наши постъпки, хвърлени случайно като семена, ще поникнат и един ден ще цъфнат. Никой не можеше да допусне, че целувката на брега на река Молдра ще отведе хубавата Мари дъо Креси до люлката на един крал.

В Креси Мари започваше да чака.

VI ПЪТЯТ ЗА КЛЕРМОН

Двадесет дни по-късно малкото градче Клермон на река Оаза се изпълни със съвсем необичайно оживление. От градските порти до кралския замък, от черквата до комендатството, навсякъде гъмжеше от народ. По улиците и по кръчмите хората се блъскаха с весел глъч, а по прозорците се развяваха флагове. Защото глашатаите бяха оповестили рано сутринта, че монсеньор дьо Поатие, вторият кралски син, и чичо му, монсеньор дьо Валоа, идват да посрещнат от името на краля своята сестра и племенница, кралица Изабел Английска.

Стъпила преди три дни на френска земя, Изабел пътуваше през Пикардия. Беше тръгнала от Амиен същата сутрин и ако всичко вървеше добре, надвечер щеше да пристигне в Клермон. Смяташе да пренощува тук и на другия ден заедно с английския си ескорт, към който трябваше да се присъедини и френският, щеше да замине за замъка Мобюисон край Понтоаз, където баща ѝ, Филип IV Хубави, я очакваше.

Малко преди вечерната служба комендантът, капитанът на града и градските съветници, предизвестени за идването на принцовете, излязоха през парижката порта, за да предадат ключовете. Филип дьо Поатие и Шарл дьо Валоа, които яздеха начело, приеха приветствията и влязоха в Клермон.

Зад тях сред облак прах се движеха повече от сто благородници, щитоносци, слуги и въоръжени люде. Една глава стърчеше над всички, главата на Робер д'Артоа. За великан-ездач – великански кон. Този граф-колос, яхнал огромен червеникав кон, першеронска порода, и обут с червени ботуши, в червен плащ и червена копринена надризнаца, привличаше всички погледи. Докато по лицата на мнозина ездачи умората явно личеше, този човек седеше изправен на седлото, сякаш току-що се беше качил.

И наистина, откакто беше тръгнал от Понтоаз, Робер д'Артоа се крепеше и отморяваше благодарение на острото чувство за отмъщение. Единствен знаеше истинската цел на пътуването на младата английска кралица, само той предугаждаше развоя на събитията и изпитваше тайна тръпчива радост.

Из целия път не преставаше да следи Готие и Филип д'Оне, участващи в кортежа – първият като щитоносец от свитата на Поатие, а помладият като щитоносец на Валоа. Двамата млади хора бяха във възторг от пътуването и от цялото това царствено шествие. В суетността си, за да блеснат повече, те невинно и лекомислено бяха окачили на парадното си облекло хубавите кесии, дадени им от техните любовници. Като видя, че тези предмети искрят на коланите им, Робер д'Артоа усети как гърдите му се изпълват с буйна, жестока радост и едва се сдържа да не се засмее. „Хайде, милички гъсенца глупачета – казваше си той, – усмихвайте се, като мислите за хубавите ненки на вашите любовници. Спомнете си ги хубаво, защото няма вече никога да ги пипнете. И се радвайте на днешния ден, тъй като никак не ми се вярва, че ви остават много дни да живеете.“ В същото време подобно на голям тигър, който, прибрал нокти, играе с жертвата си, той се обръщаше към братята д'Оне с дружески приветствия или им подхвърляше по някоя шумна закачка. Откакто беше ги спасил от мнимото нападение край кулата Нел, двамата младежи се смятаха негови длъжници и гледаха да му засвидетелствуват приятелски чувства. Когато шествието спря, те го поканиха да изпие с тях на крак кана вино пред една странноприемница.

– За вашите любовници! – рече им той, като вдигна металическата чаша. – И добре запомнете вкуса на това вино.

По главната улица се трупаше гъста тълпа и забавяше движението на конете. Ветрецьт леко разклащаше пъстроцветните парчета плат, с които бяха украсени прозорците. Един куриер пристигна в галоп и извести, че ескортът на английската кралица се задава. Веднага настана голяма суматоха.

– Съберете нашите хора! – извика Филип дьо Поатие на Готие д'Оне и се обърна към Шарл дьо Валоа:

– Навреме пристигнахме, чичо.

Шарл дьо Валоа, облечен изцяло в синьо и малко зачервен от умора, само кимна с глава. Никак не му се правеше това пътуване, затова настроението му беше мрачно.

Шествието потегли по пътя за Амиен.

Робер д'Артоа приближи и изравни коня си с коня на Шарл дьо

Валоа. Макар и обезнаследен по отношение на семейното имение, Робер все пак беше братовчед на краля и мястото му се намираше сред първите благородници на Франция. Загледа се в облечената в ръкавица ръка на Филип дьо Поатие, стиснала юздите на черния жребец, и си помисли: „Заради тебе, хилави братовчедо, за да ти се даде графството Франш, на мен ми отнеха моя Артоа. Но преди да е изтекъл утрешният ден, ти ще получиш такава рана, от каквато честта и щастието на един мъж не могат лесно да се възстановят.“ Филип, граф на Поатие и съпруг на Жана Бургундска, беше двадесет и една годишен. По външност и по държание доста се отличаваше от другите членове на кралското семейство. Нямаше нито величествената студена красота на баща си, нито подвижната пълнота на своя чичо. Приличаше на майка си, наварката. Беше дълголик, източен в тялото и в крайниците, много висок, със строго отмерени движения и с ясен, малко сух глас. Всичко у него – поглед, простота на облеклото, съдържана вежливост на думите, показваше благоразумен твърд характер, при който умът надделява над копнежите на сърнето. В кралството той вече представляваше сила, която трябваше да се има пред вид.

Срещата на двете шествия стана на половин левга от Клермон. Четирима вестители от френския двор, наредени наред пътя, вдигнаха дългите си тропети и изсвириха няколко тържествени звука. Английските тръбачи отговориха с подобни инструменти, но с по-остри звуци. Принцовете се приближиха и кралица Изабел, тънка и стегната на бялата си кобила, прие краткото приветствие на брат си Филип дьо Поатие. След това Шарл дьо Валоа се приближи и целуна ръка на племенницата си; после дойде ред на граф д'Артоа, който се поклонил дълбоко и с многозначителен поглед увери младата кралица, че по пътя на техните замисли не се е появило никакво непредвидено препятствие.

Докато се разменяха поздравления, въпроси и новини, двата ескорта чакаха и се разглеждаха. Френските конници преценяваха облеклата на английските, които стояха неподвижни и горди срещу слънцето и носеха с достойнство английския герб, извезан върху надризнците им. Макар че повечето от тях бяха по рождение французи, личеше желанието им добре да се представят като чужденци³¹.

От голямата синя носилка, украсена със злато, която следваше кралицата, се раздаде детски плач.

– Сестро – каза Филип, – нима пак сте довели с вас нашия малък племенник? Не е ли уморително за такова малко дете?

– Не бих се решила да го оставя в Лондон без мен – отговори

Изабел.

Филип дьо Поатие и Шарл дьо Валоа я запитаха с каква цел идва; тя заяви, че иска да види баща си, и те разбраха, че поне за момента няма да узнаят нищо повече.

Кралицата се чувствуваше малко изморена от дългия път, та слезе от бялата си кобила и се настани в голямата носилка, носена от две мулета, покрити с кадифени наметала. Шествията потеглиха за Клермон.

Възползвай от това, че Поатие и Валоа пак застанаха начело на шествието, д'Артоа смушка коня си и тръгна редом с носилката.

– Колчем ви видя, братовчедке, изглеждате ми все по-красива – рече той на Изабел.

– Не лъжете. Не мога да изглеждам красива след една седмица път и прах – отвърна кралицата.

– Когато човек ви е обичал мислено в продължение на дълги седмици, не вижда праха, вижда само очите ви.

Изабел се понамести върху възглавниците. Пак усети оная странна слабост, която я бе обзела в Уестминстър. „Наистина ли ме обича, или ми прави комплименти, както на всяка жена?“ Тя виждаше между перденцата на носилката грамадният червен ботуш с позлатена шпора, опрян на пъстрия конски хълбок; виждаше великанското бедро, чиито мускули играеха по ръба на седлото, и се питаше дали ще изпитва винаги в присъствието на този човек все това смущение, все това желание да се отдаде... Направи усилие да се овладее. Не беше дошла тук за себе си.

– Братовчедо – рече тя, – нека използваме случая, че можем да си поговорим насаме; поставете ме в течение на онова, което имате да ми казвате.

---

31. От края на XI век и установяването на нормандската династия английската аристокрация в по-голямата си част произхождала от Франция. Основана от нормандските барони, придружители на Вилхелм Завоевател, подновена от Плантагенетите от Анжу и Аквитания, тя запазила родния си език и обичаи. През XIV век френският език продължавал да бъде обичайният език на английския двор, за което свидетелствува изразът: „Nonni soit qui mal y pense“, изречен от крал Едуард III в Кале, когато оправял жартiera на графиня Солсбъри, израз, станал впоследствие девиз на Ордена на жартiera.

Кореспонденцията между кралете се водела на френски, а много английски благородници притежавали имения и в двете страни.

Нека отбележим още, че през първите две години от живота си крал Едуард III е идвал два пъти във Франция. При първото си пътуване той за малко не е бил задушен в люлката си от пожар, който избухнал в замъка Мобюисон. Тук говорим за второто му пътуване.

Набързо и като даваше вид, че говори за пейзажа, д'Артоа я осведоми какво е научил и какво е направил, разказа за наблюдението, под което беше поставил принцесите, и клопката край кулата Нел.

– Кои са тия мъже, които безчестят френската корона? – попита Изабел.

– Те се движат на двадесет крачки от вас и са част от ескорта, който ви съпровожда.

И той даде някои основни сведения за братята д'Оне, за техните имена, рода им и връзките им.

– Искам да ги видя – заяви Изабел.

Робер д'Артоа махна широко с ръка към двамата младежи.

– Кралицата ви е забелязала – рече им той, като намигна.

Лицата на младите хора просияха от радост и гордост.

Д'Артоа ги бутна напред, сякаш искаше да помогне на кариерата им, и докато те се кланяха по-ниско от шиите на конете си, той ги представи, показвайки весела сърдечност:

– Госпожо, това са месир Готие и месир Филип д'Оне, най-верните щитоносци на брат ви и чичо ви. Препоръчвам ги на вашата благосклонност. Те са донейде под мое покровителство.

Изабел огледа хладно двамата младежи, питайки се с какво в лицата и държането си са накарали кралските снахи да се отклонят от дълга. Бяха хубавци, в това нямаше никакво съмнение, а мъжката хубост винаги малко я смущаваше. Изведнъж тя зърна кесиите на коланите им и потърси погледа на Робер, който леко се усмихна.

Сега вече граф д'Артоа можеше да стои настрани. Няма дори да има нужда да играе пред двора неблагодарната роля на изобличител. „Хубава работа свърши, Робер, хубава!“ – си казваше той.

А братята д'Оне със замаяни от надежди глави се върнаха на местата си в редицата.

Камбаните на всички черкви в Клермон, на всички параклиси, на всички манастири биеха силно и в ликуващия градец вече се разнасяха приветствия към тази двадесет и две годишна кралица, която носеше на френския кралски двор най-неочаквано нещастие.

VII

КАКЪВТО БАЩАТА, ТАКАВА И ДЪЩЕРЯТА
 Сребърен светилник, емайрилан в черно, с
 дебела свещ в средата и кръг от по-малки около
 нея, осветяваше на масата свитък пергаменти,
 които кралят току-що беше прегледал. Зад
 прозорците паркът се губеше в дрезгавината.
 Обърнала лице към прозореца, Изабел гледаше
 как дърветата едно по едно чезнат в нощта.

Мобюисон край Понтоаз беше кралско имение от времето на Бланш Кастилска и Филип Хубави беше го направил своя предпочитана резиденция. Този тих дом, обграден с високи стени, му допаднаше заради парка и заради обителта, където сестрите-бenedиктинки водеха мирен живот с равномерно редуващи се религиозни обреди. Самият замък не беше голям, но беше тих и затова Филип го обичаше.

– Тук се съветвам със себе си – беше казал веднъж. Идваше със семейството си и с малка свита. Изабел; пристигна следобед, срещна с широка усмивка трите си снахи – Маргьорит, Жана и Бланш, и отговори на приветствията им както подобава.

Вечерята мина бързо и сега Изабел седеше насаме с баща си в стаята, където той обичаше да се уединява. Крал Филип я гледаше с оня вледеняващ поглед, с който гледаше всяко живо същество, дори и собствените си деца. Чакаше я да заговори, а тя не се решаваше. „Ще му причиня голяма мъка“ – мислеше дъщерята и изведнъж усети, че от неговото присъствие, от парка, от дърветата, от тишината в душата ѝ нахлу вълна спомени от детинството и ѝ домъчня за самата нея.

– Татко – рече тя, – татко, аз съм нещастна! Ах, колко далеч ми се струва Франция, откакто съм английска кралица! И колко тъгувам за миналите дни!

С мъка се овладя да не заплаче.

– За да ми съобщите това ли направихте толкова дълго пътуване, Изабел? – В гласа на краля нямаше топлота.

– На кого, ако не на баща си, мога да кажа, че ми липсва щастие? – отвърна тя.

Филип погледна потъмнелия вече прозорец, чиито стъкла леко

потрепервах от вятъра, после обърна поглед към светилника, после към огъня.

– Щастието... – произнесе той бавно. – Какво е щастието, дъще моя, ако не примиряване със съдбата?

Седяха един срещу друг на дъбови кресла.

– Кралица съм, вярно – промълви тя тихо, – но отнасят ли се към мен като с кралица?

– Обиждат ли ви?

В гласа му нямаше изненада, защото много добре знаеше какъв ще бъде отговорът.

– Нима не знаете за кого ме омъжихте? Съпруг ли е този, който пренебрегва брачното легло още от първия ден? Когото нито с грижи, нито с внимание, нито с усмивка мога да накарам да ми продума дума? Който бяга от мен като от прокажена и раздава ласките си не дори на жени, а на мъже, татко, на мъже, а мен лишава от тях.

Всичко това Филип знаеше отдавна и отговорът му беше приготвен отдавна.

– Аз не ви омъжих за мъж, Изабел, а за крал. Не ви пожертвах по грешка. Вас ли трябва да уча какви са нашите задължения към държавата и че ние не сме родени, за да се отдаваме на личните си скърби? Ние не живеем свой живот, а живота на кралствата си и можем да намерим удовлетворение само... ако изпълним нашето предопределение.

Говорейки, той се беше доближил до свещника. Светлината подчертаваше красивото му, сякаш изрязано от слонова кост лице.

„Бих могла да обичам само човек, който прилича на него. И никога не ще се влюбя, защото няма да срещна човек като него“ – помисли Изабел.

После каза високо:

– Не за да се оплаквам от злочестината си съм дошла във Франция, татко. Но съм доволна, че ми напомняте за онова себеуважение, което подобава на кралските особи, и също, че щастието не бива да бъде наша цел. Бих желала обаче всички около вас да мислят така.

– Защо дойдохте? Тя си пое дъх:

– Защото братята ми са се оженили за развратни жени, татко, защото аз узнах това и защото не по-малко строго от вас браня честта.

Филип въздъхна:

– Зная, че не обичате снахите си. Но това, което ви разделя...

– Това, което ни разделя, е почтеността, татко. На мен са известни неща, скривани от вас. Изслушайте ме, защото аз не ида само с празни

думи. Познавате ли младия месир Готие д'Оне?

– Те са двама братя, аз постоянно ги бъркам. Техният баща беше с мен във Фландрия. Този, за когото става дума, се ожени за една Монморенси, нали? И служи като щитоносец на сина ми Поатие...

– Той служи и на снаха ви Бланш, но по друг начин... Неговият по-малък брат, Филип, който е щитоносец на чичо ми Валоа...

– Да – рече кралят, – да...

Тънка хоризонтална бръчка се появи на челото му, обикновено съвсем гладко. – ... Той пък е на Маргьорит, която вие избрахте за бъдеща кралица на Франция. Колкото за Жана, не се знае дали има любовник, но е сигурно едно – тя прикрива любовните наслади на сестра си и на братовчедка си, закриля посещенията на любовниците им в кулата Нел и въобще изпълнява един занаят, известен от най-стари времена... И знайте, че целият двор говори за това, само вие не знаете.

Филип Хубави вдигна ръка.

– Доказателства, Изабел?

– Ще ги намерите закачени на коланите на братята д'Оне. Там висят кесиите, които аз изпратих миналия месец на снахите си. Видях ги вчера у тия млади хора в ескорта, който ме придружи дотук. Не се обиждам от това, че снахите ми ценят толкова малко моите подаръци, но да се дадат такива скъпоценности на щитоносци, може само срещу някаква услуга. Открийте каква е услугата. И ако ви трябват и други факти, вярвам, че ще мога лесно да ви ги доставя.

Филип Хубави гледаше дъщеря си.

Тя хвърли обвинението без колебание, без слабост, с някаква решителност в погледа, с упоритост, в която той позна себе си. Изабел наистина бе негова дъщеря.

Кралят стана и стоя доста дълго прав пред прозореца.

– Елате – рече най-сетне. – Да отидем при тях.

Отвори вратата, прекоси една тъмна стая и бутна втора врата, водеща към обходния път на патрула. Нощният вятър изведнъж ги обгърна и развя широките им дрехи. Кратки вихрушки разгърсваха плочите на покрива. Отдолу идеше миризма на мокра земя. При минаването на краля и дъщеря му край зъберите на крепостната стена се надигаха стрелци и заставаха мирно.

Покоите на кралските снахи бяха в другото крило на замъка Мобюисон. Като стигна до тях, Филип се спря за миг и се послуша. Зад дъбовата врата се чуваха смехове и радостни възклицания. Кралят погледна Изабел.

– Трябва! – рече той.

Изабел кимна, без да отговори. Филип отвори вратата.

Маргьорит, Жана и Бланш извикаха от изненада и смеховете им тукси секнаха. Играеха с кукли и възпроизвеждаха една сценка, съчинена от тях, която бяха представили веднъж във Венсан с помощта на един жонгльор³², и много се бяха забавлявали, но кралят не беше останал доволен. Куклите изобразяваха най-главните лица в двора. Имаше малък декор, представляващ кралската спалня, където кралят лежеше в златно легло. Монсеньор дьо Валоа чукаше на вратата и искаше да говори с брат си, но Юг дьо Бувил, главният шамбелан, отговаряше, че кралят не желае да разговаря с никого и е забранил да го безпокоят. Монсеньор дьо Валоа си отиваше много ядосан. След това се изреждаха да тропат на вратата Луи Наварски и принц Шарл. Бувил отговаряше на кралските синове по същия начин. Най-накрая, предшествуван от трима сержанти с боздугани, пристигаше Ангьоран дьо Марини. Туккси вратата пред него широко се отваряше и му се заявяваше: „Монсеньор, добре дошли. Кралят желае да ви види.“ Филип бе намерил сатирата неуместна и бе забранил да я повтарят. Но младите принцеси тайно престъпваха заповедта и изпитваха особено удоволствие от забавлението тъкмо поради забраната. Разнообразяваха текста и прибавяха все нови хрумвания и шеги най-вече когато разиграваха куклите на съпрузите си.

При влизането на краля и на Изабел те изглеждаха като ученички, уловени в пакост. Маргьорит бързо грабна едно наметало, което се търкаляше на близкото кресло, и се наметна, за да прикрие прекалено разголените си гърди. Бланш вдигна плитките си, които бе разплела, за да изобрази гнева на чичо Валоа. Жана все пак успя да запази спокойствие и каза живо:

– Свършихме, господарю, тъкмо свършихме; но и да чуехте, нямаше да се ядосате. Всичко ще приберем.

И плесна с ръце:

– Ей, Бомон, Коменж, елате...

– Няма защо да викате придворните си дами – пресече я кралят.

Той почти не беше забелязал играта им; гледаше тях. Най-младата, Бланш, беше на осемнадесет години, другите две – по на двадесет и една. Раснаха и хубавееха пред очите му, след като бяха пристигнали в двора по на дванадесет-тринадесет години, за да се омъжат за синовете

---

32. „Жонгльор“ в Средните векове е бил поет, певец, актьор и прочие, въобще един вид развеселител. – Б. пр.

му. Но, види се, умът им бе останал все същият. Още играеха с кукли... Възможно ли е Изабел да е казала истината? Възможно ли е да се крие толкова женско лукавство в тия същества, които му изглеждаха още деца? „Може би, помисли си той, аз не познавам жените.“ – Къде са съпрузите ви? – попита той.

– В оръжейната зала, господарю, татко мой – отговори Жана.

– Виждате, че не съм дошъл сам – подзе кралят. – Често казвате, че вашата зълва не ви обича. Обаче на мен ми съобщиха, че тя е изпратила на всяка от вас много хубав подарък...

Изабел видя как очите на Маргьорит и Бланш сякаш угаснаха.

– Бихте ли ми показали – продължи бавно Филип Хубави – кесиите, които сте получили от Англия?

Последвалото мълчание раздели света на две: от едната страна – кралят на Франция, английската кралица, дворът, бароните, кралството, от другата – три заловени в грях жени, за които начеваше дълъг кошмар.

– Е, щерки мои! – настоя кралят. – Защо не отговаряте?

Той продължаваше да ги гледа втречено с огромните си очи, без да мига.

– Оставих моята кесия в Париж – промълви Жана.

– И аз също, и аз също – смотолевиха веднага и другите.

Филип Хубави бавно се запъти към вратата. Снахите, побледнели, следяха движенията му. Кралят каза, без да се обръща:

– Щом кесиите ви са в Париж, ще изпратим тозчас двама щитоносци да ги донесат.

Отвори вратата, повика един от охраната и му заповяда да доведе братята д'Оне.

Бланш не издържа, отпусна се върху една табуретка, без капка кръв в мозъка и с примряло сърце. Главата ѝ клюмна встрани, беше готова да припадне. Жана я дръпна за ръката, за да я накара да се опомни.

Маргьорит машинално извиваше с малките си мургави ръце шията на една кукла.

Изабел не мърдаше. Чувствуваше върху себе си погледите на Маргьорит и Жана. Ролята на изобличителка започна да ѝ тежи. Изведнъж я обзе безкрайна умора. „Ще отида докрай“ – реши тя в себе си.

Братята д'Оне влязоха забързани, развълнувани и в желанието си да покажат своето усърдие и да се изтъкнат, едва ли не се блъскаха.

Изабел посочи с ръка.

– Татко – рече тя, – тия млади благородници, изглежда, са предугадили вашето желание, защото ето че са донесли закачени на коланите си

кесиите, които поискахте да видите.

Филип Хубави се обърна към снахите си:

– Можете ли да ми обясните защо тези щитоносци притежават подаръците, които вашата зълва ви е направила?

Никоя не отговори.

Филип д'Оне погледна Изабел учудено, като куче, което не разбира защо го бият, после обърна очи към брат си, сякаш търсеше закрила. Готие гледаше със зяпнала уста.

– Стража! При мен! – извика кралят.

Гласът му отекна необичайно и страшно в замъка и в нощта. Студени тръпки полазиха по гърба на присъстващите. Повече от десет години, по-точно от битката при Мон-з'ан-Певел, когато бе разпалил войската си и изтръгнал победата, не бяха го чули да вика и бяха забравили силата на гласа му. Впрочем това бяха единствените думи, които кралят произнесе по този начин.

– Извикайте капитана си! – рече той на един от притичалите се войници. На другите заповяда да стоят до вратата. Тежки стъпки затрополиха тичешком по обходния път на караула и след миг месир Ален дьо Парей влезе гологлав, като довършваше да пристяга оръжието си.

– Месир Ален – каза кралят, – отведете тези двама щитоносци. В тъмница и във вериги! Те ще отговарят пред моя съд.

Готие д'Оне понечи да се хвърли на колене.

– Господарю – промълви той, – господарю...

– Стига! – спря го кралят. – Отсега нататък ще говорите на месир Ногаре... Месир Ален – продължи той, – принцесите ще бъдат пазени тук от вашите хора до ново нареждане. Забранявам да излизат. Забранявам на всички – слуги, роднини, дори и на съпрузите им, да влизат тук или да говорят с тях. Вие отговаряте.

Колкото и неочаквани да бяха тези заповеди, Ален дьо Парей ги изслуша, без да мигне. Нищо не можеше да учуди човека, който беше арестувал великия магистър на тамплиерите. Кралската воля беше за него единствен закон.

– Да вървим, господа – обърна се той към двамата братя и им посочи вратата.

Тръгвайки, Готие пошепна:

– Да се молим богу, Филип, всичко е свършено... Стъпките им, заглушавани от стъпките на стражата, заглъхнаха по плочите.

Маргьорит и Бланш слушаха тия стъпки, които отнасяха любовта, честта, щастието, целия им живот. Жана се питаше ще успее ли някога

да докаже невинността си. Маргьорит рязко запокити разкъсаната кукла в огъня. Бланш отново беше близо до припадък.

– Ела, Изабел – рече кралят.

Двамата излязоха. Младата английска кралица беше победила, но се чувствуваше много уморена и странно развълнувана, защото баща и беше казал: „Ела, Изабел.“ От детинството ѝ насам за пръв път бе се обърнал към нея на „ти“.

Тръгнаха един след друг по обходния път на караула. Източният вятър гонеше по небето грамадни черни облаци. Кралят мина през кабинета си, взе сребърния светилите и отиде да търси синовете си. Голямата му сянка се очерта по една извита стълба. Сърцето му тежеше и той не усещаше, че по пръстите му капе разтопен восък.

VIII

МАО БУРГУНДСКА

Към средата на същата нощ двама конници от ескорта на кралица Изабел потеглиха от замъка Мобюисон. Това бяха Робер д'Артоа и неговият прислужник Лорме – едновременно слуга, доверено лице, другар на път и в бой и верен изпълнител на всякакви поръчения.

Откакто беше се свързал с граф д'Артоа, Лорме льо Долоа, беглец от двореца на бургундските графове поради някакво провинение, заради което трябваше да бъде обесен, не се отделяше нито за минута от господаря си и просто вървеше по петите му. Удивително беше как тоя дребен, вече прошарен човек, дебеличък и с широка задница, се грижи непрекъснато за своя млад господар-гигант, следва го навред, за да му помага при всяко начинание, както например неотдавна при засадата на братята д'Оне.

Разсъмваше, когато двамата конници стигнаха до вратите на Париж. Подкараха бавно запотените коне, от които се вдигаше пара, и Лорме започна здравата да се прозява. Макар и прехвърлил петдесетте, той издържаше на продължителна езда повече от всеки млад щитоносец, но безсъницата го съсипваше.

На площад дьо Грев, където обикновено се събираха работници,

които диреха работа, имаше майстори-предприемачи от кралските работилници и собственици на плавателни съдове. Те шареха из групите и търсеха помощници, хамали или посредници. Робер д'Артоа мина през площада и влезе в улица Моконсей, където живееше леля му Мао д'Артоа.

– Виждаш ли, Лорме – рече великанът, – искам тая плувнала в лой кучка да узнае нещастieto си от моята уста. Ето приближава миг на голямо удоволствие в моя живот. Искам да видя злобната мутра на моята леля, когато ѝ разкажа какво се случи в Мобюисон. Искам тя да дойде в Понтоаз, искам сама да спомогне за своя провал, когато почне да реве като магарица пред краля, искам да пукне от ад. Лорме широко се прозя.

– Ще пукне, монсеньор, ще пукне, бъдете сигурен! Вие правите всичко необходимо за тая работа.

Стигнаха до внушителния дворец на графовете д'Артоа и Робер пак заговори:

– Не е ли цяло безобразие, дето тя се разполага в това обширно жилище, построено от моя дядо? Аз трябваше да живея тук!

– Ще живеете, монсеньор, ще живеете.

– И ще те направя вратар със сто ливри годишно.

– Благодаря, монсеньор – отвърна Лорме, като че ли беше вече назначен на високата длъжност и парите бяха в джоба му.

Д'Артоа скочи от першеронския си кон, хвърли юздите на Лорме и удари няколко пъти с железното чукче тъй, че да я продъни.

Обкованото с гвоздеи крило се отвори и един едър пазач с будно лице и дебела като ръката му тояга се показа на прага.

– Кой е? – попита пазачът, възмутен от такова силно тропане.

Но Робер д'Артоа го бутна настрани и влезе. Десетина слуги и слугини се занимаваха със сутрешното почистване на дворове, коридори и стълбища. Робер изблъска всичките и стигна до жилищните помещения на леля си.

– Хей!

Дотича един изплашен слуга с ведро в ръка.

– Леля ми, Пикар, трябва веднага да видя леля си. Пикар, човек с плоска глава и редки коси, сложи ведрото и рече:

– Тя закусва, монсеньор.

– Добре де, какво от това? Доложи ѝ, че съм дошел, но бързо!

Той бързо придаде на лицето си израз на вълнение и скръб и последва слугата.

Мао, графиня д'Артоа, пер на кралството, бивша регентка на

графството Франш, беше обемиста жена на възраст между четиридесет и четиридесет и пет години с едро и здраво телосложение и масивни хълбоци. Тлъстото ѝ лице издаваше сила и воля. Челото беше широко и изпъкнало, косите все още съвсем кестеняви, горната устна малко повечко обрасла, но устата червена. Всичко у тая жена беше извън мярката: чертите, крайниците, апетитът, гневът, алчността, амбицията, жаждата за власт. С енергичността на военачалник и упоритостта на легист тя управляваше двора си в Арас, както беше го управлявала по-рано в Дол, бдеше зорко над земите си, изискваше подчинение от своите васали, уважаваше силата у другите, но изобличения враг удряше безмилостно.

Двадесет години тя водеше борба с племенника си и добре го опозна. Щом се появеше някакво затруднение, щом сеньорите започваха да ритат срещу закона, щом някой град отказваше да плаща данъци, Мао веднага откриваше, че в тая игра пръст има Робер.

Той е див вълк, жестоко и лицемерно вълчище – казваше тя за него. – Но аз съм по-умната и Робер ще си строши главата от престараване. От много месеци насам те почти не си говореха и се виждаха само по задължение в двореца.

Тази сутрин, седнала пред малка масичка, поставена до леглото ѝ, графиня Мао нагъваше филия след филия със заешки пастет, който съставляваше първото блюдо от сутрешната ѝ закуска.

Робер се мъчеше да се преструва на разтревожен и печален, тя пък, щом го видя да влиза, се постара да изглежда най-непринудено безразлична.

– Е! Какво сте се разшетали още в тъмно, племеннико, пристигате като хала! Защо е това бързане?

– Лельо – извика Робер, – всичко е загубено! Мао не мръдна, само най-спокойно изля в гърлото си пълна чаша рубинено арбоазко вино, което предпочиташе пред всяко друго.

– Какво загубихте, Робер? Още един процес ли? – попита тя.

– Лельо, кълна се, че съвсем не е време да си разменяме остроти. Нещастieto, което се стоварва върху нашия род, не търпи шега.

– Кое нещастие за единия би било нещастие за другия? – подхвърли Мао с невъзмутим цинизъм.

– Лельо, ние се намираме в ръцете на краля!

Мао не можа да прикрие лекото безпокойство в погледа си. Питаше се какъв капан ѝ се гласи и какво означава цялото това предисловие.

С привично движение тя запретна ръкави над месестите си тлъсти

лакти. После удари по масата и извика:

– Тиери!

– Не мога да говоря пред никого освен пред вас – извика Робер. – Това, което ще ви кажа, засяга семейната чест.

– Ба, пред канцлера ми можеш да кажеш всичко. Тя не се доверяваше и искаше свидетел.

За един кратък миг двамата се измериха с поглед – тя нащрек, а той с наслада от комедията, която разиграваше. „Викай си хората – мислеше Робер. – Викай, нека всички чуят!“ Интересна гледка представляваха тия двама души, когато се наблюдаваха и измерваха, застанали един срещу друг като два бика от една раса и една кръв, които толкова си приличаха и толкова се ненавиждаха.

Вратата се отвори и Тиери д'Ирсон влезе. На тоя дребен надут човек с остър бял нос и кръглолик, който беше главен свещеник в катедралата на Арас, канцлер на Мао и малко нещо неин любовник, съвсем не липсваше самоувереност, нито авторитет.

Той поздрави Робер и като го гледаше с полузатворени очи така, че се принуждаваше да си държи главата силно наклонена назад, каза:

– Вашето посещение е рядко събитие, монсенъор.

– Изглежда, че племенникът ми има да ми съобщава за някакво голямо нещастие – рече Мао.

– Уви! – изстена Робер и се отпусна на един стол. Той замълча и Мао започна да издава признаци на нетърпение.

– Ние с вас, лельо, сме имали недоразумения – подзе той.

– Нещо много повече, племеннико, грозни крамоли, които завършиха без полза за вас.

– Разбира се, разбира се, и бог ми е свидетел, че съм ви желал всички възможни злини.

Той пак пусна в ход любимата си хитрост – пълна откровеност и признаване на лошите си намерения, за да прикрие ножа в ръката си.

– Но никога не бих ви пожелал такова нещо, защото знаете, че съм кавалер и много държа на честта.

– Но какво има? Говори най-сетне! – не издържа Мао.

– Вашите дъщери, моите братовчедки, са уличени в прелюбодеяние и задържани по заповед на краля. И Маргъорит заедно с тях.

Мао не прецени изведнаж удара. Тя не повярва.

– От кого научи тая басня?

– Лично от мен самия, лельо. Целият двор в Мобюисон го знае. То стана късно снощи.

Правеше му удоволствие да къса нервите на Мао, като ѝ разкрива случилото се на части, и то само онова, което намери за добре.

– Те признали ли са? – попита Тиери д'Ирсон все така с полузатворени клепачи.

– Не зная – отговори Робер. – Но младите д'Оне са в ръцете на вашия приятел Ногаре и в този момент са на път да признаят и заради тях.

– Моят приятел Ногаре... – повтори бавно Тиери. – И невинни да са, от неговите ръце ще излязат по-черни от катран.

– Лельо – продължи Робер, – тая нощ аз изминах десет левги от Понтоаз до Париж, за да дойда да ви съобщя, защото никому не мина през ум да го направи. Все още ли мислите, че се ръководя от лоши чувства?

Мао погледна племенника си и в нещастieto си помисли: „Може пък да е способен понякога на човештина.“ После, сърдито рече:

– Искаш ли да хапнеш?

Само от тая дума Робер разбра, че наистина е засегната.

Той взе от масата един студен фазан, разчупи го на две и започна да яде с ръце. Изведнъж видя, че леля му странно променя цвета си. Най-напред деколтето ѝ над обшитата с хермелинови кожи рокля стана огненочервено, после вратът, после долната част на лицето. Виждаше се как кръвта нахлува в главата ѝ, стига до челото и го обагря в тъмночервено. Графиня Мао се улови за сърцето.

„Ха така де – помисли Робер. – Умира, ей сега ще пукне!“ Но останал разочарован, защото графинята се съвзе и като замахна с ръка, помете заешкия пастет и сребърните чаши и паници, които с трясък се търкулнаха на пода.

– Мръсници! – изрева тя. – След всичко, което направих за тях, уредих им браковете... Да се оставят да ги уловят като уличници. Хубаво! Нека загубят всичко, нека ги затворят! Да ги набият на кол, да ги обесят!

Свещеникът-канцлер не мръдна. Беше свикнал с яростните избухвания на графинята.

– Точно това си казвах и аз, лельо – каза Робер с пълна уста. – Много зле се отплащат за всичките ви грижи.

– Трябва незабавно да замина за Понтоаз – извика Мао, без да го слуша. – Трябва да ги видя и да им кажа какво да говорят.

– Съмнявам се, че ще успеете, лельо. Те са изолирани и никой не може...

– Тогава ще говоря с краля, Беатрис! Беатрис! – извика тя.

Една завеса се повдигна. Висока девойка на около двадесет години, черноока, със закриглена корава гръд, развити ханшове и дълги бедра влезе, без да бърза. Щом я видя, Робер д'Артоа се усети привлечен от нея.

– Беатрис, ти чу всичко, нали? – попита Мао.

– Да... госпожо... – отговори девойката малко насмешливо, като удължаваше края на думите. – Бях зад вратата... както обикновено.

Мудността в говора и движенията ѝ се забелязваше и в начина, по който ходеше и гледаше. Тя ѝ придаваше някаква гъвкава мекота и едно неестествено благодушие, но в очите ѝ, между дългите черни мигли, блестеше подигравка. Очевидно хорските нещастия, човешките борби и драми я радваха.

– Племенницата на Тиери – посочи я Мао на Робер. – Направих я своя първа придворна дама.

Беатрис д'Ирсон гледаше Робер д'Артоа с лукава безочливост. Личеше любопитството ѝ към този великан, за чиито злодеяния беше чувала да се говори толкова много.

– Беатрис – подзе Мао, – поръчай да впрегнат носилката ми и да оседлят шест коня. Заминаваме за Понтоаз.

Беатрис продължаваше да гледа Робер право в очите и сякаш не чуваше. Имаше в това хубаво момиче нещо, което дразнеше и смущаваше. С мъжете още от пръв поглед като че ли установяваше споразумение да не им оказва никаква съпротива. Но в същото време ги караше да се питат дали е съвсем глупава, или тайничко се подиграва с тях.

„Хубаво парче... добре бих прекарал една вечер с нея“ – помисли Робер, като я гледаше как излиза, без да бърза.

От фазана беше останала само една кост и той я хвърли в огъня. Сега усети жажда, взе от масичката металическата кана, от която Мао си бе наляла, и отпи голяма глътка.

Графинята ходеше напред-назад из стаята и постоянно си засукваше ръкавите.

– Няма да ви оставя сама в този ден, лельо – рече д'Артоа. – Ще ви придружа. Това е семеен дълг.

Мао вдигна очи към него, все още малко недоверчива. Най-сетне се реши и му протегна ръце.

– Ти си ми правил много пакости, Робер, и обзалагам се, че ще ми правиш още, но днес, трябва да призная, постъпи като добро момче.

IX КРАЛСКА КРЪВ

Дневната светлина бавно проникваше в ниския дълъг зимник на замъка в Понтоаз, където Ногаре разпитваше двамата братя д'Оне. Пропя петел, след него други, ято врабчета прелетя край самите отдушници, отворени за проветряване. Един запален факел пращеше на стената и смесваше острата си миризма с миризмата на изтезаваните тела.

– Факел! – тихо рече Гийом дьо Ногаре.

Един от палачите, който беше се облегал до стената да си почине, отиде до ъгъла на зимника и взе нов факел. Запаля го от жарта на един мангал, върху който се нажежаваха железата за изтезаване, станали вече излишни. Свали от подпорката изгорелия факел, угаси го и сложи на негово място новия. Очите и на двамата „мъчители“, както ги наричаха, бяха зачервени от умора. Мускулестите им космати ръце, оплескани с кръв, висяха отпуснати край кожените престилки. Тежка миризма се излъчваше от телата им.

Ногаре стана от столчето, на което бе седял през време на разпита, и мършавият му силует се удвои в трептящата по сивите каменни зидове сянка.

От вътрешността на избата се чуваше запъхтяно дишане и плач – братята д'Оне стенеха в един глас.

Ногаре се наведе над тях. И двамата неимоверно много си приличаха. Кожата беше еднакво сива, набраздена от влажни ручейчета, а под слепналите от пот и кръв коси прозираше формата на черепите. От разкъсаните устни излизаше продължително стенание и телата се разтърсваха от гърчове.

Готие и Филип д'Оне бяха някога щастливи деца, после щастливи младежи. Бяха живели с прищевките и удоволствията си, с амбиции и суета. Увличаха се, както всички деца от тяхното обществено положение, по оръжията, но бяха страдали само от леки болести или от въображението си. Едва до вчера бяха участвували в кралския кортеж и всички надежди им се струваха оправдани. Беше изминала само една нощ

оттогава, и те не бяха вече нищо друго освен пребити животни, и ако все още бяха в състояние да желаят нещо, то беше смъртта.

Ногаре разглежда известно време младежите, без да покаже какво-то и да било състрадание или погнуса, после се изправи. Чуждото страдание, чуждата кръв, ругатните на жертвите му, тяхната омраза и отчаяние не го засягаха. По природа беше безчувствен и това му помагаше да служи на върховните интереси на кралството. Имаше за призвание общественото благо, както други имат за призвание любовта.

Призвание – това е благородно название на страстта. Тази душа, изкована от олово и желязо, не знаеше що е съмнение и не познаваше граници, когато се отнасяше до държавните интереси. В неговите очи хората не значеха нищо, пък и той самият твърде малко.

Историята винаги е познавала такава особена категория хора, фанатизирани служители на реда. За тези отдадени на един отвлечен и безгранично властен идол съществува човешкият живот няма никаква стойност, щом догмите на институциите са нарушени; сякаш забравят, че обществото, на което служат, е съставено от хора. Когато Ногаре изтезаваше братята д'Оне, той не слушаше техните стенания, той само премахваше причините на безредието.

– Тамплиерите бяха по-издръжливи – каза Ногаре и повече нищо не добави. При това сега му помагаша не служители от парижката инквизиция, а само местни мъчители. Усещаше тежест в слабините и болки в гърба. „Сигурно изстинах“ – помисли си той. Накара да затворят отдушниците и се доближи до мангала, където жарта още мъждукаше. Протегна ръце, разтърка ги, после си разтри и кръста, като си мърмореше.

Двамата мъчители, облеgnати до стената, дремеха прави.

През цялата нощ Ногаре беше собственооръчно писал на една тясна масичка, защото кралят не желаше на разпита да присъствува нито секретар, нито писар. Сега събра изписаните с показания листове и ги подреди в кожена папка. После въздъхна, тръгна към вратата и излезе.

Мъчителите се доближиха до Готие и Филип д'Оне и се опитаха да ги привдигнат, но се успяха, затова взеха на ръце тези изтезавани от тях тела и като болни деца ги отнесоха в съседната килия.

Старият замък в Понтоаз, който служеше вече само за седалище на гарнизона и за затвор, се намираще на около половин левга от кралската резиденция Мобюисон. Ногаре измина разстоянието пеш, придружен от двама сержанти от градското управление. Вървеше бързо в сутрешния, натежал от уханията на влажната гора хлад. Пресече двора на Мобюисон, без да отговори на поздрава на стрелците, и влезе в сградата.

Неговото появяване предизвика шушукания, но той не им обърна внимание, както не забеляза и шамбеланите и благородниците в караулното помещение, които имаха вид, като да изпълняват нощно бдение при мъртвец.

– При краля – рече той и един щитоносец се спусна да го отведе към кралските покои. Пазителят на държавния печат се озова лице с лице пред кралското семейство.

Филип Хубави седеше облакътен на своя стол, подпрял брадичката си с ръка. Под очите му се очертаваха тъмни сенки. До него стоеше Изабел. Двете златисти плитки край лицето ѝ засилваха твърдостта му. Тя бе причинителят на нещастieto, в очите на другите споделяше отговорността за драмата и по силата на оная странна връзка, която свързва издайника с виновния, чувствуваше се почти обвиняема.

Монсеньор дьо Валоа нервно почукваше с пръсти по ръба на масата и въртеше глава, като че ли яката го стягаше. Присъствуваше и другият брат на краля или поточно – брат от същия баща, но от друга майка, монсеньор Луи Французки, граф д'Еврьо, човек спокоен, облечен твърде скромно.

Освен тях тук бяха и главните потърпевши, тримата кралски синове, обединени в общото си нещастие, тримата съпрузи, върху които беше се стоварила тая катастрофа и тоя срам: Луи Наварски, разтърсван от пристъпи на нервна кашлица, Филип дьо Поатие, вцепенен в усилията си да изглежда спокоен, и най-сетне Шарл, чието хубаво юношеско лице беше посърнало от първата скръб.

– Потвърдено ли е, Ногаре? – попита кралят.

– Уви, господарю, срамно, ужасно и потвърдено.

– Прочетете ни.

Ногаре отвори кожената папка и започна:

– „Ние, Гийом дьо Ногаре, рицар, главен секретар на кралството и пазач на френския печат по милостта на нашия обичан господар, крал Филип Четвърти, и по заповед на същия днес на двадесет и пети април хиляда триста и четиринадесета година разпитахме между полунощ и един часа в замъка на Понтоаз със съдействието на мъчителите от управлението на гореспоменатия град господата Готие д'Оне, бакалавър³³

33. Кандидат-рицар (бакалавър) във феодалната йерархия е бил средният чин между рицар и екое (щитоносец). Титлата се давала на благородници, които не са имали средства да поддържат собствена войска, или на млади благородници, кандидати за рицари.

Екое в буквален смисъл значи гербоносец на рицаря.

на монсеньор Филип, граф дьо Поатие, и Филип д'Оне, екюе на монсеньор Карл, граф дьо Валоа... “Ногаре обичаше добре изпипаната работа. Разбира се, братята д'Оне най-напред бяха отричали, но пазителят на печата имаше метод за водене на следствието, пред който кавалерските скрупули не издържаха дълго. Беше изтръгнал от двамата млади хора пълни и подробни признания. Времето на началото на любовното приключение, датите на срещите, нощите в кулата Нел, имената на слугите-съучастници и всичко онова, което за виновните бе представлявало страст, любовна треска и наслада, беше изброено, описано и подробно изложено в протоколите на разпита.

Изабел не смееше да вдигне очи към братята си, а и те се стесняваха да се гледат помежду си. В продължение на близо четири години бяха ги подигравали, подмятали, залъгвали. Всяка дума на Ногаре ги изплъваше с мъка и срам.

Изреждането на датите постави пред Луи Наварски един ужасен въпрос: „През първите шест години на нашия брак нямахме деца. Родни се дете, чак след като този д'Оне е влязъл в леглото на Маргьорит... В такъв случай малката Жана...“И той вече нищо не чуваше, защото кръвта нахлу в главата му, ушите му писнаха и една мисъл го изпълни: „Дъщеря ми не е от мен. Дъщеря ми не е от мен...“ Граф дьо Поатие обаче се стараеше да не изпусне нищо от четенето. Ногаре не бе можал да накара братята д'Оне да кажат, че графиня дьо Поатие е имала любовник, нито да изкопчи някакво име. А след всички техни признания можеше да се допусне, че ако знаеха това име, ако познаваха любовника ѝ, биха го издали. Обаче графиня дьо Поатие беше играла твърде мръсна роля на съучастница, в това нямаше съмнение... Филип дьо Поатие размишляваше.

– „Смятайки, че въпросът е достатъчно изяснен и при положение, че гласът на затворниците беше станал едва доловим, ние решихме да приключим разпита и да до кладваме на краля, нашия господар.“ Пазителят на печата свърши. Той подреди книжата си и зачака.

Филип Хубави мълча известно време, после изправи глава.

– Месир Гийом – рече той, – вие ни разкрихте болезнени неща. Когато издадем присъдата, ще унищожите всичко това...

И той посочи кожената папка. – ... за да не остане друга следа освен скритото в паметта ни.

Ногаре се поклонил и излезе.

Настъпи дълго мълчание, после внезапно някой извика:

– Не!

Извикал бе принц Шарл, който бе станал прав. Той повтори: „Не!“, сякаш му беше невъзможно да приеме истината. Ръцете му трепереха, по бузите му се появиха розови петна, не можеше да съдържи сълзите си.

– Тамплиерите... – промълви той като замаян.

– Какво казвате, Шарл? – попита Филип Хубави. Той не обичаше да му припомнят този извънредно пресен спомен. В ушите му, както в ушите на всички присъстващи, освен на Изабел, още кънтеше гласът на великия магистър:

„Бъдете проклетни до тринадесето коляно на вашите родове.“ Но Шарл не мислеше за проклятието.

– Същата нощ, същата нощ – мълвеше той, – те са били заедно.

– Шарл – рече кралят. – Вие сте били много слаб съпруг; опитайте се поне да бъдете силен принц.

Това бяха единствените ободрителни думи, които младият човек получи от баща си.

Монсеньор дьо Валоа още не беше продумал и за него беше истинско наказание да мълчи толкова продължително време. Използува момента и избухна.

– Кълна се в тялото Христово! – провикна се той. – Чудни работи стават в кралството, чак под покрива на самия крал! Рицарството загива, господарю, братко мой, и честта заедно с него...

И той се впусна в злъчно многоглаголствуване, надуто, заплетено и доста коварно. За Валоа всички събития бяха свързани. Кралските съветници с Марини начело искат да унищожат рицарските ордени, но ударът им унищожавя и нравствеността. Легистите, „хора от кол и въже“, измислят някакво си ново право, извлечено от римското, за да заместят хубавите стари феодални закони. Резултатите не закъсняха. През време на кръстоносните походи жените стояха сами в течение на години, но знаеха да пазят честта и никой васал не би се осмелил да ги изкуши. А сега, само позор и слободия! Как може? Двама щитоносци.

– Единият от тия щитоносци се числи към вашия двор, братко – прекъсна го сухо кралят.

– Както пък другият, братко, е кандидат-рицар при вашия син – отвърна Валоа, сочейки граф дьо Поатие.

Графът разпери дългите си ръце.

– Всеки от нас – рече той – може да стане жертва на негодника, комуто е гласувал доверие.

– Тъкмо затова – извика разпалено Валоа, който черпеше доказателства от всичко, – тъкмо затова няма по-голямо престъпление за един

васал от това, да прелъсти и похити честта на жената на своя сюзерен. Братята д'Оне измениха...

– Смятайте ги за мъртви, братко – прекъсна го кралят и направи с ръка едно движение, пренебрежително и рязко, което изразяваше повече от най-дългата реч. После продължи:

– Единственото, което трябва да решим, то е съдбата на принцесите-прелюбодейки... Позволете, братко, да попитам най-напред синовете си... Говорете, Луи.

Луи Наварски понечи да заговори, но бе обзет от пристъп на кашлица и две червени петна се появиха на бузите му. Изчакаха да му мине задавянето. Когато си пое дъх, той извика ядосано:

– Скоро ще почнат да приказват, че дъщеря ми е копеле. Това ще кажат! Копеле!

– Ако вие пръв го заявите, Луи – отвърна кралят, – сигурно ще се намерят и други да го повторят.

– Наистина... – рече Шарл дьо Валоа и в големите му сини очи изведнаж блесна особена светлина – той не беше още се сетил за това.

– И защо да не го заяви, ако е вярно? – горещеше се Луи, загубил всякакво самообладание.

– Замълчете, Луи... – каза кралят и удари върху подставката за ръце на стола си. – Бъдете любезен само да дадете мнението си относно наказанието, което трябва да получи вашата съпруга.

– Да ѝ се отнеме животът! – извика Вироглавия. – На нея и на другите две! И на трите! Смърт, смърт, смърт!

Той повтори думата смърт със стиснати зъби, а с ръката си сякаш сечеше глави.

Тогава Филип дьо Поатие поиска с поглед думата от баща си и каза:

– Мъката ви заслепява, Луи. Жана няма на душата си толкова тежък грях както Маргьорит и Бланш. Разбира се, тя е много сбъркала, загдето е служила на увлеченията им и с това се е силно провинила. Но месир дьо Ногаре не е получил доказателства за брачна изневяра от нейна страна.

– Накарайте го да я подложи на изтезания, и ще видите дали няма да признае! – извика Луи. Тя е спомогнала да се опетни моята чест и честта на Шарл. Ако вие държите за нас, ще приложите спрямо нея същата мярка, както спрямо останалите две измамнички.

Филип дьо Поатие не отговори веднага.

– Вашата чест ми е скъпа, Луи – рече той. – Но и графството

Франш ми е не по-малко скъпо.

Присъстващите се спогледаха и Филип продължи:

– Вие имате като собственост Навара, Луи, която получихте от майка ни. Вече сте крал и ще имате, да даде господ колкото може по-късно, и Франция. Аз обаче притежавам само Поатие, което баща ни беше милостив да ми даде, и дори не съм пер на Франция. Но чрез жена си Жана аз съм дворцов граф на Бургундия и господар на Сален, чиито солни минни дават по-голямата част от доходите ми. Нека, значи, Жана да бъде затворена в някой манастир, докато нещата се позабравят пък и завинаги, ако това е наложително за вашата чест, но да не се посяга на живота ѝ, ето това предлагам аз.

Монсеньор Луи д'Еврьо, който дотогава беше мълчал, подкрепи Филип.

– Племенникът ми има право както пред бога, така и пред кралството – каза той убедително, но без предвзетост. – Смъртта не е дребна работа, тя вдъхва голяма тревога у нас самите и не бива в изблик на гняв да решаваме да я наложим другиму.

Луи Наварски му хвърли зъл поглед.

В кралския род бяха разделени на две, и то от дълго време. Валоа се ползуваше с привързаността на племенниците си Луи и Шарл, защото те бяха слаби, податливи на влияние и малко се прехласваха пред неговото велеречие, пред неговия изпълнен с приключения живот и пред изгубените му престоли. Противно на тях Филип дьо Поатие беше се метнал на чичо си д'Еврьо, човек спокоен, прям, разумен, който не тормозеше епохата с амбициите си и напълно се задоволяваше със земите си в Нормандия, мъдро управлявани от него. Така че присъстващите не се учудиха, когато той подкрепи обичния си племенник – всички знаеха тяхното сходство.

По-изненадващо беше поведението на Валоа, който след яростната си реч преди малко остави Луи без поддръжка и също се произнесе срещу смъртната присъда. Манастирът му се струваше прекалено меко наказание за виновниците, но затвора, доживотния затвор – той особено много наблегна върху последното, – ето кое препоръчваше.

Такава снизходителност у бившия титулярен император на Цариград не беше израз на природно добродушие. Тя можеше да произтича само от някаква сметка, сметка, която той веднага си направи, щом Луи Наварски произнесе думата копеле. И наистина...

И наистина как стоеше в дадения момент въпросът с кралското потомство? Луи Наварски нямаше друг наследник освен малката Жана,

сериозно заподозряна миг преди това в незаконороденост, нещо, което можеше да попречи на нейното възкачване на престола. Шарл нямаше потомство, жена му Бланш раждаше само мъртви деца. Филип дьо Поатие имаше три дъщери, но скандалът би могъл да засегне и тях... Значи, ако виновните съпруги бъдат екзекутирани, тримата кралски синове ще побързат да се оженят повторно с всичките изгледи да имат други деца. Ако обаче осъдят жените им на доживот, ще си останат женени, възпрепятствувани да сключат брак и да си осигурят поколение.

Шарл дьо Валоа беше човек с въображение. Подобно на ония военни, които, тръгвайки на война, мечтаят всички по-горестоящи от тях офицери да бъдат убити, за да застанат те начело на армията, кралският брат, гледайки хлътналите гърди на племенника си Луи Вироглавия и мършавостта на племенника си Филип дьо Поатие, си мислеше, че някоя болест може да направи съвсем непредвидени опустошения. Случаха се също и злополуки през време на лов, копия се счупаха при турнирите, коне катурваха ездачите и не беше рядкост чичовците да надживеят своите племенници.

– Шарл! – каза човекът с неподвижните клепахи, който в момента беше единственият и истински крал на Франция.

Валоа трепна, сякаш се уплаши, че са прочели мислите му. Но не към него беше се обърнал крал Филип Хубави, а към най-малкия си син.

Младият принц свали ръце от лицето си. Той плачеше.

– Бланш, Бланш! Как е възможно, татко? Как е могла? – изхлипа той. – Тя така ме уверяваше, че ме обича, така хубаво ми го доказваше!

Изабел: направи нетърпеливо презрително движение. „Как се пристрастяват тия мъже към притежаваното от тях тяло и с каква лекота вярват на лъжата, само и само да владеят утробата, която желаят!“ – помисли тя.

– Шарл... – настоя кралят, сякаш говореше на слабоумен. – Какво съветвате да се направи с вашата съпруга?

– Не зная, татко, не зная. Искам да се скрия, искам да замина някъде, да отида в манастир.

Още малко и щеше да поиска той да бъде наказан, защото жена му му е изневерила.

Филип Хубави разбра, че не ще изтръгне нищо повече. Гледаше децата си, сякаш никога не беше ги виждал, размишляваше върху правото на първородния и си казваше, че понякога природата зле услужва на кралския престол. Какви ли глупости би могъл да извърши като крал този безразсъден, необуздан и жесток Луи, неговият наследник? И каква

подкрепа би получил от по-малкия си брат, който се съкрушаваше при първото изпитание? Най-способен да царува беше безспорно Филип дьо Поатие, но Луи няма никога да се вслуша в неговите съвети, това си личеше.

– Твоят съвет, Изабел? – попита той ниско, като се наведе към дъщеря си.

– Жена, която е съгрешила – отвърна Изабел, – трябва завинаги да бъде лишена от възможността да предава своята кръв на кралското потомство. И нека присъдата стане известна на народа, за да се знае, че наказанието за жената или дъщерята на краля е по-тежко, отколкото за жената на крепостника.

– Правилна мисъл – рече кралят.

От всичките му деца тя наистина би управлявала кралството най-добре.

– Присъдата ще бъде издадена преди вечерната служба – каза кралят, ставайки от стола си.

И той се оттегли, за да отиде и да обмисли, както винаги, окончателното си решение с Марини и Ногаре.

Х ПРИСЪДАТА

Докато пътуваше в носилката си от Париж за Понтоаз, графиня Мао търсеше подходящи доводи за смекчаване на кралския гняв, но не успяваше да съсредоточи мислите си. Прекалено много мисли, прекалено много страхове, прекалено много гняв я изпълваха срещу безумието на дъщерите и, срещу глупостта на мъжете им, срещу непредпазливостта на любовниците, срещу всички, които от лекомислие, заслепление или от жажда за чувствени наслади застрашаваха нейното изградено с труд могъщество. Какво ще стане с Мао, майката на изгонени принцеси? Тя беше твърдо решила да очерни колкото може повече наварската кралица и върху нея да стовари цялата вина. Маргьорит не беше нейна дъщеря. За собствените си деца Мао ще твърди, че са се увлекли, че са имали лош пример...

Робер д'Аргоа водеше групата с бърз ход, за да покаже усърдие. Правеше му удоволствие да гледа как свещеникът-канцлер подскача на седлото си и най-вече да чува пъшканията на леля си. Всеки път, когато от голямата носилка, раздрусвана от мулетата, се чуеше охкане, Робер като че ли случайно засилваше хода. Така че когато най-сетне над върховете на дърветата се показаха кулите върху крепостната стена на Мюисон, Мао изпуктя облекчено.

Скоро екипажът влезе в двора на замък. Тук царуваше дълбока тишина, нарушавана само от стъпките на стрелците.

Графинята слезе от носилката и попита офицера от охраната къде е кралят.

– Раздава правосъдие в заседателната зала на абатството, госпожо.

Следвана от Робер, Тиери д'Ирсон и Беатрис, Мао се отправи към абатството. Въпреки умората тя вървеше бързо и стегнато.

Заседателната зала през този ден представляваше необичайно зрелище. Под студените ѝ сводове, където обикновено си правеха събиранията калугерки, целият френски двор стоеше като замръзнал пред своя крал.

Когато Мао влезе, гъстите редици от лица се обърнаха към нея и се понесе шепот. Един глас, гласът на Ногаре, спря да чете. Мао видя краля застанал неподвижно с корона и със скиптър и с широко отворени очи.

В ужасната длъжност на съдия Филип Хубави изглеждаше чужд на този свят или по-скоро той сякаш се сношаваше с друг мир, още по-огромен от видимия.

Кралица Изабел, Марини, Шарл дьо Валоа, Луи д'Еврьо, тримата кралски синове, както и неколцина велики барони бяха насядали от двете му страни. В подножието на подиума трима дребнички калугери, коленичили, свеждаха към плочите бръснатите си глави. Малко по-назад, с ръце, кръстосани върху дръжката на сабята, стоеше изправен Ален дьо Парей.

„Слава богу, помисли Мао, пристигам навреме. Разглеждат някакво дело за магьосничество или содомия.“ Тя се готвеше да се качи на подиума, където чинът ѝ на пер на Франция ѝ даваше право да заеме място, когато изведнъж усети, че краката ѝ се подкосяват. Един от каещите се грешници беше вдигнал глава – Мао позна дъщеря си Бланш. Трите принцеси бяха обръснати и облечени в шаяк. Мао залитна, като че ли някой я удари в корема, и глухо извика. Машинално се хвана за рамото на племенника си, защото то първо ѝ попадна.

– Много късно, лельо, уви! Пристигнахте много късно – пошушна ѝ Робер д'Артоа, напълно доволен от отмъщението си.

Кралят даде знак на пазителя на печата и Ногаре продължи четенето на присъдата.

– „... и бидейки доказано от гореизложените показания и признания, че са прелюбодействували, горепосочените госпожи Маргьорит, съпруга на монсеньор Наварския крал, и Бланш, съпруга на монсеньор Шарл, ще бъдат затворени в крепостта на замъка Гайяр, и то за останалите дни на живота си, колкото е угодно богу да им определи.“ – Доживот – промълви Мао, – осъдени са, доживот.

– „Още и госпожа Жана, дворцова графиня на Бургундия и съпруга на монсеньор дьо Поатие, бидейки сметната, че не е изобличена в

нарушение на брака и че такова престъпление не може да ѝ бъде приписано, но бидейки установено, че е показала престъпно съучастничество, ще бъде затворена в кулата Дурдан колкото време е необходимо за разкаянието ѝ и колкото е угодно на краля.“ Настъпи кратко мълчание и през това време Мао, гледайки Ногаре, си мислеше: „Той, това куче е направило всичко в своя бяс да шпионира, да доносничи и да изтезава. Но той ще ми плати за това! Ще ми плати за това с кожата си!“ Пазителят на печата обаче не беше свършил четенето.

– „Още и господата Готие и Филип д'Оне, прегрешили срещу честа и престъпили феодалния закон, извършвайки прелюбодеяние с лица, облечени в кралско величие, ще бъдат въртени на колело, живи одрани, кастрирани, обезглавени и обесени на публична бесилка в Понтоаз сутринта, следваща днешния ден. Така присъди нашият премъдър, всемогъщ и любим крал, наш господар.“ Раменете на принцесите потрепнаха при оповестяването на мъченията, които очакваха техните любовници. Ногаре нави пергамента и кралят стана. Залата започна да се опразва и между тези привикнали на молитви стени дълго отекваше хорски шепот. Графиня Мао забеляза, че странят от нея и избягват погледа ѝ. Тя тръгна към дъщерите си, но Ален дьо Парей ѝ препречи пътя.

– Не, госпожо – рече той. – Кралят разрешава само на синовете си, ако пожелаят, да се сбогуват със съпругите си и да изслушат техните разкаяния.

Тя поиска веднага да се обърне към краля, но кралят беше вече излязъл. Излезли бяха и Луи Наварски, и Филип дьо Поатие. От тримата съпрузи единствен Шарл беше останал. Той се доближи до Бланш.

– Аз не знаех... Не исках... Шарл! – проплака тя. Бръсначът беше оставил по голата ѝ глава малки червени петна.

Мао стоеше на няколко крачки, подкрепяна от своя канцлер и придворната си дама.

– Майко – извика Бланш, – кажете на Шарл, че не съм знаела, нека се смили над мен.

Жана дьо Поатие прекарваше ръце по малко щръкналите си уши, види се, не бе свикнала да ги усеща голи.

Облегнат на една колона близо до вратата, със скръстени ръце, Робер д'Артоа се радваше на делото си.

– Шарл! Шарл! – повтаряше Бланш.

В този момент прозвуча гласът на Изабел Английска:

– Без малодушие, Шарл. Бъдете принц!

Тези думи накараха третата осъдена, Маргьорит Бургундска, да

избухне яростно.

– Без малодушие, Шарл, без милост! – извика тя. – Вземете пример от сестра си Изабел, която не проумява що е любовен порив. Сърцето й е пълно само с омраза и злъч. Ако не беше тя, вие нямаше никога нищо да узнаеше. Но тя ме мрази, мрази и вас, мрази всички ни.

Изабел изгледа Маргьорит със студен гняв.

– Господ да ви прости престъпленията – рече тя.

– Той ще прости моите престъпления, но от теб няма да направи щастлива жена – извика Маргьорит.

– Аз съм кралица – отвърна Изабел. – Ако нямам щастие, то поне имам скиптър и кралство, което уважавам.

– А пък аз, ако не съм познала щастieto, то поне съм познала насладата, а тя струва повече от всички корони на света, затова не съжалявам за нищо.

Изправена пред увенчаната с диадема своя зълва, Маргьорит с оголена глава, с обезобразено от тревоги и сълзи лице, намираше още сили да обижда, да оскърбява и да защитава правата на тялото си.

– Усещах пролетта – заговори тя бързо и задъхано, – усещах любовта на един мъж, топлината и силата на един мъж, радостта да обладавам и да бъда обладавана... всичко онова, което ти не познаваш, което умираш от желание да познаеш, но не ще познаеш никога. Ех, теб сигурно не те бива в леглото, та затова мъжът ти си прави удоволствието с момчета!

Бледа и неспособна да отговори, Изабел направи знак на Ален дьо Парей.

– Не – изкрещя Маргьорит, – ти нямаш право да даваш заповеди на месир дьо Парей. Аз съм му заповядвала и може би един ден пак ще му заповядвам. Той ще приеме още един път да тръгне по мое нареждане.

Тя обърна гръб и даде знак на началника на стрелците, че е готова. Трите осъдени излязоха, минаха двора на Мобюисон под конвой и влязоха в стаята, която им служеше за килия.

Когато Ален дьо Парей затвори вратата зад тях, Маргьорит се хвърли на леглото и започна да хапе завивката.

– Косите ми, хубавите ми коси – хълцаше Бланш. А Жана дьо Поатие се мъчеше да си припомни как изглежда кулата Дурдан.

XI НАКАЗАНИЕТО

Зората настъпваше бавно за онези, които бяха прекарали нощта без сън, без надежда и без забрава. Легнали един до друг върху купчина слама в една килия на комендантството в Понтоаз, братята д'Оне очакваха смъртта. По заповед на пазителя на печата те бяха получили медицинска помощ, така че раните им вече не кървяха, сърцата им биеха по-равномерно и в премазаната им плът се беше възвърнала малко силица, колкото да могат по-добре да изпитат мъченията, на които бяха обречени.

В Мобюисон никой не заспа – нито осъдените принцеси, нито техните съпрузи, нито самият крал. Изабел също не склопи очи, непрекъснато преследвана от думите на Маргьорит. Затова пък Робер д'Артоа, след изминатите двадесет левги на кон, беше се стоварил на първото попаднало му легло, в отделението за гости, без дори да събуе ботушите си. Малко преди зори Лорме трябваше да го раздрусва, за да не пропусне удоволствието да види как отвеждат жертвите му.

Три големи коли с черни чергила се бяха наредили в двора на абатството и в розовата светлина на зазоряването месир Ален дьо Парей строяваше шейсетте конници в кожени гамаши, ризници и железни шлемове, които щяха да ескортират конвоя най-напред към Дурдан, после към Нормандия.

Зад един прозорец на замъка графиня Мао стоеше и гледаше, опряла чело върху стъклото. Широките ѝ рамене се раздрусваха от ридания.

– Плачете ли... госпожо? – попита Беатрис д'Ирсон с провлечения си глас.

– И на мен може да се случи такова нещо – отвърна остро Мао.

И като видя, че Беатрис е напълно облечена, с рокля, шапка и наметало, добави:

– Излизаш ли?

– Да, госпожо, ще отида да гледам екзекуцията... ако ми

разрешите.

Площад Мартроа в Понтоаз, където щеше да се извърши екзекуцията на братята д'Оне, беше вече пълен с народ, когато Беатрис пристигна. Граждани, селяни и войници прииждаха още от зори. Собствениците на околните къщи получиха хубав наем за прозорците си към площада и гъсти редици от глави се притискаха по тях.

Глашатаяте още вечерта бяха оповестили присъдата по всички краища на града... „въртени на колело, живи одрани, кастрирани, обезглавени...“ Обстоятелството, че осъдените бяха млади, че бяха благородници и богати, и главно, че престъплението им представляваше скандална любовна история в кралското семейство, възбуждаше любопитството и въображението на хората.

Ешафодът беше построен през нощта. Издигаше се на около два метра над земята и върху него бяха закрепени две хоризонтално поставени колела и един дъбов пън. Отзад се извишаваше бесилката.

Същите палачи, които бяха изтезавали братята, сега в червени дрехи и червени шапчици, изкачиха малката стълбичка към площадката. Двама помощници вървяха след тях, носейки сандъчетата с инструментите. Един от палачите завъртя колелата и те изскърцаха. Тълпата почна да се смее, както при номер на фокусник. Подхвърляха си закачки, мушкаха се с лакти; една кана вино мина от ръка на ръка и стигна до палачите. Те пиха и тълпата изръкопляска.

Когато каруцата с братята д'Оне, обградена със стрелци, се зададе, надигна се голяма глъчка, която се засилваше с приближаването на осъдените. Нито Готие, нито Филип помръдваха. Бяха привързани за каруцата, защото иначе не биха били в състояние да стоят прави. На коланите им върху скъсаните панталони блестяха скъпоценните кесии.

Придружаваше ги един свещеник, дошъл да изслуша измънканата неясно изповед и техните последни желания. Изнурени, треперещи, зашеметени, те, изглежда, не можеха вече да осъзнаят какво става. Помощник-палачите ги изкачиха на площадката и ги съблякоха. Като ги видя голи в ръцете на палачите, тълпата изпадна в транс и нададе рев. Чуваха се подигравки и неприлични думи. Двамата братя бяха сложени върху колелата и завързани с лице към небето. След това зачакаха.

Измина доста време така. Единият от палачите беше седнал върху пъна, другият опитваше с палец острието на бравата. Тълпата проявяваше нетърпение, задаваше въпроси, започваше да се вълнува.

Изведнаж стана ясно защо е това чакане. Три каруци с вдигнати наполовина черни чергила се зададоха от края на главната улица. За да се

постигне крайно изтъняване на наказанието, Ногаре, със съгласието на краля, беше заповядал принцесите да присъствуват на наказанието.

Вниманието на зрителите се раздвои между двамата осъдени, проснати голи под небето, и затворничките-принцеси с бръснати глави. Станаха няколко масови втурвания, които стрелците трябваше да обуздават.

Като видя ешафода, Бланш загуби съзнание. Жана се беше вкопчила в ритлите на колата и крещеше на тълпата:

– Кажете на съпруга ми, кажете на монсеньор Филип, че съм невинна!

До този момент тя се държеше, но силата ѝ се изчерпи. Зяпльовците се смееха и я сочеха с пръст, сякаш беше някакъв звяр в клетка, махленките я хулеха.

Единствена Маргьорит Бургундска имаше смелост да гледа и застаналите по-наблизо се питаха дали не чувствава някакво жестоко, ужасно удоволствие, като гледа изложен пред очите на всички мъжа, комуто предстоеше да умре, защото беше я притежавал. Когато палачите вдигнаха големите чукове, за да строшат костите на осъдените, тя изрева: „Филип!“, но в гласа ѝ съвсем нямаше страдание.

Нещо изхрущя и за братята д'Оне небето угасна. Най-напред строшиха краката им в пищялките и в бедрата, после палачите завъртяха колелата до половина и счупиха ръцете под и над лактите. Спиците и главините на колелата глухо кънтяха от ударите и дървото хрущеше, както хрущяха костите.

След това палачите, изпълнявайки наказанията по предписания ред, взеха железни инструменти с куки и одраха на големи парцали кожата на двете тела. Кръвта пръскаше и обливаше площадката, та единият от палачите трябваше да си обърше очите. Този вид наказание доказваше, че червеният цвят на дрехите на палачите отговаря на една необходимост. „... въртени на колело, живи одрани, кастрирани, обезглавени“. Ако все още беше останала искрица живот у двамата братя д'Оне, то всякакво усещане, всякакво съзнание беше вече изчезнало.

Когато палачите поеха от помощниците си дългите касапски ножове и кастрираха виновните любовници, вълна на истерия повлече присъстващите. Блъскаха се, за да видят по-добре, жени крещяха на мъжете си.

– И на теб ти се пада същото, дърти развратнико!

– Виждаш ли какво те чака, ако ми погодиш такъв номер?

На палачите рядко се удаваше подобен случай – да изложат така пълно на показ всичките си способности, и то пред такава възторжена

публика. Те се спогледаха и с точно пресметнато движение на жонгльори едновременно подхвърлиха във въздуха предметите на греха.

Един шегаджия се провикна, сочейки с пръст принцесите.

– На тях трябва да ги дадат! Тълпата избухна в смях.

Осъдените бяха свалени от колелата и завлечени до пъна. Острието на брадвата проблясна на два пъти. След това помощниците занесоха до бесилката онова, което беше останало от Готие и Филип д'Оне, от двамата красиви щитоносци, които само преди два дни бяха препускали по пътя за Клермон, занесоха двете разкъсани, кървави тела, обезглавени и кастрирани, повдигнаха ги и ги закачиха за мишците на бесилката.

Веднага след това по нареждане на Ален дьо Парей трите черни каруци, заобиколени от конници с железни шлемове, потеглиха и сержантите от комендантството започнаха да опразват площада. Тълпата се източваше бавно, защото всеки искаше да мине край ешафода и да хвърли още един поглед. Подир това хората на групички, като продължаваха да разискват, се запътиха кой към ковачницата си, кой към месарницата, дюкянчето или градината си, за да подхванат спокойно своята ежедневна работа. Защото в тия векове, когато половината от жените умираха при раждане, а две трети от децата – още в люлката, когато епидемии покосяваха зрялата възраст, а църквата подготвяше човека най-вече за неговия край, когато произведения на изкуството, разпятия, мъченичества, погребения, страшният съд непрекъснато изобразяваха картината на небитието, хората бяха свикнали с мисълта за смъртта и само някакъв изключителен начин на умиране можеше за момент да ги развълнува.

Неколцина най-страстни сеирджии зяпаха как помощниците измиваха инструментите, а двамата палачи си поделиха вещите на своите жертви. И наистина, обичаят им даваше право да вземат всичко, което намерят върху осъдените, от колана до краката. То съставляваше част от възнаградението им. Така че изпратените от английската кралица скъпоценни кесии, рядка плячка, попаднаха накрая в ръцете на понтоазките палачи.

Една хубава черноока девойка в облекло на благородница се приближи до палачите и тихичко, с малко провлечен глас им поиска езика на единия от екзекутираните.

– Казват, че помагал при женски болести... – обясни тя. – Езика на когото и да е от тях... безразлично...

Палачите я погледнаха подозрително. Дали не ѝ трябва за някаква магия? Защото кому не е известно, че езикът на обесен, особено на обесен в петък, служи за повикване на дявола? Но може ли и езикът на

обезглавен да послужи за същата цел?

Беатрис д'Ирсон обаче държеше в шепата си една лъскава златна монета, затова, като се престориха, че прикрепят по-добре едната от набучените на бесилката глави, издърпаха онова, което девойката искаше.

– Само езика ли искате? – закачи я по-дебелият от палачите. – Защото за тези пари можем да ви дадем и другото.

Да, наистина в тая екзекуция всичко беше необикновено...

А по пътя за Поаси бавно се движеха три черни каруци. През всяко село, откъдето минаваха, от третата каруца неизменно се подаваше една жена с бръсната глава и крещеше към показалите се на протките селяни:

– Кажете на монсеньор Филип, че съм невинна! Кажете му, че не съм го опозорила.

XII

ПРАТЕНИКЪТ ВЪВ ВЕЧЕРНИЯ ЗДРАЧ

И все пак, докато кръвта на братята д'Оне съхнеше по жълтата пръст на площада в Мартроа и кучетата душеха и ръмжаха, Мобюисон бавно се съвземаше от драмата.

Тримата кралски синове не се показаха през целия ден. Пък и никой не отиде при тях освен зачислените им на служба благородници. Напразни бяха и опитите на Мао да бъде приета от крал Филип. Ногаре дойде да й съобщи, че кралят работи и не желае да бъде обезпокояван. „Той, това куче, измайстори всичко и сега ми пречи да се срещна с господаря му.“ Всичко затвърдяваше нейното убеждение, че пазителят на печата е главният виновник за гибелта на дъщерите и, за немилостта, в която тя лично бе изпаднала.

– Господ да ви е на помощ, месир дьо Ногаре, господ да ви е на помощ! – му рече тя със заплашителен тон, преди да се качи в носилката си и да отпътува за Париж.

В Мобюисон пламнаха други страсти и вниманието се насочи другаде. Близките на заточените принцеси се помъчиха да завържат отново невидимите нишки на силата на интригата, та макар и като се отрекат от приятелства, с които до вчера бяха се перчили. Совалките на страха, съвестността и амбицията бяха пуснати в ход, за да изтъкат върху нова основа грубо разкъсаното платно.

Робер д'Артоа има благоразумието да не изтъква своето тържествуване; чакаше да обере плодовете. И почитта, с която обикновено се ползуваше бургундският род, вече се насочваше към него. Вечерта го поканиха на кралската вечеря и на всички стана ясно, че му се оказва благоволение.

Малка вечеря, почти траурна, на която присъствуваха само братята на Филип Хубави, дъщеря му, Марини, Ногаре и Бувил. В тясната дълга зала, където се поднасяше яденето, цареше тежко мълчание. Дори Шарл дьо Валоя мълчеше, а хрътката Ломбард, сякаш усетила стеснението у сътрапезниците, беше се отделила от краката на господаря си и лежеше пред камината.

Робер д'Артоа настойчиво търсеше погледа на Изабел, но тя със същата упоритост отбягваше очите му. Не искаше с никакъв знак да покаже на своя братовчед-исполин, с когото бяха преследвали грешни страсти у другите, че е склонна към същите изкушения. Приемаше съучастие само в правосъдието.

„Не ми е съдено на мене любов – си казваше тя. – Трябва да се примира с това.“ Но признаваше, че не ѝ е лесно да се примира.

Когато между две блюда щитоносците сменяха резените хляб, влезе леди Мортимър и донесе малкия принц Едуард, за да целуне майка си преди лягане.

– Госпожо дьо Жоанвил – обърна се към нея кралят с моминското ѝ име, – приближете до мен единствения ми внук.

Присъстващите забелязаха начина, по който той произнесе думата „единствения“.

Филип Хубави пое детето и дълго го държа пред себе си, разглеждайки малкото невинно личице, закръглено и розово, с трапчинки на бузките. Чии черти и характер ще приеме то? Дали тия на непостоянния си, податлив на влияние, развратен баща, или на майка си Изабел? „За честта на моята кръв – мислеше си кралят – бих желал да приличаш на майка си, но за щастието на Франция дано даде бог да бъдеш син само на слабия си баща!“ Защото въпросът за наследяването на престола се налагаше с цялата си тежест пред него. Какво би станало, ако някой ден английският владетел намери, че има право да претендира за престола на Франция?

– Едуард, усмихнете се на дядо си – рече Изабел. Малкият принц не изглеждаше да изпитва някакъв страх от кралския поглед. Изведнаж протегна малката си ръчичка, улови златистите коси на владетеля и дръпна една къдрица. Филип Хубави се усмихна.

Тогава всички сътрапезници си отдъхнаха с облекчение, всеки побърза да се засмее, всеки се осмели най-сетне да заговори.

След вечерята кралят освободи своите гости, като задържа само Марини и Ногаре. Седна до камината и дълго мълча. Съветниците му почтително чакаха.

– Кучетата са божи създания. Но знаят ли, че има бог? – попита той неочаквано.

– Сир – отвърна Ногаре, – нам ни са известни много неща за хората, защото самите ние сме хора, но за всичко останало в природата малко знаем...

Филип Хубави пак замълча, вгледан в хищните, оградени с черни кръгове очи на голямата хрътка, легнала пред него с муцуна между предните си лапи. Кучето от време на време мигаше, но кралят – не.

Крал Филип размишляваше върху всемирни и неясни проблеми, както често се случва с владетелите, когато току-що са поели някаква тежка трагична отговорност, и търсеше в необозримото увереност, че съществува някакъв порядък, където безпогрешно се вписват делата и животът му.

Най-сетне той се изправи и рече:

– Ангъоран, мисля, че правилно отсъдихме. Но накъде отива кралството? Синовете ми нямат наследници.

Марини отговори:

– Ще имат, сир, ако си вземат нови жени.

– Те имат жени пред бога.

– Бог може да ги освободи.

– Бог не слуша земните владетели.

– Папата може да разкъса връзките. Кралят погледна Ногаре.

– Прелюбодеянието не е основание за разтрогването на брака – тук такси отговори пазителят на печата.

– Ние обаче нямаме друго средство – каза Филип Хубави. – А аз не мога да се съобразявам с общия закон, дори ако той изхожда от папата. Един крал трябва да има пред вид, че може да умре най-неочаквано. Не мога да разчитам на възможни вдовства, за да осигуря кралското потомство.

Ногаре вдигна голямата си постала и плоска ръка.

– Тогава, господарю, защо не накарахте да езекутират снахите ви, поне двете?

– Положително бих го направил – отговори хладно Филип Хубави, – ако това не би ме лишило от двете Бургундии. Наследие на престола

е важно нещо, разбира се, но целостта на кралството не е по-маловажно.

Марини мълчаливо кимна в знак на съгласие.

– Месир Гийом – продължи кралят, – вие ще отидете при папа Климент и ще му обясните, че един кралски брак не е обикновен брак. Синът ми Луи е мой наследник, той трябва пръв да бъде освободен.

– Ще вложа цялото си усърдие, сир – отвърна Ногаре. – Но бъдете сигурен, че бургундската графиня ще направи всичко, за да ни попречи пред светия отец.

Наблизо се чу конски тропот, после заскърцаха веригите и железата на главната порта. Марини отиде до прозореца, като говореше:

– Светият отец ни е извънредно много задължен, преди всичко за папската си тиара, затова ще приеме съображенията ни. Църковното право дава достатъчно възможности...

По каменната настилка на двора затропаха конски подкови.

– Пратеник, сир – рече Марини. – Види се, иде отдалеч.

– Кой го изпраща? – попита кралят.

– Не зная, не мога да различа гербовете му³⁴... Ще трябва също така да се поговори малко по-строгичко с монсеньор Луи – продължи Марини, – за да не провали с някоя неуместна постъпка собствената си работа.

– Ще имам грижата, Ангъоран – каза кралят. В този момент влезе Юг дьо Бувил.

– Сир, пратеник от Карпантрас. Иска да бъде приет лично от вас.

– Да влезе.

– Папският куриер – рече Ногаре.

В това нямаше нищо чудно. Между Светия престол и двореца връзката беше постоянна, дори всекидневна.

Конникът, младеж на около двадесет и пет години, едър и широкоплещест, беше потънал в прах и кал. Кръстът и ключът, извезани широко върху надризнцията му от жълт и черен плат, показваха, че е служител на папата. В лявата ръка държеше шапката си и служебния си жезъл. Приблужи се до краля, коленичи на единия си крак и откачи от колана си кутийка от абаносово дърво и сребро, която съдържаше съобщението.

34. Суверенните владетели, папите, големите благородници и висшите граждански и църковни сановници са имали свои пратеници, облечени в съответни униформи с гербове и натоварени с официални поръчки. Кралските пратеници при пътуване имали право на предимство при реквизирането на коне за смените. По този начин са изминавали лесно по сто километра дневно.

– Сир – каза той, – папа Климент почина.

Една и съща тръпка прониза присъстващите. Кра – лят и Ногаре се спогледаха и пребледняха. Кралят отвори абаносовата кутия, извади едно писмо, подпечатано от Арно, кардинала на Ош, счупи печата и зачете внимателно, сякаш за да се увери в истината.

– Папата, когото ние провъзгласихме, сега принадлежи богу – прошепна той, подавайки пергаментата на Марини.

– Кога се е поминал? – попита Ногаре.

– Точно преди шест дни – отвърна Марини. – През нощта на 19 – и срещу 20 – и.

– Един месец след... – рече кралят.

– Да, сир, един месец след... – потвърди Ногаре.

И двамата бяха направили една и съща сметка. На 18 март великият магистър им беше извикал изсред пламъците: „Папа Климент, рицар Гийом, крал Филип, до една година аз ви призовавам пред съда господен...“ И ето че първият вече умря.

– Кажете ми – обърна се кралят към пратеника, като му даде знак да стане, – как умря светият отец?

– Сир, папа Климент се е намирал у племенника си месир дьо Гот в Карпантрас, когато е бил обзет от треска и тревожен страх. Тогава казал, че иска да се върне в родната си Аквитания, за да умре във Виландро, където се е родил. Но не можа да стигне дотам, още на първия етап бе принуден да спре в Рокмор при Шатоньоф. Лекарите опитаха всичко, за да го спасят, дори му дадоха да яде стрити на прах изумруди, които, види се, са най-доброто лекарство за неговата болест. Но нищо не помогна. Започна да се задушава. Кардиналите стояха край него. Друго нищо не знаях.

Той млъкна.

– Свободен си – каза кралят.

Пратеникът излезе. В залата не се чуваше нищо друго освен сумтенето на голямата хрътка, която спеше край огъня.

Кралят и Ногаре не смееха да се погледнат. „Възможно ли е наистина да сме прокълнати?... – мислеха си те. – Кой от двамата ни сега?“ Монархът беше силно пребледнял и седеше вцепенен като мъртвец в дългата си кралска дреха.

Трета част ПРЪСТ БОЖИ

I УЛИЦА БУРДОНЕ

Само за една седмица парижани създадоха около присъдата на принцесите-прелюбодейки цяла легенда за разврат и жестокост. Плъзнаха улични измислици и дюкянджийски самохвалства: един твърдеше, че е научил истината направо от някакъв свой приятел, който продавал подправки в замъка Нел, друг пък имал братовчед в Понтоаз... Народното творческо въображение се въртеше най-вече около Маргьорит Бургундска и ѝ отреждаше особено чудновата роля. Приписваха на Наварската кралица не един любовник, а десет, петдесет, всяка вечер различен... Разказваха куп небивалици и с малко боязливо страхопочитание сочеха кулата Нел, която сега денонощно се охраняваше, с цел да се отстранят любопитните. Защото историята не беше приключена. Няколко трупа бяха извадени от реката в околността. Говореше се, че наследникът на престола се затворил в своя замък и изтезавал слугите, за да узнае от тях подробности за разгулния живот на жена си, и после хвърлял телата им в Сена.

Една заран хубавата Беатрис д'Ирсон излезе от замъка д'Артоа. Беше в началото на май и слънцето играеше по прозорците на къщите. Беатрис вървеше, без да бърза; приятно ѝ беше да усеща как прохладният

вятър гали челото ѝ. Вдишваше пролетните ухания и се радваше на мъжките погледи, особено на ония от простолюдието. Стигна до квартала Сент Йосташ и навлезе в улица Бурдоне. Тук бяха дюкянчетата на обществените писари и търговците на восък, които изработваха плочки за писане, свещи и подова смазка. Но тук се въртеше и друга търговия. Скришно в някои къщи се продаваха на високи цени и с крайна предпазливост съставките на всякакви магии: змийски прах, стрити жаби, котешки мозък, косми от улични жени, както и разни билки, брани на месечина, от които се приготвяха любовни питиета или отрови, предназначени да накарат някой враг „да легне под тревата“. Често наричаха тоя тесен проход „магьосническата уличка“, защото там до пчелния восък, основно вещество за правене на магии, беше отворил пазар самият дявол.

С безгрижен вид и примамващ поглед Беатрис д'Ирсон влезе в едно дюкянче, на което вместо надпис имаше голяма свещ от боядисана ламарина. Фасадата беше тясна, а помещението – дълго и мрачно. От тава на висяха вошеници от всякакви размери, а по рафтовете край стените бяха натрупани лоени свещи и кафяви, червени и зелени восъчни питки, които се използваша за запечатване. Въздухът силно миришеше на восък и всеки пред-мет беше станал малко лепкав.

Търговецът, стар човек с голям калпак от неизбелена вълна, правеше сметките си с помощта на едно сметало. Като видя Беатрис, той се усмихна с беззъбата си уста.

– Майстор Анжелбер... – каза Беатрис – ида да ви платя сметката на двореца д'Артоа...

– А, добре правите, уважаема госпожо, добре правите, защото в наше време парите по-бързо си отиват, отколкото идват. Всеки наш доставчик иска да му се заплати в брой. Но най-вече ни съсипва данъкът! Щом продам стока за една ливра, плащам данък едно дение. Кралят печели от моя труд повече от мен.

Той потърси между плочките със сметките си плочката на дома д'Артоа и я доближи до мишите си очи.

– Значи, имате четири ливри и осем петачета, ако не се лъжа. И още четири дениета – побърза да добави той, тъй като беше свикнал да прехвърля върху купувача данъка, от който толкова се оплакваше.

– Аз... съм ги изчислила шест ливри... – рече бавно Беатрис и сложи две монети върху тезгяха.

– А, ето един хубав начин на заплащане, от такъв се нуждаем повече!

Той опита монетите със зъбите си, после добави съучастнически:

– Сигурно ще искате да видите вашия човек? Аз съм много доволен от него, добре служи и не е приказлив... Майстор Еврар!

От задната стаичка се показа един куц човек. Беше около тридесетгодишен, сух, но як, с кокалесто лице и дълбоки тъмни орбити на очите.

Майстор Анжелбер тутакси се сети, че има някаква бърза работа.

– Залостете вратата след мен. Ще отсъствам около час – рече той.

Щом остана сам с Беатрис, куцията я улови за ръцете и рече:

– Елате!

Тя го последва в дъното на дюкянчето, мина зад завесата, която той повдигна, и влезе в килера, където бяха складирани пити суров восък, каци с лой, вързопи фитили. Имаше и един тесен сламеник, сместен между стар сандък и варосаната стена.

– Моят замък, моите имения, командерията на рицар Еврар! – усмихна се куцията с горчива ирония, сочейки това мизерно обиталище. – Но все пак за предпочитане пред смъртта, нали?

И като сграбчи Беатрис за раменете, рече задъхано:

– А ти си за предпочитане пред вечното блаженство. Колкото говорят на Беатрис беше бавен и спокоен, толкова неговият беше бърз и задъхан.

Беатрис се усмихна с онова свойствено за нея изражение, сякаш винаги се подиграваше с хората и с нещата. Изпитваше извратено удоволствие да чувствава, че някой зависи от нея. А този човек ѝ беше подвластен по две линии.

Беше го открила една сутрин свит като подгонен звяр в един ъгъл на конюшната в замъка д'Артоа. Трепереше и едва се крепеше от страх и глад. Бивш тамплиер от една командерия в Северна Франция, Еврар бе успял да избяга от затвора тъкмо когато на другия ден щяха да го изгорят. Избягнал беше кладата, но не и изтезанията. След трикратния разпит кракът му остана завинаги крив, а умът му малко побъркан. Понеже бяха му строшили костите, за да го накарат да признае дяволски деяния, макар че беше напълно невинен, той реши за отмъщение да предаде душата си на дявола. Като позна омразата, забрави вярата. Бълнуваше само за магии, за сборища на вещици и за осквернени жертвеници. Улица Бурдоне беше тъкмо място за това. Беатрис го настани у Анжелбер, който го хранеше, даваше му подслон и найвече го укриваше от властите. Така Еврар, притаен в лоеното си леговище, се мислеше за истинско въплъщение на дяволската сила и се хранеше със сладострастни видения и с надежди за мъст.

Ако лицето му не се загрозяваше навремени от един нервен тик, той не би бил лишен от известна сурова привлекателност. В погледа му имаше огън и страст. Докато опипваше трескаво Беатрис, без да среща от нейна страна съпротива, тя все така невъзмутимо му каза:

– Сигурно си доволен... Папата е умрял...

– Да! Да! – отвърна Еврар злорадо. – Лекарите му дали да гълта стрити изумруди. Хубаво средство за изпокъсване на червата. Които и да са, тези лечители са мои приятели. Проклятието на магистър Жак започва да се сбъдва. Единият вече пукна. Божията ръка удря бързо, когато човешката помага.

– И дяволската също – рече Беатрис усмихнато. Той беше повдигнал полата ѝ, без тя ни най-малко да се възпротиви, и с лепкави от восък пръсти милваше красивото твърдо бедро, гладко и топло.

– Искаш ли да му помогнеш да удари още веднаж? – попита тя.

– Кого?

– Най-върлия ти враг... който ти строши крака...

– Ногаре... – промълви Еврар.

Той се отдръпна малко назад и лицето му се сгърчи на три пъти от нервния тик. Сега пък тя се доближи.

– Можеш да си отмъстиш... ако желаш... Нали вие му доставяте осветление? Продавате му свещи.

– Да – рече той.

– Какви?

– Дълги свещи от бял восък със специално обработен фитил, които дават малко пушек. За двореца си употребява големи жълти вошеници, тях купува от другаде. А тия, тъй наречените законоведски свещи, употребява само когато пише в кабинета си, и изгаря по две дузини на седмица.

– Сигурен ли си?

– Вратарят му идва да ги взема на греси. И той посочи един шкаф.

– Следващата му доставка е вече приготвена, до нея е доставката за Марини, а тази е за Майяр, кралския секретар. С това те осветляват всички престъпления, които се раждат в мозъците им. Бих желал да мога да изплюя отгоре им дяволска отрова.

Беатрис продължаваше да се усмихва.

– Мога да ти дам равностойно нещо... – рече тя. – Зная средство да се отрови една свещ.

– Възможно ли е?

– Който диша пламъка на такава свещ в продължение на един час,

никога вече не ще види друг пламък... освен адския. Това средство не оставя дияра и срещу него няма лек.

– Откъде го знаеш?

– Е, то си е моя работа... – Беатрис вдигна рамене и сведе клепки. – Един прах... стига да го смесиш с восък...

– А защо искаш да убиеш Ногаре? – попита Еврар. Все така кършейки рамене, сякаш кокетираше, тя отговори:

– Може би защото и други като теб искат да си отмъ – стят. Ти не рискуваш нищо...

Еврар размисли малко. Погледът му ставаше по-остър, по-блестящ.

– Тогава да не губим време – разбърза се той. – Не е чудно да замина скоро, но ти не казвай никому. Племенникът на великия магистър, месир Жан дьо Лонгви, започна да ни събира. Той също се е заклел да отмъсти за месир дьо Моле. Ние не всички сме мъртви, макар че лукавият е влязъл в нас. Онзи ден дойде един от бившите ми братя, Жан дьо Пре, който ми донесе поръчение да бъда готов да тръгна за Лангр. Хубаво би било да отнеса в дар на месир дьо Лонгви душата на Ногаре. Кога ще мога да получа тоя прах?

– У мен е... – рече спокойно Беатрис, като отваряше кесията си.

Подаде на Еврар едно пликче, което той отвори предпазливо. Съдържанието му се състоеше от два вида прах, недобре размесени – единият сив, другият белезникав на кристалчета.

– Това е пепел – посочи Еврар сивия прах.

– Да... пепел от езика на човек, погубен от Ногаре. Изсуших го във фурна посред нощ... Служи за повикване на дявола.

После, показвайки белия прах:

– А това е отрова от змията на фараона³⁵. Убива само при горене.

– И казваш, че ако и двата праха се поставят в свещ... Беатрис кимна уверено. Еврар се колебаеше, поглеждаше ту пликчето, ту Беатрис.

– Само че трябва да го направиш пред мен – предупреди тя.

Бившият тамплиер отиде да донесе мангал и раздуха въглените му. После извади една свещ от приготвените за пазителя на печата, постави я в калъп и я тури на огъня да се размекне. След това я разцепи с нож на дължина и изсипа съдържанието на плика.

35. Така обозначената отрова вероятно е била живачен сулфацианид. Тази сол дава при горене сярна киселина, живачни пари и цианохидратни съединения, които могат да предизвикат същевременно цианохидратно и живачно отравяне. Впрочем всички тези средновековни отрови са били изготвяни на базата на живака, вещество, ползващо се с голямо внимание от страна на алхимиците.

Беатрис обикаляше около него и мърмореше заклинания, в които три пъти се повтори името Гийом. Калъпът бе поставен отново на огъня, след това охладен в легенче с вода. Споената отново свещ по нищо не, издаваше извършената операция.

– За човек, свикнал да си служи най-вече с меч, работата не е лошо извършена – рече Еврар с жесток и самодоволен израз на лицето.

И той сложи свещта там, откъдето беше я взел, като добави:

– Нека бъде добър вестител на вечността.

Отровната свещ в пакета не се отличаваше от другите. Сега тя беше като най-голямата печалба в някаква адска лотария. Кой ли ден слугата, натоварен да зарежда свещниците на пазителя на печата, ще я изтегли? Беатрис тихо се засмя. Но Еврар вече се обърна към нея и я прегърна с две ръце.

– Може би се виждаме за последен път.

– Може би да... може би не... – отвърна тя. Той я повлече към одъра.

– Какво правеше... когато беше тамплиер... за да останеш целомъдрен? – попита тя.

– Никога не съм можал да бъда – отговори той глухо.

Тогава хубавата Беатрис вдигна поглед към гредите, на които висяха черковни свещи, и се отдаде на илюзията, че я обладава дяволът. Впрочем Еврар не беше ли също куц?

II

СЪДЪТ НА СЕНКИТЕ

Всяка нощ месир дьо Ногаре, рицар, легист и пазител на печата, работеше до късно в кабинета си, както бе правил това цял живот. И всяка сутрин графиня д'Артоа узнаваше, че нейният враг видимо се радва на отлично здраве и с папки под мишница бодро крачи към кралския дворец.

Тогава графинята отправяше тежък поглед към придворната си дама.

– Търпение, госпожо... Една гроса, това прави дванадесет дузини.

По две дузини на седмица...

Но Мао не се отличаваше с търпение и започна да си съставя твърде лошо мнение за смъртоносните свойства на фараонската змийска отрова. Откъде да знае дали отровната свещ е отишла по предназначение то си, дали не е била разменена или сбъркана и дали някой прислужник не е изгървал точно тази свещ. За да бъде човек сигурен, трябва лично да я е поставил в свещника.

– Езикът не може да се измами, госпожо... – уверяваше Беатрис.

Мао не вярваше много-много на магията.

– Скъпо платени машинации – нищожни резултати! Преди всичко добрата отрова се приема през устата, а не чрез пушек – заявяваше тя.

Обаче когато вечер Беатрис ѝ донасяше свещника, тя винаги питаше с известно безпокойство:

– Да не би да са свещите на легиста?

– Разбира се, не, госпожо... – отвърщаше Беатрис. И все пак една сутрин към края на май Ногаре противно на навиците си закъсна за съвета; влезе в залата, когато кралят беше вече седнал. Поклоня се ниско и се извини, но като се наведе, зави му се свят и бе принуден да се улови за масата.

Най-спешният въпрос беше изборът на нов папа.

От четири седмици папският престол беше вакантен и кардиналите, събрани съгласно последните нареждания на Климент V на конклав в Карпантрас, водеха борба, която нямаше изгледи да свърши скоро.

Позицията и желанието на френския крал бяха добре известни. Филип Хубави искаше седалището на папата да остане в Авиньон, където бе го настанил, да му е под ръка; искаше папата по възможност да бъде французин; искаше огромната политическа организация, каквато представляваше църквата, да не разиграва кралството, както често беше правила.

Двадесет и тримата кардинали, събрани в Карпантрас, дошли отред – от Италия, Франция, Испания, Сицилия, Германия бяха се разделили почти на толкова лагери, колкото бяха на брой.

Теологически спорове, съперничества, семейни вражди подхранваха борбите им. Особено между италианските кардинали, между семействата Каетани, Колона и Орсини, съществуваше непримирима омраза.

– Тези осем италиански кардинали – каза Марини – са съгласни помежду си само в едно – да върнат папското седалище в Рим. За щастие не са съгласни по отношение на кандидата.

– С време и това съгласие може да се постигне – забеляза

монсенъор дьо Валоа.

– Ето защо не бива да им се дава време – отвърна Марини.

В този момент Ногаре почувствува гадене, което притисна стомаха му и затрудни дишането му. Поиска да се изправя на стола и усети, че трудно управлява мускулите си. После неразположението му изчезна, той пое дълбоко въздух и избърса челото си.

– Рим е градът на папите за всички християни – рече Шарл дьо Валоа. – Центърът на света е в Рим.

– Това несъмнено допада на италианците, но не и на френския крал – забеляза Марини.

– Вие не можете все пак да поправите стореното от вековете, месир Ангьоран, и да попречите престолът на свети Петър да бъде там, където той го е поставил.

– Но и да иска, папата не би могъл да остане в Рим! – извика Марини. – Ще бъде принуден да бяга от политическите фракции, които разкъсват страната, и да се крие в някой замък под закрилата на войски, които не му принадлежат. Много по-защитен е от нашата здрава крепост Вилньоф на отсрещния бряг на Рона.

– Папата ще остане на местожителство в Авињон – рече кралят.

– Познавам добре Франческо Каетани – подзе отново Шарл дьо Валоа. – Много образован и много достоен човек, комуто бих могъл да влияя.

– Не желая тоя Каетани – възрази кралят. – Той е от рода на Бонифаций и ще подхване пак заблужденията по грамотата Unam Sanctam³⁶.

Филип дьо Поатие наклони напред дългия си торс в знак, че подкрепя напълно своя баща.

– Мисля – рече той, – че в тая работа има твърде много сплетни и те взаимно се унищожават. Наша задача е да проявим най-голяма издръжливост и най-голяма твърдост. След минутно мълчание Филип Хубави се обърна към Ногаре. Пазителят на печата беше съвсем преbledнял дишаше тежко.

– Вашият съвет, Ногаре?

– Да... господарю – избърба той с усилие и с трепе реща ръка

---

36. Филип Хубави може да се смята за първи галикански крал, т.е. независим от Римската църква. Бонифаций VIII обяви с вулата „Unam sanctam“... „...че всяко човешко създание е подчинено на Римския първосвещеник и че това подчинение е условие за спасението на душата му“. Филип Хубави непрекъснато се е борил за независимостта на гражданската власт по светски въпроси. Брат му Шарл, обратното, бил решителен привърженик на папските схващания.

потърка челото си. – Моля да ме извините... тази ужасна горещина...

– Но съвсем не е горещо! – учуди се Юг дьо Бувил. С глас, който сякаш идеше отдалеч, Ногаре едва можа да произнесе:

– Интересите на кралството и на вярата налагат да се действа в този смисъл.

И млъкна. Всички се учудиха, че говори толкова малко, и то само за да изкаже една съвсем мъглява мисъл.

– Вашият съвет, Марини?

– Бих предложил, господарю, да използваме пренасянето тленните останки на папа Климент в Аквитания съгласно изказаното от него желание и да отидем да попритиснем малко конклава. Месир дьо Ногаре би могъл да бъде натоварен с тая благочестива мисия, като бъде снабден с необходимите пълномощия, придружен от внушителен ескорт, въоръжен както подобава. Ескортът ще обезпечи пълномощията.

Шарл дьо Валоа извърна глава; не одобряваше употребата на сила.

– Ще се ускори ли разтрогването на моя брак? – попита Луи Наварски.

– Мълчете, Луи... – смърна го кралят. – И за това имаме грижа.

– Да, господарю... – рече Ногаре, без дори да съзнава, че говори.

Гласът му беше дебел и дрезгав. Съзнанието му се размътваше и пред очите му предметите се разкривяваха. Сводовете на залата сякаш ставаха високи като тия на „Сент Шапел“, после изведнаж се спуснаха и ставаха ниски като подземните помещения, където имаше навик да разпитва затворниците.

– Какво става? – попита той и се опита да разкопчае дрехата си.

После внезапно се свлече, коленете му се свиха до корема, главата увисна и ръцете се впиха в гърдите. Кралят скочи, скочиха и всички присъстващи... Ногаре издаде задавен вик, повърна и се строполи на земята.

Заведе го в дома му Юг дьо Бувил, главният шамбелан, и кралските лекари незабавно се отправиха за там. Съветваха се дълго. Какво докладваха на краля, не се узна. Но из двора и из целия град заговориха за някаква непозната болест. Отрова? Твърдеше се, че са опитвали най-силните противоотрови.

Държавните работи останаха през този ден в застой.

Когато научи новината, графиня Мао каза само: „Добре, значи, си плаща.“ И седна на трапезата. Обаче обеща на Беатрис, ако пазителят на печата умре, да ѝ подари пълно официално облекло, сиреч шестте парчета: риза, долна фуста, рокля, безръкавник, манто и качулка – всичко

от най-фина материя, и в добавък една хубава кесия, закачена на колана.

И действително Ногаре плащаше. От няколко часа вече не познаваше никого. Лежеше в леглото си, разтърсван от спазми, и хрочеше кръв. Нямаше сили дори да се наведе над легена и кръвта се стичаше от уста-та му по дебело сгънат чаршаф, който един слуга от време на време сменяше.

Стаята беше пълна с хора, Приятели и слуги се редуваха край болния. В един ъгъл, сбрани накуп лукаво си шушнеха неколцина роднини и изчисляваха плячката от мебелировката. Ногаре ги различаваше само като неясни сенки, блуждаещи някъде много далеч, без цел и без причина. Други видения, зрими само от него, връхлетяваха върху му.

Енорийският свещеник, дошъл да го изповяда, чу само хъркания и неразбираеми думи.

– Назад! Назад! – изрева той ужасено, когато го миропوماзваха.

Лекарите се спуснаха. Ногаре, обезумял, с изкривени очи, се гърчеше в постелята и отблъскваше призраци... Беше изпаднал в ужас.

Паметта, която вече нямаше да му служи, се изсипваше наведнаж като обърната бутилка, станала вече излишна, и му показваше всичките агонии, на които беше присъствувал, всички убийства, които беше заповядал. Умрели при разпитите, умрели в затворите, умрели на кладите, умрели върху колелото, умрели на бесилката, всички те се блъскаха в него, за да дойдат и умрат втори път. Той се мъчеше, с ръце на гърлото си, да отстрани нажежените жезла, с които бе виждал да горят толкова гола плът. Краката му почнаха да треперят. Чуха го как извика:

– Клещите! За бога, махнете клещите!

Миризмата на кръвта, която повръщаше, той смяташе за миризма на кръвта от жертвите си. В последния си час най-сетне Ногаре се почувствува на мястото на изтезаваните и това беше неговото наказание.

– Нищо не съм правил от себе си. Само кралят... Служих на краля...

Пред съда на смъртта легистът правеше последен опит да ее измъкне.

Присъстващите гледаха повече с любопитство и с отвращение, отколкото с вълнение и състрадание как един от истинските господари на кралството потъва в небитието.

Надвечер стаята се опразни. Само бръснарят и един доминиканец останаха при Ногаре. Слугите налягаха направо на пода в преддверието и се завиха презглава с плащовете си. Когато през нощта Бувил дойде, изпратен от краля, принуди се да ги прескача, за да мине. Попита

бръснаря как е болният.

– Нищо не може да помогне – отвърна тихо бръснарят. – По-малко повръща, но все блънува. Остава само да чакаме господ да го прибере.

Ногаре хъркаше и единствен виждаше как мъртвите тамплиери го чакат в дълбокия мрак. С пришити на раменете кръстовете те стояха, наредени по дължината на един пуст път, който завършваше от двете страни с пропаст и се осветяваше от пламъците на клади.

– Еймон дьо Барбон... Жан дьо Фюрн... Пиер Сюфе... Брентеняк... Понсар дьо Гизи...

Мъртъвците си служеха със собствения му глас, неузнаваем вече за него, за да му се представят.

– Да, сир... заминавам утре...

Когато Бувил, старият служител на короната чу тези прошепнати думи, сърцето му се сви от мъка и той се врене да ги докладва на краля.

Но неочаквано Ногаре се надигна, с издадена напред брада, с изпънат врат, и му извика заплашително:

– Катарско семе!

Бувил погледна доминиканеца и двамата се прекръстиха.

– Катарско семе! – повтори Ногаре и падна възнак върху възглавниците, В необятния трагичен пейзаж от планини и долини, който той виждаше в себе си и който го отвеждаше към страшния божи съд. Ногаре тръгваше отново на далечното си пътешествие. През един септемврийски ден той яздеше под ослепителното италианско слънце начело на шестстотин конници и около хиляда пехотинци към скалите край Анани. Сциара Колона, смъртен враг на папа Бонифаций VIII, човекът, който бе предпочел да остане три години гребец в берберски платноход, отколкото да бъде предаден на папската власт, яздеше редом с него. И Тирери д'Ирсон участвуваше в експедицията. Малкият градец Анани доброволно отвори вратите си. Нашествениците минаха през катедралата и нахълтаха в двореца Каетани и папските апартаменти. Старият осемдесет и осем годишен папа с тиара на главата и кръст в ръка, сам в огромната напусната зала, видя как влиза въоръжената орда. Когато го поканиха да абдикира, той отвърна: „Ето врата ми, ето главата ми. Ще умра, но ще умра като папа.“ Сциара Колона го удари с желязната си ръкавица. Тогава Бонифаций VIII извика на Ногаре: „Катарско семе! Катарско семе!“ – Аз ги спрях да не го убият – простена Ногаре. Той пак се оправдаваше. Но скоро започна да плаче, както бе плакал Бонифаций, когато го смъкнаха от престола му. Пак беше се почувствувал на мястото на другия...

Разсъдъкът на стария папа не бе устоял на покушението и обидата. Докато го връщаха в Рим, Бонифаций продължаваше да плаче като дете. После изпадна в буйна лудост, псуваше всеки, който го доближеше, влачеше се на четири из стаята, където го пазеха. След един месец почина при криза на буйствуване, като отблъскваше последното причастие.

Доминиканецът стоеше наведен над Ногаре и непрекъснато го прекръстваше. Не можеше да проумее защо сега бившият отлъчен от църквата упорито отблъскваше последното миро, с което бяха го миро-сали преди няколко часа.

Бувил си отиде. Бръснарят, който знаеше, че е излишен до момента, когато ще трябва да подреди смъртника, клюмаше на стола си. Доминиканецът навремени спираше да премята броеницата си и отиваше да осекне свеща.

Към четири часа сутринта устните на Ногаре произнесоха тихо:

– Папа Климент... рицар Гийом... Крал Филип... Дългите му пръсти, тъмни и плоски, дращеха по завивката.

– Горя – рече още той.

После прозорците побледняха под плахата светлина на зората, а на отсрещния бряг на Сена се раздаде нежният звън на една камбана. В предверието прислужниците се раздвижиха. Един от тях, влачейки крака, влезе да отвори прозорец. Из Париж се носеше мирис на пролет и на листа. Градът се пробуждаше с неясен глъч.

Ногаре беше умрял и тънка струйка кръв съхнеше под ноздрите му. Доминиканецът каза:

– Господ го прибра!

III

ДОКУМЕНТИТЕ НА ЕДНО ЦАРУВАНЕ

Един час след като Ногаре предаде богу дух, месир Ален дьо Парей, придружен от кралския секретар Майяр, дойде да из земе всички документи, книжа и преписки, намиращи се в жилището на пазителя на печата.

После самият крал направи последно посещение на своя министър. Пред покойника той остана съвсем кратко време. Бледите му очи се

втренича в мъртвия, без да мигат, сякаш му задаваше обичайния си въпрос: „Вашият съвет, Ногаре?“ И като да остана разочарован, че не получава отговор.

Тази сутрин Филип Хубави не направи всекидневната си разходка из улиците и пазарищата. Завърна се направо в двореца и с помощта на Майяр започна да преглежда папките на Ногаре, оставени в кабинета му.

След малко при краля пристигна Ангъоран дьо Марини. Кралят и неговият съуправител се спогледаха, секретарят излезе.

– Папата след месец... а още след месец Ногаре... – каза кралят.

В начина, по който произнесе тези думи, личеше тревога, едва ли не отчаяние. Марини седна на посочения му стол. Помълча, после каза:

– Разбира се, това са странни съвпадения, сир. Но такива неща вероятно се случват всеки ден и ние не им се учудваме, понеже не ги знаем.

– Остаряваме, Ангъоран, и това е вече достатъчно проклятие.

Той беше на четиридесет и шест, а Марини на четиридесет и девет години. По онова време малцина достигаха петдесетте.

– Всичко това трябва да се разпредели. – Кралят посочи папките.

И те се заловиха за работа. Една част от книгата щеше да се постави в архивите на кралството, които се помещаваха в самия дворец³⁷. Други, засягащи текущи въпроси, щяха да се пазят у Марини или да се предадат на легисти, а трети от предпазливост щяха да идат в огъня.

В кабинета цареше тишина, слабо-нарушавана от далечните провиквания на продавачите и глухата глъчка на Париж.

Кралят се наведе над разтворените книжа. Тук беше цялото негово Царуване, виждаше пред себе си двадесет и деветте години, през които бе ръководил съдбата на милиони хора и налагал влиянието си над цяла Европа. И ненадейно цялата тази поредица от събития, от проблеми, конфликти, решения му се стори чужда на соб-ствения му живот, на собствената му съдба. Неговият дневен труд и неговите нощни тревоги му се показаха в друга светлина, защото внезапно откри какво мислеха

37. През времето на Филип Хубави архивите са били сравнително нова институция. Тя е била създадена едва от Луи Свети, който е поискал да се групират и класират всички документи, отнасящи се до правото и обичаите във Франция. Дотогава документите са се съхранявали – доколкото въобще са се съхранявали – от благородниците и от общините. Кралят държал при себе си само договорите и документите, отнасящи се до имуществата на короната. При първите Капетини (кrale от династията Капе) тези документи са били пазени в един фургон, който следвал краля при всичките му придвижвания.

и пишеха другите за него. Погледна сам себе си отвън. Ногаре беше запазил писмата на разни посланици, протоколи от разпити, полицейски доклади. Всичко това рисуваше един портрет на краля, в който той не можеше да се познае, образ на далечен човек, суров, нехаен към хорските мъки, някаква отвлечена фигура, възплъщаваща властта и чужда на себеподобните си. Той прочете с крайно учудване две изречения на Бернар дьо Сесе, епископа, който стоеше на дъното на конфликта му с Бонифаций VIII. „Може да е най-красивият човек на света, но знае само да гледа хората и да мълчи. Не е нито човек, нито звяр, това е статуя.“ Прочете също и думите на друг свидетел на своето царуване: „Нищо не може да го огъне, той е железен крал.“ – Железен крал – прошепна Филип Хубави. – Така добре ли съм съумял да прикрия слабостите си? Колко зле ни познават другите и колко неправилно ще съдят за мен!

Натъкна се също на едно име, което му припомни необикновеното послание, получено в началото на неговото царуване. Рабан Комас, китайски несториански³⁸ епископ, беше дошел да му предложи от името на великия персийски хан, потомък на Чингиз хан, съюз, армия от сто хиляди души и война с турците.

Филип Хубави тогава беше на двадесет години. Каква – по-опияняваща перспектива за един млад човек от тази – кръстоносен поход с участието на Европа и Азия, какво начинание, достойно за Александър Велики! В този ден обаче той бе избрал друг път: стига вече кръстоносни походи, стига военни авантюри! Бе решил да насочи усилията си към Франция и към мира. Прав ли е бил? Какъв щеше да бъде животът му и каква империя би основал, ако бе приел съюз с персийския хан? За миг помечта за онова гигантско освобождаване на християнски земи, което би осигурило славата му през вековете... Но нали Луи VII и Луи Свети бяха преследвали същите мечти, превърнали се в погроми?

Кралят се върна към действителността и взе нова купчина пергаменти. Върху папката прочете една дата 1305 годината на смъртта на неговата съпруга кралица Жана, която бе донесла Навара на кралството, а на него – единствената любов в живота му. Никога не бе пожелал друга жена. От девет години, откакто тя бе починала, той не беше погледнал никоя друга. Но едва свалил траурните одежди, трябваше да потушава бунтове. Надигналият се срещу неговите постановления Париж го принуди да се скрие в Тампл. А следващата година Филип бе накарал да арестуват същите тези тамплиери, които му бяха дали убежище и

---

38. Несторианци – привърженици на схващането, че Исус Христос има две лица. – Б. пр.

закрила... Ногаре беше запазил бележките си около воденето на процеса.

А сега? Образът на Ногаре щеше да се изличи от света, както са се изличили толкова други. Оставаха само тези изписани листове, свидетелства за неговия труд.

„Колко обречени на забравя неща дремят тук – помисли кралят. – Толкова дела, изтезания, мъртъвци...“ Втрещил поглед, той размишляваше.

„Защо – питаше се пак, – с каква цел? Къде са победите ми? Управляването е дело, което няма завършек. Може би ми остават само няколко седмици да живея. И направих ли нещо, което ще ме надживее?“ Той съзна великата суета на дейността, както я съзнава всеки, завладял от мисълта за близката си смърт.

Марини, подпрял с юмрук широката си брадичка, седеше неподвижен и обезпокоен от сериозния вид на краля. В изпълнение на своята длъжност и задачи съуправителят не срещаше особени затруднения, освен когато трябваше да разбере мълчанието на своя господар.

– Ние накарахме папа Бонифаций да канонизира моя дядо, крал Луи – заговори Филип Хубави. – Но беше ли той наистина светец?

– Неговото канонизиране беше полезно за кралствосветец, се ползва с повече уважение.

– Но трябваше ли впоследствие да употребим насилие над Бонифаций?

– Той беше решил да ви отлъчи от църквата, сир, защото не провеждахте в страната си желаната от него политика. Вие не изменихте на кралския си дълг. Останахте на мястото, което бог ви бе отредил, и заявихте, че не дължите властта си никому, освен на бога.

Филип Хубави посочи един дълъг пергамент.

– А евреите? Не изгорихме ли прекалено много от тях? И те са човешки същества, страдащи и смъртни като нас. Господ не беше го заповядал.

– Вие последвахте примера на Луи Свети, сир, а освен това кралството се нуждаеше от техните богатства.

Кралството, кралството, непрекъснато кралството. „Налагаше се заради кралството... Дължни бяхме заради кралството...“ Луи Свети обичаше вярата и божието величие. А аз какво съм обичал? – тихо промълви крал Филип.

– Справедливостта, сир, справедливостта, която е необходима за общото добруване и която се стоварва върху отклонилия се от правия

път.

– Отклонилите се от правия път бяха мнозина през моето царуване и ще продължават да са мнозина, ако всички времена си приличат.

Той вземаше папките на Ногаре и ги нареждаше върху масата една до друга.

– Властта е горчива хапка – рече той.

– Няма величие без горчивина – отвърна Марини – и спасителят Христос го знаеше. Вашето царуване беше велико. Спомнете си, че присъединихте към короната Дуе, Монпелие, графството Франш, Лион и част от Аквитания. Укрепихте градовете, според както баща ви, монсењор Филип III, желаше, за да не бъдат вече заплашвани от чужд произвол отвън и отвътре... Изменихте законите по образа на стария Рим. Дадохте на парламента правила, за да взема по-добри решения. Дарихте мнозина от поданиците си с кралско гражданство³⁹. В много области дадохте свобода на крепостниците. Не, сир, напразно се боите, че сте сгрешили. Едно разпокъсано кралство превърнахте в страна с едно-единствено сърце.

Филип Хубави стана. Непокколебимата увереност на неговия съуправител го успокои и той се опря на нея, за да превъзмогне една слабост, несвойствена на неговата природа.

– Може би сте прав, Ангьоран. Доволен сте от миналото, но какво ще кажете за настоящето? Вчера се е наложило стрелци да укротят хората по улица Сен-Мери. Четете какво пишат управителите в Шампания, Лион и Орлеан. Навсякъде негодуват, навсякъде се оплакват от поскъпването на житото и от ниските надници. Негодуващите, Ангьоран, не могат да разберат, че онова, което искат и което бих им дал на драго сърце, зависи от времето, а не от моята воля. Те ще забравят постиженията ми и ще си спомнят само за данъците, ще ме обвиняват, че не съм им осигурил достатъчно храна.

Марини слушаше и думите на краля го тревожеха повече, отколкото мълчанието му. Никога не бе го чувал да признава такива съмнения, нито да показва толкова обезсърчение.

---

39. Възникнали към средата на XIII век, „гражданите на краля“ съставлявали особена категория поданици, които, прибягвайки до кралското правосъдие, се освобождавали било от подчинението си към някой господар, било от задължението за пребиваване в определен град и зависели само от централната власт. Тази институция се развила широко през царуването на Филип Хубави. Може да се каже, че гражданите на краля са били първите французи, които са имали правен статут, подобен на статута на съвременните граждани.

– Сир – рече той, – трябва да решим някои въпроси.

Филип Хубави погледна още веднаж разпръснатите по масата документи от своето царуване. После се изправи, сякаш сам си даде някаква заповед.

– Да, Ангъоран, трябва.

Не че силните хора не знаят що е колебание и съмнение – това са черти, присъщи на човешката природа, само че те умеят да ги превъзмогват по-бързо.

IV

ЛЯТОТО НА КРАЛЯ

След смъртта на Ногаре Филип Хубави сякаш замина за някъде, където никой не можеше да го последва. Пролетта затопляше земята и къщите.

Париж се съживяваше от слънцето, но кралят беше като изгнаник в зимата на своята душа.

Пророчеството на великия магистър не излизаше от ума му.

Често отиваше в някоя от полските си резиденции, където предприемаше продължителни ловове – единственото му видимо развлечение. Но тревожни съобщения бързо го викаха отново в Париж. Прехраната на страната беше лоша. Хранителните продукти поскъпваха. Плодородните области не се съгласяваха да изпратят излишъците си в бедните краища. Хората мърмореха: „Много войска, малко храна.“ Отказваха да плащат данъците и се бунтуваха срещу управителите и бирниците. Възползували от кризата, сдруженията на бароните в Бургундия и Шампания се възобновяваха, за да предявят стари феодални искания. Робер д'Артоа също не изпусна изгодата от скандала с принцесите и общото недоволство и започна пак да подстрекава към безредици в земите на графиня Мао.

– Неблагоприятна пролет за кралството – забеляза един ден кралят пред монсеньор дьо Валоа.

– Ние сме в четиринадесетата година на века, братко – отвърна Валоа, – тая година винаги е белязана от съдбата със знака на злочестината.

С тези думи той припомняше една обезпокоителна констатация във връзка с четирнадесетте години на изминали векове: 714 – нашествието на испанските мюсюлмани; 814 – смъртта на Карл Велики и раздробяването на империята му; 914 – нахлуването на маджарите, съпътствувано от големия глад; 1114 – загубата на Бретан; 1214 – коалицията на Отон IV, с голяма мъка смазана при Бувин... победа на ръба на пропастта. Единствена годината 1014 не влизаше в редицата на нещастията.

Филип Хубави гледаше брат си, но като че ли не го виждаше. Отпусна ръката си върху хрътката Ломбард и започна да я гали по врата срещу косъма.

– Обаче този път, братко, нещастieto го докарват вашите приближени – подзе Шарл дьо Валоа. – Марини не знае вече мярка. Използува вашето доверие, за да ви мами и ви тласка по един път, изгоден за него, но пагубен за нас. Ако бяхте послушали моя съвет по въпроса за Фландрия...

Филип Хубави вдигна рамене, сякаш искаше да каже: „Там не мога нищо да направя.“ Трудностите с Фландрия се появяваха периодически. Град Брюге, богат и непреклонен, постоянно насърчаваше въстанията на общините. Фландърското графство, чийто статут не беше ясно определен, отказваше да прилага общия закон. От разни неизпълнени договори, от бурни преговори тази фландърска история бе се превърнала в неизлечима рана върху снагата на кралството. Какво беше останало от победата при Мон-ан-Певел? Отново трябваше да се употреби военна сила. Но да се вдигне една армия, трябват средства, а предприеме ли се поход, разходите на съкровището сигурно ще надминат тези от 1299 година, незапомнени дотогава за кралството. Един милион шестстотин четиридесет и две хиляди шестстотин четиридесет и девет ливри разходи с дефицит от близо седемдесет хиляди ливри. А от няколко години насам редовните приходи възлизаха към петстотин хиляди ливри. Къде да се намери разликата?

Марини в разрез с мнението на Шарл дьо Валоа свика народно събрание в Париж за 1 август 1314 година. Той беше вече прибягвал до подобни съвещания с народа, но главно по повод конфликтите с папската власт. Подпомагайки кралската власт да се освободи от подчинението си на Светия престол, гражданите бяха добили право да си казват думата. Сега се искаше тяхното одобрение по финансови въпроси.

Марини подготви най-грижливо тази среща, като разпрати по градовете вестители и секретари и не скъпеше срещи, постъпки, обещания.

Събранието се състоя в търговската галерия, чийто дюкянчета тоя

ден бяха затворени. Издигнаха голяма естрада, където насядаха кралят, членовете на неговия съвет, перовете и големите барони.

Марини взе думата прав, недалеч от своята мраморна статуя, и гласът му звучеше по-категорично от обикновено, по-уверено, че изразява истината. Облечен беше скромно. Имаше величествена осанка и държа на оратор. Формално речта му беше отправена към краля, но я произнасяше обърнат към множеството, което по този начин се чувствуваше до известна степен господар. В обширната двойносподеста зала няколкостотин души, дошли от всички краища на Франция, слушаха.

Марини обясни, че хранителните продукти са малко, следователно скъпи и това не е кой знае колко чудно. Мирът, поддържан от крал Филип, беше благоприятствувал за увеличение броя на поданиците му. „Ядем същото жито, но сме повече хора.“ Трябва, значи да се засява повече; а за да се засява, нужно е спокойствие в държавата, съблюдаване на разпоредбите, принос на всяка област към общото благоденствие.

А кой заплашва мира? Фландрия. Кой отказва да даде приноса си за общото добруване? Фландрия. Кой крие житото и платовете си, за да ги продаде в чужбина, вместо да ги отправи към вътрешността на страната, където има голяма оскъдица? Фландрия. Като отказват да плащат данъците и митата⁴⁰ си, фламандските градове утежняват неизбежно тежобите на другите кралски поданици. Фландрия трябва да отстъпи. Ще я принудим чрез сила. Но за това са нужни субсидии. Ето защо всички градове, представени тук от свои граждани, трябва в техен личен интерес да се съгласят да платят извънреден данък.

– По този начин ще се види кой ще даде помощ срещу фламандците.

Вдигна се глъчка, но веднага се разнесе гласът на Етиен Барбет.

Барбет, управител на монетния двор в Париж, градски съветник, старейшина на търговците и много забогатял от търговия с платна и коне, беше съюзник на Марини. Изказването му беше предварително подготвено. От името на първия град в страната Барбет обеща исканата помощ. Той увлече събранието и представителите от четиридесет и три „добри града“ поздравиха единодушно с одобрителни възгласи краля, Марини и Барбет.

Но макар събранието да свърши с победа, финансовите резултати се оказаха твърде обезсърчителни. Армията бе вдигната, преди да бъде събрана паричната помощ.

---

40. В оная епоха мито се е плащало и за движението на стоките из страната. – Б. пр.

Кралят и неговият съуправител пожелаха повече да направят демонстрация на сила, отколкото да водят истинска война. Походът представляваше внушителна военна разходка. Щом войските потеглиха, Марини извести на противника, че е готов да преговаря, и побърза още в първите дни на септември да сключи маркетския договор.

Но веднага след тръгването на войските назад Луи дьо Невер, син на фландрския граф Робер дьо Бетюн, денонсира договора. Това беше провал за Марини. Валоа, който се радваше на всеки неуспех на кралството, ако този неуспех вредеше на съуправителя, обвини публично Марини, че е бил подкупен от фламандците.

Разноските по похода оставаха неизплатени и кралските чиновници извънредно мъчно и при голямо недоволство на провинциите продължаваха да събират извънредната помощ, обещана за едно начинание, завършено вече, и то с неуспех.

Кралската съкровищница се опразваше и Марини бе принуден да дири нови способности против злото.

Евреите бяха оскубвани вече два пъти. Ново стрижене нямаше да донесе много вълна. Тамплиерите вече не съществуваха и златото им отдавна беше се стопило. Оставаха ломбардите.

Още в 1311 година беше издаден декрет за изгонването им, но без намерение да бъде приложен, а само да ги принуди да откупят, разбира се, много скъпо, правото си на пребиваване. Този път не ставаше дума за откуп – Марини обмисляше конфискуването на всичките им имуществва и изгонването им от Франция. Търговията им с Фландрия, в нарушение на кралските нареждания, и финансовата помощ, която оказваха на феодалните лиги, оправдаваха подготвяната мярка.

Но орехът беше костелив. Банкерите и италианските търговци, граждани на краля, бяха успели много здраво да се организират в „сдружения“ начело с избранен „главен капитан“. Контролираха външната търговия и господствуваха над кредита. В техни ръце се намираше транспортът, частната поща и дори събирането на някои данъци. Отпускаха заеми на барони, на градове, на крале. Даваха дори милостиня⁴¹, когато се налагаше.

Марини подготвя няколко седмици своя проект. Той беше упорит човек, а и нуждата го подтикваше. Но нямаше го вече Ногаре. От друга страна, парижките ломбарди бяха хора добре осведомени, поучени от

---

41. В оная епоха църквата е събирала средства от „милостиня“. Вероятно авторът има пред вид някакъв църковен данък. – Б. пр.

опита и плащаха скъпо, за да узнават тайните на властта.

А и Толомей бдеше с отвореното си око.

V

ПАРИ И ВЛАСТ

Една вечер към средата на октомври тридесетина мъже се съвещаваха при затворени врата у месир Спинело Толомей. Най-младият, Гучио Балиони, племенник на банкера, беше на осемнадесет години, а най-старият – на седемдесет и пет. Това беше Боканегра, главен капитан на ломбардските сдружения. Колкото и различни да бяха по възраст и по вид, между всичките тези хора имаше странна прилика в държането, в подвижността на лицето и движенията, в начина на обличането.

Под светлината на дебели свещи, поставени в ковани свещници, тези мургави мъже сякаш бяха от едно семейство с общ език. Племя на бойна нога, не по-малко могъщо от големите благороднически лиги и от събраията на гражданите.

Тук имаше представители на родовете Перуджи, Албизи, Гуарди, на Барди с главния им търговски пътник Бокачо, на Бучи, Загинели, всички произхождащи от Флоренция, както старият Боканегра. Имаше и хора от родовете Салимбене, Буонсиньори, Алерани и Закария от Генуа, а Скоти бяха от Пиаченца. Около Толомей пък бяха сиенците. Между всички тия хора имаше съперничества за влияние, търговски конкуренции, а понякога дори дълбока омраза по семейни причини или поради любовни истории. Но при опасност те се обединяваха като братя.

Толомей току-що беше изложил положението спокойно, но без да прикрива неговата сериозност. Впрочем за никого изненадата не беше пълна. Между bankerите нямаше хора непредвидливи и повечето от тях бяха вече прехвърлили по-голяма част от състоянието си във Франция, на сигурно място. Но има работи, които не могат да бъдат изнесени, и всеки мислеше с тревога, с яд или с отчаяние за хубавите си къщи, за недвижимите си имоти, за стоките на склад, за установеното

положение, клиентелата, навиците, приятелствата, хубавата любовница, незаконния син...

– Аз може би разполагам – заяви накрая Толомей – със средство, което ако не събори Марини, то поне ще му върже ръцете.

– Тогава няма какво да му мислиш: ammazzalo⁴²! – каза Буонсиньори, шефът на най-голямата генуезка компания.

– Какво е твоето средство? – попита Скоти. Толомей поклати глава:

– Не мога още да го кажа.

– Дългове сигурно! – възкликна Закария. – Че какво от това? Нима този вид хора някога са се засрамвали от такива неща? Напротив! Като ни изгонят, ще имат основателна причина да забравят какво ни дължат...

Закария беше злъчен. Неговото сдружение беше малко и той завиждаше на Толомей за клиентелата му измежду големите сеньори. Толомей го погледна и с тон на най-дълбока увереност отговори:

– Нещо много повече от дългове, Закария! Едно отровно оръжие, чиято отрова не искам да пушам. Но за да го използвам, имам нужда от вас всички, приятели мои, защото, когато преговарям със съуправителя, щетрябва да противопоставя на силата сила. Държа в ръцете си една заплаха, ще трябва да я превърна в предложение... за да може Марини да избира между споразумението и борбата.

И той разви идеята си. Исакаха да изземат богатствата на ломбардите, за да попълнят недостига в държавните финанси. Марини трябваше на всяка цена да попълни съкровището. Ломбардите ще се престоят на добри поданици и ще предложат непринудено голям заем с малка лихва. Ако Марини откаже, то Толомей ще извади ножа от ножницата.

– Толомей, трябва да ни осветлиш – рече най-възрастният от Бардите. – Какво е това оръжие, за което толкова говориш?

Толомей се поколеба малко, после заяви:

– Ако толкова настоявате, мога да го открия на нашия капитан, но само на него.

Зашепнаха и се спогледаха.

– Sì... d'accordo,⁴³ facciamo icosì... – раздадоха се гласове.

Толомей дръпна Боканегра в единия ъгъл на стаята. Другите впериха поглед в лицето с тънък нос, свити устни и потъмнели очи на стария флорентинец. Доловиха само думите *fratello u arcivescovo*.⁴⁴

---

42. Удряй! – Б. пр.

43. Да... съгласни сме... така да направим. Б. пр.

44. Брат, архиепископ. Б. пр.

– Две хиляди ливри, добре пласирани, нали? – каза накрая Толомей.
– Знаех, че един ден ще ми свършат работа.

Боканегра се засмя така, че гласът заклокочи в старческото му гърло; после седна на мястото си и като посочи с пръст Толомей, рече само: – *Abbiate fiducia*⁴⁵.

Тогава Толомей с плочка и писалка в ръка започна да пита всеки поотделно за сумата на субсидията, която би могъл да отпусне.

Боканегра пръв записа значителната сума от десет хиляди и тринадесет ливри.

– Защо пък и тринадесет? – запитаха го. *Per portar loro scarogna*.⁴⁶

– Перуджи, колко ще дадеш? – попита Толомей. Перуджи пресмяташе.

– Ще ти кажа... след малко – отвърна Перуджи.

– А ти, Салимбене?

Генуезците около Салимбене и Буонсиньори изглеждаха тъй, сякаш им късаха месата. Бяха известни като най-ловки в сделките. За тях казаха: „Само да погледне някой генуезец кесията ти и тя се опразва.“ И все пак те записаха. Някои от присъстващите си шушукаха:

– Ако Толомей ни измъкне от тая беда, ще замести един ден Боканегра.

Толомей се приближи до двамата Барди, които говореха тихичко с Бокачо.

– Колко ще даде вашето сдружение? По-старият Барди се усмихна.

– Колкото и ти, Спинело. Лявото око на Толомей се отвори.

– Тогава зная, че е двойно на това, което мислиш. – Още по-тежко ще бъде всичко да загубим – вдигна рамене Барди. – Нали, Бокачо?

Бокачо кимна, но стана и отведе Гучио настрана. Срещата им в Лондон беше създавала между тях приятелски връзки.

– Твоят вуйчо наистина ли разполага с начин да строши врата на Ангьоран?

Гучио отговори с най-голяма сериозност:

– Никога не съм чувал вуйчо си да дава обещание, когато не може да го изпълни.

Когато вдигнаха заседанието, вечернята в църквата беше свършила и над Париж се спущаше нощта. Тридесетте банкери излязоха от къщата на Толомей и под светлината на факлите, които слугите им носеха, се

---

45. Имайте доверие.

46. За да им донесе нещастие.

изпращаха един друг от врата на врата по тъмните улици из квартала на ломбардите, представлявайки странно шествие на заплашеното богатство, шествие на поклонниците на златото.

В кабинета си Спинола Толомей насаме с Гучио изчисляваше сбора на обещаните суми, както се изчисляват войските преди сражение. Когато свърши, той се усмихна. Тури ръце на кръста си, полузатвори едното си око, загледа се в гаснещото огнище и промълви:

– Месир дьо Марини, вие още не сте победили. Сетне се обърна към Гучио:

– Ако успеем, ще поискаме нови привилегии във Фландрия.

Защото, макар и на крачка от пропастта, Толомей вече си правеше сметка да извлече полза от нея, ако успее да я избегне. Приблужи се до раклата, отвори я и извади документа.

– Ето разписката с подписа на архиепископа. Ако рекат да постъпят с нас както с тамплиерите, предпочитам сержантите на месир Ангьоран да не я намерят тук. Ще се метнеш на най-бързия кон и още тозчас ще тръгнеш за Нофл, където ще скриеш това нещо в нашата кантора. И ще останеш там.

Погледна Гучио право в очите и добави сериозно:

– Ако ми се случи някакво нещастие... И двамата чукнаха на дърво. – ...ще предадеш този документ на монсеньор д'Артоа, за да го връчи на граф дьо Валоа, който знае какво да прави с него. Бъди предпазлив, защото кантората в Нофл също може да бъде посетена от стрелци...

– Вуйчо, вуйчо – заговори живо Гучио, – имам една идея. Вместо в кантората ще отида в Креси, където господарите са наши длъжници. На времето аз много им услужих и те все още имат да ни дават. Смятам, че ако положението не се е изменило, дъщерята няма да откаже да ми помогне...

– Добре намислено – съгласи се Толомей. – Ти зрееш, момчето ми. У един банкер доброто сърце трябва винаги да принесе някаква полза... Постъпи, както казваш. Но тъй като ще се нуждаеш от тия хора, трябва да им занесеш подаръци. Вземи няколко они⁴⁷ плат и бругска дантела за жените.

Каза, че има и две момчета, нали? И че обичат да ловуват? Вземи тогава двата сокола, които получихме от Милано.

Той се върна при раклата.

– Ето няколко полици, подписани от монсеньор д'Артоа. Мисля, че

---

47. Стара френска мярка, равна на 1,188 м. – Б. пр.

няма да откаже да ти помогне, ако стане нужда. Но помощта му ще бъде по-сигурна, ако с едната ръка му представиш молбата, а с другата – сметката. А ето и задължението на крал Едуард... Не зная, дете мое, дали ще забогатееш от всичко това, но поне ще можеш да станеш опасен. Хайде! Не се бави повече! Накарай да оседлаят коня ти и си пригответи багажа. Вземи само един слуга да те придружава, за да не биеш в очи. Накарай го обаче да се въоръжи.

– Сега съдбата на нашите компании е наполовина в твои, наполовина в мои ръце – добави той. – Не забравяй това!

Гучио развълнуван целуна вуйчо си. Този път той нямаше нужда да измисля какво лице да бъде, нито каква роля да играе. Ролята дойде сама.

Един час по-късно той напусна улица Ломбардска.

Тогава месер Спинело Толомей облече палтото си, подплатено с кожа, защото октомври беше хладен. Повика един прислужник, поръча му да вземе факел и кама и се отправи към дома на Марини.

Почака доста най-напред при вратаря, после в стаята на стражата, която служеше за чакалня. Съуправителят водеше живот по кралски маниер и в жилището му имаше голямо движение до късна вечер. Месер Толомей беше търпелив човек. Неколкократно напомни за присъствието си, наблягайки върху необходимостта да говори лично със съуправителя.

– Заповядайте, месер – покани го най-сетне един секретар.

Толомей премина през три големи зали и се озова лице срещу лице с Ангъоран дьо Марини, който вечеряше сам в кабинета си, като продължаваше да работи.

– Ето едно непредвидено посещение – рече хладно Марини. – По каква работа?

Толомей отвърна със същия хладен тон.

– Държавна работа, монсеньор. Марини му посочи стол.

– Обяснете ми.

– От няколко дни се носи слух, монсеньор, че в кралския съвет се подготвя мярка, която цели да засегне при-вилегиите на ломбардските компании. Този слух ни безпокои и много пречи на търговията. Доверието намалява, купувачите също, а доставчиците искат плащане в брой. Длъжниците ни се въздържат да плащат.

– Това не е държавна работа – отвърна Марини.

– Кой знае, монсеньор, кой знае. Много хора тук и другаде се вълнуват. Говори се за това дори във Франция...

Марини се почеса по бузата и брадата.

– Хората приказват повече, отколкото трябва. Вие сте човек разумен, месер Толомей, и не бива да давате ухо на тия слухове – рече той, гледайки спокойно един от тези, които се готвеше да смаже.

– Щом ме уверявате, монсеньор... Но фламандската война излезе много скъпа и може би кралското съкровище се нуждае от злато. Така че ние сме приготвили един проект...

– Вашата търговия, повтарям, не ме засяга. Толомей вдигна ръка, като да казваше: „Търпение, още не знаете всичко...“ и продължи:

– Макар да не взехме думата на голямото събрание, но и ние желаем да помогнем на нашия любим крал. Готови сме да отпуснем голям заем, в който ще участвуват всички ломбардски компании, без срок и с минимална лихва. Дойдох да ви съобщя това.

И като се наведе, Толомей прошепна едно число. Марини трепна, но веднага си помисли: „Щом като са готови да отделят такава сума, значи, имат двадесет пъти повече.“ Клепачите му бяха зачервени от много четене и безсъние.

– Това е добра идея и похвално намерение, за което ви благодаря – рече той след кратко мълчание. – Все пак трябва да ви изразя учудването си. До ушите ми стигна слух, че някои компании са отправили към Италия цели конвои със злато... Това злато не може да бъде в едно и също време и тук, и там.

Толомей съвсем затвори лявото си око.

– Вие сте разумен човек, монсеньор, и не бива да давате ухо на тия слухове – послужи си той със собствените думи на съуправителя. – Нашето предложение не показва ли нашата добросъвестност?

– Бих желал да вярвам това, което ми казвате, защото в противен случай кралят няма да търпи да се накърнява така имуществото на Франция и ще трябва да тури край...

Толомей не мигна. Изтеглянето на ломбардските капитали беше започнало преди заплахата от изземване, а същото това изтегляне щеше да послужи на Марини като оправдание за мярката. Кръгът ставаше омагьосан.

– Виждам, че поне в това отношение вие смятате нашата търговия за държавен въпрос – отвърна Толомей.

– Мисля, че си казахме, каквото имахме да си казваме, месер Толомей – завърши Марини.

– Разбира се, монсеньор...

Толомей стана и направи една крачка, но изведнъж като че ли се

сети за нещо:

– Монсеньор архиепископът на Санс дали е в града? – попита той.

– Тук е.

Толомей наведе замислено глава.

– Вие имате по-често случай да го виждате. Ваша милост, бихте ли имали любезността да му съобщите, че желая да го видя още утре в кой да е час по въпроса, който му е известен. Моето съобщение ще му бъде от полза.

– Какво имате да му казвате? Аз не зная, че е имал работа с вас!

– Монсеньор – отвърна Толомей, като се поклони, – най-голямата добродетел на един банкер е да знае да мълчи. Но тъй като вие сте брат на монсеньор дьо Санс, мога да ви доверя, че се касае за негово добро, за нашето... и за доброто на светата наша майка църквата.

И вече до самата врата повтори сухо:

– Още утре, ако му е угодно.

VI

ТОЛОМЕЙ ПЕЧЕЛИ

Тази нощ Толомей почти не мигна. „Дали Марини е уведомил брат си? – питаше се той. – И дали архиепископът му е признал какво е оставил в мои ръце? Няма ли да избързат тази нощ да вземат подписа на краля, за да ме изпреварят, или да се наговорят да ме убият?“

Като се обръщаше в леглото си, Толомей с горчивина си мислеше за своето второ отечество, на което смяташе, че е служил добре с труда и парите си. Тъй като тук беше забогатял, той държеше на Франция повече, отколкото на родината си Тоскана и истински, по своему я обичаше. Да не усеща вече под нозете си калдъръма на улица Ломбардска, да не чува на обяд голямата камбана на черквата Света Богородица, да не видишва миризмата на Сена, да не ходи на събранията в градската приемна – самата мисъл, че ще се лиши от всичко това, му късаше сърцето. „На моите години да отида другаде да създавам наново състояние... И дали ще ме оставят жив, та да отида!“ Едва призори се унесе, но скоро се събуди от силни удари с чукчето по вратата и шум от стъпки по

двора. Помисли, че идват да го арестуват, и бързо навлече дрехите си. Влезе един слуга съвсем изумен.

– Монсеньор архиепископът е долу – рече той.

– Кой го придружава?

– Четирима прислужници в раса, но приличат повече на сержанти от комендантството, отколкото на духовни лица.

Толомей се намръщи.

– Вдигни капациите в кабинета ми – рече той.

Монсеньор Жан дьо Марини вече изкачваше стълбите. Толомей го дочака прав на площадката. Дребничкият архиепископ, чийто златен кръст подскачаше на гърдите му, веднага се нахвърли върху банкера.

– Какво означава, месер, това странно поръчение, което моят брат ми предаде снощи?

Толомей размахна тлъстите си малки ръце успокоително.

– Няма от какво да се тревожите, монсеньор, не заслужаваше да се обезпокоявате да идвате. Аз щях да дойда в епископския дворец, когато е угодно вам... Искате ли да заповядате в кабинета ми?

Прислужникът довършваше откачването на външните капаци, украсени с орнаменти и рисунки. Той хвърли трески върху жарта в огнището и скоро запращаха буйни пламъци. Толомей подаде стол на своя посетител.

– Дошли сте с придружители, монсеньор, нужно ли беше? Няма ли доверие в мен? Нима смятате, че тук ви заплашва някаква опасност? Трябва да кажа, че вие сте ме свикнали на други обноски...

Гласът му се стареше да звучи приятелски, но тосканският акцент се чувствуваше по-силно от друг път.

Жан дьо Марини седна срещу огъня и протегна да сгрее отрупаната си с пръстени ръка.

„Не е сигурен в себе си и не знае как да ме подхване – помисли си Толомей. – Пристига с голям шум, сякаш идва да направи всичко на пух и прах, а после си гледа ноктите.“ – Вашето бързане да ме видите ме обезпокои – обади се най-сетне архиепископът. – Иначе бих избрал по-удобен час за моето посещение.

– Но часът е удобен, монсеньор, часът е удобен... Спомняте си, че получихте от мен две хиляди ливри като аванс за... вещи, много ценни, които произхождаха от имуществото на тамплиерския орден и които вие ми поверихте за продажба, нали?

– Продадени ли са? – попита архиепископът.

– Една част, монсеньор, голяма част. Бяха изпратени във от

Франция, както се уговорихме с вас, защото тук не можем да ги пробутаме... Чакам сметката и се надявам, че ще получите още пари за тях.

И Толомей, отпуснал дебелилото си тяло и кръстосал ръце на корема, клатеше добродушно глава.

– Значи, разписката, която ви подписах, не ви е вече нужна? – попита Жан дьо Марини.

Той криеше безпокойството си, но го криеше зле.

– Да не би да ви е студено, монсеньор? Побледнели сте много – и Толомей се наведе да сложи една цепеница в огъня.

После, сякаш забравил въпроса на архиепископа, продължи:

– Какво мислите, монсеньор, по въпроса, който тая седмица е бил разглеждан в съвета? Възможно ли е да възнамеряват да ограбят богатствата ни, да ни обрекат на мизерия, изгнания, смърт?...

– Нямам мнение – отвърна архиепископът. – Това са държавни работи.

Толомей поклати глава.

– Аз вчера предадох на монсеньор съуправителя едно предложение, предимствата на което той, струва ми се, не оцени добре. Жалко! Готвят се да вземат нашите имуществва, защото кралството има недостиг от пари. Ние предлагаме да услужим на кралството чрез един огромен заем, монсеньор, а брат ви мълчи. Не ви ли е казал нещо? Жалко, много жалко, наистина!

Жан дьо Марини се поразмърда на стола си.

– Нямам право да обсъждам кралските решения – рече той.

– Те не са още решения – възрази Толомей. – Не бихте ли могли да обясните на съуправителя, че ломбардите, призовани да дадат живота си, който, повярвайте ми, принадлежи изцяло на краля, и златото си, което също е негово, биха желали, ако е възможно, да запазят живота си? Под живот разбирам правото да останат в кралството. Предлагаме златото си доброволно, а не както искат да ни го вземат насила. Защо да не ни изслушат? Именно за тази работа, монсеньор, исках да се видя с вас.

Настъпи мълчание. Жан дьо Марини седеше неподвижен и сякаш гледаше отвъд стените.

– Какво ми казахте преди малко? – обади се пак Толомей. – Ах, да... разписката.

– Ще ми я върнете – каза архиепископът. Толомей облиза устните си.

– Какво бихте направили вие, монсеньор, ако бяхте на мое място? Представете си за момент... то, разбира се, е само въображение... но

представете си, че ви заплашва разорение, а вие притежавате... нещо... някакво разковниче, точно така, разковниче, което може да ви послужи да избегнете това разорение...

Той се приближи до прозореца, защото чу шум на двора. Носачи разтоварваха сандъци и денкове с платове. Толомей машинално пресметна стойността на стоките, които тоя ден щеше да получи, и въздъхна.

– Да... разковниче срещу разорението – повтори тихо той.

– Да не искате да кажете...

– Точно това, монсеньор, искам да кажа и го казвам – заяви ясно Толомей. – Тази разписка доказва, че вие сте продали тамплиерски имуществва, които се намираха под кралски секвестър. Доказва, че сте откраднали, и то от краля.

Той гледаше архиепископа право в лицето. „Този път няма връщане. Ще видим сега кой пръв ще се огъне.“ – Ще ви обявят за мой съучастник! – извика Жан дьо Марини.

– Тогава ще увиснем заедно на Монфокон⁴⁸ като двама нехранимайковци – отвърна хладно Толомей. – Но няма да вися сам...

– Вие сте голям мошеник! – изсъска архиепископът. Толомей сви рамене.

– Аз не съм архиепископ, монсеньор, и не аз присвоих златните дарохранителници, в които тамплиерите поднасяха тялото Христово. Аз съм само търговец и в този момент ние с вас правим пазарлък, независимо дали ви допада, или не. Ето единствената истина от всичките наши приказки. Ако няма конфискуване на ломбардските имуществва, няма да има и скандал за вас. Но ако аз падна, монсеньор, и вие ще паднете заедно с мене. И то от по-високо. А брат ви, който твърде много е преуспял, за да има само приятели, ще бъде повлечен подире ви.

Архиепископът стана прав. Устните му бяха побледнели, брадичката, ръцете и цялото му тяло трепереха.

– Върнете ми разписката – продума той, като хвана Толомей за ръката.

Банкерът поляка се освободи.

– Не – рече той.

– Ще ви върна двете хиляди ливри, които ми дадохте, и за вас ще остане цялата печалба от продажбата.

– Не.

---

48. Мястото, където са издигали бесилките. – Б. пр.

– Ще ви дам други предмети на същата стойност.

– Не.

– Пет хиляди ливри! Давам ви пет хиляди ливри срещу тая разписка.

Толомей се усмихна.

– А откъде ще ги вземете? Ще трябва пак аз да ви ги заема.

Със стиснати юмруци Жан дьо Марини повтори:

– Пет хиляди ливри! Ще ги намеря. Брат ми ще ми помогне.

– Но нека ви помогне тъй, както аз ви казвам – разпери ръце Толомей. – Лично аз предлагам седемнадесет хиляди ливри на кралското съкровище!

Архиепископът разбра, че ще трябва да промени тактиката.

– А ако издействувам от брат си вие да бъдете изключен от постановлението? Да ви оставят да изнесете цялото си имущество, да откупят недвижимите ви имоти...

Толомей размисли един миг. Даваше му се възможност да се спаси сам. Всеки разумен човек, комуто правят такова предложение, го обмисля и толкова по-голяма е заслугата му, ако го отблъсне.

– Не, монсеньор – отговори той. – Аз ще споделя общата съдба. Не искам да започвам отново някъде другаде и нямам никаква причина за това. Аз принадлежа сега на Франция не по-малко от вас. Гражданин съм на краля. Искам да остана в къщата, която съм си построил в Париж. Прекарах тук тридесет и две години от живота си, монсеньор, и ако е рекъл господ, тук ще го завърша... Впрочем и да искам да ви върна разписката, не мога – тя не е вече у мен.

– Лъжете! – извика архиепископът.

– Не, монсеньор.

Жан дьо Марини улови кръста, който висеше на гърдите му, и така го стисна, че щеше да го счупи. Погледна към прозореца, след това към вратата.

– Вие можете да повикате придружителите си и да накарате да претърсят къщата ми – рече Толомей. – Можете дори да турите краката ми да се пекат на огнището, както е прието да се прави във вашите съдилища на инквизицията. Ще вдигнете голям шум и скандал, но ще си отидете, както сте дошли, и да съм жив, и да съм умрял. Но ако случайно умра, знайте, че нищо няма да спечелите от това. Защото роднините ми в Сиена имат нареждане в случай на моята непредвидена смърт да предадат тази разписка на краля и на великите барони.

Сърцето му биеше до пръсване и потта обливаше тлъстото му тяло

и се стичаше по хълбоците.

– В Сиена ли? – възкликна архиепископът. – Но нали вие ме уверихте, че документът няма да излезе от раклата ви?

– Той не е излязъл, монсеньор. Роднините ми и аз, то е все същото.

– Тогава? – попита Марини.

– Тогава, монсеньор – отвърна спокойно Толомей, – нямам какво друго да прибавя към това, което вече ви заявих. Говорете със съуправителя и настоявайте той да приеме-нашето предложение, докато е време. Иначе...

И без да довърши фразата си, банкерът отиде до вратата и я отвори.

Същия ден между архиепископа и брат му се разигра ужасна сцена. Изправени внезапно един срещу друг, в цялата голота на природата си, двамата Марини, които дотогава бяха вървели в крак, сега се разделяха.

Съуправителят обсипа брат си с укори и презрение, а по-младият се бранеше, както можеше, с подлост.

– Лесно ви е да ме мачкате! – викаше той. – Откъде дойде вашето състояние? От кои одрани евреи, от кои изгорени тамплиери? Аз само съм ви подражавал. Достатъчно съм ви служил при разните машинации, услужете ми и вие сега!

– Ако ви знаех какъв сте, нямаше да ви направя архиепископ – отвръщаше Ангъоран.

– Нямаше да се намери друг да осъди великия магистър!

Да, съуправителят знаеше, че упражняването на властта задължава към недостойни съглашения. Но беше смазан сега, като видя резултата в собственото си семейство. Човек, който приема да продаде съвестта си срещу една митра, е способен и да открадне, и да предателствува. Тоя човек беше брат му – там е цялата работа...

Ангъоран дьо Марини грабна проекта си за постановление срещу ломбардите и яростно го хвърли в огъня.

– Толкова труд за нищо – рече той, – толкова труд!

VII ТАЙНИТЕ НА ГУЧИО

Креси, облян от пролетното слънце, със своите дървета, през чиито листа се процеждаше светлината, и със сребристия трепет на Молдра беше останал в паметта на Гучио като щастливо видение. Но когато през тази октомврийска утрин младият сиенец, който непрекъснато се озърташе да не би по петите му да вървят стрелци, стигна до височините на Креси, за момент се усъмни, че е сбъркал пътя. Есента като че ли беше смалила замъка. „Толкова ли ниски бяха кулите? – питаше се Гучио. – И може ли за половин година паметта така да ми изневери?“ Дворът беше се превърнал в кална локва, където затъваха целите копита на коня му. „Тук поне изгледите да дойдат да ме търсят са нищожни.“ Хвърли юздите на слугата си и слезе.

– Да се разтрият конете и да се нахранят. Вратата на замъка се отвори и Мари дьо Креси се появи. Вълнението я накара да се облегне на рамката.

„Колко е хубава! – помисли Гучио. – И не е престанала да ме обича.“ Тогава пукнатините на стените изчезнаха и кулите на замъка възвърнаха някогашните си размери.

Но Мари вече викаше към вътрешността на къщата.

– Мамо! Месир Гучио дойде!

Госпожа Елиабел посрещна сърдечно младия човек, целуна го по двете бузи и го притисна към могъщата си гърд. Образът на Гучио често бе изпълвал нощите й. Улови го за ръка, накара го да седне, поръча да му донесат ябълково вино и баница.

Гучио се зарадва на посрещането и обясни идването си, така както си беше наумил. Пристигнал в Нофл, за да постави в ред кантората,

която била лошо ръководена. Чиновниците не прибирали навреме вземанията... Госпожа Елиабел веднага се разтревожи.

– Вие ни дадохте цяла година отсрочка – рече тя. – Зимата се задава след една много слаба реколта и ние още нямаме...

Гучио започна да го усуква. Господарите на Креси са негови приятели и той не ще позволи да ги безпокоят. Но бил си припомнил покана да им гостува... Госпожа Елиабел се зарадва. Никъде в селището, увери го тя, не ще намери по-големи удобства, нито по-добра компания. Гучио поиска да свалят багажа от коня на слугата му.

– Донесох някои платове, които, надявам се, ще ви харесат... Колкото до Пиер и Жан, за тях имам два добре обучени сокола, за да ловуват още по-добре, ако въобще това е възможно.

Платовете, дантелите, соколите възхитиха всички и бяха посрещнати с шумни благодарности. Пиер и Жан, все тъй пропити от силна миризма на земя, коне и дивеч, отрупаха Гучио с хиляди въпроси. Този гостенин изникна като по чудо точно когато се гласяха да прекарат дълги скучни месеци, и затова им се стори още по-мил, отколкото при първото му посещение. Като че ли се знаеха с него отдавна.

– А какво стана с нашия приятел прево Портфрюю? – попита Гучио.

– Продължава да задига, където му падне, но не вече у нас благодарение на бога... и на вас.

Мари се движеше безшумно из стаята, навеждаше се да стъкне огъня или сменяше сламата на одъра, където спяха братята ѝ. Тя мълчеше, но непрекъснато гледаше Гучио, който, щом остана за миг насаме с нея, нежно я улови за лактите и я привлече към себе си.

– Няма ли нещо в очите ми, което да ви напомня щастие? – послужи си той с една фраза, която беше прочел наскоро в един рицарски роман.

– О, да, месир! – отвърна Мари с треперещ глас. – Непрекъснато си представях, че сте тук, колкото и далеч да бяхте. Нищо не съм забравила, нищо не е избледняло в паметта ми.

Той потърси някакво извинение, загдето не е дошъл шест месеца и не е пратил никакво известие, но за негова изненада Мари съвсем не го упрекна, а му благодари, че е пристигнал по-рано, отколкото го е очаквала.

– Вие казахте, че ще се върнете след една година за лихвите – рече тя. – Не съм ви се надявала по-рано. Но и да не бяхте дошли, щях да ви чакам цял живот.

От Креси Гучио беше отнесъл лекото съжаление за едно

незавършено приключение, за което, откровено казано, не беше мислил много през тия месеци. Но завари една сляпа любов, разцъфтяла, пораснала като растение през пролетта и лятото. „Какво щастие за мен! Тя можеше да ме е забравила, да се е омъжила.“ Неверните по природа мъже, колкото и самонадеяни да изглеждат, често пъти са твърде скромни в любовта, защото съдят за другите по себе си. Гучио се удивляваше, че е можал да вдъхне толкова рядко и силно чувство, което тъй малко беше подхранвал.

– Аз също, Мари, постоянно мислех и нищо не можа да ме откъсне от вас – рече той с необходимата за такава голяма лъжа жар.

Те стояха един срещу друг еднакво развълнувани, еднакво смутени от думите и жестовете си.

– Мари – заговори пак Гучио, – не съм дошъл тук нито за кантората, нито за някакво вземане. От вас не искам и не мога да скрия. Би било оскърбление за любовта, която ни свързва. От тайната, която ще ви поверя, зависи животът на мнозина, също и моят собствен живот... Вуйчо ми и негови богати приятели ме натовариха да скрия на сигурно място документи, важни за кралството и за тяхното собствено спасение... В този момент сигурно са пратени стрелци да ме търсят.

Поддавайки се на слабостта си, той пак започна да надува нещата.

– Има двадесет места, където можех да потърся убежище, но аз дойдох при вас, Мари. Животът ми зависи от вашето мълчание.

– Аз съм, която зависи от вас, господарю мой. Имам вяра само в бога и в онзи, който пръв ме държа в прегръдките си. Вашият живот е мой живот. Вашата тайна е моя тайна. Ще скрия това, което желаете да скрия, ще мълча, както желаете да мълча, и тайната ще умре с мен.

Сълзи замрежиха тъмносините ѝ очи.

– Това, което трябва да крия, се намира в едно оловно ковчеже, голямо колкото два юмука. Има ли тук някакво място?

Мари помисли малко.

– В пещта на старата баня, може би... Не, зная по-сигурно място. Ще отидем утре сутринта. Братята ми излизат още в зори на лов. Малко по-късно и майка ми ще излезе, защото ще трябва да отиде до селището. Ако пожелае да ме вземе със себе си, ще кажа, че ме боли гърло. А вие се преструвайте, че спите до късно.

Настаниха Гучио в голямата прохладна и чиста стая, където беше вече спал по-рано. Той си легна с кама на кръста и оловното сандъче под възглавницата. Не знаеше, че в този час драматичната среща между двамата братя Марини се беше състояла и че постановлението срещу

ломбардите се беше превърнало вече в пепел.

Събуди го заминаването на двамата братя. Приблужи се до прозореца и видя Пиер и Жан дьо Креси, яхнали дръгливите си кончета, да минават през вратнята със соколите на ръка. После вратите се хлопнаха. Малко по-късно една сива кобила в доста напреднала възраст бе доведена за госпожа Елиабел, която на свой ред замина, придружена от куция слуга. Тогава Гучио обу ботушите си и зачака.

Малко след това Мари го извика от приземието. Гучио слезе със сандъчето под дрехата си.

Параклисът беше малко сводесто помещение с варосани стени във вътрешността на замъка, към източната му част.

Мари запали свещ от кандилото, което гореше пред доста грубо изработената дървена статуя на свети Йоан Евангелиста. В семейство Креси първородният син винаги носеше името Жан. Тя заведе Гучио до олтара.

– Този камък се вдига – и тя посочи една малка плоча с ръждясала халка.

Плочата беше доста тежка. При светлината на свещта Гучио видя един череп и парчета от кости.

– Кой е този? – попита той, като направи рога с пръстите си.

– Някакъв праядо – каза Мари. – Не зная кой.

Гучио постави оловното ковчеже в дупката до белезникавия череп. После камъкът бе турен отново на мястото му.

– Тайната ни е запечатана пред бога – каза Мари. Гучио я прегърна и поиска да я целуне.

– Не, не тук в черквата – дръпна се тя страховито.

Върнаха се в голямата зала, където една слугиня подреждаше на трапезата мляко и хляб за закуска. Гучио се подпря на камината и когато слугинята излезе, Мари дойде при него. Тогава сплетоха ръцете си, Мари сложи глава на рамото му и остана така дълго, за да опознае, да отгатне това мъжко тяло, на което беше се врекла пред бога, че ще принадлежи.

– Ще ви обичам винаги, дори ако вие ме разлюбите – промълви тя.

После отиде да налее топлото мляко в паниците и да разчупи хляба. От всяко нейно движение бликаше щастие.

Изминаха четири дни. Гучио ходи с братята на лов и не се върна с празни ръце. Посети няколко пъти кантората в Нофл, за да оправдае пребиваването си. Веднаж срещна прево Портфрюю, който го позна и угоднически му се поклони. Този поздрав успокои Гучио. „Ако бяха

предприети някакви мерки срещу ломбардите, месир Портфрюи нямаше да е толкова учтив. И ако в някой от близките дни той трябва да ме арестува, златото, което нося, ще ми стигне да му намажа ръката.“ Господарката Елиабел очевидно не подозираше нищо от случилото се между дъщеря ѝ и младия сиенец. Гучио се убеди в това от един случайно доловен разговор между нея и по-малкия ѝ син. Гучио беше в стаята си на горния етаж, а господарката Елиабел и Пиер дьо Креси разговаряха край огъня в голямата зала и гласовете им долитаха през комина.

– Наистина жалко, че Гучио не е благородник – казваше Пиер. – Би бил подходящ съпруг за сестра ми. Представителен е, образован, с добро обществено положение... Питам се дали не би трябвало да помислим.

Господарката Елиабел посрещна много лошо тая идея.

– Никога! – възкликна тя. – Парите ти замайват главата, синко. Ние понастоящем сме бедни, но нашата кръв ни дава право на най-добри брачни съюзи и аз няма да дам дъщеря си на момче от простолюдието, което на всичко отгоре не е и французин. Тоя младеж наистина е много мил, но да не му хрумне да задиря Мари. Веднага ще го поставя на мястото му. Един ломбард! Впрочем той няма такива намерения. Ако възрастта не ме караше да бъда скромна, бих ти признала, че той гледа повече мен, отколкото нея и това е причината, дето се е лепнал тук като кърлеж.

Гучио, макар и да се усмихна на илюзиите на домакинята, беше огорчен от нейното презрение към произхода и знанията му. „Тия хора вземат от нас пари назаем за хляб, не си плащат дълговете, а ни смятат за по-долни и от крепостните си селяни. А какво ще правите, драга ми госпожо, без ломбардите? – мислеше Гучио ядосано. – Добре де! Опитайте се да омъжите дъщеря си за голям велможа и ще видите дали тя ще се съгласи.“ Но в същото време се чувствуваше много горд, че е накарал една благородна девойка да се влюби толкова силно в него. И точно тая вечер реши да се ожени за нея напук на всички пречки, които биха се явили.

Седнаха да вечерят и той гледеше Мари, като си мислеше: „Тя е моя, тя е моя!“ Всичко в това лице – хубавите извити клепки, полуотворените устни – всичко сякаш отговаряше: „Ваша съм.“ И Гучио се питаше как може другите да не виждат това?

На следващия ден Гучио получи в Нофл съобщение от вуйчо си, който го уведомяваше, че засега опасността е минала, и го викаше да се върне незабавно.

И така младежът заяви, че важна работа го вика в Париж. Госпожа Елиабел, Пиер и Жан изразиха живо съжаленията си. Мари не каза нищо и продължи да шие вземто си. Но когато остана насаме с Гучио, тя изказа тревогата си. Нещо лошо ли се е случило? Заплашен ли е Гучио?

Той я успокои. Напротив, благодарение на него, благодарение на нея ония, които искаха гибелта на италианските банкери, бяха победени. Чак тогава Мари избухна в сълзи, че той ще замине.

– Вие ме оставяте, а то е все едно, че умирам – казваше тя.

– Ще се върна веднага щом мога – отвръщаше той и покриваше с целувки лицето ѝ. Спасението на ломбардските компании не го радваше много, би искал опасността да трае още.

– Ще се върна, хубава Мари – повтаряше Гучио, – кълна се, защото нищо на света не желая повече от вас.

И този път говореше искрено. Беше дошъл да търси убежище, отиваше си с влюбено сърце.

Тъй като вуйчо му не споменаваше в съобщението нищо за укрити-те документи, Гучио реши да извади заключение, че трябва да ги остави в Креси. По този начин си създаваше предлог за завръщане.

VIII

СРЕЩАТА В ПОН-СЕНТ-МАКСАНС

На 4 ноември Филип Хубави трябваше да отиде на лов в гората на Пон-Сент-Максанс. Заедно с първия си шамбелан Юг дьо Бувил, секретаря си Майяр и неколцина приближени той нощува в замъка Клермон на две левги от уговореното място.

Кралят изглеждаше успокоен и в такова добро настроение, в каквото отдавна не бяха го виждали. Държавните работи не го тревожеха. Отпуснатият от ломбардите заем пооправи държавното съкровище. Зимата щеше да укроти разбунтувалите феодални владетели от Шампания, както и фландърските общинари.

През нощта беше навалял сняг, първият сняг през годината, ранен, необичаен. Утринният мраз беше прикрепил този бял прашец връз полята и горите и бе превърнал пейзажа в заскрежена шир, обърквайки

цветовете на природата. Дъхът на хората, кучетата и конете разцъфтяваше в студения въздух като големи пухести цветове.

Ломбард тичаше зад коня на краля. Макар да беше зайчар, той участвуваше и в лова на елени, като се движеше сам, но често пъти насочваше другите кучета към дирята. Хрътките се ценят заради зрението и бързината им, но обикновено се смята, че нямат обоняние. А Ломбард имаше нос като поатевенско куче⁴⁹.

На горската полянка, определена за сборен пункт, огласяна от кучешки лай, цвилене на коне и плющене на камшици, кралят остана доста време да разглежда великолепната си кучешка глутница, да разпитва за окулите се хрътки и да разговаря със своите кучета.

– Охо, охо, помощниците ми! Хопа, красавците ми! Хо! Хо! Хо!

Уредникът на лова дойде да му докладва. Бяха подгонили с кучетата няколко елена, единият от които голям, седемгодишен, бил, както уверяваха кучкарите, с дванадесет разклонения на рогата – едър, царствен, най-благородното животно в гората. На това отгоре изглежда, че бил и от така наречените елени-единаци, които се движат сами, без стадото, от гора в гора, и са по-силни и по-диви.

– Да се подгони! – заповяда кралят. Отвързаха кучетата, заведоха ги до клонките, набучени по следите на елена, и ги пуснаха по дирята, а ловците се пръснаха из местата, откъдето еленът би могъл да изскочи.

– Ето го! Ето го! – разнесоха се скоро викове. Забелязали бяха елена. Гората се огласи от кучешки лай, свирене на рогове, конски тропот и прашене на счупени клони.

Обикновено подгоненият елен обикаля известно време около мястото, където са го вдигнали, върти се в гората, хитрува, обърква дирите си, търси някой по-млад елен, за да направи смяна с него и да измами кучетата, връща се на чертата на подгонването.

Но този изненада ловците и без да се завира в хрсталака, хукна право на север. Усещайки опасността, той тръгна по инстинкт към далечните гори на Ардените, откъдето вероятно бе дошел. Водеше лова така час, два, без особено да бърза, точно колкото е нужно, за да поддържа разстоянието между себе си и кучетата, и като усети, че хайката започна да го изоставя, изведнаж засили своя бяг и изчезна.

Кралят беше силно възбуден; той прекоси гората, за да го изпревари и да излезе в крайнината ѝ и да го изчака при излизането му в равнината.

---

49. От местността Поату. – Б. пр.

Но няма нищо по-лесно от това да изтървеш лова. Човек мисли, че е на стотина тоаза⁵⁰ от кучетата и от останалите ловци, защото ги чува ясно, но миг по-късно се озовава в пълна тишина, в абсолютна самота, сред една катедрала от дървета и се чуди къде се е дянала тая кучешка глутница, която лаеше толкова силно, и каква магия направи другарите му невидими.

При това този ден звуковете не се предаваха ясно във въздуха и кучетата гонеха трудно поради падналия навред скреж, в който се губеха миризмите.

Кралят се беше заблудил. Пред него се простираше бяла равнина и всичко чак до хоризонта – ливадите, късите плетища, ожънатите стърнища, покривите на едно село, къдравите линии на съседната гора – всичко беше покрито все със същата искряща чиста пелена. Слънцето се беше подало.

Кралят внезапно се почувствува чужд на света. Усети леко замайване, поолюля се на седлото, но не обърна внимание, защото беше як и силите никога не бяха му изневерявали.

Цял погълнат от мисълта, дали еленът е вече излязъл от гората, или не, той подкара коня бавно по крайнината, като търсеше по земята следите на животното. „В този скреж лесно ще ги забележа“ – мислеше си той. Недалеч видя един селянин.

– Хей, човече!

Селянинът се обърна и тръгна към него. Беше крепостен, на около петдесет години. На краката си имаше гетри от грубо платно, а в дясната си ръка държеше дебела тояга. Свали кепето и откри посивелите си коси.

– Не видя ли да бяга един голям елен? – попита кралят.

Човекът кимна:

– Да, господарю, такова животно, каквото казвате, мина край мен преди малко. Мъкнеше коша си и беше изплезило език. Сигурно е вашето животно. Няма много да го гоните; както го видях, беше жадно, а вода ще намери само в блатата на Фонтен.

– Имаше ли кучета подире му?

– Никакви кучета, господарю. Но вие ще хванете дирята му ей там при големия бук. Ще ви отведе при блатата.

– Кралят се учуди.

– Ти, изглежда, познаваш тоя край и лова.

---

50. Тоаз = 1,949 м (старофренска мярка). – Б. пр.

По лицето на селянина разцъфна добродушна усмивка. Малките хитри очички се втреничиха в краля.

– Познавам горе-долу и местността, и лова – отвърна човекът – и пожелавам на такъв велик крал като вас дълго да му се радва, ако е рекъл бог.

– Значи, позна ме?

Човекът пак кимна и рече с гордост:

– Виждал съм ви да минавате и друг път, при друг лов, а също и монсенъор дьо Валоа, вашия брат, когато дойде да освободи крепостните в графството.

– Ти освободен ли си?

– Благодарение на вас, господарю, не съм вече крепостен, каквото бях роден. Зная цифрите и мога да държа перо, за да пресмятам, когато ми потрябва.

– Доволен ли си, че си свободен?

– Доволен... разбира се, че съм. Така да се рече, чувствувах се друго, не като умрял приживе. И ние всички знаем, че на вас дължим постановлението. Повтаряме си го често като молитва: „Тъй като всяко човешко същество е създадено по образ и подобие божие, трябва да бъде свободно по естественото си право...“ Хубаво е да чуеш това, когато си се смятал ни повече, ни по-малко като животните, и то завинаги.

– Колко плати за освобождението си?

– Шейсет и пет ливри.

– Имаше ли ги?

– Трудът през целия ми живот, сир.

– Как се казваш?

– Андре... Андре Горски ми казват, защото тук живея.

– Кралят, който обикновено не беше щедър, изпита желание да даде нещо на тоя човек. Не милостиня, а подарък.

– Бъди винаги добър служител на кралството, Андре Горски – му каза той, – и пази това за спомен от мен.

Той откачи своя рог от слонова кост, обкован със злато и украсен с красива резба, който струваше повече, отколкото човекът бе платил за свободата си.

Ръцете на селянина затрепераха от гордост и вълнение.

– О, о, я виж! Я виж... – възбеше той. – Ще го сложа под статуята на света Богородица, за да закриля къщата. Бог да ви пази, господарю.

Кралят се отдалечи, изпълнен с радост, неизпитвана от много месеци. Един човек беше разговарял с него сред пустото поле, човек, който

благодарение на него беше свободен и щастлив. Тежкото бреме на властта и на годините изведнаж олекна. Добре беше си вършил работата като крал. „От висотата на трона винаги знаеш кого удряш, но никога не знаеш дали доброто, което желаш да сториш, е наистина сторено и когото ползува.“ Неочакваното одобрение, което получаваше от низините на своя народ, му беше по-ценно и по-мило от всички дворцови хвалебствия. „Трябваше да разпростра разкрепостяването във всички области... Тоя човек, дето го видях преди малко, ако го бяха образovali на младини, щеше да стане по-добър прево или градоначалник от мнозина други.“ Той мислеше за всички андреевци от горите, от долините или от ливадите, за всички жан-луи от полята, за жаковците от колибите или лозята, чиито деца, освободени от крепостничеството, биха съставлявали големи резерви от хора и енергия за кралството. „Ще видя да поговоря с Ангьоран да разширим постановленията.“ В този момент дочу късо и дрезгаво „бау...бау“ вдясно и позна гласа на Ломбард.

– Така, така, миличък! Гони там, гони там! – извика той.

Ломбард беше попаднал на дирята и тичаше с големи скокове, навел нос до самата земя. Не кралят беше изгървал дивеча, а останалите ловци, и Филип Хубави изпита младежка радост при мисълта, че сам с любимото си куче ще убие големия елен.

Той препусна в галоп и губейки представа за времето, последва Ломбард през поля и долове, през ровове и прегради. Стана му горещо и пот потече по гърба му.

Изведнаж видя нещо голямо и тъмно да бяга по бялата равнина.

– Дръж! – извика кралят. – Напред, Ломбард, напред!

Това наистина беше преследваният елен, голямо черно животно със светлокафяв корем. Той не бягаше вече така леко, както в началото на лова; гръбнакът му очертаваше формата на кош, за който беше споменал селянинът, а това беше признак на умора. Спираше, поглеждаше назад и пак хукваше с тежки скокове.

Ломбард залая по-силно, като го видя, и започна да го настига.

Рогата на елена привлякоха вниманието на краля. От време на време нещо проблясваше в тях, после угасваше. Всъщност в елена нямаше нищо приказно, както се разказваше в легендите, например за неизтощимия елен на свети Юбер с кръст на челото. Това беше само едно голямо изморено животно, което беше бягало, без да хитрува, подгонено от страха си, направо през полето и което скоро щеше да изпадне в безизходно положение. Сподирен от Ломбард, еленът навлезе в една букова горичка и вече не се показа. И твърде скоро лаят на Ломбард придоби

онази звънкост, малко удължена и засилена, но по-яръстна и по-изостре-на, която зазвучаваше у кучетата, когато изтощеният дивеч спираше.

Кралят на свой ред навлезе в горичката; през клоните се провираха лъчите на студеното слънце и багреха скрежа в розово.

Кралят спря и подръпна дръжката на късия си меч. Усещаше между краката си как бие сърцето на неговия кон. Той самият беше се запъхтял и вдишваше студения въздух на големи глътки. Ломбард продължаваше да лае. Големият елен стоеше облегнат на едно дърво, навел глава толкова ниско, че муцуната му опираше о земята. От мократа му козина се вдигаше пара. Между огромните му рога блестеше кръст, поставен малко накриво. Това беше мигновено видение, защото внезапно учудването на краля се замени с най-голям ужас – тялото му бе престанало да му се подчинява. Поиска да слезе от коня, но ходилото му не излизаше от стремето. Краката му натежаха като каменни. Ръцете му изпуснаха юздите и останаха неподвижни. Опита се да извика, но от гърлото му не излезе никакъв звук.

Еленът, изплезил език, го гледаше с големите си трагични очи. Кръстът в рогата му угасна, после пак светна. Дърветата, земята, целият свят се разкриви пред очите на краля. Той усети, че нещо се пръсна със страшна сила в главата му, после пред очите му се спусна пълен мрак.

Когато малко по-късно другите ловци пристигнаха, намериха краля на Франция паднал в краката на коня си. Ломбард продължаваше да лае срещу големия елен-единак, в чиито рога се забелязваха две сухи клонки, закачили се в някой храсталак; те блестяха на слънцето, целите заскрежени.

Но никой не обърна внимание на елена. Докато кучкарите усмиряваха хайката, той пак побягна, малко отпочинал, последван само от няколко настървени кучета, които щяха да го гонят чак до вечерта или да го вкарат и удавят в някое блато.

Юг дьо Бувил се надвеси над краля и извика:

– Кралят е жив!

Направиха набързо носилка, като окастриха със сабя два клона, свързаха ги с каиши, постлаха манта и положиха краля. Той се размърда малко, колкото да повърне и да се облекчи отвсякъде, като патица, когато я удушват. Очите му бяха изцъкдени и полузатворени.

Отнесоха го така до Клермон, където през нощта говорят му отчасти се възвърна. Извиканите незабавно лекари му пуснаха кръв.

Първата дума, която произнесе с мъка към бдящия над него Бувил, беше:

– Кръстът... кръстът...

Бувил помисли, че кралят иска да се моли и отиде да му донесе едно разпятие. После Филип Хубави каза:

– Жаден съм.

Призори поиска със заекване да го отнесат във Фонтенбло, където беше роден. Папа Климент също, очаквайки смъртта, бе поискал да се върне в родното си място.

Решиха да пренесат краля по вода, за да не го друсат много. Наставиха го в голяма плоска лодка, която го понесе по течението на Оаза. Приближените му, слугите и стрелците от ескорта го следваха с други лодки или на коне покрай брега.

Новината изпревари странното шествие и крайбрежното население се стичаше, за да види великата повалена статуя. Селяните сваляха шапки, както при молебен в нивята. Във всяко село стрелците отиваха да търсят мангали с жарава, които поставяха в лодката, за да затоплят въздуха около краля. Отгоре беше надвиснало еднообразно сиво небе, натекло от снежни облаци.

Господарят на Вореал дойде от своя замък, разположен на един завои на Оаза, за да поздрави краля. Той видя, че лицето на владетеля е придобило мъртвешка бледост. Кралят му поблагодари само с потрепване на клепачите. Къде беше се дянал оня атлет, който на времето само като натиснеше по рамената двама въоръжени бойци, и ги превиваше.

Денят беше къс. Запалиха големи факли пред лодката и червената светлина заигра по бреговете. Шествието заприлича на огнена пещера, заплувала в нощта. Така стигнаха при устието на Сена и оттам в Поаси. Отнесоха краля в замъка. Той остана там десетина дни и, изглежда, малко се съвзе. Говорът му се възвърна. Можеше да става, но беше все още вцепенен. поиска да продължи към Фонтенбло и с огромно усилие на волята настоя да го качат на кон. Пътува така внимателно до Есон, но там трябваше да се откаже – тялото не се подчиняваше повече на волята.

Довърши пътуването в носилка. Снегът пак валеше и заглушаваше стъпките на конете.

Във Фонтенбло дворът се беше вече събрал. Във всички камини на замъка гореше огън. Когато кралят влезе, промълви:

– Слънцето, Бувил, слънцето...

IX

ЕДНА ГОЛЯМА СЯНКА НАД КРАЛСТВОТО

В продължение на десетина дни кралят се луташе из душата си като заблуден пътник. Имаше моменти, когато, макар и да се уморяваше бързо, пак се заемаше с работата си, безпокоеше се за държавните дела, искаше да провери сметките, с властно нетърпение настояваше да му се дават за подпис всички писма и постановления. Никога не беше проявявал такава охота за подписване. После внезапно изпадаше в помрачение, рядко произнасяше думи, и то без връзка и без смисъл. Потъркваше челото си с отслабнала ръка, чиито пръсти трудно се прегъваха. В двора се говореше, че кралят не е на себе си. В действителност той започваше да се откъсва от света.

За три седмици болестта превърна този четиридесет и шест годишен мъж в старец с изпито лице, който живееше вече само наполовина, затворен в една стая на замъка Фонтенбло. И тази постоянна жажда, която го мъчеше и го караше да иска непрекъснато да пие!

Лекарите уверяваха, че той няма да прескочи трапа, а астрологът Мартен, подбирайки внимателно думите си, възвести, че някакво ужасно изпитание предстои в края на месеца на един могъщ западен монарх, изпитание, което ще съвпадне със слънчево затъмнение. „През този ден, пишеше вещият Мартен, над кралството ще падне голяма сянка...“ И внезапно една вечер Филип Хубави усети пак под черепа си онова страховтно избухване, пропадането в мрака, което беше вече изпитал в гората на Пон-СентМаксанс. Този път нямаше нито елен, нито кръст. Само едно едро тяло се беше проснало в леглото, без да чувствава грижите, с които го обграждаха.

Когато изплува от този мрак, за който той не можеше да знае дали е траял час или два дни, първото нещо, което различи, беше една дълга бяла фигура с тънък черен венец, надвесена над него. Дочу глас, който

му говореше.

– А, брат Рено – едва продума кралят, – познах ви, разбира се, но ми се виждате като обвит в мъгла.

И туктаки добави:

– Жаден съм.

Брат Рено, доминиканец от Поаси, накваси устните на болния с малко светена вода.

– Повикаха ли епископ Пиер? Пристигна ли? – попита тогава кралят.

Поради някакъв обрат на мисълта, каквото често се среща у умиращите и ги връща към най-ранни спомени, кралят имаше натрапчивата мисъл в своите последни дни да иска до леглото си един от своите другари от детинство, Пиер дьо Латий, епископ на Шалон и член на съвета му. Недоумяваха защо е това желание и търсеха скрити причини, а то беше само случайно хрумване.

– Да, сир, пратихме да го извикат – отвърна брат Рено.

Той действително беше изпратил бърз куриер към Шалон, но доста късно, с надеждата, че епископът няма да свари краля жив. Защото брат Рено имаше да играе роля, която не искаше да отстъпи на никой друг духовник. В действителност кралският изповедник беше в същото време и велик инквизитор на Франция – на съвестта на двамата тежаха едни и същи тежки тайни. Всемогъщият монарх не можеше да изиска приятел по свой избор да му помага при голямото пътешествие.

– От дълго време ли ми говорите, брат Рено? – попита кралят.

Доминиканецът, с брадичка, потънала в тлъстини, и будни очички, беше натоварен сега, под прикритието на божията воля, да изтръгне от краля онова, което живите още очакваха от него.

– Сир – рече той, – бог ще бъде доволен, ако поставите в ред държавните дела.

Кралят замълча, после попита:

– Брат Рено, изповядах ли се?

– Да, сир, завчера. Хубава изповед, всички й се възхитихме, вашите поданици също ще бъдат възхитени. Вие се разкаяхте, загдето сте изтощили народа си и най-вече църквата с прекомерни данъци. Заявихте също, че не молите за прошка мъртвите, жертва на вашето правосъдие, тъй като вярата и правосъдието трябва да си съдействуват.

Великият инквизитор повиши гласа си, за да могат присъстващите да чуват добре.

– Така ли казах? – попита кралят.

Той не знаеше вече. Наистина ли беше произнесъл тия думи, или брат Рено ги измисли, за да му припише такава поучителна кончина, каквато подобава на всяка велика личност. Само промърмори:

– Мъртвите...

– Ще трябва да ни известите вашата последна воля, сир – настоя брат Рено.

Той се поотмести и кралят видя, че стаята е пълна.

– А – рече Филип Хубави, – познавам всички ви.

Изглеждаше учуден, че може лесно да разпознава лицата.

Всички бяха се събрали край него: лекарите му, шамбеланът, брат му Шарл, изпъчен високомерно, брат му Луи, застанал малко встрани от другите с обърната яка, Ангьоран, Филип льо Конвер, неговият легист, секретарят Майяр, който единствен седеше пред една малка масичка... всички неподвижни и тъй мълчаливи, така мъгляви, че сякаш бяха замръзнали в приказната безконечност.

– Да, да – повтори той, – познах ви.

Този великан в дъното, с глава, щръкнала над всички други, беше Робер д'Артоа, размирният му родственик... Една висока жена малко по-нататък запретваше ръкавите си като акушерка. Видът на графиня Мао му припомни за осъдените принцеси.

– Избраха ли папа? – попита той.

– Не, сир.

Няколко въпроса се блъскаха, преплитаха се в изтощения му ум. Всеки човек е склонен да мисли, че светът е създаден едновременно с него и когато го напуска, страда, че го оставя недовършен. Това особено важи за един крал.

Филип Хубави потърси с очи първородния си син.

Луи Наварски, Филип дьо Поатие, Шарл Французки стояха изправени до възглавето един до друг като сраснали пред агонията на техния родител. Кралят бе принуден да извие глава, за да ги види.

– Преценете, Луи, преценете – пошепна той – какво значи да бъдеш крал на Франция! Проучете в най-къс срок състоянието на кралството.

Графиня Мао се провираше внимателно, за да се доближи, и всеки се догаждаше какви прошки и какви милости се готви да изтръгне от умирация.

Брат Рено погледна граф дьо Валоа, сякаш го подканяше: „Монсењор, намесете се!“ След малко Луи Наварски ставаше крал на Франция и всеки знаеше, че той е под пълното влияние на Валоа. Така че авторитетът на последния нарастваше пропорционално и великият инквизитор

се обръщаше към него като към фактически господар.

Валоа препречи пътя на Мао и застана между нея и леглото.

– Братко – рече той, – няма ли да промените нещо в завещанието си от 1311 година?

– Ногаре умря – отговори кралят.

Валоа кимна със съжаление на великия инквизитор, който със същия израз на съжаление разпери ръце, сякаш искаше да каже, че е жалко, дето толкова са се надявали. Но кралят добави:

– Той беше изпълнител на моята воля.

– Тогава ще трябва да продиктувате една прибавка към завещанието си, за да назначите нови изпълнители, братко – опита се отново Валоа.

– Жаден съм – прошепна Филип Хубави. Пак му намокриха устата със светена вода. Валоа отново заговори:

– Смятам, че продължавате да желаете аз да бдя за изпълнението на вашата воля.

– Разбира се... И вие също, Луи, братко мой – каза кралят с очи, обърнати към граф д'Еврьо.

Майяр беше започнал да пише, като произнасяше полугласно обредните формули на кралските завещания. След Луи д'Еврьо кралят посочи другите изпълнители на завещанието си според това, кого срещаша очите му. Тези очи сега, когато бледността им бе леко помрачена, правеха още по-силно впечатление. Той назова също Филип льо Конвер, после Пиер дьо Шамбли, приближен на втория му син, а също и Юг дьо Бувил.

Тогава Ангьоран дьо Марини пристъпи напред, за да може снажната му фигура да се набие в очите на умиращия. Съуправителят знаеше, че от две седмици Шарл дьо Валоа повтаряше непрестанно пред изтощения крал своите оплаквания и своите обвинения: „Марини е причина за вашите тревоги, братко... Марини ограби съкровището... Марини направи нечестен пазарлък за мира във Фландрия... Марини ви посъветва да изгорите великия магистър...“ Щеше ли Филип Хубави да посочи Марини между изпълнителите, както всеки очакваше, за да му даде по този начин последно потвърждение за своето доверие?

Майяр гледаше краля с вдигнато перо. Но Валоа избърза:

– Мисля, че числото е попълнено, братко.

И направи повелително движение към Майяр да приключи списъка. Марини побледня, стисна юмруци на колана си и високо произнесе:

– Господарю!... Аз винаги съм ви служил вярно. Моля да ме

препоръчате на вашия син.

Кралят за миг се поколеба между двамата съперници, които се бореха за влияние върху него, между Валоя и Марини, между брат си и своя пръв министър. Колко много мислеха за себе си и колко малко за него!

– Луи – рече той уморено, – да не се оскърбява Марини, ако докаже, че е бил верен.

Тогава Марини разбра, че клеветите са хванали място. Пред такова явно изоставяне той се запита дали Филип Хубави някога го е обичал. Но Марини познаваше властта, защото я притежаваше. Държеше в ръце администрацията, финансите, армията. Той знаеше какво е „състоянието на кралството“ и че без него няма да могат да управляват. Скръсти ръце, вдигна мощната си челюст и вгледан във Валоя и Луи Наварски от другата страна на леглото, в което умираше неговият господар, той сякаш предизвикваше на бой бъдещия крал.

– Сир, имате ли други желания? – попита брат Рено. Юг дьо Бувил закрепил върху един от свещниците готовата да падне свещ.

– Защо е така тъмно? – попита кралят. – Нощ ли е още, не е ли съмнало?

Макар че беше посред пладне, една бързо настъпила неестествена, обезпокоителна тъмнина обгръщаше замъка. Оповестеното затъмнение, което беше започнало сега, стана пълно и покри със сянка цялото френско кралство.

– Връщам на дъщеря си Изабел – рече изведнаж кралят – пръстена, който ми бе подарила, оня с големия рубин, наречен „Черешата“.

Той замълча за миг, после попита отново:

– Пристигна ли Пиер дьо Латий?

Тъй като никой не отговори, кралят продължи:

– На него оставям хубавия си изумруд. Продължи да завещава на разни черкви, на Булонската света Богородица, тъй като дъщеря му се беше венчала в нея, на Сен-Мартен дьо Тур, на Сен-Дени златни лилии, като уточни „по хиляда ливри всяка“.

Брат Рено се наведе над него и му пошушна на ухото:

– Сир, не забравяйте нашия манастир в Поаси.

По хлътналото лице на Филип мина сянка на досада.

– Брат Рено – рече той, – на вашия манастир давам хубавата библия, в която саморъчно съм направил бележки. Ще ви бъде полезна, на вас и на всички изповедници на френските крале.

Великият инквизитор, макар и да очакваше повече, не издаде

разочарованието си.

– На сестрите от Сен Доминик в Поаси завещавам големия кръст на тамплиерите. И сърцето ми да бъде отнесено там.

Кралят завърши списъка на даровете си. Майяр прочете на висок глас прибавката към завещанието. Когато стигна до последните думи – „от краля“, Валоа дръпна към себе си престолонаследника и като го стисна здраво за ръката, каза:

– Прибавете „и със съгласието на Наварския крал“. Филип Хубави кимна почти незабелязано глава в знак на примирено одобрение. Неговото царуване беше свършило. Стана нужда да му държат ръката, за да подпише пергамента. Той прошепна:

– Свърши ли се?

Не! Последният ден на един френски крал не беше още завършил.

– Ще трябва сега, сир, да прехвърлите кралското чудотворство – каза брат Рено.

Той покани присъстващите да се оттеглят, за да може кралят да предаде на сина си тайнствено свързаната с кралската особа способност да лекува живеницата. Проснат на възглавниците, Филип IV Хубави изпъшка:

– Брат Рено, вижте колко струва светът! Ето краля на Франция!

В предсмъртния му час искаха от него още едно усилие – да предаде на наследника си способността, действителната или предполагаема, да облекчава едно невинно заболяване.

Филип Хубави не можа да каже молитвите и чудотворните заклинания – беше ги забравил. Това стори брат Рено. И Луи Наварски коленичи пред баща си, сложи неестествено топлиите си ръце в застиналите ръце на краля и прие тайнственото наследство.

След този обред отново допуснаха придворните в стаята и брат Рено започна да чете молитвите на умиращите. Присъстващите повтаряха след него и когато стигнаха до стиха „In manus tuas, Domine“... „В твоите ръце, господи, предавам духа си...“, една врата се отвори. Пристигна Пиер дьо Латий, приятелят на краля от детинство. Погледите се отпавиха към него, докато устата продължаваха да шепнат.

– In manus tuas, Domine – каза епископ Пиер; присъединявайки се към другите.

Обърнаха се към леглото и молитвата заседна в гърлото им. Железният крал беше мъртъв.⁵¹ Брат Рено се доближи, за да му затвори очите. Но клепачите, които никога не мигаха, се вдигнаха от само себе си. На два пъти великият инквизитор се опита да ги затвори, но напрасно.

Стана нужда да превържат с кърпа погледа на този монарх, който влезе с отворени очи във вечността.

КРАЙ

---

51. Според документите и докладите на посланиците, с които разполагаме, може да се заключи, че Филип Хубави е получил кръвоизлив в една немоторна зона на мозъка. Втори, смъртоносен удар е последвал на 26 или 27 ноември.

© 1955 Морис Дрюон
© 1980 Надежда Станева, превод от френски

Maurice Druon
Le Roi de fer, 1955

Сканиране, разпознаване и редакция: сесге, 2007

Публикация:
Издаелство на ОФ, София, 1980
320 с.

1965, Maurice Druon, Librairie Plon, Edition Dd Doca

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4615>]